

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 05726

IBER AMERIKE

Sh. Almazov

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

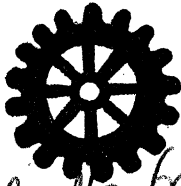
The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ש. אלמחוזוד

מיבני אמינדיקה

ארויסגעגעבן פון - מארגן-פרייהייט - פארלאג
א.א.א.

ארויסגעגעבן פון

„מארגן-פרייהייט“ פארלאג

ניי יאר
 930

א.א.א.

פרייז, \$2.10

איבער אַמעריקע

ש. אלמאזאָוו

קאָנטראַסטן

באַגעגענישן

מעין-סטריט

נאַטור - וואַונדער

Copyright, 1930
By S. ALMAZOV

Printed by
ASTORIA PRESS
New York, N. Y.

110 74-517 12
10/107 11921

מיון טייערער

ט א נ י ע ז

געווידמעט.

אינהאלט-פארצייכנים :

זייט	
	שער-בלאט, געצייכנט פון ווס. גראפער.
11	ארײַנפיר
	קאפיטל 1.
15	„שלום אויף דער וועלט און ליבע צו מענטשן“
	קאפיטל 2
26	צווישן די קרבנות פון שווינדזוכט
	קאפיטל 3
39	סאנטא דאזא און סאנטא קאטאלינא
	קאפיטל 4
	אין דער שטאט, וואָס איז אויפגעפרעסן געוואָרן פון
48	אירע פאַרשטעט
	קאפיטל 5
55	טויטער גלח באַווייזט נסים אין מאַסאַטשוזעטס
	קאפיטל 6
62	דאָקטוירים פעדלען מיט אַפיום
	קאפיטל 7
67	אין אַ גומענער שטאָט
	קאפיטל 8
72	דער אומגליקלאַכער, וואָס האָט אויגן און טאָר נישט זען
	קאפיטל 9
76	געשפרעכן מיט מענטשן אין וועג
	קאפיטל 10
84	ליכט און שאַטן אין פּראָווינץ
	קאפיטל 11
92	די צוויי „קאנימפּאַרשטאָן“, וואָס באַהערשן קליוולאַנד

זייט	קאפיטל 12
100	גרעפט אין קליוולאנד
106	קאפיטל 13 אין אן עראפלאן פון קליוולאנד קיין דעטראיט
111	קאפיטל 14 אין פארד'ס גיהנום
117	קאפיטל 15 מ'קוילעט אַקסן אין שיקאַגאָ
124	קאפיטל 16 מ'ראַטעוועט נשמות
131	קאפיטל 17 דינאָ—די שאַנד־חויז פון אמעריקע
143	קאפיטל 18 אויף דעם סטאַק־עקסטשענדזש פאַר אימאַליענער אין דעם סאַן־פראַנציסקער „משאַינאַ־טאַון“
149	קאפיטל 19 דער גלגול פון אַ מאַרק־פּלאַץ
153	קאפיטל 20 דער מאַניאַנאַ־שכט אין סאַן־אַנטאָניאַ
157	קאפיטל 21 דער אייביקער קאַמף צווישן פאַטער און זון
161	קאפיטל 22 אין די לאַבירינטן פון ניו יאָרק
167	קאפיטל 23 די פיקעט־ליין גייט
171	קאפיטל 24 בינגהעמטאָן האַט אַ שפּייזער
176	קאפיטל 25 אַ באַזוך ביי די אינדיאַנער אין ווינעבעיגאַ, נעבראַסקאַ

זייט	
182	קאפיטל 26 און דער ניאגארא-טויך קויקלט זיינע וואסערן — — — —
185	קאפיטל 27 א טאג אין „גרענד-קעניאן“ פון אריזאנא — — — —
192	קאפיטל 28 דער יאפאנעזישער גארטן אין האליוואוד — — — —
195	קאפיטל 29 א זאמד-שטורם אויף דעם וועג לעבן „יאסעמיטי-וועלי“ — —
204	קאפיטל 30 ביינאכט צום „מאונט ווילסאן“, פארשאג צום „קעיוו און די ווינדס“ — — — — — — — — — —
212	קאפיטל 31 די סאנט איז שווארץ — — — — — — — — — —
222	קאפיטל 32 דארט, וואו די פאלמען בליען — — — — — — — — — —
226	קאפיטל 33 אויף די וועגן פון פלארידא — — — — — — — — — —
237	קאפיטל 34 „האלי ראָללערס“ — — — — — — — — — —
242	קאפיטל 35 ליידענדיגע מענטשן און מענטשן-ברוכווארג — — — — — — — — — —
253	קאפיטל 36 משוגענער לוקסוס און שוידערלאכע נויט — — — — — — — — — —
265	קאפיטל 37 אין אטלאַנטיק סיטי נאָכ'ן סעזאָן — — — — — — — — — —
268	קאפיטל 38 ניו יארק טרינקט אויס עלף שטעטלאַך, וואָס ליגן אין די קעמסקול-בערג — — — — — — — — — —
272	קאפיטל 39 „מעין-סערייט“ פארוויילט זיך — — — — — — — — — —

זייט	
	קאפיטל 40
279	„מעין־סמרים“ גיט צדקה
	קאפיטל 41
282	„מעין־סמרים“ באַגעגנט ניי־יאָר
	קאפיטל 42
285	„מעין־סמרים“ קולטורעוועט
	קאפיטל 43
289	„מעין־סמרים“ פאָליטיקעוועט
	קאפיטל 44
293	„מעין־סמרים“ פאַרמאָגט גענגסערס
	קאפיטל 45
298	„מעין־סמרים“ דינט דעם געלן מיוויל
	קאפיטל 46
301	„מעין־סמרים“ פאַרמאָגט אַ פּרעסע
	קאפיטל 47
304	„סלאָמס“
	קאפיטל 48
309	נעכט אין נאַרטי־דאָקאָמאַט
	קאפיטל 49
313	אויף די שטאַלענע וועגן
	קאפיטל 50
318	אין יאַנסטאָן ברענט דער הימל

אַרײַנפיר.

קענען — מיינט פארשמיין.
לאַמיר זיך באַקענען מיט אַמעריקע.

פאַר אירע מערסטע איינוואוינער איז די גרויסע אַמעריקע נאָך
דערווייל אַ „טעראַ אינקאַגניטאַ“ (אַן אומבאַוואוסט לאַנד).

ספעציעל ווייסן וועגן אַמעריקע גאָר ווייניג די, וואָס האָבן ניט
קיין מעגלעכקייט צו ריזן.

די, וואָס ריזן יאָ, ווייסן אויך זייער ווייניג וואָס עס טוט זיך
איבער דעם לאַנד.

די מערסטע רייזנדע זעען בלויז דאָס, וואָס מ'ווייזט זיי, אָדער
דאָס, וואָס מ'רעקלאַמירט צו גיין זען.

פון פענסטער פון אַ „באָס“ כאַפט מען אַ קוק אויף אַ כינעזישן
קוואַרטאַל; פון פענסטער פון אַ טעקסי כאַפט מען אַ קוק אויף אַ
נאַס; אין האַטעל, אָדער אין אַ קראָם ניט מען אַ רעד מיט אַ מענטשן
און מ'באַשטימט: אין שיקאַגאָ זענען זייער פריינטלעכע מענטשן;
אין יאָנגסטאָן זענען אַלע פרעסערס; אין טולסאַ, אַקלאַהאַמאַ, זענען
אַלע ליבנסווירדיג; אין דובוק, אייאָוואַ, זענען אַלע קלוגע; אין
סמיטוויל זענען אַלע שלעכטע; מיישיגען דראַיוו איז שוין — איז
שיקאַגאָ אַ שיינע שטאָט; באַלכאַאַ פאַרק איז אַ פראַכט — איז
סאַן-דיעגאָ אַ גן-עדן; ביים „גאָלדען-געײט“ שטייען פראַכטפולע
פאַלאַצן — סאַן-פראַנציסקאָ האָט ניט קיין אַרימקייט; די פאַרקן
אין ראַטשעסטער שפּיגלען זיך אין לעיקס — ניטאָ קיין העסלעכע
קוואַרטאַלן; די טוויזנט לעיקס אין מינעסאָטאַ זענען אַ כּשוּף-ווינקל

— ניטאָ קיין שמוציגע קווארטאלן ניט אין מינעאפּאָליס, ניט אין סט. פּאָול. מ'כאַפט אַ קוק דורך אַ פענסטער און מ'מיינט, אז מ'קען שוין דאָס לאַנד.

געשאַפן האָט זיך אויך אַ באַגריף, וואָס האָט אין זיך אַפּשד אַ טייל אמת, נאָר טאַקע בלוז אַ טייל, אז אין אַמעריקע זענען אַלע שטעט אַלץ-איינס, אז אַלע קוקן אויס ווי איין מאַמע וואָלט זיי געהאַט.

אויב אזוי איז דאָך אומעטום דאָס זעלבע, טאָ צו וואָס באַ-אַבאַכטן, צו וואָס לייענען, צו וואָס פאַרגלייבן איין שטאָט מיט דער צווייטער? סיי-ווי-סיי זענען דאָך אַלע שטעט איינס און דאָס זעלבע.

דער אמת אָבער איז, אז אין יעדער שטאָט איז דאָ עפעס ספּעציפישעס, וואָס איז ווערט צו באַמערקן און צו געדענקען.

די צען-סענטיגע סטאָר איז טאַקע די זעלבע אין אָוקלאַנד און אין פּוקיפּסי, די טשעיו-דראַג-סטאָר איז טאַקע פּונקט אַלץ-איינס, מיט דעם זעלבן לאַנגן שטריכל אונטער דעם נאָמען פון דער פירמע סיי אין ניו-אָרליענס און סיי אין סיעטל, נאָר פּונדעססוועגן איז דאָ אזוי פיל אייגנאַרטיגעס אין יעדער שטאָט, אז עס איז כּראַי צו פּאָרן און צו זען.

דאָס לאַנד אינגאַנצן דאַרף מען אוראי לערנען, כּדי דאָס צו פאַרשטיין.

עס לויפן דורך פאַר די אויגן די שטעט פון אַמעריקע; עס פּרישט זיך אָפּ אין זכרון יעדע שעה אונטערוועגנס; עס גייען דורך פאַר'ן אויג די מענטשן, וועלכע דו האָסט אויף דעם וועג באַגעגנט; עס דערמאָנט זיך איין דעמאַל נאָך דעם צווייטן פון די פאַרשידענע פּאַסירונגען, וואָס דו האָסט אויף דעם וועג בייגעוואוינט; עס דערמאָנט זיך עפּיזאָד נאָך עפּיזאָד פון לעבן פון די עקספּלואַטירטע און פון לעבן פון די עקספּלואַטאַטאָרן — און פון אַלץ צוזאַמען שאַפט זיך אַ בילד פון דעם לאַנד, וואָס איז אזוי ווייניג באַקאַנט.

דאָס לאַנד מיט די וואונדערבארע אוצרות; דאָס לאַנד מיט
די שענסטע שיינקייטן; דאָס לאַנד מיט די העסלאַכסטע העסלאַכ-
קייטן; דאָס לאַנד מיט דעם משונה'דיגסטן פלאַנטער; דאָס לאַנד
מיט די גרעסטע פארברעכנס; דאָס יונגע לאַנד, וואָס פאַרגלייכט
זיך מיט דער אַלטער וועלט אין איבלען, — אמעריקע, עס איז ווערט
אויף דיר נאָענט אַ קוק צו טאָן!

לאַמיר זיך אביסל באַקענען מיט אמעריקע.

אויטאָר.

„שלום אויף דער וועלט און ליבע צו מענטשן“

„פּיס אַן אוירט גוד וויל טו מען“ — וואו איר גיט זיך אַ סער, האָבן די קרעמער פאַר אייך דעם דאָזיגן אויפּשריפט צונעגרייט, דער-צוילנדיג אייך, אַז עס דערנענטערט זיך דער סעזאָן פּון „שלום אויף דער וועלט און ליבע צו מענטשן“.

אין די שוויפּענסטער פּון די גרויסע און פּון די קליינע קראַמען, אין די עלעווייטאַרס פּון אַלע געביידעס, הינטער דעם געשליפּענעם גלאַז פּון די פענסטער פּון די באַנקן, אויף די סלאַפּעס פּון די גאַסן-לאַפּן און אויף ריזיגע טראַנספּאָראַנטן, איבערנעצויגן דורך דער ברייט פּון די רושיגסטע גאַסן, אומעטום האָט מען אין גרינע גיר-לאַנדן אַריינגעפלאַכטן די ברכה: „עי מערי קריסטמעס ענד עי העפּפי ניו איר“ און אין קראַנצן אויסגעצאַצקעט די שטיק היפּאָ-קריסטטוואָ — „שלום אויף דער וועלט און ליבע צו מענטשן“.

אין די ברייטע גאַסן פּון הוסטאָן, וואָס זענען אויסגעצויגן גראַד-ליניג ווי אַ סטרונע, אין די דאָרטיגע שמוציגע קוואַרטאַלן פּון דער אַרימקייט און אין די רושיגע מאַרק-פּלעצער, אין די סלאַמס פּון דאָלאַס און אין די גאַסן פּון דער מעקסיקאַנישער אַרימקייט אין סאַן אַנטאָניאַ, צווישן די אַרימע קרעמלאַך און צווישן די אימפּאַזאַנטע גרויסע קראַמען אין על-פּאַזאַ, אין די רושיגע גאַסן פּון לאַס אַנדזשע-לעס און אין די גאַסן, וואָס לויפּן באַרג-אַראַפּ און באַרג-אַרויף אין סאַן-פּראַנציסקאָ, אין צעוואַרפּענעם אָוקלאַנד און אין סאַקראַמענטאָ, איבער די אויסערנעוויינטלאַך ברייטע גאַסן פּון סאַלט לייק סיטי, אין דער פּאַר'עפּוש'טער פּון דענענעראַציע רינאָ, נעוואַדאַ, אין דעם משונה'דיגן פּלאַנטער פּון די גאַסן אין דענווער און אין דער פּאַר-רויכערטער סט. לואיס — אומעטום טאַנצן פאַר די אויגן די צו-זאָנגנען: שלום אויף דער וועלט און ליבע צו מענטשן. און כדי, ווייזט אויס, צו פאַרשטאַרקן דעם איינדרוק, קלאַפּן אומעטום די

טאצן און די באראבאנען און עם קלינגען אין די געדיכטע, קאכיגע צענטרען פון די שטעט די גלעקלאך פון דער סאלוויישאָן אַרמי. א מאַלצייט פאַר די הונגעריגע! א מאַלצייט פאַר די הונגעריגע! — שרייען אויס די פאַרזאָרגער, וואָס שטייען איינגעוויקלט אין גרויסע, רויטע פעלצן.

עס פליען צו צו די אויסגעפוצטע קראָמען גרויסע בליאָסקענדע לימוזינס און לאַקייען אין מונדירן פאַרנייגן זיך און עפענען אויף די טירן פון די אויטאָמאָבילן פאַר די עלעגאַנטע דאַמען, וואָס גייען איינקויפן אויף יום-טוב. ביי די ווענט פון די מויערן שאַרן זיך איינגעהוויקערטע פיגורן און קוקן מיט שטאַרע בליקן אויף די סחורות, וואָס זענען אין די שויעפנסטער אַרויסגעשטעלט, און אויף די עמער-לאַך, אין וועלכע סאַלוויישאַניקעס קלייבן זייערע נדבות. איינמאַל וועט מען די דאָזיגע הונגעריגע געבן אָפעסן און דערנאָך מעגן זיי ווידער אויסגיין פון הונגער אַ גאַנץ יאָר צייט. עס איז דאָך עפעס דער סעזאָן פון ליבע צו מענטשן, — קלינגען די גלעקלאַך און עם פאַלן גראַשנס און די הונגעריגע וועט מען געבן אַ ביסל זופ און אַ שטיקל פלייש.

איר שפילט זיך עפעס מיט דער גוט האַרציגקייט פון די זאַמע! ... ביי די אַרײַנגאַנגן אין די קראָמען איז אַ געדראַנג, אינווייניג איז קיין שפילקע ניט דורכצואוואַרפן, עם זענען אָנגעשטעלט עקסטראַ „הענט“, די געשעפטן גייען גלענצנד — דער ערב-קריסטמעס-גייסט איז זייער אַ גוטע סנוּלע צו ביזנעס. ניט אומזיסט באַמיען זיך אזוי די קרעמער, אַז פון יעדן ווינקל זאָל אַרויסשרייען זייער קרעמערישער צוזאָג: „פּיס אַן אוירט גוד וויל טו מען“.

וואָס האָט די ווערט אַ צוזאָג פון אַ קרעמער?

וואָס האָט די ווערט די „מענטשן-ליבע“ פון די, וועלכע שטעלן

פראָפּיטן העכער פון מענטשישע לעבנס?

מיט פרייד ציט מען אונטער יעדן אָונט דעם סך-הכל פון אַ טאָג לייזונג און מ'רייכט זיך די הענט פון פאַרגעניגן — די געשעפטן גייען גלענצנד. אויף די סקווערן אין די צענטרען פון די גרויסע שטעט באַגיסט מען מיט קאָלירטער ליכט ריזיגע אויסגעצאָצקעטע בוימער און מ'קוויקט זיך מיט דעם אייגענעם דערפאַלן און מ'טרומיי-

טערט וועגן דער „ליבע צו מענטשן“.
 — זאָל זיין „שלום“, זאָל זיין „ליבע“, וועמען אַרט עס? וואָס
 וועט אַ קרעמער ניט צוזאָגן, אַבי פרנסה? איז דאָס אַ פאַלשער
 צוזאָג — טאָ איז וואָס? — אַ קרעמער האָט פאַר באַנקראַט ניט
 קיין מורא!

די פאַרטערטער פון די קרעמער און פון די פאַבריקאַנטן זיצן
 אין די געזעץ-פאַבריקן און פירן דורך געזעצן געגן שלום; די פאַר-
 טרעטער פון די געלט-זעק שמידן אַלץ מער און מער וואַפן פאַר קריג;
 די פאַרטערטער פון די קורח'ס פאַרכלינגען זיך אויף פון דעם אימפּעט,
 מיט וועלכן זיי ווילן שטופן אַלץ נענטער און נענטער צו אַ בלוט-
 באַד; אין דעם נאָמען און אין די אינטערעסן פון ביזנעס און פון
 פּראָפּיט בויט מען קריגס-שיפן, גרייט מען אָן סובמאַרינען, פאַבריי-
 צירט מען טיילוולש-טויטנדע כעמישע שטאָפן, פאַהגערעסערט מען אַלץ
 מער און מער די צאָל עראָפּלאַנען, שטעלט מען אַלץ מער און מער
 סאָלאַרטן אונטער'ן ביקס, און די מאַסן נאַרט מען מיט דעם קריסט-
 מעס גייסט און מיט פאַרשפּרעכונגען פון שלום אויף דער וועלט.

די באַלאַנסן פון די גרויסע קאָרפּאָראַריישאַנס ווערן אַלץ מער
 געשוואַקן, די באַראַגען פון דער אינדוסטריע און די פּרינצן פון
 האַנדל שאַרן אַרײַן ביליאָנען, און די לאַגע פון די, וואָס שאַפן די
 פאַרמעגנס, ווערט אַלץ ערנער. מיליאָנען אַרבעטער שקלאַפן פאַר
 אַ הונגער-לוין, מיליאָנען לעבן — לויט די באַריכטן פון דעם
 רעגירונגס-דעפּאַרטמענט פון אַרבעט — „נידעריגער פון דער ליניע
 פון אַנשטענדיגער עקזיסטענץ“, מיליאָנען דרייען זיך אַרום אַרבעטס-
 לאַז און גייען אויס פון הונגער, נאָר די קרעמער ווילן פאַרשיטן
 די אויגן מיט זאַמד און זיי ווילן די הונגעריגע אָפּנאַרן מיט אַ
 טשאַרטי מאָלצייט און מיט די גלעקלאַך פון דער סאַלוויישאַן אַרמי.
 די קרעמער רעדן ניט אומזיסט וועגן „מענטשן ליבע“.

עס וואָלט געווען צום לאַכן, ווען עס וואָלט ניט געווען אזוי
 טרויעריג!

* * *

אין דעם גרויסן דעפּאַרטמענט סטאָר איז אַ געדראַנג זיך ניט
 דורכצושטופן, נאָר אַפּילו אָט די אַלע צוזאַמענגעדריקטע מענטשן,

וואָס האָבן דאָכט זיך קיין צייט ניט זיך אַרומקוקן אַרום זיך, האָבן אַלע אָנגעשטעלט זייערע אויגן צו אַ טיש, אַרום וועלכן עס איז געשטאַנען זייער אַן אַרים געקליידעטע פרוי און דריי יונגע אינגלאַך. די פאַרקויפערניס זענען אויך געבליבן שטיין אויף אַ מינוט און אַלע האָבן באַטראַכט דאָס בילד ווי די דריי אינגלאַך האָבן געקליבן פון צווישן דעם באַרג פרויען-זאַקן, וואָס זענען געווען אָנגעוואָרפן אויפ'ן טיש, און האָבן אַלע מאָל געוויזן אַן אַנדער פּאָר דער אַרימער פרוי, וואָס איז, ווייזט אויס, געווען זייער מוטער.

צווישן די דריי אינגלאַך האָט זיך ספּעציעל געוואָרפן אין די אויגן דער קלענסטער, אַ בחור'ל מיט אַ קאָפּ רויטע האָר און מיט אַ גרויסער גערעטעניש פון שפּרענקלאַך אויפ'ן פנים. ער איז אונטער-געשפּרונגען, ער האָט געפאַטשט בראַוואָ, די אויגלאַך האָבן ביי אים געגלאַנצט פון פרייד :

— דיז וואָן, מאַדער, דיז וואָן — איטס פריטי! (אָט די, מאַמע, אָט די, זע ווי שוין!)

— נאָ, טייק דיז וואָן (ניין, נעם אָט די פּאָר). — שלאַנט אים איבער דער עלטערער פון די אינגלאַך.

די פרוי שטייט אַ פאַרלאָרענע צווישן די דריי קינדער און ווייסט ניט וועמען פון זיי פריער צופרידנשטעלן. דערפאַר ווערט צווישן די קינדער אַ קריגעריי און דער רויט-האַריגער פאַרשוין צע-שרייט זיך :

— אי געיוו מאָר דען יו, אי געיוו פּאָר ביטס. (איך האָב געגעבן מער, ווי דו; איך האָב געגעבן פּופציג סענט).

— זאָל זיין גענוג, — בעט זיך ביי זיי די מוטער, און זי פילט זיך נאָך מער פאַרלאָרן, ווען זי באַמערקט, אַז הונדערטער אויגן קוקן אויף איר. איר מאַנטל איז זיכער ניט פון דעם יאָרהונדערט און דאָס שטיקעלע היטעלע, וואָס זי טראָגט אויפ'ן קאָפּ, דאַרף גיכער אַריינגעשטעלט ווערן אין אַ מוזיי פון פאַרצייטיגע מאַדעס, איידער זיך געפּינען אויף אַ פרויען-קאָפּ.

דער עולם אַרום ווערט געדיכטער און אַלע זענען נייגעריג צו זען ווי אזוי די דריי קינדער, וואָס לעבן ערגעץ מסתמא אין אַ קעלער, וואָס ליידיג גרויס נויט, האָבן באַשלאָסן דערפרייען די אַרימע

מאמע מיט א מתנה לכבוד קריסטמעס. זאל די ארימע פרוי כאטש איינמאל אין יאר אנטאן א פאר זאקן אויף אירע פיס, די קינדער ווילן כאטש איינמאל זאל זייער ארימע מאמע האבן עפעס א שטיקל פארגעניגן.

טאָ קלינגט זשע העכער, גלעקלאַך, טאָ פינקלט העלער, קריסט-מעס ליכטלאַך, און באַרימט זיך מיט „מענטשן-ליבע“!

* * *

עס איז שאַ שטיף אין קאלאָראַדאָ ספּרינגס. רואיג ליגט זיך דאָס שיינע, אויסגעפּוצטע שטעטלע — איצט איז אויסער סעזאָן און קיין סך באַזוכער זענען דאָ איצט ניטאָ. די ברייטע גאַסן וואַרטן אויף די טוריסטן, וואָס קומען אַהער פון אַלע עקן לאַנד.

אויסגעפּוצט שטייען די קראַמען, גרייט זענען די האַטעלן צו באַגעגענען די, וואָס קומען אַהער זיך אויסרווען פון ניט-אַרבעטן.

— סאַראַ רייכטום דאָ איז אויף יעדן טריט, — זאָג איך צו מיין באַגלייטער, — סאַראַ לוקסוס דאָ איז אָנגעגרייט פאַר די רייכע.

— וואָס ווייסט איר, — זאָגט ער, — פון דעם, וואָס דאָ איז פאַר די רייכע צוגעגרייט! אָט וועלן מיר באַלד אומיסטן צופאַרן

צו אַ האַטעל, וואָס איז איינער פון די רייכסטע אין דער וועלט, — וועט איר דעמאָלט זען וואָס רייכטום הייסט.

דער וועג לויפט דורך שניי-באָדעקטע פעלדער; פון דערווייטנס שפיגלען זיך אין דער זון די הויכע ראַקי מאַונטיינס; גראַ און דאָרט

שטייט אַ רחבות'דיגער פּאַלאַץ, און מיין באַגלייטער אינפאַרמירט מיר, אז דאָ וואוינט די און די מיליאָנערשע; דאָ וואוינט דער און

דער באַקאַנטער אינדוסטריאַליסט; דאָ וואוינט אין אַ פּאַלאַץ פון 40 צימערן אַ פרוי מיט דריי הינטלאַך; דאָ אין אַ פּאַלאַץ, וואָס

האַט אַפּגעקאָסט דריי מיליאָן דאָלאַר, וואוינט אַן אלמנה מיט אַ קליין טעכטער; דאָ וואוינט אין אַ פּאַלאַץ פון 60 צימערן אַן

אַלטער בחור, וועלכער געפינט זיך מערסטנס אין פאַרזי און וועלכער קומט אַהער בלויז אויף אַ פאַר חדשים אין יאָר; דאָ האַלט מען אין

פאַרענדיגן אַ פּאַלאַץ פאַר אַ ניו-יאָרקער מאַגנאַט און מ'האַט פון אימאַליע געבראַכט קינסטלער, וועלכע וועלן באַזאָהגן די דעקאָראַציעס

פון דער וואוינונג, און אזוי נאָך און נאָך פּאַלאַצן און פּאַלאַצן און

רייכטום אן א גרעניץ.

צווישן צוויי שורות בוימער לויפט דער וועג, וואָס בריינגט צו דעם האַטעל, אויף וועלכן עס איז טאַקע כראי ספעציעל צו קומען אַ קוק צו טאָן. אזאָ לוקסוס קען מען זיך ניט פאַרשטעלן, סיידן מ'זעט דאָס מיט די אייגענע אוילן. דאָ איז אַלץ באַזאָרגט פאַר די, ביי וועמען געלט שפילט קיין ראָל ניט, אַבי זיי קריגן דאָס שענסטע און דאָס בעסטע.

לאַקייען אין באַגילדעטע ליורייען עפענען פאַר אייך די טירן און באַטש מ'זעט איר זענט ניט קיין קאָסטימער און אַז איר וועט דאָ גאָר ניט געבן צו לייוון, אַז איר זענט בלויז אַ באַבאָבאָכטער, וואָס איז געקומען אַ קוק טאָן און אוועקגיין, פונדעסטוועגן שטייט מען גרייט אייך צו דינען און צו ווייזן אַלץ און צו ענטפערן אייך אויף אַלע אייערע פראַגן.

אַזוי איז דער אַנשטעל, אַזוי האַנדלט מען, ווייל מ'וויל ווייזן פאַר דער וועלט, אַז דאָ איז פאַר יעדן איינעם דאָ אַן העפלאַך וואָרט און אַז פאַר יעדן איינעם שטייט מען דאָ אויף די שפיץ פינגער. אַ גערווישלאַזער עלעוויטאָר, אין וועלכן עס איז אויסגעשפרייט אַ טייערער טעפּיך, פירט אייך אַרויף אויף דעם אויבערשטן שטאַק, וואו עס געפינען זיך די „רעקריאיישאַן“־זאַלן. דאָ געפינט זיך אַ זאַל צום לעזן, אַ זאַל צו שפּילן קאָרטן, אַ זאַל צו פירן געשפרעכן, אַ זאַל צו שפּילן גאַלף מיט אַ קינסטלאַכן גאַלף־פעלד, אַן אָפּענער גאָרטן מיט פּאָנטאָנען און מיט זעלטענע בלומען, אַ ווינטער־זאַל פאַר די, וואָס ווילן זיצן אַ פּאַר שעה אין דער אַטמאָספּערע פון אַ וואַרימען צימער פון אַ מיליאָנערסקער וואוינונג אין די קאַלטע קענעדער געגנטן, אַ זון־פאַרלאָך, וואָס איז פאַרגאַסן מיט ליכט, און אַ זאַל מיט געשמאַקפול־אויסגעשטעלטע שרייב־טישלאַך אויף צו שרייבן בריוו.

די אַלע זאַלן זענען זייער רייך אויסגעשטאַטעט. יעדער זאַל איז מעבלירט אַזוי, אַז עס זאַל האַרמאָנירן מיט דעם צוועק, פאַר וועלכן דער צימער דאַרף באַנוצט ווערן.

אין דעם זאַל פאַר גאַלף־שפּילן זענען דאָ אַ סך פלאַנצן, די געפלאַכטענע ביינקלאַך און בלומען־טעפּ זענען געפאַרבט גרין און

דער גאנצער צימער מאכט דעם איינדרוק פון אן אלייע אין א פארק. דער זון-באגאסענער זון-פארלאך איז אויסגעמבלירט מיט זאכן פון בלענדענדער ווייסקייט. אין יעדן זאל איז דא עפעס א באזונדער חידוש — אדער א זעלטענע קונסט-בילד, אדער א טייערע שטיקל צירונג אונטער זיבן שלעסער און אונטער א גלעזערנער דעק, אדער א זעלטענער טעפיד, אדער א פארציטיגער קאסטבארער מלבוש אין א גלעזערנעם שראנק.

די זאלן זענען זייער הויך און די מענטשן קוקן דא אום זייער נידעריג.

פון דעם דאזיגן פראכטפולן עטאזש לאזן מיר זיך אראפ מיט די מראמאָרנע טרעפ דורך די קאָרידאָרן, וואָס זענען אויסגעפּוצט מיט קאָסטבאַרער מאָזאַיק, צו דעם ווינקל פון דער געביידע, וואָס איז באַזאָרגט מיט אַ שוויים-פּלאַץ. דאָ ווערט די וואַסער געטריבן דורך אַ מאַשין, וואָס רייניגט זי מיט פּיאָלעטן-שטראַלן און דערפאַר איז אין דעם גרויסן קאַכלנעם שוויים-פּלאַץ די וואַסער אזוי קלאַר, אַז עס דאַכט זיך, אַז דאָס איז ניט קיין וואַסער, נאָר אַז עס איז דאָ דורכגעצויגן אַ צודעק פון זייער אַ דינער זייד.

מיר גייען פאַרביי דעם רייך-אויסגעשטאַטעטן באַרבער-שאַפּ; מיר גייען פאַרביי לעבן דעם שיינעם צימער, וואו מ'פּרעסט די קליידער פון די רייכע געסט. מיר באַטראַכטן נאָכאַמאָל דעם רייכן אַריינגאַנג, וואָס איז אויסגעשטאַטעט אזוי, אַז ער זאָל אויסדריקן דעם באַראַקטער פון דעם גאַנצן פּאַלאַץ-האַטעל, און מיר גייען צוריק אין דער וועלט, וועלכע גרילצט מיט אירע געשרייען פון שלום און מענטשן-ליבע און וואו עס איז דאָ אזוי פיל נויט און אזוי פיל האַס.

אויף דעם וועג צוריק ווייזט מיר מיין באַגלייטער אָן אויף אַ שטיבל און זאָגט אזוי: אָט דאָ איז ערשט די טעג פאַרגעקומען זייער אַן אינטערעסאַנטער פּאַל. דאָ האָט געוואוינט אַן אַלטער מאַן, וועלכער האָט געהאַט אַ שטיקל פאַרמעגן און וואָס האָט זיין געלט געהיט ווי אַ הונט אַ ביין. ער איז קראַנק געוואָרן און מ'האַט אים צוגענומען אין האַספּיטאַל. ער איז פאַראַלזירט געוואָרן אויף דעם דריטן טאַג פון זיין קראַנקהייט און ווען זיין פרוי איז געקומען אים באַזוכן, האָט די נורם געוואָלט איר געבן אַ טרייסט, אַז עס איז

נאָך מיט דעם אַלטן ניט אזוי שלים.
 — הי וויל בי אַלרייט, — האָט זי אָנגעהויבן טרייסטן די פרוי
 פון דעם אַלטן.
 — אי וואָנט נאָט הי שוד בי אַלרייט, — האָט די אַלטע זיך
 צעשריען, — אַלד מען טו סיק, היס בעטער דאי.
 זי האָט אויך געהאָט „מענטשן-ליבע“, זי איז אויך געווען דורכ-
 געדרונגען מיט דעם גייסט פון קריסטמעס.
 פונקט ווי אַלע קרעמער און אַלע געלט-זעק!
 * * *

עס טאַנצן פאַר די אויגן די בילדער פון די שנייבאָדעקטע בערג
 און די ברייטע גאַסן אין דעם שטילן קאַלאָראַדאָ-ספּרינגס. עס טראָגן
 זיך דורך פאַר די אויגן די בילדער פון די זאַלן אין דעם פּאַלאַץ-
 האַטעל. די ליבע שפּילערין עריקאַ מאָריני פּאַהגייט זיך אויף איר
 פידעלע אין דער זיסער מעלאָדיע פון איר „וואַלס סענטימענטאַל“
 און עס פאַסט זיך אזוי אַהער ניט אַריין דער קלאַנג פון די ווערטער,
 פון וועלכע דו קענסט זיך ניט באַפרייען:
 — אי וואָנט נאָט הי שוד בי אַלרייט.
 עס איז קריסטמעס באַלד, עס ליגט אויף אַלץ צענאַסן דער
 קריסטמעס-גייסט און אומעטום דאָס זעלבע.
 „היס אַן אירט, גוד וויל טו מען.“
 שפּיל, ליבע עריקאַ מאָריני, שפּיל אויף דיין פידעלע, פאַרויס
 כאַטש דו אויף אַ מינוט די ביטערע ווירקלאַכקייט!
 * * *

צענדליגער שטונדן אין די באַנען — מוז מען באַנעגענען פאַר-
 שידענערליי פאַרשויןען. עס גייט דורך אַ נאַנצע גאַלערייע פון זיי.
 אָט זענען אַ פאַר: מיט אַ צעכראַשטשעטער ברוסט, מיט אַ צע-
 שויבערטער קאַפּ האָר וואַלנערט זיך אַריין אין וואַנאַן אַ גרויסער
 פאַרשוין. ער איז שכור, נאָר ער ווייסט וואָס ער רעדט. ער זעצט
 זיך צו לעבן מיר און דערציילט, אַז ער אַרבעט דאָ ניט ווייט מיט
 אַ גענג, וואָס בויט אַ טונעל. ער דערציילט מיט שטאַלץ, אַז ער
 איז שוין 76 יאָר אַלט און ער איז נאָך פונדעסטוועגן געזינטער פון
 אַ סך אינגערע.

— דאָס בעסטע אין לעבן איז אַ גוט ביסל בראַנפן, — זאָגט
ער מיט אַ טשעמאָס מיט די ליפן, — אַ לחיים אַלע טאָג איז אַ חיות
אין די ביינער.

דערווייל קלייבט זיך צוזאַמען אַן עולם אַרום אונז און דער
אַלטער הויבט אָן דערציילן אַנעקדאָטן. דער עולם קייקלט זיך פון
געלעכטער. ער דערציילט אויך, אז ער איז באַשעפטיגט ביי צושטעלן
צו די אינזשענירן בראַנפן און פרויען, מ'שיקט אים אויך אַ גאַנג
אין דעם דערבייאַיגן שטעטל, וואו ער דאַרף קויפן אַ פעקל סיגאַרעטן,
אויספּרעסן אַ קאַסטיום און אַזוי ווייטער. דער 76-יאָריגער אַלטער,
וואָס איז געוואָרן אַ שיק-אינגל, שטשירעט מיט די פּוילע ציין און
דערציילט אַנעקדאָט נאָך אַנעקדאָט, נאָר מיט אַמאָל צעוויינט ער
זיך און, טרייסלענדיג זיך מיט זיין גרויסן קערפּער, צערעוועט ער
זיך ווי אַ געקוילטער:

— אַ מכה מיר אין די זייטן, אויף וואָס איך גיב אָפּ מיינע
אַלטע יאָרן? משקה צושטעלן צו די שנעקעס, און פרויען זיי ברענגען
ביינאַכט? אַלטער חזיר וואָס איך בין! אין מיטן גאַס דאַרף איך
זיך אוועקלייגן און שטאַרבן. ווער דאַרף מיך האָבן אויף דער
וועלט? אויף וואָס לעב איך דאָ? אַלטער שכור וואָס איך בין!
מ'צערקט זיך אַלע און מ'וויל ניט שטיין נאָענט לעבן דעם
אַלטן, וואָס שרייט אויס שכור'ערהייט דאָס, וואָס דריקט אים אַלע
מאָל און וואָס פּאַדערט אַן ענטפּער.
פאַרוואָס ווערט אַזוי אומזיניג דערנידעריגט און צעטראָטן אַ
מענטש?

* * *

פאַרט ווער פאַר פאַרגעניגן, פאַרט ווער מיט קרובים יום-טוב
צו פאַרבריינגען און פאַרט ווער ווייל צרות טרייבן אים.
עס זיצט לעבן מיר אַ יונגערמאַן און מיר צערעדן זיך — ער
פאַרט, ווייל מ'האַט אים אין מיטן דער נאַכט אַרויסגערופן אויף
שנעל צו קומען זיך זען מיט זיין אַלטן טאַטן, וולעכער איז קראַנק
געוואָרן אויף דער „פּלו“.
— ווער ווייסט צי איך וועל אים נאָך טרעפן? — פרעגט ער
זיך אַליין מיט אַ זיפּץ.

ווייטער אביסל אין וואגאן ציען צו מיין אויפמערקזאמקייט צוויי פאסאזשירן — אן עלטערע פרוי און א מיטל-יאָריגער מאן, וועלכער באדינט די פרוי ווי א מאמען. איך געפין אן אויסרייד מיט זיי צו פארפירן א געשפרעך. דער מאן זאגט מיר:

— אי העוו מאי בראָדער אין דים טריין. (מיין ברודער איז דאָ אויף דער באַן.)

איך פרעג אים, וואָס מיינט דאָס, אז ער האָט זיין ברודער דאָ אויף דער באַן, ענטפערט ער, אז דאָ, אין אַ פראַכט-וואַגאָן פירט ער זיין ברודער'ס קערפער. ער איז געשטאָרבן פון דער „פלו“. די פרוי דאָ איז די מוטער. זיי פירן דעם טויטן אַהיים פון אַ ווייטער שטאָט, וואו די קראַנקהייט האָט אים געכאַפט.

אָט זיצט זיך שטיל אין אַ ווינקעלע אַ סלאָוו. איך מעג שווערן, אז ער איז אַן אוקראַינער פויער. אמעריקע האָט ניט באַוווּזן פון אים זיין אָפּשטאַמונג אָפּצומעקן. עס גייט צו אים צו דער קאַנ-דוקטאָר און לויט די ענטפערס, וואָס ער גיט, זע איך פון ווייטנס, אז ער קען זיך ניט אויס'טענה'ן מיט דעם גראַב-בייכינג קאַנדוקטאָר. איך זעז זיך צו צו אים און ער דערפרייט זיך זייער, אז אימיצער וויל וויסן וויפיל שטונדן ער פאַרט שוין, וויפיל יאָר ער איז שוין אין אמעריקע, ביי וואָס ער איז באַשעפטיגט און וויפיל ער פאַר-דינט.

ער וואוינט אין בעיאָן, נוי דזשורזי. דאָרט אַרבעט ער שוין 24 יאָר צייט אין אַ שטאַל-פאַבריק, און אין אַלע יאָרן האָט ער אויסער דער איצטיגער ריזע נאָך קיינמאָל פריער ניט געהאַט קיין געלעגנהייט ערגעץ צו פאַרן. איצט פאַרט ער פון אַ באַזוך ביי אַ ברודער אין שיקאַגאָ.

פארדינען פארדינט ער אינגאנצן 36 סענט אַ שטונדע, און מיט דעם דאַרף ער אויסהאַלטן אַ פאַמיליע פון אַכט מענטשן.

— בעד, באַי-גאַלי, ווערי בעד, נאָ מאַטש מאַני, באַי-גאַלי, — קלאָגט ער זיך. — וואָרס מאַטש, באַי-גאַלי, ענד מאַני נאָ מאַטש (אַ סך אַרבעט, נאָר באַצאָלט קריגט מען זייער ווייניג).

איך פרעג אים, ווי לעבט זיך זיין ברודער אין שיקאַגאָ. ענט-פערט ער אויף דער שפראַך, וואָס אמעריקע האָט אים אין די 24 יאָר

צייט געגעבן:

— ווערי מאטש בעד דעיר, אָ, ווערי מאטש. בעיאָן בעד, שיקאגאָ מאָר מאטש בעד, באַי-גאַלי. (דאָרט איז גאַנץ שלעכט. אין בעיאָן אין שלעכט, אין שיקאגאָ איז נאָך פיל ערגער.)

ער באַמיט זיך מיר צו דערקלערן אויף דער מאָגערער שפראַך זיינער, אַז אין בעיאָן איז צרות, נאָר צו די צרות פון שיקאגאָ קומט עס ניט. און ער ווייסט ניט, אַז אַזוי איז אויך פאַר מיליאָנען אַרבעטער ניט נאָר אין בעיאָן און ניט נאָר אין שיקאגאָ, נאָר אומעטום און אַפילו פאַר אַרבעטער, וואָס זענען דאָ געבוירענע, און וואָס האַלטן זיך פאַר גרעסערע יחסנים.

איך פרעג אים, ווי ער הייסט, און איך זאָג אים, אַז איך וועל שרייבן וועגן אונזער געשפרעך; איך זאָג אים, אַז איך וועל דער-ציילן וועגן אים און וועגן זיין ברודער. ער זאָגט מיר, אַז מ'רופט אים דזשים, און ער פאַרענדיגט:

— יעס, באַי-גאַלי, בעד — מאטש בעד, באַי-גאַלי! (יאָ, עס איז ביטער, זייער ביטער, כ'לעבן).

דזשים, דער שטאַל-אַרבעטער, זיצט לעבן מיר און דערציילט אויף זיין אומבאַהאַלפּענער שפראַך דעם ביטערן אמת, און אין דער זעלבער צייט הוידען זיך די טראַנספּאָרטן, און פון זייערע אויס-געצאַקעטע און אויסגענירלאַנדעטע אויפשריפטן, און פון די שווי-פענסטער, און פון די גלעקלאַך שרייט-אַרויס דער ליגן:
„פּים אָן אוירט, גוד וויל טו מען“...

צווישן די קרבנות פון שווינדזוכט

יאָגט זיך דער אויטאָמאָביל איבער די גלאַנצנדיגע אַספּאַלט-וועגן פון קאַליפּאָרניע, און מיינע באַגלייטער האַלטן אין אַיין ספּעקולירן, צי וועט מען אין לאָס אַנדזשעלעסער סאַניטאַריום קענען אַרײַנקומען, אָדער ניט.

אין שטאָט איז אַ מגפה פון אינפּלוענציע. עס טראָגן זיך קלאַנגען, אַז די קראַנקהייט האָט אַוועקגעלייגט אַרום פּופּציג טויזנט מענטשן. עס איז ניטאָ קיין הויז, וואו עמיצער איז ניט קראַנק אויף דער „פּלו“ די שולן זענען פאַרמאַכט. עס זענען אויסגע-האַנגען געוואָרן וואָרונגען, אַז מען זאָל צו קיין מיטינגען און אין די קירכן ניט גיין; מען זאָל זען אויסמירן פּלעצער, וואו עס זענען פאַרזאַמלט אַ סך מענטשן; מ'זאָל צודעקן דאָס מויל, ווען מ'הוסט; מ'זאָל זען העלפן, אַז די קראַנקהייט זאָל זיך ניט פאַרשפּרייטן נאָך מער, ווי ביז איצט.

די אָרטיגע צייטונגען פּאָלגן נאָך די אָנגענומענע סיסטעם פון פאַרשווייגן יעדע זאַך, וואָס קען נאָך, חלילה, אָפּשרעקן דעם טוריסט. איר געפינט אין די צייטונגען אפילו קיין וואָרט ניט וועגן דעם, אַז אין שטאָט איז דאָ אַ מגפה. בלויז אין אַיין קלײַנער צייטונג איז געווען אין עטלאַכע שורות דערמאָנט, אַז די צאָל פון די „פּלו“ קראַנקע פאַרנעסערט זיך.

אַלס אַ פאַרויבערונגס-מיטל האָט דער שווינדזוכט-סאַנאַטאָריום דערקלערט אַ שטרענגן קאַראַנטין, און קיין זייטיגע באַזוכער, אפילו די קרובים פון די קראַנקע, ווערן ניט אַרײַנגעלאָזן אויף דער טערי-טאָריע פון דעם וועלטל פון שווינדזוכטיגע.

— אפּשר וועלן זיי פאַר אייך מאַכן אַן אויסנאַם, — טרייסטן מיך מיינע באַגלייטער, — זיי וועלן דאָך זיכער וועלן, אַז איר זאָלט דער וועלט דערציילן וועגן דעם סאַנאַטאָריום.

זיי האָבן קיין טעות ניט געהאַט — מ'האָט געמאַכט אַן אויסנאַם און מ'האָט מיר גערן געגעבן די מעגלאַכקייט זיך צו באַקענען מיט אַט-דעם וועלטל פון פאַרצווייפּלונג און האַפּנונג.

עס איז שוין געווען פאַרנאַכט-צו, ווען מיר זענען צוגעפאַרן צו די טויערן פון סאַנאַטאָריום. אויף דעם גרויסן הויף איז געווען שטייל. די פאַציענטן זענען געווען אין זייערע וואוינונגען. און עס האָט זיך מיר געדאַכט, אַז קיין לעבעדיגער מענטש איז דאָ אין ערנעז ניטאָ. פּלוצלונג האָב איך דערהערט ווי עמיצער האָט אָנגערופן מיין נאָמען, און באלד פון אַ צווייטער זייט הויף אויך דאָס זעלבע. אין אַ מינוט אַרום בין איך שוין געווען אַרומגערינגלט מיט עטלאַכע קראַנקע, וועלכע זענען אַהער געקומען פון ניו יאָרק צו פאַרלאַטען זייערע לונגען, וואָס זענען ביי דער אַרבעט צעלעכערט געוואָרן.

זיי האָבן זיך אַזוי דערפרייט מיט דער געלעגנהייט אָפּצונעמען אַ גרוס פון דעם קאַמף, וואָס איז זיי אַזוי נאָענט. עס איז געווען רינד צו זען ווי אַט-די קרבנות פון דער גרויס-שטאָט, פילע פון וועלכע זענען זייער ערנסט-קראַנק, אינטערעסירן זיך אַזוי שטאַרק מיט יערער איינצלהייט פון דעם גרויסן קאַמף, אין וועלכן זיי האָבן ניט לאַנג צוריק אַליין אָנטייל גענומען.

מיט לויכטנדיגע אויגן האָבן זיי גענומען זיך דערפרעגן וועגן יעדן באַזונדערן ווינקל פון דער באַוועגונג; וועגן דעם, וואָס עס מאַכט דער און דער טוער; וועגן דעם, וואָס עס הערט זיך אין דער „פרייהייט“; וועגן דעם, וואָס עס טוט זיך אויף דער וועלט. זיי ווילן זיך אַליין פאַרטומלען מיט זייערע פראַגן און פאַרגעסן כאַטש אויף אַ מינוט זייער שוידערלאַכע אויפפּרעסנדיגע קראַנקהייט. אין זייערע בליאַסקענדיגע אויגן איז אַבער דאָ עפעס אַזאַ אומנאַטיר-לאַכעס, די פאַרב אין זייערע באַקן איז עפעס אַזוי פייערדיג-רויט, אַז דו קענסט אויף אַ מינוט ניט פאַרגעסן, אַז דאָ שטייען זייער ערנסטע קראַנקע.

איך ענטפער אויף זייערע פראַגן. איך ענטפער אַזוי, אַז אין מיין טאָן זאָל זיך ניט פילן דער ווייטאָג, וואָס האָט פאַרקלעמט דאָס האַרץ, און עס זאָל זיך ניט אָפּשפּיגלען אפילו קיין סימן פון דעם געפיל, וואָס פאַדערט אויסצושרייען אַ פּלוצ צו דער וועלט,

וואָס שאַפט אזעלכע לייַדן צוליב דעם, אַז נעצייַלטע זאָלן אויפ'ן חשבון פון אַרבעטער־לעבנס זיך אָנשטאַפן מיט גרויסע פּראָפּיטן. איך געזעגן זיך מיט די קראַנקע און אייל זיך אין אָפּים פון דעם סופּעראַינטענדענט — אינגאַנצן איז מיר פאַרבליבן ניט מער ווי אַרום צוויי שעה צייט ביז מײן באַן וועט מיך אָפּפירן ווייטער צו דער שטאָט ביי דעם „נאַלדענעם טויער“ — צו סאַן־פּראַנציסקאַ. דער העפּלאַכער דאָקטאָר פּאַלאַק, דער סופּעראַינטענדענט פון סאַנאַטאָריום, האָט זיך גענומען גענוי און אויספירלאַך מיר דערצײלן וועגן דער געשיכטע פון דעם האָספּיטאַל; וועגן דעם, ווי די קראַנקע ווערן דאָ באַהאַנדלט; וועגן דעם, ווי גרויס עס איז די שטערב־לאַכטייט; וועגן דער צאָל פון די, וואָס היילן זיך אויס און קערן זיך אום צוריק צו דער גרויסער וועלט.

איך נעם אים פאַרוואַרפן מיט פּראַגן: וואָס איז דער סאַציאַלער באַשטאַנד פון די קראַנקע? קומען זיי מערסטנס פון גרויסע שטעט, אָדער פון קלענערע שטעטלאַך? ביי וועלכע אַרבעטן זענען געווען באַשעפטיגט די מערסטע פון די קראַנקע? וואָס איז דער עלטער פון די פּאַציענטן? וואָס איז זייער געמיט־צושטאַנד? ווי לעבן זיי צווישן זיך? פּילן זיי זיך ניט דערנידעריגט פון דעם, וואָס זיי זענען אין אַן אומזיסטן אַנשטאַלט?

דער דאָקטאָר ענטפּערט מיר גערן אויף מיינע פּראַגן. ער זעט צו וואָס איך ציף, און ער פאַרשטייט אויף וואָס איך פּרעג זיך נאָך. ער גיט צו, אַז די מערסטע קראַנקע קומען פון די גרויסע שטעט, אַז די מערסטע זענען געווען באַשעפטיגט ביי שלעכט־באַצאָלטע אַרבעטן, אַז די מערסטע זענען קראַנק אַלס אַ דירעקטער רעזולטאַט פון די אַרבעטס־באַדינגונגען אונטער דער איצטיגער סיסטעם פון שוידערלאַכער עקספּלאַטאַציע. ער פּרואווט מיך פאַרזיכערן, אַז אַלץ ווערט דאָ געטאָן, כדי די קראַנקע זאָלן ניט פּילן, אַז זיי קריגן טשאַריטי; ער פאַרזיכערט מיך, אַז די באַהאַנדלונג איז זייער אַ פּריינטלאַכע, און אַז אַלץ ווערט געטאָן צו מאַכן דאָס לעבן פון די קראַנקע אַזוי ליכטיג, ווי נאָר מעגלאַך. פאַר די, וואָס פּילן זיך אַביסל שטאַרקער, זענען אָרגאַניזירט קלאַסן, וואו זיי קענען לערנען פאַרשירענע געגנשטאַנדן; עס איז דאָ אַ דרוקעריי, וואו געוועזענע

פאציענטן ארבעטן איצט און פארדינען אויף זייער לעבן; עס ווערן אויך פון צייט צו צייט אָרגאַניזירט פאַרוויילונגען פאַר די קראַנקע. — איר דאַרפט ניט פאַרגעסן, — רופט אויס דר. פּאַלאַט, — אז איך אַליין בין געווען קראַנק אויף טובערקולאָז און איך ווייס, וואָס דער פּאַציענט פילט און לעבט איבער.

ער איז גרייט נאָך מער צו דערציילן וועגן דעם אַנשטאַלט, וואָס איז אים זייער טייער, נאָר איך באַדאַנק אים און בעט אים, ער זאָל מיר ווייזן די פאַרשידענע געביידעס פון דעם סאַנאַטאָריום, ווייל מײן צײט איז באַגרעניצט, און איך וויל ניט אַוועקפאַרן, איידער איך האָב געזען יעדע באַזונדערע געביידע און איידער איך האָב געזען וואו די קראַנקע עסן, וואו זיי שלאָפן, ווי זיי פאַרוויילן און ווי עס קוקט אים דער גאַנצער סאַנאַטאָריום.

ער נעמט זיין הוט, און מיר גייען אַרויס אין הויף אַרײן. עס איז שוין צוגעפאַלן די נאַכט. נאָר ווי דערשטוינט בין איך געוואָרן, ווען, אַרויסגייענדיג מיט דעם דאָקטאָר, האָב איך געטראָפן די פרייער-דיגע באַקאַנטע נאָך אַלץ אויף דעם פּלאַץ, וואו איך האָב זיי איבער-געלאָזט. זיי האָבן געוואַלט נאָך אַמאָל אַ רעד-טאָן מיט אַ מענטשן, וואָס קומט פון דער ווייט; זיי האָבן געוואַלט נאָך אַמאָל פילן די באַרירונג מיט דער אויסערלאַכער גרויסער וועלט, וואו מ'גייט, מ'לופט, מ'לעבט און מ'קעמפט.

צווישן זיי געפינט זיך אויך אַ חבר, וועלכער איז אין די טעג ערב די וואַלן אַראָפּ פון קראַנקן בעט און איז אַוועק צו רעדן אין די שטאַטישע גאַסן פאַר די קאַטעדיאָטן פון אַרבעטער-קלאַס. אָפט האָט ער פאַר זיינע רעדעס און טאַקע בשעת ער האָט די רעדעס געהאַלטן געצאָלט מיט נייע און נייע שטראָמען בלוט פון זיינע קראַנקע לונגען.

דער דאָקטאָר האָט גוטמוטיג זיי דערמאָנט, אז עס וואַלט געווען בעסער, זיי זאָלן איצט ניט זיין אין דרויסן. נאָר ווען זיי האָבן אים דערקלערט, אז דאָס האָבן זיי געוואַרט אויף מיר, האָט ער צו זיי אַ שמייכל געטאָן און איז מיט מיר אַוועק מיך באַקענען מיט זיין קעניגרייך.

מיר זענען געגאַנגען פון געביידע צו געביידע. דאָ זענען די

עם-צימערן, דאָ זענען די פלעצער פאר קראַנקע, וועלכע מוזן ליגן אין בעט, דאָ איז דער האַספּיטאַל, דאָ איז אַ דענטאַל-דעפּאַרטמענט, דאָ איז אַ לאָונדרי, דאָ איז די פּרויען-אַפּטיילונג דאָ וואוינען די נוריסעס און אזוי ווייטער, און אזוי ווייטער. אַלץ איז איינגעאָר-דענט אויף דעם בעסטן אופן. נאָר דער דאָקטאָר פאַרזיכערט מיך, אז מען דאַרף האָבן אַ סך אויסבעסערונגען — מ'דאַרף גרעסער מאַכן דעם האַספּיטאַל, מ'מוז פאַרגרעסערן דעם דענטאַל-דעפּאַרטמענט און נאָך, און נאָך אויסבעסערונגען.

איך געזען זיך מיט אים, באַדאַנק אים פאַר זיין פריינטלאַכער אויפנאַמע און פאַרזיכער אים, אז איך וועל וועגן דעם סאַנאַטאָ-ריום שרייבן.

* * *

איז דורכגעלאָפן אַ שטיקל צייט. דאָס אויג האָט זיך ניט געקענט זאַט-אַנקוקן אויף דער פּראַכט פון קאַליפּאָרניע. עם זענען דורכגעלאָפן געשלענגלטע וועגן אַרום די בערג, וואָס ליגן צווישן סאַן-פּראַנציסקאָ און פעטאַלומאַ; עם האָט דאָס אויג זיך זאַט ניט געקענט אַנקוקן אויף דער שיינקייט פון די וואַסערן ביי דער „גאַרדן-געזיט“; עם איז פאַר די אויגן פאַרבייגעגאַנגען דער גרויסער וואונדער פון זיין מיטאַג-צייט אין סאַקראַמענטאָ און שוין צוויי שעה שפּעטער געפינען זיך צווישן געדיכטע וועלדער, וואָס זענען געווען באַדעקט מיט זעקס פּוס שניי. און דאָס איז נאָך אַלץ געווען קאַליפּאָרניע, נאָך אַלץ דאָס צויבער-ווינקל, וואָס פאַרמאַגט אזוי פיל שיינקייט, אז עם איז נאָר אוממעגלאַך אַלץ צו זען און אַלץ צו באַשרייבן.

האָט די באַן זיך דורכגעטראָגן דורך נעוואַדאַ, יוטאַ, קאַלאָראַדאָ, האָט זיך אַרויפגעדראַפּעט אויף דעם טענעסי פעס, וואָס איז צען טויזנט פּוס הויך, און האָט זיך אַריינגעשניטן אין די שמאַלע קאַ-רידאַרן צווישן די גראַניט-פעלזן פון די ריזיגע „ראַקי-מאָנטעינס“; איז די באַן שטין געבליבן אין דעם דאָיעל-נאַרדזש צו געבן אַ געלעגנהייט די פּאַסאַזשירן צו באַטראַכטן די שיינקייט פון אַט-דעם ווינקל, פון וועלכן עם פאַרכאַפט אַזש דער אָמעס.

עם איז אַוועק אַן אומפאַרגעסלאַכער טאַג צווישן די צעכונאַד-ליעטע שניי-באַדעקטע בערג-הורבעס אַרום קאַלאָראַדאָ-ספּרינגס; עם

זענען פאר דעם אויג דורכגעגאנגען די וואונדער פון דעם „גארדן
 אָוו די גארם“, „סעווען פאלם“ און „די קיוו אָוו די ווינדס“. יאָגט
 מיט אימפעט זיך דער אויטאָמאָביל צוריק קיין דעטווער. דער
 טאָג איז נאָך ניט פאַרענדיגט. היינט דאַרף מען נאָך אָפּשטאַטן אַ
 ווייזט אין דעם סאַנאַטאָריום פון דער דזשואיש קאָנסאַמפּטיוו רעליף
 סאָסייעטי. אויך דאָ איז אַ שטרענגער קאַראַנטין צוליב דער „פּלו“
 און אויך אַהער לאָזט מען איצט קיינעם ניט אַריין. נאָר פאַר
 אַ גאַסט האָט מען אויך דאָ געמאַכט אַן אויסנאַם און מ'האַט געשיקט
 אַן איינלאָרונג — קומען באַזוכן דעם סאַנאַטאָריום.

עס קלינגט דער טעלעפאָן, מ'רופט פון סאַנאַטאָריום — אַ פּרוי,
 וואָס האָט שוין דעם טאָג צוויי מאל טעלעפאָנירט, בעט מ'זאָל איר
 לאָזן ריידן צו מיר.

— וועט איר דאָ זיכער באַלד זיין? — פּרעגט די פּרויען-
 שטימע, — איך האָב געהערט, אַז איר פאַרט נאָך היינט אָונט אַוועק.
 אויב איר וועט דאָ ניט קענען זיין באַלד, וועל איך קומען צו אייך
 זיך זעען מיט אייך.

— ווי רופט מען אייך? — פּרעג איך, — פאַרוואָס דאַרפט
 איר מיך אומבאַדינגט זעען?

— איך וויל אייך מיין נאָמען ניט זאָגן, איר קענט מיך גוט.
 וועט איר דאָ זיין? — פּרעגט די אומבאַקאַנטע שטימע, אין וועל-
 כער ס'הערט זיך אַ ציטער.

איך פאַרויכער איר, אַז אַזוי שנעל, ווי עס וועט קומען דער
 חבר, וועלכער דאַרף מיך צופירן צום סאַנאַטאָריום, וועל איך מיט
 אים קומען אַהין.

דער הימל איז געווען פאַרוואַלקנט און אין פאַרנאַכטיגן גרוי
 איז דער וועג, וואָס פירט פון דענווער צום סאַנאַטאָריום. געווען
 עפעס אַזוי לאַנג, אַז עס האָט זיך געדאַכט, אַז עס איז אַ זייער
 ווייטער מהלך, כאָטש דער סאַנאַטאָריום איז זייער נאָענט פון שטאָט.
 — אָט-דאָ פאָרן מיר באַלד דורך די סעמעטערי, וואו דור
 עדעלשטאַדט'ס קבר געפינט זיך, — אינפאַרמירט מיר מיין באַ-
 גלייטער.

— איר זאָלט זיך דאַרט אָפּשטעלן, — בעט איך אים, — איך

וויל צוגיין צום קבר.

ער פארשטייט ניט, פארוואָס איך באַשטיי אויף מיין פאַרלאַנג, נאָר פונדעסטוועגן גיט ער מיר נאָך, און ער און די אַנדערע צוויי חברים, וואָס פאָרן מיט אונז, פאָלגן מיר נאָך אויף דעם וועג צום גרויסן אייזערנעם טויער. זיי פאָלגן נאָך מיין ביישפּיל און אַנט-בלויזן די קעפּ ביי דער מצבה מיט דעם בילד פון דעם בלאַסן לענג-לאַכן געזיכט, וואָס האָט באַלאַנגט צו דעם פּאָעט, וועלכער איז אַוועק פון דער וועלט יונגערהייט, און וועלכער האָט דאָ, אויף די בערג פון קאָלאָראַדאָ, הוסטנדיג מיט בלוט, ניט פאַרלוירן זיין גלויבן, אַז דער אונטערהדריקטער אַרבעטער וועט סוף כל סוף אויפהויבן זיין קאָפּ, וועט אויסגלייכן זיין רוקן, וועט אַראָפּוואַרפן פון זיך די קייטן פון שקלאַפּעריי און וועט אויפבויען אַ נייע וועלט.

אין דער טונקלקייט פון דער צופאַלטיגער נאַכט דאַרף מען זיך אָנשטרענגען צו קענען לייענען די ווערטער פון דעם פּאָעט'ס צוואַה, וואָס איז אויסגעקריצט אויף דער מצבה. נאָר ווען דו לייענסט שוין איינמאָל איבער די ווערטער און דעם פאַרלאַנג, אַז מען זאָל דעם, וואָס האָט געזונגען פאַר די אַרימע און אונטערדריקטע, איינ-וויקלען נאָך זיין טויט אין אַ רויטער פּאָן, ווייזט זיך דיר אויס, אַז די ווערטער האָבן אָנגעהויבן אַדויסלויכטן פון דעם קאַלטן שטיין, פונקט ווי מען וואָלט דאָרט הינטער זיי ליכט אָנגעצונדן.

„א, גוטער פּריינט, ווען איך וועל שטאַרבן,
טראָג צו מיין קבר אונזער פּאָן,
די פּרייע פּאָן מיט די רויטע פאַרבן,
באַשפּריצט מיט בלוט פון אַרבעטס-מאַן.

און דאָרט אונטער דעם פּלאַג, דעם רויטן
זינגט מיר מיין ליד, מיין פּרייע ליד,
מיין ליד אין קאַמף, וואָס קלינגט ווי קייטן,
פון דעם פאַרשקלאַפּטן קרויסט און איד.

אויך אין מיין קבר וועל איך הערן
מיין פּרייעס ליד, מיין שטורם ליד,

און דארט וועל איך פאָרגיסן טרערן
פאַר דעם פאַרשקלאַפֿטן קריסט און איד.

און ווען איך הער די שווערדן קלינגען
אין לעצטן קאַמף פון בלוט און שמערץ,
צום פּאַלק וועל איך פון קבר זינגען
און וועל באַגויסערן זיין האַרץ."

מיין באַגלייטער דערמאָנט מיך, אז מיר דאַרפן נאָך זיין אין
סאַנאַטאָריום. איך בויג אָן דעם קאָפּ און טרעט אָפּ פון דעם קבר,
וואו עס ליגט אַ קרבן פון קאָנסאָמפּשאַן, און לאָז זיך אַרויס אויפ'ן
וועג צו דעם פּלאַץ, וואו עס זענען דאָ אזוי פיל ליידיגדיגע קרבנות
פון דער זעלבער קראַנקהייט.

דער סאַש-לירעקטאָר פון דעם סאַנאַטאָריום דערציילט מיר
וועגן די פאַרוויילונגען, וואָס ווערן אָרגאַניזירט פאַר די קראַנקע.
מ'באַקענט מיך מיט די פאַרשידענע געביידעס פון דעם סאַנאַטאָ-
ריום. מ'ווייזט מיר די גרויסע קראַפֿטיסטאַנציע, וואָס דער סאַנאַ-
טאָריום פאַרמאָגט. מ'פירט מיך אין דעם גרויסן עס-צימער, וואו
די פּאַציענטן עסן. מ'ווייזט מיר די קיך, וואו די שפייזן פאַר די
קראַנקע ווערן צוגעגרייט. דאָס אַלץ איז מיר זייער אינטערעסאַנט.
דאָ זעט מען אזוי פיל זאָרג פאַר דעם, אז די, וועמען די גרויסע
שטעט און די פאַרברעכערישע סיסטעם פון עקספּלאַטאַציע האָבן
צעלעכערט די לונגען, זאָלן — אויב נאָר מעגלאַך — קומען צוריק
צו זיך.

איך באַטראַכט אַלץ מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט, נאָר עס
לאָזט ניט אָפּ דער נייגיר שוין שנעלער צו וויסן צו וועמען האָט
באַלאַנגט אָט-די ציטערנדיגע פרויען-שטימע, וואָס האָט אזוי דרינג-
גענד געבעטן, אז איך זאָל קומען און זיך זעען מיט דער, צו וועמען
די שטימע באַלאַנגט.

אין עס-צימער זענען נאָך אַרום אַ העלפט פון די טישן געווען
באַזעצט. אַ סך פּאַציענטן האָבן אָפּגעגעסן שנעלער און זענען
שוין אַוועק אין זייערע באַנגעלאַך. מיין אויג לויפט-אַרום איבער
די געזיכטער פון די, וואָס געפינען זיך דאָ, נאָר איך זע ניט קיין

איין באקאנט געזיכט. מיין נייגיר שטייגט נאָך מער — די מיסטע-
 ריע פון דער אומבאקאנטער שטימע הויבט אָן צו פאראינטריגירן.
 פון עס-ציימער גייען מיר אַריבער אין אוידיטאָריום (סאָלאַריום —
 זאל פון זון, ווי זיי רופן דעם אוידיטאָריום), וואו עס וועלן היינט
 געוויזן ווערן מואווי-כילרער, און וואו איך וועל דאַרפן האַלטן אַ רעדע
 פאַר די פאַציענטן.

דער פריינטלאכער סאָשעל-דירעקטאָר האַלט פונקט אין דער-
 ציילן עפעס אַ דעטאַל פון דעם לעבן פון די קראַנקע, ווען איך דערזע
 פלוצלונג אַ באקאנט געזיכט. זיינע ווערטער האַקן זיך מיטאַמאָל
 אָפּ — ער האָט דערקענט אויף מיר, אַז מיין האַרץ איז מיר איינ-
 געפאַלן.

דער ערשטער אימפּולס איז געווען אויסצושרייען :

— איז דאָס מעגליך, אַז אויך דו ביסט שוין געפאַלן אַ קרבן
 פון אָט-דער שוידערלאַכער קראַנקהייט ? !

עס האָט זיך ניט געגלויבט, אַז אָט-די שיינע בלום, אָט-דאָס
 יונגע, שיינע געזיכט, אָט-די יונגע, לעבעדיגע חבר'טע, וועלכע איז
 ערשט געווען דער צענטער פון אַזוי פיל יוגנטלאַכער, ברויזנדיגער
 פרייד, אָט-די שטיפערישע, לאַכנדיגע, טאַנצנדיגע און זינגענדיגע
 חבר'טע איז שוין אַ קרבן פון טובערקולאָז-ווערים, וואָס צעטאַטשען
 אירע לונגען.

נאָר דער געשריי, וואָס האָט זיך געריסן פון האַרצן, איז פון
 די ליפּן ניט אַראָפּ. די יונגע חבר'טע איז מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן
 קאָפּ שוין געווען גאָר נאָענט.

— איר האָט זיכער ניט דערוואַרט מ יך דאָ צו טרעפן, —
 האָט זי שטיל, ווי אין עפעס אַ שולדיגע, אַרויסגעזאָגט, דערלאַנגענדיג
 מיר איר האַנט. זי האָט געוואוסט, ווי אומגלויבליך עס וועט צו
 מיר אויסקוקן דאָס, וואָס זי געפינט זיך דאָ, און דערפאַר האָט זי
 אַזוי באַטאָנט דאָס וואָרט „מיד“.

זי האָט מיר דערציילט, ווי אַזוי זי איז קראַנק געוואָרן, ווי אַזוי
 זי האָט קראַנקערהייט נאָך אַלץ געאַרבעט אין שאַפּ, און ווי די
 דאָקטורים האָבן איר ענדליך דערציילט דעם אמת וועגן איר
 קראַנקהייט.

דערהוייל האָט דער גאַנצער עולם זיך שוין פאַרוואַמלט, און איך האָב געדאַרפט זיך שטעלן צו זיי ריידן.
פאַר די אויגן איז געשטאַנען דאָס געזיכט פון דער יונגער אַרבעטערין; אין די אויערן האָט געקלונגען איר ווענדונג: „איר האָט זיכער ניט דערוואַרט מיך דאָ צו טרעפן“; אַרום און אַרום זענען געווען אזוי פיל נייגעריגע געזיכטער פון אַרבעטער, וועלכע האָבן, ווי מיין באַקאַנטע, אויך געוויס געהאַט צו דערציילן אַ גע-שיכטע פון נויט און פון שווערער פּראַצע און פון צעווייטאַנטע הערצער פון נאַענטע און ליבע, מיט וועמען מ'האַט זיך צעשיידט, איידער מ'איז אַהער געקומען. איך האָב דערפילט, אז דאָ פּאָדערן זיך עפעס אַנטרע רייד, ניט אַזעלכע, ווי געוויינלאַך; נאָר גיי שריי אויס אין דער אָנוועזנהייט פון אַטדי אומגליקלאַכע דאָס, וואָס עס רייסט זיך ביי דיר פון האַרצן אַרויס. ניין, דאָס קען מען דאָך ניט.

— טייערע, ליבע חברים, וואָס זאָל איך איך זאָגן, — האָב איך זיך צו זיי געווענט, — איך בין ערשט דורכגעפאַרן דאָס גאַנצע לאַנד. איך וועל אייך פון דעם גרויסן לאַנד אַ גרוס אָפּגעבן.

עס האָבן אויפגעלויכטן די אויגן, אַלע האָבן מיט גרויס אינ-טערעם זיך צוגעהערט. און איך האָב זיי דערציילט וועגן דער פּראַכט פון אַמעריקע, מיט וועלכער אזוי ווייניג פון אירע מיליאָנען איינ-וואוינער זענען באַקאַנט. איך האָב זיי געפירט איבער די צויבער-ווינקלען פון פּלאָרידאַ; דערציילט זיי וועגן דעם יאַפּאַנעזישן גאָרטן אין סאַן-אַנטאָניאַ; וועגן די יאָרהונדערט-אַלטע מיסיאָנערישע האַלב-צעשטערטע פּאַלאַצן-פעסטונגען, וועלכע מ'ווייזט איצט נייגעריגע טוריסטן פאַר אַ פּאָר גראַשן. איך האָב פרובירט זיי איבערגעבן דאָס, וואָס מ'לעבט איבער, דורכשניידנדיג די גרויסע מדבריות פון אַריוואַנאַ, און איך האָב פרובירט עפענען פאַר זיי אַ ביילד פון דער זון-באַגאָסענער סטאַנציע יומאַ, וואָס געפינט זיך אינמיטן פון די זאַמדיגע פּלאַכן, און וואו די גרויסע צעשוואַמענע אינדיאַנערקעס זיצן מיט די פיס פאַרלייגט אונטער זיך און פאַרקויפן צו די פאַר-בייפאַרער זייערע גלעזערנע צאַצקעס. איך האָב זיי דערציילט וועגן דער פּראַכט פון אַ זונען-אויפגאַנג, וואָס מ'זעט פון דעם מאַונט-

ווילסאָן אין קאָליפּאָרניע — אַ פּראַכט, צוליב וועלכער עס לוינט זיך אָפּצוגעבן אַ האַלבע נאַכט שלאָף, און צוליב וועלכער עס לוינט זיך אַרויפצורדראַפּען זיך די זיבן-טויזנט-פּוסיגע הויכקייט. דעם זון-באַגאַסענעם אינזל קאַטאַלינאַ האָב איך זיי פּאַרגעשטעלט און דערציילט זיי וועגן דעם אונטערוואַסער-גאַרטן, וואָס מ'זעט דאָרטן פון דעם שיפּל, מיט דער גלעזערנער דעק. פון די וועגן קיין פּעטאַלוואַ און פון „נאָרדן-געייט“-פאַרק אין סאַן-פּראַנציסקאָ האָב איך זיי דערציילט. וועגן דעם טעמפל פון די מאַרמאָנען און וועגן דעם ריזיגן „סאָלט לעיק“ האָב איך זיי איבערגעגעבן מינע אַיינדרוקן און זיי דערציילט וועגן דעם, ווי דאָס האַרץ פּילט זיך אָן מיט פּרייד, און ווי דו ווערסט שיכור פון דער שיינקייט, וואָס דו זעסט אומעטום אין דער גרויסער, רייכער אַמעריקע.

נאָר דאָס איז דאָך בלויז איין זייט פון דעם מעדאַל. די צווייטע זייט איז שרייענדיגע נויט, נאַקעטע אַרימקייט, שוואַרצע אין די מיליאָנען, וואָס לעבן אין חורבות און וואָס שטאַרבן אויס ווי די פּליגן; מעקסיקאַנער, וואָס לעבן ערגער, ווי אין שטאַלן; אַרבעטס-לאָזע און בעטלער אויף די גאַסן פון די גרויסע שטעט; שוידער-לאַכע סלאָמס, מיליאָנען אַרבעטער, וואָס פּראַצעווען פאַר אַ הונגער-לויז, — און דאָס אַלץ אין דעם רייכסטן לאַנד אין דער וועלט.

דעם אויספיר האָב איך דאָך שוין ניט געדאַהפּט מאַכן; דעם ענטפּער האָב איך שוין ניט געדאַרפּט געבן, אַז פאַר די לעבנס פון די, וואָס זענען דאָ פאַרוואַמלט, איז פאַראַנטוואָרטלאַך אַטאָדער משוגענער פּלאַנטער, אַטאָדער צושטאַנד פון פאַרברעכערישע, שרייענדיגע קאַנדיטראַסטן. צו די, וואָס זענען אַליין געפאַלן קרבנות פון אַט-דעם משוגענעם פּלאַנטער, האָב איך דאָך שוין מער גאָרניט ניט געדאַרפּט זאָגן. דאָס איז פאַר יעדן אַיינעם פון מינע צוהערער געווען גאַנץ קלאָר. איך האָב זיך מיט זיי צעזעגנט, און אזוי פיל אויפגעלוויכטענע אויגן האָבן מיך מיט דאַנקבאַרקייט באַגלייט צום טיר...

ביים אַרויסגאַנג איז געשטאַנען מיין באַקאַנטע און האָט גע-וואַרט מיט מיר זיך צו געזעגענען. זי האָט מיר שטאַרק געדריקט די האַנט און באַדאַנקט פאַר מינע רייד. האָט זי געפּילט, אַז איך האָב גערעט אונטער דעם אַיינדרוק,

וואָס עס האָט אויף מיר געמאַכט איר אָנוועזנהייט דאָ? האָט זי געפילט, אז די גאַנצע צייט, בשעת איך האָב געזוכט אַרויסצוברענגען די קאַנטראַסטן פון דעם לעבן אין דער רייכער אַמעריקע, האָב איך געהאַט אין זינען איר יונג לעבן, וואָס איז אַזוי אומ'רחמנות'דיג צעטראַטן געוואָרן?

דאַכט זיך, אז זי האָט דאָס פאַרשטאַנען. די צוויי גרויסע טרערן, וואָס האָבן זיך אין אירע בליאַסקענדיגע אויגן באַוויזן, האָבן, דאַכט זיך, אויף דעם עדות געזאָגט.

— זייט געזונט, ליבע חבר'טע, ווערט געזונט, — האָב איך געזאָגט. נאָר די ווערטער זענען ניט געווען גענוג אַרויסצוזאָגן דאָס, וואָס עס האָט זיך געוואָלט זאָגן, און דאָס, וואָס עס האָט זיך געוואָלט אויסשרייען.

— דערלויבט מיר, חבר'טע, אייך אַ קוש צו טאָן אייער האַנט, — האָב איך ווידער געזאָגט.

זי האָט ווידער אַמאָל, ווי ביי אירע ערשטע ווערטער, אַראָפּ געלאָזט איר קאָפּ; צוויי גרויסע טרערן האָבן זיך אַראָפּגעקייקלט אויף איר געזיכט און, זיך שטאַרקנדיג, האָט זי מיך באַגלייט מיט די ווערטער:

— זעצט פאַר דעם קאַמף, מיר דאַרפן קעמפן פאַר אונזער אידעאַל.

מיין באַגלייטער האָט אויפ'ן הויף מיר נאָך געגעבן דערקלערונג-גען וועגן דעם, אז די קראַנקע דאָ פירן-אָן זייער אייגענע קאָאָפּעראַ-טיווע קראַם, אז דאָ איז דאָ אַ פאַסט-אַפּיס אויפ'ן נאָמען פון דעם באַליבטן, ניט לאַנג פאַרשטאַרבענעם דר. ספּיוואַק. ער האָט דער-ציילט נאָך אַ סך איינצלעהייטן וועגן דעם סאַנאַטאָריום, נאָר איך האָב קוים זיך געקענט איינהערן, וואָס ער האָט צו מיר גערעדט. פאַר מיינע אויגן איז געשטאַנען דאָס געזיכט פון דער יונגער חבר'טע, די צוויי בליאַסקענדיגע טרערן אין אירע אויגן, און אין מיינע אויערן האָבן געקלונגען אירע לעצטע ווערטער: „קעמפן פאַר אונזער אידעאַל“...

טראַך... טראַך... טראַך... — קלאַפן ריטמיש די רעדער פון דער באַן. אין דער געדיכטער פינסטערניש, דורך וועלכער עס טראַגט

זיך דער באַלויכטענער מאַנסטער, זענען אָפּגעמעקט די קאַנטורן פון די בערג און פון די שמעטלאַך, דורך וועלכע מיר לויפן פאַרביי, נאָר ווי אַ באַלויכטענע מיט טויזנטער ליכט, שטראַלע אַרויס פון דער פינסטערניש די יונגע חבר'טע און עם שיינען אַרויס די צוויי בליאָס-קענדיגע טרערן אין אירע גרויסע אויגן, און אין דעם טאַקט פון די רעדער פלעכט זיך אַרײַן דער עכאָ פון די ווערטער:

— קעמפן פאַר אונזער אידעאַל... קעמפן פאַר אונזער אידעאַל...
 טראַד... טראַך... קעמפן פאַר אונזער אידעאַל...

סאַנטא ראָזא און סאַנטא קאַטאַלינאַ

סאַנטא ראָזא איז אַ גאָס; סאַנטא קאַטאַלינאַ איז אַן אינזל.
צווישן זיי ליגט אַ שטח פון אַרום אָנדערהאַלבן טויזנט מייל,
גאָר עס דאַכט זיך, אַז זיי זענען גאָר ענג פאַרבונדן צווישן זיך.
די גאָס געפינט זיך אין די קוואַרטאַלן פון דער מעקסיקאַנישער
אָרימקייט אין סאַן-אַנטאָניאַ; דער אינזל געפינט זיך אין די וואַסערן
פון פאַסיפיק ביי די ברעגן פון קאַליפֿאָרניע.
גייט איר זעען די מערקווירדיגקייטן פון סאַן-אַנטאָניאַ, טאָרט
איר ניט דורכלאָזן די סאַנטא ראָזא גאָס; פאָרט איר זעען די
מערקווירדיגקייטן פון דעם „גאַלדענעם שטאַט“, מוזט איר אומבאַ-
דינגט זעען דעם סאַנטא קאַטאַלינאַ אינזל.
אין די אָפיציעלע פאַמפלעטן פון די טשעמבערס אָוו קאָמערס,
פון די טוריסטן-געזעלשאַפטן און אזוי ווייטער וועט מען די סאַנטא
ראָזא ניט דערמאָנען. דערפאַר אָבער באַרימט מען זיך גאָר אַ סך
מיט דער סאַנטא קאַטאַלינאַ. ביי די פּאָלעס שלעפט מען אייך ממש,
ווען איר זענט אין קאַליפֿאָרניע, איר זאָלט פּאָרן אַ קוק טאָן אויף דעם
אינזל, וואָס טראָגט דעם נאָמען פון דער „הייליגער קאַטאַלינאַ“.
די גאָס אָבער, וואָס טראָגט דעם נאָמען פון דער „הייליגער ראָזא“,
זוכט מען מיט אַלע מעגלאַכקייטן ניט צו דערמאָנען.
וועגן אַלץ וועט מען אייך אין סאַן-אַנטאָניאַ דערמאָנען —
וועגן די אַלמע חורבות פון פאַרצייטיגע מיסיאָנערסקע געביידעס,
וואָס איר קענט פאַר עטלאַכע גראַשנס באַטראַכטן, וועגן דעם
פּראַכטפולן סיוויק אוידיטאָריום, מיט וועלכן סאַן-אַנטאָניאַ מעג
זיך טאַקע באַרימען, וועגן דעם יאַפּאַנעזישן גאַרטן, וואָס איז אַ
שטיקל צויבער-ווינקל, געמאַכט דורך מענטשישע הענט, וועגן די
„פאַבריקן“ פון טאַמאַלעס, וואו גאַנצע טעג שטייען פרויען און פאַטשן
קיכעלאַך, צוגרייטנדיג די קוקרווע-לאַטקעס, וואָס זענען כמעט די

איינציגע שפייו פון דער אַרימקייט. זייט זיכער, אז מ'וועט אייך דערמאָנען גיין אַ קוק טאָן אויף די דאָזיגע נידעריגע קברים-שטיבלאָך, וואו עס איז אלעמאָל אַ רויך דערשטיקט צו ווערן, און וואו פרויען, וואָס זענען דאָ גרוי געוואָרן פאַר דער צייט, און וואו יונגע מיידלאַך, וואָס טראָגן שוין צייכנס פון איינגעקאָרטשעטער אלטקייט אין זייער געזיכט, שטייען לאַנגע שטונדן איינגעבויגן איבער די קלעצער, אויף וועלכע זיי קנעטן זייער קוקרוע-מעל טייג. זייט זיכער, אז מ'וועט אייך אומבאדינגט פירן אין דעם פראכטפול-אויסגעשטאַמעטן מעקסי-קאַנישן טעאַטער, אז מ'וועט אייך ווייזן די ניי-אויסגעברייטערטע קווארטאַלן פון סאַ-אַנטאָניאַ און מ'וועט אייך דערציילן, אז דאָ האָט מען אַרונטערגעריסן אזוי פיל און אזוי פיל הייזער, אזוי פיל און אזוי פיל קראָמען, אז עס האָט אָפגעקאָסט אזוי פיל און אזוי פיל געלט, נאָר וועגן סאַנטאַ ראָזאַ וועט מען זיך ניט איילן אייך דערמאָנען.

סאַנטאַ קאַטאַלינאַ לויבט מען אין הימל אַריין, סאַנטאַ ראָזאַ זוכט מען צו פאַרשווייגן.

וואָס איז דאָס פאַר אַן אונטערשיד צווישן זיי בידן? מיט וואָס האָט זיך איין „הייליגע“ צו אַזאַ זכות דערדינט? מיט וואָס האָט אַ צווייטע „הייליגע“ זיך אזוי פאַרשולדיגט? גייט און גיט אַ קוט און איר וועט קריגן אייער ענטפער.

גראַם און שוין איז אויף דעם גרויסן דאַמפער, וואָס פאַרט פון לאָס אַנגעלעס צו דעם סאַנטאַ קאַטאַלינאַ אינזל. די שיה גליטשט זיך אַרויס פון דעם קינסטלאַכן קאַנאַל, וואָס שלענגלט זיך אַרום די ריזיגע האַפנס, און איר ווילט עס זאָל שוין וואָס גיכער אַנטשוויגן ווערן דער „גאַיד“, וואָס דערציילט אייך אויף זיין גלייכגילטיג-קאַזיאַנעם לשון, אז דאָ איז דער גרעסטער האַפן אין דער וועלט, אז ער קאָסט אזוי פיל און אזוי פיל מיליאָנען, אז פון דאַנען ווערט עקספּאָרטירט מער געהיליג, ווי פון וועלכן ניט איז אַנדער האַפן אין דער וועלט, אז פון דאַנען ווערט יערלאַך עקספּאָרטירט אזוי פיל און אזוי פיל אויל, און אזוי ווייטער, און אזוי ווייטער.

זאָל ער שוין אויפהערן — וואָס זשומעט ער דאָ? די שיה גליטשט זיך אַריין אין די גרינע וואַסערן פון פאַסיפיק,

וואָס מאַכן דעם איינדרוק פון צעשמאַלצן גלאָז. עס טראָגן זיך נאָך די טשאַטעס ים-פּוּינגלען, וואָס לאָזן זיך אַראָפּ אָט גאָר-גאָר נידעריג צום דעק און כאַפּן די אָפּגעשײלטע ניסלאַך, וואָס די פּאַסאַזשירן וואַרפן זיי צו. אָט גיט זיך די גאַנצע מחנה פּוּינגלען אַ הויב, צעיאָגט זיך און דרייט זיך אין צירקלען און מאַכט אַלערליי קונצן אין דער לופט. די זון האָט אָנגעגליט די לופט, וואָס רירט זיך ניט; פון ווייטנס הוירען זיך שיפּן-מאָנסטערס און די פּאַסאַזשירן קוקן דורך בינאָקלען און קוויקן זיך, ווען זיי גיט זיך איין צו דערועען פון דער ווייט דעם נאָמען פון דעם ריז.

דער פּאַסיפיק איז איצט גיט שטורמיג, נאָר אינגאַנצן רואיג איז ער אויך גיט — ער בלאָזט זיך און סאָפעט אונטער ווי אַ גיגאַנט, וואָס איז אַנטשלאָפּן געוואָרן. די שיף וויגט זיך; אָט בויגט זי זיך צו ביז דעם סאַמע ראַנד פון דער צווייטער דעק און אָט בויגט זי זיך פּאַמעלאַך אַריבער ווייט, ווייט אויף צוריק.

פון ווייטנס שניידן זיך אַרויס די קאָנטורן פון פעלזן, און מיר דערנעענטערן זיך צו דעם קאַטאָלינאַ אינזל.

צווישן די פּאַלדן פון די בערג, הויך אויף די שפיצן פון די פעלזן, צוגעטוליעט צו די זייטן פון משופּע'דיגע בערג זענען צעוואָרפן אַ צאָל פּאַלאַצן, וואָס זענען באַגאַסן מיט אַ בלענדענדער זילבער-ליכט, און צו וועלכער עס איז, דאַכט זיך, גאָר קיין צוטריט גיטאָ.

— אָט דאָרט איז טאם מיס'עס הויז, — גיט פּרייוויליג אינ-פּאַרמאַציע אַ געזונטער, הויכער שיף-אַרבעטער, וועלכער נעמט זיך פּאַרוואַרפן די שטריק, וואָס וועט די שיף צובינדן צום אייזערנעם סלופ אין דעם האַפּן.

— און וואו איז רינגלי'ס הויז? — פּרעגן די נייגעריגע פּאַסאַ-זשירן, וואָס ווילן שוין גיכער דערזעען דעם פּאַלאַץ פון דעם קעניג פון קיי-שפיי, צו וועמען דער דאָזיגער אינזל באַלאַנגט.

דער באַרעדעוודיגער שיף-אַרבעטער ווייזט-אָן רינגלי'ס גרויסע רויטע געבוידיע, וואָס איז באַהאַלטן צווישן די בערג, און ער דער-קלערט אויך צו וועמען עס באַלאַנגען די אַנדערע ווייסע און ראָזעווע שטיבלאַך, וואָס זען זיך פון ווייטנס אַרויס.

עס איז דעצעמבער. אין דער דאָזיגער צייט פון יאָר איז אויף

קאטאלינא זייער שטיל. קיין סך טוריסטן קומען ניט איצט אהער, ווייל דאָס איז ניט דער טוריסטן-סעזאָן אין קאליפאָרניע; די מער-סטע געשעפטן אויף דעם אינזל זענען געשלאָסן, נאָר מיך אַרט עס ניט, פאַרקערט, איך בין נאָך נאָר צופרידן מיט דעם — איצט, ווען עס איז דאָ ניט אזוי טומלדיג, וועל איך בעסער קענען זיך אַרומקוקן אויף דעם אין זון-איינגעטונקענעם אינזל. אזוי פיל זון איז, דאכט זיך, אין ערנעץ אין דער וועלט ניטאָ. עס דאכט זיך, אז ניט איין זון, נאָר צענדליגער זונען גיסן אהער זייערע ליכט-שטראַלן אויף אַט-דעם באַרגיגן אינזל.

עס דערהערט זיך דאָס רעווען פון אַן עראָפּלאַן-מאָטאָר און ווי אַ ריזיגער פּויגל דערנענטערט זיך דער עראָפּלאַן, וואָס פירט פּאַסאַ-זשירן פון לאָס אַנדזשעלעס צו קאטאלינא און צוריק.

קיין סך צייט דאָ צו שטיין איז ניטאָ. עס פייפט עקשנות'דיג דאָס פייפל פון דעם שיפל מיט דער גלעזערנער דעק און מ'מוז זיך אונטעראיילן ניט צו פאַרשפּעטיגן צו זעען די וואונדער פון דעם אונטערוואַסער-גאָרטן.

הויך ציען זיך די שטאַמען פון די פּלאַנצן אונטער'ן וואַסער, און זייערע בלעטער גליטשן זיך דורך איבער דער גלעזערנער פּלאַך פון דעם שיפל; עס באַווייזן זיך גאַנצע מחנות פיש פון די משונה-דיגסטע פאַרמען, און באַלד באַווייזט זיך דער טויכער מיט אַן אָפּן מויל; עס באַווייזן זיך די פעלזן אונטער'ן וואַסער, און אויף זיי ליגן אויסגעצויגן די פיש, וואָס קוקן אויס ווי באַנאַנעס. דאָס פייפל גיט אַ פייף, און דאָס שיפל בלייבט שטיין — מ'דאַרף אַרויסגיין. משופּע'דיג לויפן די וועגן אין די בערג פון סאַנטאַ קאַטאלינא, און עס איז אזוי גוט דאָ צו שפּאַנען אַלץ העכער און העכער, אַרייַן אַטעמען אין זיך די אומענדלעכע רחבות'דיגקייט און פילן די אָנגע-נעמע וואַרימקייט פון דער אָנגעגליטער לופט. ערשט, ווען מ'קומט צו נאָענט צו די פּאַלאַצן, קען מען זעען וואָס דאָ איז פאַר אַ רייכטום אָנגענרייט פאַר די, וואָס קומען אַמאָל אהער אויף עטלעכע וואַכן, פאַר די, וואָס האָבן אין אַנהערע טיילן פון לאַנד אויך גענוג פּאַלאַצן. פון די שפיצן בערג פון די חנ'עוודיגע שטיבלעך קוקן אויס אזוי שפּילעוודיג די וועגן, וואָס שלענגלען זיך און ווערן פאַרשוואַנדן;

פון דער הויך און צווישן די פאלאצן קוקט אויס אזוי פאר'כשוף'ט דאס צעשמאלצענע גלאז פון דעם ריז'אקעאן און אין דער הויך דא איז אזוי שטיל, אז עס דאכט זיך, אז אלץ איז פארגליווערט געוואָרן. עס הערט זיך דער סיגנאַל, וואָס רופט צוריק צו דער שיה, צוריק צו דער טומלדיגער וועלט. פון די זייטן בערג קייסלען זיך אראָפּ שטיקלאַך ערד און שטיינדלאַך, וואָס האָבן זיך אָפּגעריסן פון זייער אָנהאַלט, און דאָס שטילע גערויש, וואָס זיי מאַכן, שמרייכט נאָך מער אונטער די גרויסע שטילקייט, וואָס עס הערשט דאָ.

די שיה איז שוין גרייט אָפּצופאַרן; אויף דעם האַפּן-בריק זיצן זעקס שפּילער און זיי באַגלייטן די נעסט מיט מוזיק. ווען די שיה רירט זיך, הויבן זיך די מוזיקאַנטן אויף, און, גייענדיג, שפּילן זיי נאָך אַלץ. זיי קומען צו ביז דעם סאַמע ראַנד פּונ'ם בריק און זיי הערן ניט אויף צו שפּילן אַ קלאַנגע צייט. ווען זייערע טענער זענען שוין קוים דערהערבאַר, צעניסט זיך פּלוצלונג דאָס שפּילן פון דער זעלבער מעלאָדיע פון ערגעץ דאָ גאָר נאָענט — דאָס האָט דער אָרקעסטער פון שיה אונטערגעכאַפט דאָס שפּילן. אויף אַ מינוט האָבן זיך צונויפּגעגאַסן די קלאַנגען פון ביידע אָרקעסטערען — די קוים-קוים דערנרייכנדיגע טענער פון דעם אָרקעסטער אויפ'ן ברעג און די הויכע טענער פון דעם אָרקעסטער אויף דער שיה. ס'איז דאָ עפעס פאַרכאַפּנדיגס אין דעם צוזאַמענגוס פון די צוויי כּוואַליעס קלאַנגען.

די זון הויכט זיך אָן צו זעצן אויף דער צווייטער זייט פון קאַטאָלינאַ אינזל. זי איז איין שטיק פייער. בשעת איין טייל פון די בערג איז שוין אינגאַנצן איינגעהילט אין פאַרנאַכטיגן שאַטן, איז נאָך דער פייערדיגער קונגל אינגאַנצן ניט פאַרשוואַנדן און ער צינדט נאָך אָן פּלאַמען אין די פענסטער פון אַ סך פּאַלאַצן.

ארום דער שיה דרייען זיך ווידער די טשאַטעס ים-פּוינגלען און פאַרהילכן די לופט מיט זייער קראַ... קראַ... קראַ...

די זון זעצט זיך אַלץ נידעריגער און אָט איז שוין פון איר געבליבן בלויו אַן אָנדענק אין די צעזייטע וואָלקנדלאַך, וואָס זענען געוואָרן פון דער נאָר-וואָס פאַרשוואַנדענער זון רויט געפאַרבעט. די נאַכט פּאַלט צו; דער ים בלאָזט זיך; די שיה הוידעט זיך;

מיר דערווייטערן זיך אלץ מער און מער פונ'ם אינזל פון רייכטום און וואוילטאָג און מיר גליטשן זיך שוין פאַרביי דעם קאַנאַל אויף דעם וועג צו לאָס אַנדזשעלעס מיט איר שיינקייט, מיט איר מיאוס-קייט, מיט איר רייכטום און מיט איר אַרימקייט.

* * *

צו סאַנטא קאַטאַלינאַ פאָרט מען בייטאָג, צו סאַנטא ראָזאַ גייט מען ביינאַכט.

עס איז אויך געווען אין דעצעמבער. אַ מילדער זומער-אָוונט איז דעמאָלט געווען. טיר און טויער זענען אָפן אין סאַן-אַנטאָניאָ. פון די אַרימע שטיבלאך טראָגט זיך די מוזיק פון גראַמאָפאָנען. אין די הויפן, וואו עס דריקט זיך די אַרימקייט אין קליינע קעמער-לאַך, זיצן אלע אויף די פריזבעס, און עס איז אַ געמיש פון קולות. פרויען, קינדער, אַלטע לייט — אלע גראַנערן צוזאַמען און אלע וואַרפן זיך ווי היישעריקן אויף די פּעדלערס, וואָס קומען אַהער מיט זייערע וועגעלאַך מיט הייסע קעסלען זופּ.

מיר גייען דורך דעם מאַרק-פּלאַץ, וואו מ'שטעלט אויס אין אָוונט טישן פאַר דער אַרימקייט צו קומען דאָ אָפּעסן אַ מאָלצייט. מיר גייען אַריין אלץ טיפּער אין די קוואַרטאַלן פון די אַרימע קרעמ-לאַך. עס איז דאָ טומלדיג. אין פּראָנט פון די קרעמלאַך שטייען רעדלאַך מעקסיקאַנער; מ'זיצט אויף דעם טראָטוואַר; מ'שטייט ביי די שוועלן. דאָ זענען, דאַכט זיך, די קרעמלאַך ניט צום לייזן, נאָר צו האַלטן שמועסן לעבן זיי.

מיר דרייען זיך גאַס-איין און גאַס-אויס, און מיין באַגלייטער זאָגט צו מיר:

— אַט וועט איר באַלד זען אונזערע סינאָריטאַס.
פּלוצלונג גיט מיך עמיצער אַ שלעפּ ביים אַרבל; איך קוק זיך אַרום.

— מיסטער, די בעסט וויסקי, — זאָגט צו מיר דער פאַרשוין, וואָס האָט מיך אַ צי געטאָן פאַר'ן אַרבל.

— גוד דזשין, — רופט אויס אַ צווייטער פאַרשוין, וואָס האָט זיך פון אַ שוועל אויפגעהויבן.

— דיל סטאָף, מיסטער, טשיפּ, ווערי טשיפּ, — רופט אַ

דריטער. און באַלד ווערט אוממעגלעך דורכצוגיין די גאַס. וואָס ווייטער באַפאַלט מען אַלץ מערער מיט פּאַרשלאַגן צו קויפן בראָנפן. איך וויל זיך אָפּטשעפּען פון איינעם אַ געזונטן פּאַרשוי, וואָס האָט מיט איין האַנט אָנגענומען מיין האַנט און מיט דער צווייטער דעם באַגלייטער'ס האַנט, און איך זאָג אים, אַז מיר וועלן דאָ זיין צוריק אַביסל שפּעטער.

ער זאָגט אונז אָן, אַז מיר זאָלן, חלילה, אים ניט פּאַרנעסן. מיר וועלן אים דאָ טרעפן, ווען מיר וועלן נאָר קומען — ער זיצט דאָ ביז שפּעט אין דער נאַכט.

— יו קען אָלועים געט מי היר, — שרייט ער אונז נאָך, — יו קען איוון עסק די קאפּ ענד הי וויל טעל יו ווהער טו פייטד מי. (איר קענט אפילו פרעגן ביים פּאָליסמאַן, וועט ער אייך אָנווייזן וואו מיך צו געפינען.)

אויף אַ טרעפּל, ביים אַרײַנגאַנג צו אַנידערײַג שטיבל, שטייט אַ מיידל מיט אָנגעפּאַרבעטע ליפּן און מיט אָנגעפּאַרבעטע באַקן און זי גיט אַ חוצפה'דיגן וואונק און גיט אַביסל אַן עפּן די טיר אין אַ צימער, וואָס איז באַלויכטן מיט אַ טונקל־רויטער ליכט. — די ערשטע סינאָריטאַ, — זאָגט מיין באַגלייטער, — איצט ציילט וויפיל איר וועט דאָ באַלד זען.

ביי די שוועלן, ביי די פענסטער, ביי יעדן אַרײַנגאַנג שטייען מיידלעך און רופן קונים אויף זייער לייב. מאַטראָזן און סאָלדאַטן דרייען זיך אַרום און באַטראַכטן די סחורה.

פון די פענסטער בויגן זיך אַרויס מיידלעך און וואַרפן אַנטקעגן: — טו דאָלאַרס, טו דאָלאַרס.

דאָ זעט איר אַ מולאַטין און דאָ זעט איר אַ יענקישע טאָכטער; דאָ אַ פּראַנצויזיש מיידל פון ניו אַרליענס און דאָ אַ קינד פון מעקסי-קאַנישער אַרימקייט.

פון ווייטנס זעט מען אַ געלאָף. פון אַ הויז טראָגן זיך ווילדע קולות, דורך די ברייט-צעעפנטע טירן וואַרפט מען עמיצן אַרויס. מיר ווילן צוקומען נאָענט צו דעם „שלאַכט-פעלד“, נאָר עס איז אוממעגלעך. אַ צושויער דערקלערט אונז, אַז דאָ איז דאָס גרעסטע שאַנד-הויז אין סאַן-אַנטאָניאַ און דאָ שלאָגט מען זיך אָפּט. עס

פליט דערווייל אַרויס אין דרויסן נאָך אַ פאַרשוין, ער קוקט אויס ווי אַן אונטערגעשטאַמענער. באַלד לויפט פון דאָרט אַרויס אַ צע-שויערט יונג מיידל און נאָך איר יאָגט זיך נאָך אַן עלטערע פרוי מיט אַ בעזים אין האַנט.

די עלטערע פרוי איז די באַלעבאַסטע און דאָס מיידל איז איינע פון אירע „קוואַרטיראַנטקעס“. עס איז שווער צו דערגיין די אורזאך פון דעם געשלעג, נאָר אין דעם געדראַנג און אין דער שטופעניש היין און צוריק זענען מיר מיטאַמאָל צוגעשטופט געוואָרן צו דער סאַמע סצענע פון געשלעג, און דאָס מיידל מיט די צעשווי-בערטע האָר איז אַ פאַל געטאָן אונטער דעם קלאַפּ פון דעם בעזים כמעט ביי מיניע פיס.

זי האָט מיט אַ קוויטש זיך אַ הויב געטאָן און איך האָב דערזען איר פנים. עס איז מיר אַזש דורך אַ קעלט צו זעען אירע דער-שראַקענע אויגן און איר צעעפנט מויל, נאָר דאָס בילד האָט אויס-געקוקט נאָך שרעקלאַכער, ווייל איך האָב דערזען אַ באַקאַנט פנים. — וואו האָב איך אָט-דאָס מיידל געזען? — האָב איך זיך אָנגעהויבן פרעגן, — וואו האָב איך זי באַגעגנט?

ענדלאַך האָב איך אַרויסגערופן ביי מיר אין זכרון דעם ענטפער צו דער רעמעניש: אַמאָל, אין איינעם פון די גרעסטע זאַלן אין ניו יאָרק, ביי אַ ווילדן קאַנטעסט פון אויסדויער-טעניז (מאַראַטאָן), וועלכן איך בין געגאַנגען באַאָבאַכטן, האָב איך געזען דאָס דאָזיגע מיידל. זי האָט זיך אַרומגעשלעפט אַ האַלב-טויטע מיט אַ בחור'ל, וועלכער איז טאַקע דאָ אין טאַני-זאַל אַרעסטירט געוואָרן אויף דער קלאַנע פון עטלאַכע גנבות. צוליב זכות-אַבות — צוליב גוט-זאָגונג פון גוטע פריינט, האָט מען אים באַפרייט אויף בעיל ביז נאָך דעם טאַני. איך האָב זיך דערמאָנט, ווי אַזוי זי האָט זיך דעמאָלט געבעטן אַ האַלבפאַר'הלש'טע, אַז דאָס בחור'ל זאָל זי אָפּלאָזן. זי וויל מער ניט קיין פרייזן, זי וויל מער ניט קיין קאַנטעסטן, האָט זי זיך געבעטן, זי וויל גיין שלאַפן.

— אַ, טו סליפ, טו סליפ! — האָט זי געזיפצט.

דאָס בחור'ל האָט איר עפעס אַריינגערוימט אין אויער, דערנאָך האָט ער איר אָנגעטראָטן אויפ'ן פוס, ווען זי האָט זיך אַ הוידע געטאָן

מיט דער כּונה אַוועקצופאַלן אויף דער ערד, און זיי האָבן זיך ווידער אַוועקגעלאָזט שאַרן איבער'ן דיל אין דעם אומזיניגן, פאַרברעכערישן קאַנטעסט, וואָס האָט בלוז געקענט צוגעראַכט ווערן אין דעם לאַנד, וואו דער גאַלדענער באַק איז אַלמעכטיג. איצט איז זי דאָ אין סאַן-אַנטאָניאַ, איצט איז זי אַ סינאָריטאַ אויף סאַנטאַ ראָזאַ סטריט. די אַלטע האָט איר געגעבן אַ כּמאַל מיט'ן בעזים איבער'ן פנים און זי האָט זיך באַגאַסן מיט בלוט.

מיר האָבן זיך אַרויסגערוקט פון דעם פאַרוואַלטן המון; אין אַלע פענסטער זענען ווי פריער געשטאַנען די אָנגעפאַרטע מיידלאַך און האָבן גערופן די פאַרבייגייער; די בראַנפן-פאַרקויפער האָבן געשלעפט ביי די אַרבאַל און זיך גערימט מיט זייער סחורה — אויף סאַנטאַ ראָזאַ איז געווען לעבעדיג.

* * *

סאַנטאַ קאַטאַלינאַ איז פאַרגאַסן מיט זון און דאָרט גיסט זיך פריידיגער געלעכטער; סאַנטאַ ראָזאַ איז פאַרוונקען אין שמוץ און דאָרט גיסט זיך בראַנפן און בלוט.

סאַנטאַ ראָזאַ און סאַנטאַ קאַטאַלינאַ זענען ביידע ענג פאַרבונדן — די גרויסע רייכע אַמעריקע האָט זיי ביידן באַשאַפן. זיי זענען ביידע קינדער פון איין מאַמען.

אין דער שטאָט, וואָס איז אויפגעגעסן געוואָרן פון אירע פאַרשטעט.

דער אָונט איז געווען אַ פּרייער, און איך האָב אָנגענומען די
איינלאָרונג פון עטלעכע חברים צו גיין מיט זיי צו אַ לענין-מעמאָ-
ריאל, וואָס אַ ברענטש פון אינדעפענדענט אַרבעטער רינג האָט
אָרגאַניזירט. ביי דעם אָונט האָט געדאַרפט ריידן דער פּראָפּעסאָר
ה. וו. דעינא, וועמעס יחוס מ'האָט אָנגעגעבן אַלס לאָנגפעלאָו'ס אַן
אייניקל. דער פּראָפּעסאָר האָט זיך ערשט ניט לאַנג צוריקגעקערט
פון אַ רייזע אין סאָוועטן-פּאַרבאַנד און זיין טעמע דעם אָונט איז
געווען: „וואָס איך האָב געזען אין דעם לאַנד פון די סאָוועטן.“
דעם אמת זאָגנדיג, האָב איך ניט דערוואַרט, אַז דעם פּראָפּעסאָר
זאָל זיך איינגעבן אָפּגעבן אַ גרום, וואָס זאָל אזוי לעבעדיג אַרויס-
ברענגען פאַר די פּאַרזאַמלטע די דעהגרייכונגען פון דער ערשטער
אַרבעטער-דעפּובליק. זאָל זיין, אַז ער איז אַ גרויסער פּריינט פון דעם
סאָוועטן-פּאַרבאַנד, זאָל זיין, אַז ער איז באַגייסטערט פאַר דעם,
וואָס ער האָט אונטער די הימלען פון דעם אַרבעטער-לאַנד געזען.
נאָר ווי וועט ער, אַ דערצויגענער אין אַמעריקאַנער רייכטום, אַן
אויסגוויקטער אין די טראַדיציעס פון אַקאַדעמישן לעבן פון אַן
אוניווערזיטעט, וואו עס לערנען זיך די זינדלאַך פון די מיליאָנערן,
און וואו דער גאַנצער טאָן איז אין דער ליניע פון גלאָריפּיצירן
קאַפיטאַל, — ווי וועט ער קענען באַנעמען די גאַנצע טיפּקייט פון
דער דערנרייכונג פון דער אַרבעטער-פּויערשער מדינה ?
ווי איבעראַשט בין איך געוואָרן, ווען איך האָב פון די ערשטע
ווערטער פון דעם רעדנער דערפילט, אַז דאָ שטייט אַ מענטש, וועלכער
האָט באַוווּזן אזוי טיף צו פאַרשטיין די היסטאָרישע באַדייטונג פון
דער סאָוועטישער רעוואָלוציע און אירע עלף יאָר דעהגרייכונגען,
אַז ער האָט זיך אינגאַנצן אויסגעטאָן פון זיין אַמאָליגער וועלט.

ער האָט פון זיך אָפגעשיילט די גאַנצע קאָרע פון קליינבירגערלאַכע באַגריפן און האַפנונגען און האָט זיך דערהויבן צו דער הויכער שטופע פון אָנערקענען די פולסטע באַדרייטונג פון דעם נייעם לעבנס-שטייגער פון דעם אַרבעטער-לאַנד. ער פאַרשטייט שוין דערפאַר אויך דעם אמת, אַז ניט קוקנדיג אויף אַלע שוועריגקייטן, וואָס דער סאָוועטן-פאַרבאַנד האָט נאָך דערווייל דורכצומאַכן — ווייל ער דאַרף בויען אַ סאָציאַליסטישע ווירטשאַפט אין אַ קאַפיטאַליסטישער אַרומ-רינגלונג — וועט ער פאַרט אַרויס דער זיגער, ווייל ער בויט פאַר דעם וואוילזיין פון אַלע זיינע מיליאָנען האָרעפאַשניקעס.

— עס איז שווער, — דערציילט דער פּראָפּעסאָר, — אין אָנהויב זיך צוגעוואוינען צו דעם, וואָס דו דערזעסט אין דעם סאָ-וועטן-פאַרבאַנד. אַלץ, וואָס דו זעסט דאָ פון אויבן, ליגט דאָרט פון אונטן. אַלץ, וואָס ס'איז דאָ אויף דעם סאַמע אונטן, איז דאָרט אויף דעם סאַמע אויבן-אָן. עס איז אַ פאַרקערטע וועלט, אַ מין משה-קאָפּויר, עטוואָס ענלאַך צו דעם, וואָס עס ווערט דערציילט אין דעם מעשה-ביכל פאַר קינדער: „עליס טרו עי לוקינג גלעס.“ זי האָט געזען יעדע זאַך קאָפּויר. און פאַר דעם אויג פון איינעם, וואָס קומט פון אַ קאַפיטאַליסטיש לאַנד, איז דאָ אויך אַלץ קאָפּויר. נאָר ווען מען הויבט-אָן זיך צוגעוואוינען, ווערט מיטאַמאָל קלאָר, אַז דאָ האָט זיך איינגעשטעלט אַן אָרדנונג, וואָס וועט דאַרפן דינען פאַר אַ ביישפּיל צו די אַרבעטער פון אַלע לענדער. ווען מ'קומט פון דעם סאָוועטן-פאַרבאַנד אין אַנדערע לענדער, ווערט ערשט קלאָר, אַז די גאַנצע איבעריגע וועלט איז אַ קאָפּוירעדיגע וועלט.

פּראָפּעסאָר דעינא וויקלט פאַנאַנדער איין ביילד נאָך דעם צווייטן פון דעם לעבן אין דעם סאָוועטן-פאַרבאַנד, און עס באַקומט זיך אַ קאָלאָסאַלע פאַנאַראַמע פון גרויסע דערגרייכונגען און פון אויפטו-אונגען פאַר דעם וואוילזיין פון די אַרבעטנדיגע מאַסן, וואָס האָט ניט צו זיך קיין גלייכן אין דער גאַנצער געשיכטע פון דער מענטש-הייט. ער דערציילט וועגן יעדן פּראָנט באַזונדער, אויף וועלכן דעם סאָוועטן-פאַרבאַנד איז אויסגעקומען און עס קומט אים נאָך איצט אויך אויס צו פירן אַ קאַמף. ער דערציילט וועגן דעם העראָאישן קאַמף אויף דעם מיליטערישן פּראָנט, וואו דער סאָוועטן-פאַרבאַנד

האָט באַזיגט די אינטערווענציע, די ווייסע גוואַרדיע, וואָס איז גע-
שטיצט געוואָרן פון די קאָפיטאַליסטישע מלוכות פון אלע לענדער.
ער שטעלט זיך אָפּ אויף דעם עקאָנאָמישן פראָנט, אויף וועלכן דער
סאָוועטן-פאַרבאַנד האָט צו פאַרצייכענען אַזעלכע באַדייטנדע אויפטו-
אונגען, ניט קוקנדיג אויף דעם, וואָס עס איז אויסגעקומען די ירושה
פון אַ חרוב'ער ווירטשאַפט אויפצושטעלן מיט די אייגענע כחות.
ער דערציילט מיט באַוואונדערונג די גרויסע אויפטוואונגען אויף דעם
דריטן, קולטורעלן פראָנט. אָנשטאַט דריי מיליאָן צייטונגס-לעזער
פאַר דער מלחמה, ווערן איצט די סאָוועטישע צייטונגען פאַרשפרייט
אין צוועלף מיליאָן עקזעמפּליאַרן, וואָס עס מיינט, אַז לעזער זענען
דאָ אַפּשר צוויי מאָל אזוי פיל. דאָס מיינט אַ פאַרגרעסערונג אויף
אַכט הונדערט פראָצענט אין פאַרגלייך מיט דער פאַרמלחמה צייט.
די צאָל פון קינדער אין עלעמענטאַרע שולן דערגרייכט איצט ביז
פּופּצן מיליאָן — דאָס איז אַ פאַרגרעסערונג אויף 500 פראָצענט. אין
דעם סאָוועטן-פאַרבאַנד זענען אין דעם לעצטן יאָר פאַרקויפט געוואָרן
245 מיליאָן ביכער. וואָס איז 24 מאָל מער ווי אין די פאַרמלחמה
יאָרן. אַנאַלפּעביטיזם ווערט ליקווידירט, און עס איז שוין גאַענט
דער טאָג, ווען אין דעם סאָוועטן-פאַרבאַנד וועט ניט זיין קיין מאָן
און פרוי, וואָס וועט ניט קענען לייענען.

פראָפעסאָר דעינא ווייזט אויך אָן אויף דעם, אַז אפילו די, וואָס
קענען ניט לייענען און שרייבן, ווערן אויך ניט פאַרנאַכלעסיגט אין
דעם סאָוועטן-פאַרבאַנד. צו זיי רעדט די מאַווי, די ראַדיאָ, די אָפּטע
לעקציעס און דיסקוסיעס. און הלאַזי וואָלטן אַ סך פון די, וואָס
קענען לייענען און שרייבן אין אַמעריקע און אין אַנדערע לענדער,
אזוי גוט זיך געקענט פאַנאַנדערקלייבן אין וויכטיגע פּאָליטישע
פראַגן, ווי עס קלייבן זיך אין די פראַגן פאַנאַנדער אַ סך פון די
אַנאַלפּעביטיזם אין סאָוועטן-פאַרבאַנד, וואָלט די געשיכטע פון דער
וועלט זיך איצט אַנדערש געשריבן.

זייער אַן אינטערעסאַנטן עפיזאָד האָט דער פראָפעסאָר דעינא
דערציילט וועגן אַ צוזאַמענשטויס, וואָס ער האָט די טעג געהאַט
ביי אַ צוזאַמענפאַר פון פרויען אין ניו-ענגלאַנד. מ'האַט אים אייגן-
געלאָרן צו רעדן ביי דעם צוזאַמענפאַר און דאָרט האָט מען אים

פארשטאָטן מיט פראַנגן וועגן אַנטוואַפנונג און וועגן גענגערשאַפט צום אימפעריאַליזם. איינע פון די דעלעגאַטקעס האָט אים געפרעגט, צי דענקט ער, אַז די סאָוועטן-רעגירונג מיינט טאַקע מיט אַן אמת איר פאָדערונג פאַר אַנטוואַפנונג. ער האָט געענטפערט, אַז זיכער מיינט די סאָוועטן-רעגירונג דאָס ערנסט. די דעלעגאַטקע איז אויפגעבראַכט געוואָרן און אין איר צאָרן האָט זי אויסגעזאָגט דאָס, וואָס אַלע מיליטאַריסטן ווילן געוויינטלאַך באַהאַלטן. זי האָט אויסגעשריען:

— דענקט איר ניט, אַז דער סאָוועטן-רעגירונג לוינט זיך אַנטוואַפנונג, ווייל זי פירט פראָפאַגאַנדע, וואָס אַפּעלירט צו די מאַסן? אויב די אַלע לענדער זאָלן זיך אַנטוואַפנען, מיט וואָס וועלן זיי זיך באַשיצן געגן זייערע אַרבעטער-מאַסן, אויף וועלכע די פראַג-פאַנאַנדע פון די סאָוועטן וועט האָבן אַ ווירקונג?

זי האָט אָפּן צוגעגעבן דאָס, וואָס די אַלע מיליטאַריסטן האָבן אין זינען — אַז די אַרמיען ראַרף מען האָבן סיי צו זיין גרייט פאַר אימפעריאַליסטישע מלחמות, וואָס זענען אונטער דעם קאַפּי-טאַליזם אומפאַרמיידלאַך, סיי געגן די אַרבעטער-מאַסן אין דער היים, כדי צו דערשטיקן זייער יעדן פאַרווך זיך צו באַפרייען פון דער סיסטעם פון עקספּלואַטאַציע און פון מלחמות.

איך בין געווען זייער דאַנקבאַר די חברים פאַר דעם, וואָס זיי האָבן מיך צוגערערט צו גיין צו דער לעקציע און דערפאַר האָב איך געמוזט זיך אויך לאָזן צורעדן דעם צווייטן אָונט צו גיין צו אַ פאַרשטעלונג אין דעם באַסטאַנער איריזשן טעאַטער.

זאָגן, אַז איך האָב געהאַט זייער שטאַרק חשק צו גיין אַהין, קען איך ניט. עס האָט עפעס ניט זייער שטאַרק געצויגן אין אַ פראָווינציעלן איריזשן טעאַטער. די ניו יאָרקער פינטעלע-איד-שטאַלן זענען דאָך אַזוי אָפּשייטלאַך, די סעקאָנד עוועניו „אוי-וויי-רעבעניו“-לידלאַך זענען דאָך אַזוי פאַסקורנע. וואָס-זשע קען מען שוין דער-וואַרטן פון דער פראָווינץ?

מ'האַט געשפּילט איינע פון די באַרימטע סעקאָנד עוועניו מאַכערייקעס, וואָס מ'פרעגט אויף זיי: „די קראַפט פון יוגנט“ מיט אַן אומבאַקאַנטן אין אַ סטאַר-ראָל. איך מוז מודה זיין, אַז איך בין געווען אָנגענעם איבערראַשט, סיי פּונ'ם שפּילן פּונ'ם אומבאַקאַנטן,

וועמען איך האָב געזען אויף דער בינע צום ערשטן מאָל, און סיי פון דעם שפּילן פון די איבעריגע אַרטיסטן.

* * *

איך האָב שוין לאַנג געהאַט חשק זיך אַרײַנצוכאַפּן אין דעם מוזעאום פון דעם האַרװארד אַוניװערזיטעט אין קעמברידזש און דאָרט פאַרברענגען אַ פּאָר שעה צײַט, נאָר עס איז קײַנמאָל נײַט אױס-געקומען, זײַענדיג אין באַסטאָן, דעם דאָזיגן פאַרלאַנג אױסצופירן. אױצט האָב איך באַשלאָסן מער נײַט אָפּצולײַגן און איך בין באַלד געװען אין דעם קעניגרייך פּונ'ם אַוניװערזיטעט פאַר רײכע זײַנדלאַך. דער מוזעאום איז אַ גאַנץ רײכער, און אַ פּאָר שעה צײַט גײען דאָרט אַװעק אומבאַמערקטערהײַט. ספּעציעל װײלט זיך נײַט אָפּרײסן פון דער אָפּטײלונג פון די געגלײזטע בלומען.

אַרױסגײענדיג אױף דעם גרױסן הױף, װאָס האָט זיך גע-שפּײגלט אין דער זון מיט זײַן שניי-צודעק, באַטראַכטנדיג די גרױסע צאָל אַלטע און נײַע געבײדעס, װאָו עס לערנט זיך די גאַלדענע יונגט, האָט זיך אײַנסטײַנעקײַט אַרױסגעריסן די באַמערקונג:

— װײַל אַרבעטער-קײַנדער װאָלטן דאָ געקענט קײַגן אַ נױטיגע בײַרונג אָנשטאַט די פּוסט-און-פּאַסניקעס, װאָס קומען אַהער צו פּאַרן אין זײַערע לײַמוזינס!

די באַמערקונג האָט פאַראורזאַכט אַ געשפּרעך װעגן קײַנדער-אַרבעט, און אין פאַרבינדונג מיט דעם האָבן די חברים, זװאַס זענען מיט מיר געגאַנגען, דערמאָנט דעם באַסטאַנער מעיאָר'ס פאַרבאָט אױף יװדה מנוחײַם קאַנצערט. דער מעיאָר האָט נײַט געװאָלט, אַז די גאַנצע װעלט זאָל זען װי אַ קײַנד אַרבעט, געבאָך, אין זײַן שטאַט. אַזױ רעדנדיג, האָבן מיר באַמערקט װי אַ קלײַן אײַנגל שלעפט אַ שלײטלע, אָנגעפאַקעװעט מיט שפּענער. דאָס קײַנד האָט זיך אָנגעשטרענגט מיט אַלע כחות צו שלעפּן די שװערע משא, נאָר אָט איז דער שליסן געבליבן שטײַן לעבן אַ שטיק אָפּגערייניגטן װעג, װאָו עס איז נײַט געװען קײַן זכר פון שניי. דאָס אײַנגל האָט אין פאַרצװײפּלונג געמאַכט אַ פּױסטל און האָט עפעס אַרױסגעברומט אַ פּלוך, דערנאָך איז ער געפאַלן אױף אַן המצאה — ער האָט

גענומען הויפנס שניי און האָט זיי געוואָרפן אויף דעם אָפּגעריינגטן וועג, כדי צו מאַכן אַ שטיקל שניי-וועג פאַר זיין שליטעלע.

— זיין קרווודע נעמט דער מעיאָר זיך ניט אָן, — האָבן די חברים מיט צאָרן באַמערקט, — ער איז זיך געגאַנגען אָננעמען די קרווודע פון דעם שפּילער, וואָס האָט מיט זיין זעכציג-טויזנט-דאָלאַרדיגן פּידעלע געדאַרפט אויפטרעטן אין אַ גרויסן ליכטיגן זאַל, קריגן אַ באַגייסטערטע אויפנאַמע און באַשאַטן ווערן מיט בלומען.

— אזוי ציען זיך די קאָנטראַסטן אין אונזער וועלטל; די, וואָס ווילן זיך ניט לערנען, — די גייען אין אוניווערזיטעטן; די, וואָס וואָלטן וועלן לערנען, — די האָבן אַהין ניט קיין צוטריט. אויף דעם קינד, וואָס רייסט זיך אונטער מיט דעם שליטן שפענער, — אויף דעם קינד קוקט זיך קיינער ניט אום, נאָר אויף דעם שפּילער, וואָס האָט אַ גייסטיגן גענוס פון זיין קונסט, — אויף אים איז מען זיך בלומר'שט מרחם.

די רייכע זינדלאַך אין האַרוואַרד זענען גרויסע ליבהאַבער פון שאַקאָלאַד און זיי האַלטן אין איין שלעפּן פון די קעשענעס די זיסע מאַכלים. אין באָן, אויפ'ן וועג צוריק, האָב איך געהאַט די געלענג-הייט צו ריידן מיט צוויי פון אַט-די שאַקאָלאַד-עסערס, און עס האָט זיך דערמאַנט, וואָס דעינאַ האָט פריער מיט אַן אָונט געזאָגט, אַז אַנאַלפאַבעטיזם מיינט נאָך ניט אומוויסנהייט, פונקט ווי גיין אין אַן אוניווערזיטעט מיינט נאָך ניט זיין אינטעליגענט. די האַר-וואַרד סטודענטן האָבן עס גלענצנדיג באַשטעטיגט. אַזאַ אומוויסנ-הייט, אַזאַ פּולשטענדיגע ניט-באַקאַנטשאַפט מיט דעם, וואָס עס קומט-פאַר אויף דער וועלט, איז שווער זיך פאַרצושטעלן. אין די פיר ווענט פון זייער קלאַס-צימער וועלן אַט-די סטודענטן נאָך אַפּשר ווי-ניט-איז דורכקריכן ביי אַן עקזאַמען, נאָר ווען זיי קומט אויס צו ענטפערן אויף דעם, וואָס דענקען זיי וועגן דער פראַגע פון שלום און פון קריג, וועגן באַוואַפּנונג און אַנטוואַפּנונג, וועגן אַרבעטסלאָך-זיגקייט און קינדער-אַרבעט, וועגן באַביטזום און וועגן קולטור, — דאָ ווייזן זיי אַרויס אַ פּולשטענדיגע אומוויסנהייט און אומבאַ-האַלפּנקייט.

אין קאָנטראַסט צו אַט-די שאַקאָלאַד-עסער שטייט פאַר די

אויגן דאָס בילד פון דעם דארן בחור'ל, וועלכער האָט מיט אַ ציטערנדיגער שטימע זיך געווענרעט:

— קען יו גיוו מי די פרייו אָף עי קאָפי? (קענט איר מיר געבן אַ פּאַר סענט צו קויפן אַ טעפל קאווע?)

מיט וואָס פאַר אַן אַפעטיט ער האָט געגעסן דעם העם-סענדר-וויטש, וואָס איך האָב אים געקויפט, און ווי עס האָבן געציטערט זיינע הענט, וועלכע האָבן זיך שוין ניט צוגעריט צו קיין שפייז באַלד צוויי טעג צייט. ער איז אַ באַסטאַנער — טאַקע פון דער שטאָט, וואָס פאַרמאָגט אַזאַ „גוט האַרציגן“ מעיאָר, וואָס זאָרגט זיך, אַז מנוחין זאָל ניט שפילן, ער האָט געאַרבעט ביי פאַרשידענע אַרבעטן, איצט האָט ער זיין אַרבעט פאַרלאָרן, קיין נאָענטע האָט ער ניט, קומט אים אויס כאַטש אין וואַסער זיך צו וואַרפן.

— דאָס איינציגע, וואָס איך קען איצט טאָן, — זאָגט ער, — איז ווערן אַ סאָלדאַט. — דערמאָגן וועט אים שוין טרייבן, ער האָט ניט קיין אויסוועג.

אין דער שטאָט, וואָס איז פאַרלאָרן געוואָרן צווישן אירע פאַר-שטעט, אין באַסטאָן, וואָס איז פאַרלאָרן געוואָרן צווישן אירע ראַקסבורים, ריטשמאָנרס, מאַלדענס, דאָרטשעסטערס, ווינטראָפּס, ברוקלאַינס, מעטאָפּאָנס, טשעלסיס, פיבאָדיס, קעמברידזשעס, רע-ווירס און אַזוי ווייטער, דרייען זיך אַרום די בחורימ'לאַך, וואָס שלעפן אַ גאַנצן טאָג שאַקאַלאַד פון די קעשענעס, און עס דרייען זיך אַרום די הונגעריגע, וואָס בעטן מיט אַ ציטערנדיגער שטימע, אַז אַ פאַרבייגייער זאָל זיי קויפן אַ טעפל קאווע.

באַסטאָן, מעגסט שטאַלץ זיין מיט דעם, וואָס דו קענסט ווייזן דער וועלט!

טויטער גלח באווייזט נסים אין מאסאטשוזעטס.

העכער הונדערט יאָר נאָך דער דערפינדונג פון דער דאמף-מאשין, נאָך אַ האַלבען יאָרהונדערט פון דעם עלעקטרישן לאַמפּ, נאָך אַ פּערטל יאָרהונדערט פון דעם אויטאָמאָביל, נאָך אַ צענדליג יאָר פון דעם שטאַלענעם פּוינל, וואָס טראָגט זיך אַריבער פון ניו יאָרק קיין פאַריז אין אַ מעת-לעת, אין דער עראַ פון ראַדיאָ און טעלעוויזיע, אין דעם יאָר, ווען אויף אַ זעקסט חלק פון דער וועלט ווערן די קירכן-גלאָקן פאַרשטומט, — אין דעם זעלבן יאָר באווייזט אַ טויטער גלח נסים אין מאסאטשוזעטס.

מאסאטשוזעטס, צו דיין גלאָרי איז גאָר קיין סוף ניטאָ!
אָט ערשט האָסטו זיך קונא שם געווען מיט דעם שוואַרצן קאפיטל פון דעם שוידערלאַכסטן פאַרברעכן — די דערמאָרונג פון סאַקאָ און וואַנזעטי — און אָט קלינגט שוין ווידער ווייט און ברייט דיין נאָמען אין פאַרבינדונג מיט דעם גלח, וואָס באווייזט נסים. געלעבט האָט דער גלח אויף דער זינדגער ערד ניט מער ווי 25 יאָר, טויט איז ער שוין 60 יאָר, נאָר די וועלט האָט גאָר ניט געוואוסט, אז זי דאַרף ניט זאָגן, אז זי דאַרף זיך ניט שרעקן פאַר קיין שום עפידעמעם, אז זי דאַרף ניט האָבן קיין דאָקטוירים און קיין פראַפעסאָרן — אין מאַלדען, מאסאטשוזעטס, ליגט אונטער אַ בער-געלע ערד דער גרויסער בעל-נשם, וואָס קען היילן פון אלע קראַנק-הייטן, וואָס קען באַזאָרגן מיט פּרנסה, וואָס קען העלפן צו שלום-בית, וואָס קען מאַכן פון קרום גלייך, וואָס קען באווייזן נסים איבער נסים. ווער ווייסט ווי די וועלט וואַלט אויסגעקוקט, ווען מ'דערווייט זיך פריער פון רעווענד פּעטריק פּאוער און פון זיין „פּאוער“ (קראַפט)!

זאָגט ניט, אז מיר לעבן אין אַ ציוויליזירטער וועלט און אז איצט איז ניט מעגלאַך צו טרייבן הונדערטער טויזנטער מענטשן

צו וואונזן און צו אבערגלויבענישן. זאגט ניט, אז אין דעם לאַנד פון "אַלגעמיינער בילדונג" איז ניט מעגלאך, אז קינד און קייט זאָלן לויפן אויף דעם קבר פון א טויטן און שטיין גאַנצע טעג מיט אויס-געסאלאפעטע אויגן, דערוואַרטנדיג, אז דער טויטער זאָל א נס באַווייזן.

איר דאַרפט זיין אין מאַסאַטשוזעטס, איר דאַרפט רעדן מיט די דאַרטיגע איינוואוינער, איר דאַרפט זיך באַקענען מיט דעם, וואָס עס האָט זיך אָפגעטאָן אין די לעצטע חדשים אַרום און אויף דעם קאטוילישן בית-עולם אין מאָלדען, אז איר זאָלט פאַרשטיין ווי שטאַרק עס זענען אין אונזער וועלט די כחות פון פינסטערניש. איר דאַרפט אַריינגיין אין דער באַסטאַנער גרויסער ביבליאָטעק און איבערבליען טערן די צייטונגען און זען מיט וואָס פאַר א געשיקטער, זשול-קעוואַטער אומשולדיגקייט די דאָזיגע קאפיטאַליסטישע אַגענטורן האָבן כלומר'שט ניט אַנטירט פאַר דעם, אז דער „מיראַקל פּריסט" (דער גלח, וואָס ווייזט נסים) איז טאַקע א בעל-מופת. איר מוזט רעדן מיט די דאַרטיגע איינוואוינער, כדי איר זאָלט פאַרשטיין ווי אזוי עס ווערט אין אונזער געזעלשאַפט געשאַפן א מאַסן-פּסיכאָז. איר דאַרפט דאָס אַלץ גענוי באַטראַכטן, כדי עס זאָל פאַר אייך נאָך מער ווי אַלע מאָל קלאָר ווערן דער אמת פון דעם, אז רעליגיע איז אַפּיום פאַר די מאַסן און אַז די הערשער מוזן דעם דאָזיגן אַפּיום זייער-זייער שטאַרק האָבן פאַר די שקלאַפן.

דערציילן „אומפאַרטייאישע" קעפּ אין צייטונגען :

„פרוי געקומען אַזש פון טאָלידאָ."

„באַריכטן פון טיילווייזע היילונגען."

„קאַרדינאַל אָקאָנער איז געקומען תּפּלה טאָן ביים

קבר."

„35,000 שטייען טאָג און נאַכט און באַוואַכן דעם

„שריין" (מקום קדוש)."

„קאַליקעס און בלינדע קומען זוכן א רעטונג פאַר זיך."

„ווייב פון ניי-דערוויילטן מעיאָר ביים הייליגן קבר."

„צאָל פון באַזוכער אין מאָלדען דערגרייכט ביז הונ-

דערט טויזנט."

„ניי-דערוויילטער מעיאָר קוירלי קומט מיט זיין פרוי און בוינט זיין קאַפּ אין עניות'דיגער תפלה ביים קבר פון בעל-נס.“

„200,000 שטייען אין גאַס-רעגן ביים קבר פון רעוו-רענר פעטריק פאוער.“

„קריפל לאָזט איבער זיינע קוליעס און גייט אַוועק אַ געוונטער און אַ פריילאכער אַהיים.“

„אידו, כינעזער, יאַפּאַנעזער אויף דעם קבר פון גלח, וואָס ווייזט וואונדער.“

און אזוי נאָך און נאָך און נאָך.

מ'האָט ניט געדאַרפט געבן אַפיציעל די סאַנקציע צו דעם פינסטערן פאַנאַטיזם, מ'האָט בלויז „אומשולדיג“ באַריכטעט וועגן דעם, וואָס עס קומט פאַר. מ'האָט ביי דעם באַביט אָנגעצויגן די נערוון און מ'האָט אים טאָג נאָך טאָג אונטערגעטראָגן אַ נייע פאַרציע פון נסים; מ'האָט אים אזוי אויפגעשרויפט, אַז ער האָט ניט גע-וואוסט אויף וואָסער וועלט ער איז.

עס איז דערגרייכט געוואָרן דער ציל — אַלע וועגן, וואָס פירן קיין מאַלדען, זענען פאַרפלייצט געוואָרן מיט קאַליקעס. אויף דעם קבר פונ'ם פלוצלונג באַרימט געוואָרענעם פעטריק פאוער האָט מען געוואָרפן גאָלד און זילבער און צירונג. די קירכע, וואָס האָט אויפ-זיכט אויף דער דאָזיגער סעמעטערי, האָט אַרײַנגעקראָגן פיל טויזנטער. פרויען זענען אַרײַנגעפאַלן אין היסטעריקע; קינדער זענען דער-שראַקענע געלעגן אין בלאָטע ביים קבר, ווייל זייערע מאַמעס האָבן זיי געזאָגט, אַז דער בעל-נס וועט זיי דערפאַר באַזאָרגן אויף זייער גאַנצן לעבן; צענדליגער טויזנטער האָבן זיך געשעצט גליקלאַך, ווען זיי האָבן געקענט צוקומען נאָענט און פאַקן אַביסל בלאָטע פון דעם בערגל אויף דעם קבר און זיך מיט דעם באַשמירן די וואונדן אויף זייערע לייבער.

בייאַכט האָבן די וועכטער געדאַרפט ברענגען צופירן פרישע ערד אויף דעם קבר, כדי עס זאָל זיין מאָרגן פאַר דעם עולם וואָס צו שלעפּן.

אין רעגנדיגע טעג האָבן מעטשן זיך בוכשטעבלאָך געוואַלגערט

אין בלאַטע. דער וואַנזין האָט פאַרכאַפט די פרומע קאַטויליקן, ביי וועמען דער נלח פעטריק איז געווען אַן אייגענער, און אויך גלויביגע פון אלע אַנדערע דענאָמינאַציעס. עס איז אויך געקומען אַהער דער שוהט מיט זיין קראַנקער טאַכטער; עס איז געקומען אַהער דער חזן מיט זיין פאַראַלזירטער אידענע; עס איז געקומען דער כינעזער, וואָס איז געווען צעפוילט פון אָפּיום.

ווער פון דער צעפוילטער וועלט איז אַהער ניט געקומען?
עס האָט זיך אויפגעפנט דער פאַרהאַנג און עס האָט זיך אַרויס-
געוויזן אַ בילד פון אַזאַ העסלאַכער פינסטערניש, אַז עס האָט זיך
גאָר ניט געקענט גלויבן, אַז דאָס איז מעגלאַך.

— גלויבסטו טאַקע, אַז אַ טויטער, וואָס ליגט שוין זעכציג
יאָר אונטער דער ערד, פון וועמען עס איז שוין מסתמא קיין זכר
ניטאָ, קען פאַראַרוואַכן, אַז קראַנקע זאָלן געזונט ווערן דורך דעם,
וואָס זיי וועלן דאָס בערגעלע ערד אויף זיין קבר אַ קוש טאָן? —
פרעג איך ביי אַ יונג קאַטויליש מיידל, וואָס איז געקומען צו איר
אירישער חבר'טע אין הויז.

— אַז גאָט וויל, איז אַלץ מעגלאַך, — ענטפערט זי מיט אַ
טעמפן בליק אין די אויגן.

— ווייסטו פון עמיצן, וואָס איז טאַקע אויסגעהיילט געוואָרן?

— אלע, וואָס האָבן גלויבן, זענען געהיילט געוואָרן, — ענט-

פערט זי.

— ווייסטו פון עמיצן, וואָס איז געהיילט געוואָרן? — באַשטיי

איך אויף מיין פראַגע.

— איך ווייס ניט, נאָר די צייטונגען האָבן געבראַכט גענוג

ביישפילן, — ענטפערט זי.

זי איז אַ קינד פון „מעין סטריט“. אויף „מעין סטריט“ טאָר
מען ניט גיין גענוג כלל — אלע זאָגן „בים“, מוזט איר ענטפערן
„באָם“. קיינער האָט ניט געוואַגט אַרויסקומען און פרעגן פון וואַנען
האָט זיך די גאַנצע געשיכטע אָנגעהויבן. ווער וועט וואַגן צו שטעלן
אונטער אַ פראַגע-צייכן די רייד פון עפעס אַ פסיכאָפּאַטישער אַלטער
מומע, וואָס איז אַרומגעקראַכן צווישן די קברים און וואָס האָט
באַשלאָסן, אַז איר קאַפּ-ווייטאָג איז פאַרשוואַנדן אין דעם מאַמענט,

ווען זי איז געשטאנען לעבן קבר פון דעם גלח פעטריק. ניט אנדערש, ער איז א בעל-מופת.

ווער וועט שטעלן פראגן, ווער וועט זיך שטעלן דאגעגן אזעלכע שטות'ערייען? פאר רעדן דאגעגן וועט איר גוט ניט אָפּשניידן. קיינער וועט ניט וואַגן אַרויסגיין אויף „מעין סטריט“ און זאָגן, אז די גאַנצע געשיכטע מיט דעם בעל-נשם איז געווען ניט מער ווי אז ענין פאַר גוטע געשעפטן, ווייל אויב די קראַנקע זענען ניט גע-האַלפּן געוואָרן, זענען אָבער די כלי-קודש אַרום דעם בעל-נשם זייער און זייער געהאַלפּן געוואָרן.

איצט האָט דער קאַרדינאַל הערקלערט, אז די קאַטוילישע קירכע דאַרף גענוי אונטערזוכן און פעסטשטעלן די גרויס פון דער קראַפט פון דעם מאַלדענער בעל-מופת. „מעין סטריט“ האָט עס אָנגענומען פאַר גוט געלט און וואַרט איצט אויף דער אַנטשיידונג פון דער קירכע. נאָר דער גאַנצער ציניזם פון דער געשיכטע ווערט נאָך גרעסער דורך דעם, וואָס די „אונטערזוכונג“ מוז געמאַכט ווערן ניט ווילנדיג — שולדיג איז אין דעם אַ פלינק אידל פון שיקאַנאַ, וואָס האָט קאַליע געמאַכט דעם גאַנצן ענין מיט די נסים אין מאַלדען, מאַטששוועטס.

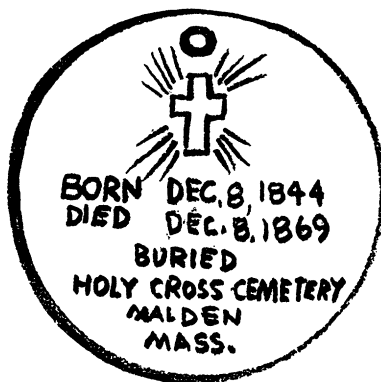
דער פאַרשוין, סעמועל קאַהן, איז געקומען אויף דער סעמעטערי אויף קוליעס. ער האָט זיך אַוועקגעשטעלט און האָט, ווי אַלע, תפילה געמאַן. דערנאָך האָט ער אויסגעשריען:

— איך בין געראַטעוועט! איך בין אויסגעהיילט! מענטשן, זעט, זעט, איך קען שוין גיין!

מ'האָט אים אַרומגערינגלט און מ'האָט אים באַגריסט; היסטע-רישע פרויען האָבן אים געקושט; אַלע ווייבער האָבן ביי אים געבעטן אַ שטיקל פון די באַנדאַשן אויף זיינע פיס אַלס אַנדענק פון דעם וואונדער, וואָס זיי האָבן בייגעוואוינט.

מיט אַ נעבעכדיגער מינע האָט דער פלינקער בחור דערציילט, אז איצט בלייבט אים בלוז איין זאַרג — ער האָט ניט מיט וואָס צו פאַרן אַהיים. עס האָבן זיך באַוויזן הענט מיט פאַפיר-געלט — יעדער איינער האָט געוואָלט זיין דער, וואָס וועט דעם פאַרשוין מער

הילף דערלאנגען. עפעס א קלייניגקייט — העלפן דעם, וואָס איז פון דעם הייליגן העוורענד פעטריק פאוער געהאלפן געוואָרן!
 איז דעם בחור געפעלן געוואָרן די שפּיל, און אויף מאָרגן האָט ער ווידער אַמאָל דורכגעפירט די זעלבע חתונה. נאָך דאָ האָט שוין אַ פּאָליסמאן זיך אַרײַנגעמישט, מ'האָט דעם בחור אַרעסטירט, מ'האָט אַראָפּגענומען זײַנע באַנדאָזשן און מ'האָט דערזען, אז ער איז געבענשט מיט די זעלבע פּיס, וואָס העלפן ניט איין גענגסטער אין שיקאַגאָ זיך אָפּטראָגן אין צײַט. דער סקאַנדאַל מיט דעם שווינדל איז אַרויסגעקומען אין דער עפּנטלעכקײַט. דער עולם האָט אָנגעהויבן מורמלען, און מ'האָט דעמאָלט באַשלאָסן אויף אַ צײַט צוצומאַכן די סעמעטערי און „אונטערזוכן“ די וואונדער-קראַפט פון דעם גלח.

איצט איז שוין דער טומל מיט דעם שווינדל פארגעסן געוואָרן, און מ'עפנט די טעג ווידער אויף די סעמעטערי. די געשעפטן וועלן ווידער אוועק גוט — ווידער וועלן קומען טויזנטער זיך וואַלגען אין בלאָטע און אַרויסקוקן אויף דער הילף פון דעם בעל-גם; ווידער וועט דאָס בערגל אויף דעם קבר באַדעקט ווערן מיט נאָלד און מיט צירונג.

ביזנעס איז ביזנעס — די באַסטאַנער קרעמער זענען ניט מחויב צו גיין אויפקלערן די באַפעלקערונג און איר באַווייזן, ווי שוידערלאַך פינסטער און פאַנאַטיש מ'דאַרף זיין צו גלויבן, אז עס זענען דאָ

נסים אויף דער וועלט און אז א קאליקע מיט צעדרייטע פיס קען ווערן געזונט, אויב ער וועט זיך אויסשמירן אין דער כלאטע פון דעם קבר פון א טויטן גלח.

ווארשיינלאך גלויבן די קרעמער אלײן אויך, נאָר אויב זיי גלויבן אפילו נישט, זענען זיי דאָך אָבער נישט מחויב צו גיין וועגן דעם פויקן אין די טאָצן — זיי דארפן געדענקען, אז ביוזנעס איז איבער אַלעס. פאַרקויפן זיי אין זייערע קראַמען אָט-דעם מעדאַל, וואָס ווערט דאָ געבראַכט — גיסן זיי אַרויף נאָך אַביסעלע אויל אויף דעם פייער, העלפן זיי מיט אין דער אַרבעט, וואָס עס טוען די צייטונגען, וואָס עס טוען די גלחים, וואָס עס טוען די לערער אין די שולן, וואָס עס טוען אַלע פרומע און גוטע ציוויליזירטע לייט — זיי העלפן אָנהאַלטן די פינסטערניש.

מאסאטשוזעטס, מענסט שטאַלצירן מיט דיין ציוויליזאַציע!
פולער און לאועל, דינט נאָך געטרייער דעם קאַפיטאַליזם, באַגייט נאָך גרעסערע פאַרברעכנס אין זיינע אינטערעסן. עס איז אַלץ כדאי — איר באַשיצט דאָך די ציוויליזאַציע פון מאַלדען און די קראַפט פון דעם טויטן גלח, וואָס באווייזט וואונדער.

דאקטוירים פערלען מיט אָפּים.

אינדערפרי — א שיינער פּרילינג־טאָג; בייטאָג — פּלוצלונג שווערע וואָלקנס און א שטורם־ווינט, וואָס רייסט די דעכער, שליי-דערט שילדן, פּאַרכאַפט דעם אָטעם, דרייט אַ שניי-קאַראַהאַד און פּאַרבּלענדט די אויגן. עס איז נאָך כּמעט האַלבער טאָג, אָבער עס ברענען שוין די עלעקטרישע לאַמטערנעס אויף די גאַסן; זיי הוידען זייערע ריזיגע פּאַרצעלייענע טעפּ און לעשן זיך און צינדן זיך און פּאַרוואַנדלען די מיליאָנען טאַנצנדיגע שנייעלאַך אין מַחנות ווייסע שמעטערלינגען. זעלטן ווען עס באַווייזט זיך אין גאַס אַ דורכגייער. ער נורעט זיך אין זיין מאַנטל; מוליעט זיך נעענטער צו די ווענט; בויגט זיך צוזאַמען, כדי דער ווינט זאָל אים ניט בייקומען און זאָל אים ניט פּאַרשלעפּן אויף צוריק. ווען עס פּאַלט־צו די נאַכט, ווערן די גאַסן כּמעט אינגאַנצן פּוסט. די גרויסע שטאָט איז ווי פּלוצלונג אויסגעשטאַרבּן, און די גרויסע געבידעס קוקן אַרויס פּון צווישן די בערג שניי, ווי מצבות אויף אַ בית־עולם.

וואָלטן ניט געברענט דאָ און דאָרט פייערלאַך, וואָס מ'זעט קוים אַרויס צוליב דער בלענדנדיגער זאווערובּע, וואָלט מען זיכער נעקענט מיינען, אַז דאָ ליגט טאַקע אַ שטאָט, וואו אַלע זענען שוין לאַנג־לאַנג אויסגעשטאַרבּן.

און ווייל דער ווינט בושעוועט אַזוי, טאַנצט, שפּרינגט, פיפט און שרעקט אַלעמען, ווייל אַלע לויפּן וואָס־שנעלער זיך צו באַהאַלטן אונטער אַ דאָך, ווייל אַלע וועגן זענען פּאַרשאַטן, ווייל עס זענען אויסגעוואקסן גאַנצע הורבעס פּונ'ם טיפּן שניי, — ווילט זיך דוקא אַרויסגיין אין גאַס, שפּאַנען קעגן ווינט, אויסטרעטן אַ נייעם וועג, אַריינאַטעמען די לופּט, וואָס איז פּון שניי אָפּגעפּרישט געוואָרן, זיך דערפּילן אַזוי לייכט ווי די ווייסע שמעטערלינגען, וואָס דרייען

זיך און טאנצן און בליאסקען מיט אלערליי קאָלירן אַרום די רויטלאַך-בלויע פייערן פון די עלעסטרישע לאַמטערנעס.

— קומט, ווער וויל כאַפן אַ שפּאַציר? — פרעג איך.

די חברים נעמען-אָן דעם פּאַרשלאַג. פּריילאָך פּאַרלאָזט מען די וואַרימע שטוב און מ'לאָזט זיך אַרויס מיט אַ געלעכטער איבער די גאַס, וואו מ'זעט ניט קיין לעבעדיגן נפש. איינער בויגט זיך אָן, ניט אַ גלעט דעם פּרישן ווייסן שניי; דער שניי בעט זיך, מ'זאָל מיט אים אַ שפּיל-טאָן. און אין אַ מינוט ווערט די גאַס פּאַרוואַנדלט אין אַ שלאַכט-פעלד. עס הילכט געלעכטער; עס קלינגען פּריילאָכע אויסרוּפן; חברה שפּרינגט, דרייט זיך, בויגט זיך, היט זיך איין און היט זיך ניט אויס פון די שניי-באַמבעס. מ'קריגט שניי-קוילן און מ'ציילט זיך צו טרעפן. אלע זענען פון קאָפּ ביז די פיס פּאַרדעקט מיט שניי, און עס קוקט אויס ווי עפעס ניי-מאָדנע ווייסע באַשעפּער נישן טאנצן דאָ אויס אין דער נאַכט אַ הימן צו דעם נייעם ווייסן קעניגרייך.

אָפּגעשפּילט, פּאַרמאַטערט, פּאַרסאַפּעט — ווערט די חברה צוריק אויס קינדער און זיי גייען פּאַרווייז ווייטער קעגן ווינט און איבער די הורבעס. אַ מינוט שווינגט מען, אָבער עס בעט זיך צו רעדן און צו זאָגן, וואָס מ'פילט.

— קוקט עס ניט אויס ווי די גאַנצע שטאָט וואָלט אויסגע-שטאַרבן און ווי אין אַט-די אלע הייזער וואָלטן געווען בלוז טויטע? — זאָג איך צו מיין באַגלייטערין.

— יאָ, — ענטפּערט די חבר'מע, — אין די מערסטע הייזער זענען טאַקע בלוז טויטע, נאָר זיי זענען ניט אינגאַנצן טויט. דאָס זענען לעבעדיגע מתים, וואָס שלעפן זיך אַרום איבער דער וועלט און וואָס ווייסן ניט, אַז זיי זענען טויט; צעבראָכענע שאַהבנס, וואָס זענען קרבנות פון אונזער משוגע'נער פּאַרברעכערישער וועלט.

— ווען איר ווייסט, — זעצט זי פּאָר מיט צאָרן אין איר שטימע, — וויפיל עס קומט אויס אין אונזער אַרבעט צוצוקוקן אומגליקן, אויף וויפיל העסלאַכקייטן פון אונזער וועלטל עס קומט אויס זיך אָנצושטויסן, וואָלט איר דערשטוינט געוואָרן.

די חבר'מע איז אַ דאָקטאָר, זי אַרבעט אין אַ שפּיטאַל, וואו

עם קומען מערסטנס אַרימע פּאַציענטן; זי האָט אַ סך צו דערציילן פון דער ביטערער ווירקלאַכקייט, מיט וועלכער איר קומט זיך אויס צוזאַמענצושטויסן.

אַלע מאָל האָט זי גענוג צו דערציילן וועגן דעם ווי שווער עס איז צוצוקוקן, וואָס פאַר אַ פּרייז אָטדי אַלע אויסגעדאַרטע, מיט-בלוט-שפייענדיגע אַרבעטער און אַרבעטערנס צאָלן פאַר דעם לוקסוס, וואָס ס'האָבן די געציילטע. זי רעדט מיט ביטערקייט וועגן דעם, וואָס פאַר אַ הווק עס איז צו זאָגן אַן אַרבעטער, וואָס ווערט אויפ-געפרעסן פון די טובערקולאָז-באַצילן, אַז ער דאַרף פּרישע לופט, זון-שיין, גוטע שפייז, רו און אַז ער טאָר ניט האָבן קיין זאָרגן.

— עס ווילט זיך אַמאָל אַנטלויפן פון זיך אַליין און זיך ניט באַטייליגן אין אַט-דעם שווינדל פון כלומר'שטדיגער הילף פאַר די ליידנדיגע, — זאָגט די חבר'טע.

אָבער ניט אַפט רעדט זי, מערסטנס שטיקט זי אין זיך איר שרייענדיגן צאָרן.

ווי עס ווייזט אויס, האָט דער שפּאַציר אין אָט'דער שטורמדיגער נאַכט געווירקט אויף איר אַזוי, אַז עס האָט זיך איר אויך פאַרוואַלט רעדן, און עס איז געווען זיכער, אַז אָנהויבנדיג רעדן וועגן די אומ-גליקן, וואָס איר קומט אויס צוצוקוקן אַלע טאָג, וועט זי עפעס זייער וויכטיגעס איצט דערציילן.

צוצורעדן איר איז ניט געווען נויטיג, אַז זי האָט שוין אָנגעהויבן צו דערציילן, וועט זי שוין, מסתמא, איבערגעבן אַן עפיזאָד, וואָס דריקט איר שטאַרק און וועגן וועלכן זי מוז רעדן. און זי האָט דער-ציילט אַזוי :

— אָט איז מיר די לעצטע עטלאַכע וואָכן אויסגעקומען זיך אָנצושטויסן אויף אַ פּאַל, וואָס האָט מיך אינגאַנצן צעטרייסלט. איך האָב וועגן דעם פּריער אויך געוואוסט, אָבער דאָ איז עס געקומען אַזוי נאָענט און עס איז געווען אַזוי שרעקלאַך צוצוקוקן ווי לעבעדיגע מענטשן ווערן פאַרוואַנדלט אין שמאַטעס צוליב עטלאַכע גראַשנס, וואָס אַן אַפּעריסט וויל פון זיי אַרויספאַמפען. אָבער איך וועל בעסער איבערגעבן אַלץ מיט אַ טאַלס, — האָט זי זיך אַליין איבער-געשלאָגן און זי האָט דערציילט אַ קורצע שוידערלאַכע געשיכטע.

א יונגע פרוי, א מוטער פון פיר קינדער, האָט אַ לאַנגע צייט געליטן פון שטאַרקע קאָפּווייטאַנגן. ס'איז דערנאָנגען אזוי ווייט, אז זי האָט פאַרלאָרן איר שלאָף און זי האָט זיך קיין פּלאַץ נישט געקענט געפינען. האָט איר אַ שכנה אַן עצה געגעבן, אז זי זאָל צוגיין צו אַ געוויסן דאָקטאָר, וואָס וועט איר העלפּן.

דער דאָקטאָר האָט איר „געהאַלפּן“ — ער האָט איר געגעבן אַ דאָזע אָפּיום; דער ווייטאַנג איז פאַרלייכטערט געוואָרן. דעם צווייטן טאָג האָט דער דאָקטאָר געגעבן דער אומגליקלאַכער פרוי אַ גרעסערע דאָזע אָפּיום, און אין עטלעכע טעג אַרום איז די קראַנקע פרוי געוואָרן אַ לייהנשאַפטלאַכער קרבן פון דעם אָפּיום-סם און זי האָט זיך געוואַלדערט ביי דעם דאָקטאָר'ס פּיס און גע'חלש'ט פאַר אים, אז ער זאָל איר געבן וואָס-מער און וואָס-מער פון דעם סם, וואָס האָט פון איר געמאַכט אויס מענטש, וואָס האָט ביי די פיר קינדער צוגענומען זייער מוטער און וואָס האָט דעם אומגליקלאַכן פאָטער רואינירט, ווייל פון זיינע מאַגערע פאַרדינסטן האָט דער דאָזיגער אַרבעטער געדאַרפט אָפּגעבן דער פרוי 25 דאָלאַר אַ וואָך אויף „מעדיצין“.

דער אומגליקלאַכער האָט נישט געוואוסט, אז די 25 דאָלאַר גייען נישט פאַר מעדיצין, נאָר פאַר סם. דער שאַרלאַטאַן, דער דאָקטאָר, האָט שוין דער פרוי מער נישט געגעבן קיין צעטעלאַך אין קיין אַפּטיק, נאָר פון זיין אייגענער שאַפע האָט ער אַלע מאָל, נאָכדעם ווי זי האָט זיך גענוג אָנגעוויינט, איר דערלאָנגט די „רפּואַה“ און געריסן פון איר אַלץ-מער און מער די הויט. ער איז געווען אַ שותף אין אַן „אָפּיום-רינג“. דער דאָקטאָר האָט געמאַכט יד-אחת מיט קאָנ-טראַ-באַנדיסטן און זשוליקעס צו העלפּן זיי פאַרקויפּן אָפּיום און צו שאַפּן פאַר זיי קונדן.

— ער איז נישט איינער, — האָט די חבר'טע פאַרענדיגט, — אַזעלכע דאָקטוירים זענען דאָ צענדליגער; אַנדערע שווינדלען ווי דער דאָקטאָר און אַנדערע ווידער שווינדלען אויף אַן אַנדער אָופן; און הונדערטער אַרימע אַרבעטער ווערן אומגליקלאַך און שלעפּן זיך אַרום האַלב-טויטע איבער דער וועלט, און קיינער נעמט זיך פאַר זיי נישט אָן.

עס איז דאָך ניט דער איינציגער שווינדל, וואָס זוערט געגן זיי באַשאַנגען.

— אַך, ווען איר ווייסט ווי שווער עס איז צוצוזען אָט דאָס אַלץ אין דער ווירקלאַכקייט; עס איז אזא שרייענדיגע אָנסלאַגע געגן אונזער געזעלשאַפט!

זי איז אַנטשוויגן געוואָרן. דער שניי האָט נאָך אַלץ זיך געדרייט, דער ווינט האָט נאָך אַלץ געוואָיעט, אָכער עס איז ניט געבליבן די פריערדיגע מונטערע שטימונג. אַלץ איז מיט אַמאָל געוואָרן אזוי שווער. ס'האָט זיך געדאַכט, אז דער הימל האָט זיך גאָר-נאָר נידעריג אַראָפּגעלאָזט און וועט באַלד צודריקן אַלץ און אַלעמען.

אין א גומענער שטאָט.

שוין אוועק די יאָרן, ווען די חברים אין דער פראָווינץ פלעגן זיך נעמען באַרימען פאר א באַזוכער, אז זיי האָבן אַ נייעם סיטי-האַל, צוויי נייע מוּאווי-טעאַטערס, אָדער נאָך אזעלכע חידושים, וואָס זענען ביים פראָווינציאַל געווען אַ גאַנצער שטאָלץ.

איצט, אַז איר קומט אין אַ פראָווינץ-שטאָט, דערציילן אייך באַהר די חברים ווי עס לעבן די אַרבעטער אין דער אָרטיגער פאַבריק, וואָ סאיז געוויינלאַך דער הויפט-מקור פון חיונה פאַר'ן גאַנצן שטעטל. אין איין פלאַץ איז'ס אַ שיד-פאַבריק, אין אַ צווייטן זענען דאָס אַ צאָל מאַשין-פאַבריקן, אין אַ דריטן — פאַבריקן פון שלעסער און אין אַן אַנדער פלאַץ — פאַבריקן פון גלאַזוואַרג, און אזוי ווייטער. די חברים ווילן, איר זאָלט אַלץ זען, אַלץ באַשרייבן. זיי פילן, אַז וועגן דעם לעבן פון די האַרעפאַשניקעס אין די פאַבריקן פון די פראָווינץ-שטעט דערציילט מען אזוי זעלטן און מען ווייסט אזוי ווייניג.

די חברים ווילן, איר זאָלט זען אַלץ, וואָס ס'איז מעגלאַך צו זען; איר זאָלט קומען פנים אל פנים מיט די, וואָס יוערן אויס-געריסן אין די פאַרשידענע אינדוסטריען, וואָס זענען צעוואָרפן איבער אַלע שטעט און שטעטלאַך פון לאַנד.

אין שיקאַגאָ רעדט מען אייך צו און מ'פירט אייך זען די ריזיגע „סטאַק-יאַהדס“; אין דעטראַיט מוזט איר גיין זען דעם גיהנום, וואו „מ'באַקט“ אויטאָמאָבילן; אין פענסילווייניע — אַ מאַין; אין קענזעס — אַ מאַשין-שאַפ; אין מילוואַקי — אַ שיד-פאַבריק; אין אַטלאַנטאַ — אַ טעקסטיל-מיל; אין אַנדערע שטעט דאַרף מען זען אַנדערע אונטערנעמונגען, און אין עקאַָן מוז מען זען די גומע-פאַבריקן, ווייל עקאַָן איז באַרימט אַלס די גומע-שטאָט.

גרויס איז די צאָל פון אירע פאַבריקן, און ריזיג גרויס זענען

זייערע געביידעס, וואו צענדליגער טויזנטער אַרבעטער און אַרבע-
טערנים וואַשן, ציען, קויקלען, קנעטן, בויגן, שניידן, פלעכטן דאָס
גומענע טייג און פאַרוואַנדלען די גרויסע קלעפּיגע מאַסע אין טויזן-
טער פאַרשידנאַהטיגע אַרטיקלען.

— איר מוזט זען די גומע-פאַבריקן, — זאָגן די חברים, — איר
מוזט זען, אונטער וועלכע באַדינגונגען עס קומט דאָרט אויס צו
אַרבעטן.

דערציילט אַ חבר ווי ער איז באַגליקט געוואָרן און מ'האַט אים
אַריינגענומען אין איינער פון די ריזיגע פעקטאָריס. זעקס מאָנאַטן
פריער געהונגערט, אָפּגעקלאַפט אלע שוועלן, זוכנדיג אַרבעט. און
עס איז געווען אזא פרייד ערגעץ צו קריגן אַ בעלן אויף די אייגענע
הענט, אַז קיין לויזן איז ניט געווען צוריקליין — אַבי האָבן אַ שטיקל
ברויט. געדאַרפט אָבער דורכמאַכן אַ מעדיצינישע אונטערזוכונג.
דער שקלאַף, וואָס קומט פאַרקויפן זיינע הענט, מוז פיזיש זיין
פולקאָם. האָט ער אָבער דעם עקזאַמען ניט אויסגעהאַלטן און ער
האַט זיך שוין גענומען זאָרגן, אַז עס וועט אים ווידער אויסקומען צו
הונגערן. עס האָט זיך אויסגעדרייט אַנדערש. מ'האַט אים גע-
דיגסט דערלויבט אַרבעטן, כאַטש ער האָט דעם עקזאַמען ניט אויס-
געהאַלטן, מיט איין קלוינער דערקלערונג, אַז ער וועט קריגן מיט
26 סענט אַ שטונדע ביליגער ווי די איבעריגע אַרבעטער.

— האָט מען געמוזט אָנבויען דעם קאַפּ און דאָס אַראָפּ-
שלינגען, — דערציילט דער חבר.

דערווייל פאַלט אים זיין פרוי אַריין אין די רייד און הויבט-אָן
צו דערציילן איר געשיכטע: אָנגעהויבן אַרבעטן צו 14 יאָר
אויף דער פאַבריק; געקראָגן די ריזיגע סומע פון 16 סענט
אַ שטונדע; זיך אַרויפגעאַרבעט נאָך 12 יאָר אַרבעט צו 35 סענט
אַ שטונדע; חתונה געהאַט — אַרויס פון איין שקלאַפּעריי און
אַריין אין דער צווייטער.

— גייט, זעט די גומע-פאַבריק, — פאַרענדיגט זי איר גע-
שיכטע, — עס איז כדאי דאָס צו זען.

עס ליגן גאַנצע בערג גומע, געשניטן אין פיר-קאַנטיגע שטיקער.
ריזיגע מאַשינען כאַפן אַריין אַט-די גומע-קישנס און צעקנעטן זיי,

וואָשן פון זיי אַרויס יעדעס פּיצל פּסולת; אַנדערע מאַשינען שלעפּן אַריין דאָס פּרישע טייג, צעפרעסן עס ווי דינע ליילעכער, וויקלען עס אויס אין אומענדלעך-לאַנגע, ברייטע פּאַסן, וואָס ווערן צעשניטן אויף גרויסע און קליינע שטיקער, פון וועלכע מ'מאַכט אַרום פינה-און-צוואַנציג טויזנט פּאַרשידענע אַרטיקלען, ווי: אויטאָמאָביל-שינעס, נומענע קישקעס, קאַלאָשן, שטייול, מעדיצינישע אַרטיקלען, ברייטע און שמאַלע רימענס פאַר מאַשינען, באָד-טשעפּיקעס, טיילן פאַר ראַדיאָ, טיילן פאַר עראָפּלאַנען און טויזנטער אַנדערע זאַכן.

מ'פּירט אייך פון איין פאַבריק-אַפּטיילונג צו דער צווייטער. מ'באַרימט זיך פאַר אייך מיט דער ריזיגער גרויס פון די פאַבריקן, מיט די טיילן גאַנצע קאַטאַלאָגעס אונטער דער ערד, מיט די קאַרידאָרן, וואָס לויפן אין אַלע ריכטונגען, איבער וועלכע עס טראָגן זיך די קליינע וואַנאַנדלעך מיט סחורה.

מ'באַרימט זיך פאַר אייך מיט דעם ריזיגן וואַקס פון דער נומע-אינדוסטריע, וואָס פאַרנעמט איצט אזא וויכטיגן פּלאַץ. מ'דער-ציילט אייך וועגן דער גרויסער קראַפט פון די מאַנסטער-מאַשינען, וואָס באַזאָרגן די פאַבריקן מיט עלעקטרישער קראַפט. מ'גיט זיך אַ באַרום מיט די מאָדערנע איינריכטונגען, וואָס די פאַבריקן פאַרמאָגן. מ'גיט אַ שטאַלציר מיט די „טובות“, וואָס מ'טוט די אַרבעטער — מ'פאַרזאָרגט זיי מיט אומזיסטע דאַקטוירים, מיט אַ קאַפעטעריע, מיט אַ פּלאַץ פאַר גימנאַסטישע איבונגען און מיט נאָך ענלעכע גליקן. מ'דערציילט אָבער גאָר ניט וועגן דעם, וואָס ס'זענען די פאַר-דינסטן פון די אַרבעטער אין אַט-די פאַבריקן, וואָס ברענגען אַריין זייערע באַלעבאַטיס ריזיגע מיליאָנען פּראָפּיטן.

אַלץ איז שוין און פּיין. אָבער פאַרוואָס יאָגט מען דאָ אזוי אַרויס די נשמה? וואָס פאַר אַ טייוול שטייט עס דאָ איבער די קעפּ פון די מענטשן און שרייט אָן אויפהער: שנעלער, שנעלער, שנעלער, שנעלער, שנעלער זיך ניט אָפּ!...

אַט איז אַ צימער, וואו מען מאַכט נומענע שיד. אין דער ערשטער מינוט גלויבט זיך גאָר ניט, אז דאָ שטייען לעבעדיגע מענטשן. עס מישן זיך צוזאַמען די טישן, די לאַנגע פּאַליצעס און די טויזנט אַרבעטער, וואָס שטייען אין גלייכע רייען אַרום די טישן.

בליץ-שנעל באוועגן זיך הענט; אלע מאָל, יעדע מינוט, די זעלבע באוועגונג — א כאפ א פאָרמע, א וויקל געמאָן אַרום איר א שטיק גומע, א דריי געמאָן די פאָרמע אויף צוריק, צוגעקלעפט אַרום אים נאָך א שטיק גומע, א דריי געמאָן אַרום דער פאָרמע נאָך א פאס, אָנגעטאָן אויף דער פאָרמע די אויבערשטע טייל פון שוך ווי מ'טוט אָן א מאַנטלעל, א כאפ געמאָן א קיילאכדיג שמעקעלע אין האַנט, צוגעפרעסט וואו מ'דאַרף, א דריי די פאָרמע אויף צוריק, א העפטיגער שלעפ — די פאָרמע איז באַפרייט, און א „פרישגאַבעקענער“ שוך הענגט שוין אויף א פלעקל.

און ווידער גייען פלינג די הענט, ווידער די זעלבע אָפּעראַציע. עס איז, דאכט זיך, ניטאָ קיין צייט אָפּצוכאַפן דעם אָטעם. עס גיסט א שווייס פון פנים. די מוסקלען אויף די נאָקעטע הענט ציטערן פון אַנשטרענגונג, די אויגן קוקן אין איין ריכטונג, און מ'יאָנט און מ'יאָנט, און מ'קוקט זיך ניט אום איינער אויפ'ן צווייטן, פונקט ווי עס וואָלט געווען א געפאַר, אז אָט גייט די וועלט אונטער, טאָמער וועט, חלילה, זיין מיט עטלעכע הונדערט פאָר שיך ווייניגער.

עס שטייט אַ מיידל ביי א ווערקשטאַט; אַן אומענדלאַך-לאַנגער פאס גומע ציט זיך פאַרביי איר. זי האָט איין אַרבעט צו טאָן — נעמען א שטיקל גומע פון א דריי-קאָנטינענט פאָרמע און א קלעפ טאָן עס אין אַן אָנגעצייכנטן פונקט אויף דעם ליילאַך, וואָס ציט זיך אָן א סוף. זי איז ווי אַן אויטאָמאַט — אַ געם דאָס שטיקל גומע, אַ קלעפ עס צו און ווידער און ווידער צום טויזנטסטן מאָל די זעלבע באַוועגונג.

עס ברעכט איר דער רוקן; עס קלעפן זיך די אויגן; עס טוט וויי די האַנט; עס איז שווער אין קאָפּ; אָבער מ'טאָר אויף קיין מינוט זיך ניט אָפּשטעלן; מ'טאָר קיין אויגנבליק ניט פאַרזען. עס ציט זיך און ציט זיך אומענדלאַך דער פאס, און מ'דאַרף אַהין אַרייַן-פלעכטן, אַרייַנקלעפן און מיטשיסן די אייגענע יוגנט, דעם מאַרדך פון די ביינער, דעם גלאַנץ פון די אויגן, דעם ווילן צום לעבן, — אַלץ, אַלץ דאַרף מען אָפּגעבן, כרי עס זאָלן זיך אויסבאַקן די נייאָינטע שינעס פאַר די מיליאָנען אויטאָמאָבילן, די גומענע שיכלאַך, וואָס זאָלן פאַרהיטן די פיסלאַך פון די רייכע דאַמען, זיי זאָלן, חלילה, ניט

פארקילט און ניט פארנעצט ווערן, און די שיינע באַד־מיצלעך זאָלן זיין ווי מ'דאַרף. ווען זומער וועט קומען און די רייכע דאַמען וועלן זיך אַ לאָז טאָן צו די ים-ברעגן, זאָלן זיי קענען זיך חנ'דלען פאַר זייערע פאַרערער מיט די געצאָצקעטע טשיפיקלעך אויף זייערע קעפּלעך.

עס דרייען זיך רעדער; עס ציען זיך פּאַסן; עס פליען הענט; עס ברעכן זיך רוקנס; מיט משוגענעם אימפעט וואַקסן אויס בערג גומענע זאַכן; אין משוגענעם אימפעט ווערן טויזנטער מענטשן פאַרוואַנדלט אין מאַשינען — מענטשן-אויטאָמאָטן, אָן לייב און אָן לעבן.

גרויס די פּראָפּיטן; ריזיג די געביידעס; גראַם די הויפּן און קאַנטאַרן; פּרייז אויף די פּנימ'ער פון די פאַרוואַלטער און פון די באַלעבאַטים — הושך אין די פּנימ'ער פון די פאַריאַנטע, אויסגע-מאַטערטע אַרבעטער. אין טייג פון דער גומע האָט מען זייער לעבן אַריינגעקנאַטן.

דער אומגליקלאכער, וואָס האָט אויגן און טאָר ניט זען.

דער דע-לוקס „באָס“ טראָגט זיך מיט אימפעט איבער די אַספּאַלט-וועגן, וואָס שלענגלען זיך באַרג-אַראָפּ און באַרג-אַרויף דורך פעלדער, וועלדער און שמעטלאַך.

אויפ'ן הימל קיין וואַלסנדרל; די זון האָט דעם גאַנצן געגנט, אויף ווי ווייט האָס אויג כאַפט, פאַרגאַסן מיט אַ ים שוין, און פון אַלע ווינקלען פילט זיך דער פריידיגער געשריי: פּרילינג איז גע-
קומען!

עס איז דאָ דער אַנזאָג פון פּרילינג אין דעם טייכל, וואָס האָט זיך שוין באַפרייט פון די לעצטע רעשטלאַך פון דעם אייז; עס איז דאָ דער אַנזאָג אין די קנאַספּן, וואָס באַדעקן שוין די בוימער; עס איז דאָ דער אַנזאָג אין דער לופט, וואָס שמעקט מיט אַזאַ מאַדנער פּרישקייט.

עס שמופן זיך אַוועק מיט אַ זייט, ווי מחותנת'טעס, וואָס טאַנצן אויף אַ דאָרפישער חתונה, די שטיבלאַך, וואָס שטייען ביים זייט וועג; עס גיט אַ פאַרבלענד די אויגן אַן אַנקומענדער „באָס“ מיט דער שוין פון דער זון, וואָס שפּיגלט זיך אָפּ אין דעם געשלי-פענעם גלאַז פון זיינע ברייטע פענסטער; עס לויפט פאַרביי אַ וועלדל, וואָס האָט זיך שקאַצ'ש צעוואָרפן אויף אַ שפיץ פון אַ הויכן באַרג. אָט באַווייזט זיך אַ שול-געביידע, וואָס האָט אַנגעצונדן אירע אַלע פענסטער קעגן דער שוין פון דער זון און שפּיגלט מיט זיי ווי מיט טייערע שטיינער; עס דרייט זיך אַוועק און פאַרשווינדט דער קאַראַהאַד, וואָס קינדער גייען אויפ'ן שול-הויף. אויפ'ן מיטן וועג גייען צוויי חב'רטעס, איינע גייט פאַראַוים און די צווייטע גייט הינטערוויילעכס. דער „באָס“ גיט אַ פלי פאַרביי זיי און עס גיט אַ שווינדל אין די אויגן, און עס איז אוממעגלאַך צו באַשטימען אין

וועלכער ריכטונג די צוויי מיידלעך גייען, און עס ווייזט זיך אויס, אז דאָס איז געווען איין פנים, נאָר דער שנעל-לויפנדיגער „באָס“ האָט אים אויף צווייען צעטיילט, און סע לויפט נאָך לאַנג נאָך דער איינדרוק פון די צוויי פריילאכע געזיכטער, וואָס זענען אַ שפרונג געטאָן און זענען באַלד פאַרשוואונדן, — און אַלץ צוזאַמען זינגט די שירה פון דעם אָנקומענדיגן פּרילינג, פון דער נאַטור, וואָס האָט דערוואַכט צו אַ ניי לעבן, צו נייע שפּראַצונגען, צו נייע וואונדער.

עס איז אזוי גוט צו זיצן אויף דעם באַקוועמען שטול פּוּנ'ס פּראַכטפולן „באָס“ און צוצוקוקן אַט-די שיינקייט פון אָנהויב-פּרילינג. עס ווילט זיך פאַרגעסן די ווייטע שטאָט מיט איר גערויש, מיט איר געלאַף, מיט דעם אומזיניגן לעבן, מיט דעם משוגענעם לוקסוס, מיט דער שרעקלאַכער נויט, מיט דעם טאָג-טעגלאַכן כאַפּ-לאַפּ, מיט דעם ביטערן קאַמף פון די, וואָס ווייסן ניט וואָס עס הייסט לופט, וואָס עס מיינט פּרילינג.

עס ווילט זיך פאַרגעסן כאַטש אויף אַ מאַמענט וועגן דעם גאַנצן וואַטזין, וואָס הייסט שטאָט-לעבן. אָבער עס לאָזט זיך ניט פאַרגעסן. דוקא דאָ בעט זיך אַלס קאָנטראַסט די דערינערונג פון דער שטאָט, פון די סלאָמס, פון די פינסטערע טענעמענטס, פון די שמוציגע גאַסן, פון די אָפּגעריסענע קינדער, וואָס שפּילן אין רינג-שטאָק, פון די וועש-שטריק, וואָס פאַרהענגען די ווענט פון די אַרימע קוואַרטאַלן, פון די אַרבעטער, וואָס גייען אויף דער פּיקעט-לאַין, פון די אָנפאַלן, וואָס ווערן אויף זיי געמאַכט, פון דעם געשריי פון די צייטונגס-פאַרקויפער, וואָס ווייסן ניט, אז זיי פאַרקויפן סס אין קליינע דאָזעס, פון דעם בריאַזג פון די טראַמוואַיען, באַנען, אויטאָ-מאַבילן, פון דער הוּזשעריי און פּייפּעריי, מיט וועלכע די גרויסע שטאָט פאַרשרייט דעם אומזין פון איר אומגעלומפערטן לעבן.

אוממעגלאַך זיך צו באַפּרייען פון די דאָזיגע ביזדער. און וויי-טער פּרעגט דער געדאַנק: וואָס וועט אויסקומען צו טרעפן אין דעם נייעם פּלאַץ, וואוהין עס טראָגט דיך דער „באָס“? מיט וואָס פאַר אַ נייע סמנים פון מענטשישע ליידן וועט אויסקומען זיך אָנצו-שטויסן פנים אל פנים? וואָס פאַר אַ נייע צייכנס פון קאַמף, צרות, מאַטערניש וועט אויסקומען צו באַגעגענען? אפּשר דאָ וועט זיין

אן אויסנאם? אפשר היינט אין אָט-דעם אָטהויב-פּרילינג-טאָג וועט
ניט אויסקומען צו זיין קיין עדות ווי אין דעם משוגעת פון אונזער
משוגע/נעם לעבנס-שטייגער ווערן אין צרות געקרייציגט אזוי פיל
מענטשן-קינדער?

עס איז אָבער ניט באַשערט געווען דער טאָג זאָל זיין אן
אויסנאם.

ניט מער ווי דריי שעה שפעטער איז שוין געווען נאכט. די
רייזע אין „באָס“ איז שוין געווען א זאך פון דער פאַרגאַנגענהייט,
און פאַר מיר איז געזעסן א מענטש, וואָס האָט דערציילט אין פשוט'ע
ניט-געמינסטלעכע ווערטער א געשיכטע פון אזעלכע לידן, וואָס
מ'דאַרף זיין שטאַרקער ווי אייזן זיי איבערצוטראַגן.

ער האָט דערציילט: געווען אין קליינעם „בונד“ אַמאָל; מיט
לייב און לעבן זיך אָפּגעגעבן דעם קאַמף פאַר פרייהייט; געקראָן
געשפּאַלטן דעם קאָפּ; זיך אָפּגעוואַלגערט יאָרן אין טורמעס און
ערשט דאָרט נאָך מער באַפעסטיגט געוואָרן אין דער זיכערהייט, אז
די מענטשהייט מוז איבערבויען איר לעבנס-שטייגער, אז עס מוז
איינגעפירט ווערן א נייע געזעלשאַפטלאַכע אָרדנונג. פאַרשטויסן
געוואָרן פון לעבנס-שטראַם אַהער אין לאַנד; געברענט מיט דעם
ברען פון קאַמף אין די יוניאָנס און דער גאַנצער אַרבעטער-באַוועגונג
אין א גרויסער שטאָט. דער קאָפּ, וואָס די קאָזאַקן האָבן אַמאָל
צעשפּאַלטן, האָט אָנגעהויבן צו געבן ווייטאָג און אָפּגערופן האָט זיך
עס אויף די אויגן און זיי האָבן אָנגעהויבן ווערן שוואַכער און שוואַ-
כער. געמוזט פאַרלאָזן די גרויסע שטאָט; פאַרוואָרפן געוואָרן
אין א קליינעם פּלאַץ; ניטאָ דאָ קיין גרויסער קרייז פון אייגענע,
נאָענטע מענטשן. עס ווילט זיך אָבער זיין אין נאָענטער באַרירונג
מיט דעם לעבן, וואָס קאָכט און בריוזט אין די גרויסע שטעט, מיט
דעם גרויסן קאַמף, וואָס גייט-אָן אין דער גאַנצער וועלט, מיט דעם
קאַמף, אין וועלכן די נאָענטע, די מיליאָנען חברים שטייען אין אַלע
ווינקעלאַך פון דעם ערד-קוגל. עס ווילט זיך כאַטש דורך די באַ-
ריכטן איו דער פרעסע קומען אין באַרירונג מיט אָט-די קעמפער
און פון דער ווייטנס זיך פרייען מיט זייער פרייד און טיילן זייערע
זאָרן.

אַבער די אויגן זענען שוין גאָר שוואַך, עס איז שוין מער ניט מעגלאַך אפילו מיט די שטאַרקסטע גלעזער צו לעזן מער ווי אַ פּאַר מינוט און אפילו דאָס פאַרבאָטן אים אויך די דאָקטוירים צו טאָן. ווילט זיך דאָך פאַרט וויסן — מ'קאָן דאָך דערשטיקט ווערן אין אַט-דעם שטעטל, וואו עס איז ניטאָ קיין געזעלשאַפטלאַך לעבן, וואו מענטשן האָבן ניט קיין אינטערעס צו קיין ערנסטער זאך. עס ווילט זיך וויסן וואָס עס זאָגן די נאָענטע, די באַליבטע שרייבער און פירער; עס ווילט זיך וויסן וואָס עס זענען די לעצטע טאַטן פון די שונאים; עס ווערט צעריסן דער מוח פון אַט-דער געצוואונג גענער אומוויסנהייט. און דער איינציגער, וואָס וואָלט געקענט פאַרבייטן אים די אויגן, — די פרוי, וואָס ער וואָלט וועלן זי זאָל פאַר אים זיין באַליבטע צייטונג ליענען, דאָס וואָרט פון זיינע באַליבטע שרייבער אים געבן, — זי איז פרעמד צו זיין וועלט. געבוירן געוואָרן דאָ, דערצויגן זיך אין אַן אַנדער אַטמאָספערע. זיין אינטערעס צו דער גרויסער וועלט, צו דעם גרויסן קאַמף, צו די גרויסע אידעאַלן, צו די אַרבעטער, צו זייערע פירער, זיין האַס צו זייערע פאַרפירער — דאָס אַלץ איז איר ניט פאַרשטענדלאַך, עס גייט איר ניט אָן און זי קען אים זיינע אויגן ניט פאַרבייטן.

ער איז געצוואונגען צו לעבן אין דער פינסטער, זיך באַנוגענען מיט ברעקלאַך נייעסן, וואָס פאַלן אַראָפּ פון צופעליגן געשפּרעך. — אין האַרצן ברענט אַ פייער און אָפט ווילט זיך נעמען אַ מעסער און אויסשטעכן אַט-די צוויי אויגן, וואָס ווילן מער ניט דינען, אָדער זיך אַליין דערשטעכן און פטור ווערן פון אַט-דעם גיהנום, וואָס ברענט אין דיר, — רופט ער אויס מיט פאַרצווייפלונג.

ער פאַרענדיגט זיין טראַגישע געשיכטע. ביי דער זייט זיצט די פרוי מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ. פאַרשטייט זי כאָטש די שטילע טראַגעדיע פון אַט-דעם מענטשן, וואָס האָט אין זיינע פשוט'ע רייד גאָר-וואָס דערציילט פון אַזאַ ים פון איבערמענטשלאַכע ליידן?

געשפרעכע מיט מענטשן אין וועג.

אין א „באָס“ דערנעמערט מען זיך עפעס שנעלער איינעם צום צווייטן ווי אין א באַן. אין אן אויטאָ-באָס איז אוממעגלאַך אָפּצו-זיצן שטונדן-לאַנג און גיט אויסרעדן א וואָרט מיט דעם שכן.

יאָגט זיך דער ריזיגער „באָס“ אויף די שלאַכן פון טעקסאס און מיין שכן דערציילט ווי שווער און ביטער עס איז דעם פארמער צוליב די לאַסטן, וואָס ער טראָגט אויף זיך. אויף זיין קארט זיצט דער טראַסס, ביי וועמען ער דארף קויפן זיינע מאַשינען, דער תבואָה-עלעווייטאָר און די באַנק נעמען אַראָפּ די סמעטענע און די באַן נעמט צו פאַר פראַכט דאָס איבעריגע.

— עס ווערט אוממעגלאַך צו לעבן, — קלאָגט זיך דער פארמער. אויף זיין פשוט'ן, פון ווינט פארברענטן געזוכט, איז דאָ אזוי פיל אומבאַהאַלפנקייט, ווען ער זאָגט:

— עס איז שווער אָנצוהאַלטן דעם פאַרם און עס איז נאָך שווערער אים אוועקצואוואַרפן.

ער דערציילט א געשיכטע פון מאַטערניש, פון פשוט'ער נויט, וואָס זיין פאמיליע ליידט אָפּט. מיט א טאָן פון איינעם, וואָס האָט זיך פולשטענדיג אונטערוואָרפן זיין ביטערן שיקזאַל, דערציילט ער, אז זיין פרוי איז געשטאָרבן אין קימפעט, ווייל זי האָט צו-שווער געאַרבעט בשעת זי האָט געשוויינגערט. דער עלטערער זון איז גע-ריט פון זינען, און זיין פופצן-יאָריג מיידל פירט די באַלעבאַ-טישקייט.

— עס איז אזוי ביטער, כאַטש לייג זיך אוועק און שטאַרב אין מיטן וועג, — פארענדיגט ער.

גיט ווייט פון סאַן-אַנטאָניאָ גייט ער אַראָפּ, און אין א פאַר מינוט ארום קייקלט זיך דער „באָס“ שוין אויף די אַספאַלט-וועגן

פון דער רוישיגער שטאָט, דאָרט, וואו עס שטייען די באַנקען און קאַנטאָרן פון די, וואָס האַלטן דעם פאַרמער אונטער'ן יאָך.

* * *

ווען מײן שכנה האָט מיר דערציילט, אז זי איז אַ לערערין אין אַ פּאָבליק-סקול, האָב איך איר געשמעלט עטלעכע פראַגן וועגן דעם, צי געפינט זי אַ באַפרידיגונג אין איר אַרבעט, צי דענקט זי, אז זי דערציט די קינדער, צי דענקט זי, אז די קינדער האָבן ליב די שול, צי איז זי באַקאַנט מיט די מאָדערנע עקספּערימענטאַלע שולן. דאָס יונגע מיידל, אַ טאַכטער פון שוועדישע אימיגראַנטן, וואָס פאַרשטייען קוים אַ וואָרט ענגליש, דאָס מיידל, וואָס איז געבאָרן געוואָרן אין אייאָוואַ און איז נאָך ביז איצט קיינמאָל ניט אַרויס-געפאָרן פון די גרעניצן פון איר שטאַט, הויבט ניט אָן צו וויסן וואָס איז דאָס פאַר אַ זאַך — די עקספּערימענטאַלע שולן. זי גייט אין די פוסטריט פון די, וואָס האָבן מיט איר געלערנט. איר מאַטאָ איז: קינדער ווילן זיך ניט לערנען — מ'דאַרף קינדער האַלטן אין צאָם.

זי דערציילט, אז זי האָט אַ קלאַס פון פינף-און-פּערציג קינדער און זי האָט קיינמאָל ניט קיין געלעגנהייט צו געבן די קינדער אינ-דיווידועלע אויפמערקזאַמקייט. זי האָט ליב איר אַרבעט, נאָר זי פילט, אז עפעס איז דאָ ניט מיט אַלעמען — עס וואָלט געדאַרפט זיין אַנדערש, נאָר ווי אזוי מען קען אויסבעסערן די שול ווייסט זי ניט.

עס איז פאַר איר אַ גרויסע איבערראַשונג, אז מען קען האָבן אַ שול אינגאַנצן אָן דיסציפּלינאַרע מיטלען, אינגאַנצן אָן אויסציי-כענונגען און אָן שטרענג-פאַרגעשריבענע פראַגראַמען.

— אויב עס וועט ניט זיין קיין דיסציפּלין, וועלן דאָך די קינדער אינגאַנצן ניט קומען אין שול, — זאָגט זי מיט פאַרוואַונדערונג. — דאָס זעלבע פרעגן אויך אַלע טאַטעס און מאַמעס, וועלכע הערן פון די מאָדערנע שולן, נאָר זיי פאַרגעסן, אז קינדער האָבן ליב צו שפּילן, אז אין דער שפּיל לערנען די קינדער זייער אַ סך — זיי באַקענען זיך מיט די אייגנשאַפטן פון די אַרטיקלען, מיט וועלכע זיי אָפּערירן אין זייער שפּיל, זיי באַבאַכטן די דערוואַקסענע, כדי

צו קענען זיי אימיתירן אין זייער שפיל, זיי לערנען זיך אויך דורך זייער שפיל ווי אזוי אָפּצוהיטן געוויסע כללים און אַ פּריוויליגע דיסציפּלין. ווען די שול ווערט פּאַרוואַנדלט אין אַ פּלאַץ, וואו די קינדער קענען קריגן די בעסטע מעגלאַכקייט פּריי צו שפּילן, ווען די דערציער ווייסן ווי אזוי צוצוגיין צו די קינדער און דורך שפּיל זיי באַקענען מיט דער וועלט, וואָס רינגלט זיי אַרום — די וועלט פון חיות, פּלאַנצן, מאַטעריאַל און אינסטרומענטן — דעמאָלט קען די שול ווערן פאַר זיי אַ פּלאַץ, וואו זיי ווערן דערצויגן און וואו זיי קענען צוגעגרייט ווערן צו פּאַרנעמען אין לעבן זייער פּלאַץ אַלס געזונטע, נוצלאַכע מענטשן.

— אין אזא שול איז שוין ניט נויטיג אָנצוהאַלטן קיין דיס-ציפּלין; פונקט ווי קינדער איז שווער אָפּצורייסן פון שפּיל, אזוי וועט מען די קינדער פון אזא שול מיט קיין שטעקן ניט קענען פאַרטרייבן.

מיין באַן-שוועסטער איז איבערראַשט. זי גיט צו, אַז זי האָט פון אזא צוגאַנג צו דער פּראַגע קיינמאָל ניט געהערט. זי שטימט צו, אַז די שול, ווי זי איז איצט, גיט די קינדער אַביסל תורה אויף דעם שפּיץ מעסער, שטאַפּט זיי אָפּט אָן מיט אומנויטיגער אינפּאַר-מאַציע און לאָזט זיי אַרויס אין דער וועלט רוי און ניט צוגעגרייט צום לעבן.

אַז אויף דער שול פּאַלט אויך אַ גרויסע טייל שולד פאַר דער פּאַרברעכן-מנפה, אַז אויף דער שול פּאַלט אויך אַ גרויסער טייל שולד פאַר דעם, וואָס עס זענען אָנגעגרייט אזוי פיל לעוער פאַר דער נאַסן-פּרעסע, פאַר דעם, וואָס עס זענען דאָ אזויפיל בויאַנעס, פאַר דעם, וואָס עס זענען דאָ אזויפיל באַביטס, דאָס האָט שוין מיין שכנה געפּראוואוט באַשטרייטן. זי האָט געהאַט אין זיך צו טיף איינגעפּלאַנצט דעם באַגריף, אַז דער איינציגער איז אַליין דער באַלעבאָס איבער זיינע אַלע האַנדלונגען, אַז זי זאָל לייכט קענען באַנעמען דעם צוגאַנג, אַז די האַנדלונגען פון יעדן איינעם זענען באַשטימט פון די אומשטענדן, צו וועלכע ער איז אונטערוואָרפּן, און הענגען ניט אינגאַנצן אָפּ פון זיין פּרייען ווילן.

וואָס וואָלט זי נאָך געזאָגט, ווען איך זאָל געווען אויפהויבן די

פראגע, אז פאר ארבעטער-קינדער איז די שול א סם, ווייל זי פלאנצט איין אין די קינדערשע הערצלעך שנאה צו דעם ארבעטער-קאמף און צו די פרייהייט-אידעאלן פון דעם ארבעטער-קלאס?

ווי האָט זי געקענט באַגרייפן פאַרוואָס אין דעם סאַוועטן-פאַרבאַנד — אין דעם לאַנד, וואו עס הערשן די אַרבעטער — ווערט די קינדער-שול אַוועקגעשטעלט אויף דער העכסטער הויך און פאַר-וואָס אין אַמעריקע, וואָס איז דאָס רייכסטע לאַנד אין דער וועלט, שטייט די פּאָלקס-שול אויף דער נידעריגסטער שטופע.

דאָס שוועדישע מיידל פון אַייאַוואַ הויבט דאָך ניט אָן צו וויסן וואָס עס הייסט קלאַסן-הערשאַפט און קלאַסן-קולטור.

עס האָבן זיך אַ יאָג געטאָן די פאַרשטעט פון קענזעס; די באַן איז געבליבן שטיין; מיינ שכנה איז אַוועק זיך איבערזעצן אין אַ צווייטן צוג אויף דעם וועג צו איר אַייאַוואַ, וואו זי וועט ווייטער אויף אַ קאָזיאַנעם שטייגער דויבען אין די קעפּ פון קליינע קינדער-לאַך ספּעלינג און אַרטיפּמעטיק און וואו מ'וועט ווי אַלע מאָל באַנוצן אַ סטראַפּ און שטעלן אין ווינקל. איך בין געבליבן אין באַן צו פּאָרן ווייטער אויף מיינ וועג צו דער פאַררויכערטער סט. לואיס.

* * *

ווי אַלעמאָל אויף די גרויסע באַן-סטאַנציעס, איז דאָ געוואָרן זייער טומלריג. פּאַסאַזשירן זענען געקומען, באַנאַזש-טרענער אין רויטע היטעלאַך זענען געקומען אָנגעלאָרן ווי קעמלען און האָבן אויף שנעל אויסגעלאָרן פון זיך האַנט-רענצלאַך און גאָלד-זעקלאַך און שאַכטלאַך פון היטלען און אַלערליי פעק. זיי האָבן זיך געאַיילט צו לויפן און בריינגען פעקלאַך פון נאָך עטלעכע פּאַסאַזשירן. אַ גאַנצע מחנה בחורים אין ווייסע פאַרטוכער האָבן פאַרפלייצט דעם וואַגאָן און האָבן אים פאַרהיילכט מיט זייערע געשרייען:

— געט יור קאָפּי! סענדוויטשעס אָף אַל קייגראַס! טשאַקאָלאַד ענד פרוט! לייטעכט קענזעס ענד סט. לואיס פייפּערס! פרעש אַייז-קרים! (קויפט קאווע! סענדוויטשעס פון פאַרשידענע סאַרטן! שאַקאָלאַד און פּרוכט! די לעצטע צייטונגען פון קענזעס און סט. לואיס! פּרישע מאָראָזשענע!)

די טירן זענען אַלע געווען צעעפנט, די טעמפּעראַטור אין

וואגאן איז מיטאמאל געפאלן פון דער פריערדיגער טראַפישער היץ, וואָס האָט דאָ געהערשט, צו אַ ביטערער קעלט.

פרויען האָבן אויף שנעל געוויקלט זייערע קינדער אין מאַנטלען; אַן אַלטער מאַן איז זיך פאַרגאַנגען אין אַן אומגעללאַכן הוסט; אין דרויסן האָבן עטלאַכע אַרבעטער מיט האַמערס געקלאַפט איבער די רעדער אונטער'ן וואַגאָן, און אין דעם טומל האָט קיינער קיינעם ניט באַמערקט און קיינער האָט זיך אויף קיינעם ניט אַרומגעקוקט. דאָס האָט אָבער ניט געשטערט, אַז אַלע זאָלן מיטאמאל אויסדרייען זייערע קעפּ צו אַ הויכן פאַרשוין, וועלכער איז געשטאַנען אינמיטן וואַגאָן און האָט געפאַטשט אַ שוואַרצן באַגאַזש-טרענער.

די פאַסאַזשירן האָבן אָנגעקוואַלן פון דעם ספּעקטאַקל און עס האָט זיך געהערט פון פאַרשידענע ווינקלען:

— סוירוויז היים ראַיט! (ער האָט עס כשר פאַרדינט!)

אין אָנהויב איז אין דעם גרויסן טומל ניט מענלאַך געווען צו דערניין קיין טאַלק, וואָס דאָ איז פאַרגעקומען, נאָר שפּעטער איז קלאַר געוואָרן, אַז דאָס האָט דער שוואַרצער דעם פאַרשוין אַ טראַט געמאַן אויפ'ן פּוס און דערפאַר האָט ער עס אַריינגעכאַפט די פעטיש. אַ דערשלאַגענער, מיט אַן אָנגעבויענעם קאַפּ, אָן אַ וואָרט פון פּראָטעסט, האָט דער שוואַרצער זיך אַרויסגערוקט פון וואַגאָן און איז נאָך לאַנג באַגלייט געוואָרן פון די זידלערייען פון דעם הויכן פאַרשוין.

די כאַן האָט זיך גערירט און דער שלעגער האָט זיך געזעצט לעבן אַ מאַן מיט אזאַ גרויסן כּויד, אַז עס האָט זיך געדאַכט, אַז ניט אַנדערש ווי ער טראַגט דאָרט אַ פּויק באַהאַלטן אונטער זיינע מלבושים..

די צוויי האָבן געעפנט די רענצלאַך און מ'האַט גענומען פון דאָרט שלעפּן פּלעשלאַך. ווען זיי האָבן צו עטלאַכע מאָל געמאַכט לחיים, האָט דער הויכער פאַרשוין זיך אויפגעהויבן און איז אַוועק איבער דעם וואַגאָן מכבד זיין אַלע פאַסאַזשירן.

— טרינקט, — האָט ער זיך געבעטן, — טרינקט, איך האָב נאָך אַ פּאַר פּלעשלאַך. טרינקט, מיין שיד-קאַמפּאַניע וועט באַצאָלן. די בעסטאַרדס האָבן געמאַכט גענוג געלט — זיי האָבן ערשט

אוועקגע'גנב'עט א פעטענט ביי זייערן א דעזיינער; ניש'קשה, איך מעג ביי זיי אויך גנב'ענען, טרינקט, טרינקט, איך האב נאך עטלעכע פלעשלעך.

— טרינקט, גארעמעט!

זיינע אויסגעסאלאפעטע אויגן האבן שוין, דאכט זיך, גאר ניט געווען; ער איז געפאלן פון די פיס און דאס פלעשל האט זיך אלע מאָל ביי אים איבערגעדרייט אין האנט מיט דעם מויל אראָפ און דער בראַנפן האָט זיך גענאָסן איבער'ן דיל.

א שאָד וואָס די לערערין פון אייאָוואַ איז שוין דאָ ניט געווען — אָט וואָלט זי געווען א פראָדוקט פון אמעריקאנער דערציאונג.

* * *

די פולמאן פאָרטערס זענען אלע ווי איינער ניט קיין בא-רעדעוודיגע. עס איז מעגלעך, אז באַרעדעוודיג זענען זיי יא, נאָר מיט די פאסאזשירן רעדן זיי זייער ווייניג. זאָל זיין אז דאָס איז דערפאר, וואָס די מערסטע פאסאזשירן קוקן אויף די פאָרטערס פון אויבן אַראָפ און טראַכטן אפילו ניט פון זייער עקזיסטענץ, אָדער זאָל זיין, אז די פאָרטערס האָבן געקראָגן א קאפוליער אַנצוהערעניש, אז זיי דאַרפן האַלטן מויל?

ווי די זאך זאָל ניט זיין, די פאָרטערס שווייגן. זיי מאַכן די בעטן, הענגען אויף די פאָרהאַנגלעך, לעשן אויס די עלעקטרישע לאַמפן, פוצן אָפ אלעמענס שיד, טראָגן אַרויס דעם באַגאַזש און זאָגן אין זייער הכנעה'דיגן טאָן דעם "טענק יו, סער", נאָר מער הערט מען פון זיי קיין וואָרט ניט.

איך האָב עטלעכע מאָל געמאַכט א פאַרווך מיט די פאָרטערס צו פאַרפירן א געשפרעך, נאָר עס האָט זיך אלע מאָל אויסגעלאָזט מיט דעם, וואָס אָדער דאָס גלעקל האָט דעם פאָרטער אוועקגערוּפן, אָדער ער האָט אזוי געגעבן ענטפערס אויף מיינע פראַגן מיט א האַלבן מויל, אז דער געשפרעך האָט זיך ניט געמלעפט און האָט זיך איבער-געהאַקט ביים סאַמע אָנהויב.

איינמאָל אָבער איז מיר אויסגעקומען צו פאַרן אין א וואַגאָן, וואו א חוץ מיר איז קיינער ניט געווען — עס איז געווען א יום-טוב טאָג, אין גאַנצן באַן זענען געווען ווייניג מענטשן און גראַד

אין מיין וואַנגאָן איז קיינער ניט געווען. דער פּאַרטער האָט געמאַכט די בעט פאַר מיר און האָט זיך אוועקגעזעצט אין אַ ווינקל פון וואַנגאָן. איך האָב באַשלאָסן מיט אים צו פאַרפירן אַ געשפּרעך.

ער האָט צוגעשטימט, אַז עס איז שוין אין דרויסן, ער האָט צוגעשטימט אַז אין וואַנגאָן איז זייער הייס, ער האָט צוגעשטימט אַז מסתמא איז דער יום-טוב שולדיג אין דעם, וואָס אין וואַנגאָן איז אַ חוץ מיר קיינער ניטאָ. האָב איך געמיינט, אַז נאָך דעם אויס-טויש פון די דעהמאָנטע פּראָגנ מעג איד זיך שוין ריזיקירן אים פרעגן וויפיל ער פאַרדיינט, נאָר איד האָב זיך גענאַרט — איד האָב גלייך דערזען, אַז איד האָב זיך אָנגעשטויסן אויף אַן אייזערנער וואַנט.

צווישן אונז איז אוועק אַזאַ געשפּרעך:

— וויפיל פאַרדינסטו, ברודער?

— איד פאַהרין וויפיל עס מאַכט זיך.

— וואָס הייסט וויפיל עס מאַכט זיך, — פרעג איד, — איז

נאָר ניטאָ קיין נאָרמע?

— עס ווענדט זיך וויפיל מייל מען פאַרט דורך אין דעם מאָנאַט.

— און וויפיל מייל פאַרטו דורך אַ מאָנאַט?

— וויפיל עס קומט אויס.

— וויפיל קען אויסקומען?

— ווי עס מאַכט זיך, אַמאָל מער און אַמאָל ווייניגער.

אַזוי אַ ווערטער-געפעכט, צו וועלכן עס האָט זיך ניט פאַראויס-

געזען קיין סוף.

איד האָב זיך איינגע'עקשנ'ט און באַשלאָסן, אַז ער וועט מיר

מוזן אָדער געבן אַן ענטפּער, אָדער ער וועט מיר מוזן זאָגן, אַז ער

ווייל מיר ניט ענטפּערן. איד בין באַשטאַנען ער זאָל מיר זאָגן,

וואָס מיינט דאָס וויפיל מייל עס קומט אויס, — מיינט עס טויזנט,

פינף טויזנט, צען טויזנט מייל?

נאָר ער איז געווען אַ האַרטער נוס, און ווי אַזוי איד זאָל ניט

געווען דרייען די פּראָגנ, האָט ער אַלץ געהאַט אַ וועג ווי אויסצומידן

מיר ענטפּערן דירעקט.

„וויפיל עס קומט אויס, וויפיל מען באַשטימט, וויפיל עס נעמט

זיך אָן אויף דיין חלק, וויפיל דו כאַפּסט אַרײַן“ — דאָס זענען געווען

די איינציגע ענטפערס, וואָס איך האָב פון אים געקענט אַרויסקריגן. אפילו צו דערגיין וויפיל מ'צאָלט פאַר אַ מייל, האָב איך אויך ניט געקענט. ווי אין דעם פריערדיגן פאל, זענען דאָ אויך די ענטפערס געווען: „וויפיל עס קומט אויס לויט די מיילן, ניט אויף אַלע „ראָנס“ דאָס זעלבע, ניט אויף אַלע באַנען דאָס זעלבע.“

וויפיל-זשע פאַרט פאַרדינט אַ פולמאַן פאַרטער? דאָס האָט מיין איינגע'עקשנ'טער שכן איבערגעלאָזט איך זאָל אליין אויס-געפינען, און אפשר האָט ער געדיינקט, אַז עס איז גענוג צו זען זיין הכנעה'דיגע האַלטונג צו פאַרשטיין, אַז די רייכע פולמאַן קאָמפאַניע צאָלט אים אַ נישטיגן געהאַלט, א-ניט וואָלט ער זיך אַזוי ניט געבויגן אין דרייען און וואָלט אפשר אויך ניט מורא געהאַט צו ענטפערן, ווען מ'שטעלט אים אַ פראַגע.

ליכט און שאַטן אין פראָווינץ

פראָווינץ צו פראָווינץ איז נישט גלייך. אָפּט פאָרט איר אַרײַן אין אַ פראָווינץ-שטאָט און עס גיט אַ שלאָג מיט אַזוי פיל שימל, מיט דעם אמת'ן גייסט פון „מעין סטריט“ און פון קליינשטעטלדיגן געמיינזאָכן, אַז עס ווערט אַײַך אַזש פינסטער אין די אויגן. נאָר אָט פאָרט איר אַרײַן אין אַ שטאָט, וואָס האָט גיט קיין גרעסערע באַפעלקערונג ווי די ערשטע שטאָט, און דאָ איז שוין נאָר אַן אַנדער לעבן. דער אונטערשייד ווענדט זיך אָן אַ סך אורזאָכן, דער עיקר אין דעם, וואָסער סאָציאַלער שיכט לייגט אַרויף זיין שטעמפל אויף דעם לעבן.

אין אייניגע שטעט געפינט איר אַ פאַרצווייגטע קולטורעלע טעטיגקייט: אַרבעטער-קלובן, אַרבעטער-מוזיקאַלישע אָרגאַניזאַציעס, אַרבעטער-קורסן, שולן פאַר אַרבעטער-קינדער, פרויען-אָרגאַניזאַציעס און נאָך און נאָך. עס אָטעמט דאָ מיט לעבן אויף יעדן קער: עס לעבט דער ברענטש פון דער פראַטערנאַלער אָרגאַניזאַציע, ס'איז לעבעדיג אין דעם „איקאָר“, עס שלאָגט אַ שנעלער פולס אין דעם קלוב, עס איז דאָ אַ ווירקזאַמער טייל פון דער פאַרטיי און עס בריווט מיט לעבן אין דעם לאַקאַל פון דער יוניאָן.

אין אַ צווייטער שטאָט איז טויט, אָפּגעלאָזנקייט, און אַלע זענען פאַרנומען מיט קאָרטן-שפּיל.

דאָס קאָרטן-שפּיל אויף דער פראָווינץ איז אַן אמת'ע קללח. מ'שפּילט „פון ליבע צו דער קונסט“ און מ'שפּילט פאַר „הייליגע“ צוועקן. מ'שפּילט אַזוי זיך, ווייל מ'האַט גיט וואָס צו טאָן מיט זיך, אויב עס איז דאָ אַ פרייע שטונדע, און מ'שפּילט „פאַר אַ קראַנקן ברודער“, „פאַר די לײַדנדע אויף יענער זייט ים“, „פאַר אַ נייעם טויער צום אָרטיגן בית-עולם“, „פאַר פאַרהאַנגלאַך אין דעם קעלער-שטיבל פון דעם האַספיטאַל“ און פאַר נאָך און נאָך אַזעלכע וואַוילטעטיגקייטן.

עס שפילן די טאטעס און די מאמעס און עס שפילן די קינדער — קאָרטן גייען גאָר נישט אַראָפּ פון דעם טאָג-אַרדנונג. און מערקווירדיג: דאָרט, וואו די טאטעס און מאמעס זענען געבענטשט מיט אידעאלן, דאָרט וואו עס איז דאָ אַ מעטיגע באַ-וועגונג, דאָרט זענען די קינדער גאָר אַנדרע — זיי אינטערעסירן זיך מיט די קאמפן פון די אַרבעטער אין דער גאַנצער וועלט, זיי אינטערעסירן זיך מיט דעם סאָוועטנפאַרבאַנד, זיי באַציען זיך קריטיש צו די מיליטאַריסטישע דרשות, וואָס מ'טראַגט זיי אונטער אין זייער קאַזאַנער שול, זיי טרוימען וועגן אויסוואַקסן קעמפער פאַר אַ בעסערער וועלט. דאָרט אָבער, וואו מ'איז פאַרנומען מיט קאָרטן, דאָרטן ווייסן ניט די קינדער וואָס עס מיינט סאָוועטן-לאַנד, דאָרט אינטערעסירן זיי זיך בלויז מיט די ביליגע „הוזשאַקס" אין די גאַסן-צייטונגען, דאָרט קייען זיי אַלע גאָס און דאָרט קרימען זיי כמעט אַלע נאָך די ביליגע וואַדעוויל-קאָמעדיאַנטן.

אַט זענען פיר שוועסטערלאַך אין עלטער פון 5 ביז 11 יאָר. מ'מעלה-נירה'ט אויף וואָס די וועלט שטייט. די קלענסטע ווייזט קונצן ווי די צירקס-אַקראָבאַטן. אַ ניין-יאָריגע מיידעלע רייסט זיך צו ווייזן, אַז זי קאָן טאַנצן דזשעז-טענץ און די עלטסטע, די עלף-יאָריגע, וואַרט אומגעדולדיג צו ווייזן איר קונצן אויף דער פּיאַנאָ. בלויז די זיבן-יאָריגע האָט ניט קיין טאַלאַנטן. זי זיצט זיך גאַנץ שטיל און איז פאַרנומען מיט דער באַשיידענער אַרבעט פון ענטפערן וויפיל איז פינף מאָל אַכט און זיבן מאָל ניין.

— גלויבט מיר, עס קאָסט אָפּ גענוג בלוט אויסצוהאַלטן אַ טאַנץ-לערער און אַ מוזיק-לערער, — דערציילט די יונגע מוטער מיט אַ זיפּץ, — ווער ווייס צי זיי וועלן זיך כאַטש עפעס אויס-לערנען?

די מענצערין קריגט ענדלאַך איר געלעגנהייט צו ווייזן וואָס זי קאָן. זי ציט אַרויף אַ פּאַר ספּעציעלע שיכלאַך און נעמט זיך אויס-קלאַפּן ווי אויף אַ באַראַבאַן אַ טאַנץ פון דעם סאָרט, וואָס בתורים אין ברויטע פלודערן מיט אַ היטעלע אויף אַ זייט טאַנצן אין די וואַדעוויל-טעאַטערס. דאָס קליינע גופ'עלע איז שוין פאַרמאַטערט, נאָר עס רוט ניט.

— דו יו וואָנט טאָו-דענסונג? — פרענט זי אויף גיך, און נאָך איידער זי קריגט אַן ענטפער, וואַרפט זי שוין אַראָפּ די שיכע-לאַך, טוט אָן אויף די שפיץ־פינגער פון די פיס עפעס אזא זעקעלע, דערנאָך ציט זי אַרויף אַ פאָר שיכלאַך מיט אַייזנרלאַך ביי די שפיץ־פאָדעשוועס און עס גייט אַ סדרה פון דרייען זיך אויף די שפיץ־פינגער.

קוקט די מוטער מיט דערוואַרטונג אין די אויגן, זי וויל שוין וויסן אַ מיינונג וועגן די טענץ פון דעם קינד. זי וויל וויסן, צי האָבן די טענץ אויסגענומען אזוי ווי זיי נעמען אויס ביי אַלע קרובים. נאָר די אומדערמידלעכע קליינע באַרואיגט זיך נאָך אַלץ ניט און זי האָט שוין אַ נייעם פאָרשלאַג:

— דו יו וואָנט מי טו דענס עי סאַדערן דענס?
זאָל זיין אַ סאַדערן דענס — ערגער פון דעם, וואָס איז געווען ביז איצט, קען דאָך שוין ניט זיין.

צעטאַנצט זיך דאָס מידעלע, און אָט זינגט זי שוין אויך:

„איה יו דאָנט לייק דאַרקיס האַממונג,
איה יו דאָנט לייק באַנדזשאַס סטראַממונג,
איה יו דאָנט לייק בראַון אַייד גוירלס
סטעי אַוט, פליעו סטעי אַוט אָו די סאַוט!“

זי מאַכט העסלעכע העוויות, זי ווינקט מיט די אויגעלאַך, זי טשמאַקעט מיט די ליפעלאַך און עס ווערט אזוי פריקע דאָס צו-צוקוקן, אז ס'ווילט זיך אויסשרייען אַ פלוך צו דער פינסטערניש, וואָס מאַכט אזוי אַ תל פון צאַרטע קינדערשע לעבנס.

די מוטער קוקט מיר אין די אויגן אַריין און וואַרט איך זאָל איר זאָגן מבינות אויף דעם טאַנצן פון איר טעכטערל. איך וויל זיך קאָנטראַלירן, נאָר איך קען ניט באַהאַלטן מיין אויפריכטיגע מיינונג: — דאָס איז דער טייוול ווייסט וואָס, נאָר ניט קיין טאַנץ, —

זאָג איר, — עס איז אַ פאַרברעכן צו פאַרדאַרבן דאָס קינד מיט אזעלכע אַקראַבאַטישע העסלעכקייטן.

פאַרטיג געוואָרן מיט די טענץ, האָט דאָס עלטערע מידעלע זיך גענומען ווייזן, וואָס זי קען אויף דער פּיאַנאָ. זי האָט אויס-

געלאָפֿט מיט אלע כחות, זי האָט געטאָנצט אויף דעם פּעדאַל, זי האָט געוואָרפֿן מיט דעם קאָפּ און ס'איז אַרויסגעקומען דושעז פֿון העכסטן סאָרט.

— איך קען שפּילן אידישע זאַכן אויך, — זאָגט דאָס מיידעלע און לאָזט זיך טאַקע ניט בעטן און נעמט זיך שפּילן „דאָס תּורה'לע“.

— דאָס איז פֿונקט אזוי מוזיק, ווי דאָס שפּרינגען פֿון דעם צווייטן מיידעלע איז אַ טאַנץ, — זאָג איך דער מוטער, כאָטש איך ווייס, אז אזאָ מיינונג וועט איר זיכער שטאַרק קריינקען.

און די קינדער קייען ווייטער זייער גומי, דאָס קליינע מיידעלע קוליעט זיך ווידער ווי אין צירק און די עלטערן ציען פֿון זיך די קליי אויף צו לערנען די קינדער „קונסט“.

* * *

יאָגט זיך די באַן ווייטער צו מערב און אָט איז שוין אַ נייע שטאָט, נייע מענטשן, נייע צרות, און ווידער שימל, ווידער קליינ-שטעטלדיגקייט, ווידער נידערטרעכטיגע היפּאָקריטסטווע. ס'איז ניט אוועק קיין שעה נאָך דעם אָנקומען, ווי עס איז אויסגעקומען עטלאַכע מאָל הערן דאָס וואָרט „כאַריסטקע“.

— וואָס איז דאָס עפעס ביי אייך פֿאַר אַ געשיכטע מיט אַ כאָריסטקע? — פּרעג איך.

— דאָס איז עפעס אַן אָנשיקעניש אויף אונז געקומען אַ תּל צו מאַכן פֿון די מענער, — זאָגן די פֿרויען כלומר'שט אין שפּאַס, נאָר מ'זעט, אז עס קריינקט זיי זייער. די באַמערקונגען זענען צייניש, די אַנצוהערענישן העסלאַך און איך וויל וויסן ווי קומען אָט די קליינשטעטלדיקע צו כאָריסטקעס. עס ווייזט זיך אַרויס, אז דאָ שפּילט אין אַ לאָקאַלן טעאַטער אַ ניר-יאָרקער מיידל און, אזוי ווי זי האָט זיך אינטערעסירט צו טרעפֿן מיט אייגענע מענטשן, האָט זי זיך באַקאַנט מיט אַ פֿאַר אַרטיגע לייט און זיי האָבן מיט איר אַ פֿאַר מאָל דורכשפּאַצירט די גאַס. פֿון דעם האָט זיך גענומען די געשיכטע „כאַריסטקע“. איך הויב זיך אָן דערפֿרעגן און עס צייגט זיך אַרויס, אז דאָס איז אַ באַקאַנטע, באַגאַבטע טענצערין, זייער אַן אינטעליגענטע מיידל, זיכער מער אָנשטענדיג ווי די אלע, וואָס ווינקען זיך איבער וועגן דער „כאַריסטקע“.

אין דער זעלבער שטאָט אַ צווייטער פּאַל: ביי די כּרעגן פּון אַ גרויסן טייך זענען צעוואָרפן די ריזיגע געביידעס פּון אַ פּאַבריק. עס אַרבעטן דאָרט אַ פּאַך טויזנט מענטשן. אין איין שיינעם טאָג איז אַראָפּגעקומען אַ שטאַכ פּון עפּישענסי-אינזשענערן. די אַרבעטער פּון דער פּאַבריק האָבן געמורמלט, אַז עפּעס גרייט זיך אויף זיי. עס איז אַוועק אַ וואָך נאָך אַ וואָך און מען האָט קיין ניין ניט געהערט, נאָר אַט האָבן די אַרבעטער דערהערט, אַז פיר הונדערט פּון זיי וועלן אַרויסגעוואָרפן ווערן אין גאַס. מ'האַט אין אָנהויב ניט געגלויבט, מ'האַט זיך געשראַקן, נאָר מ'האַט זיך געטרייסט, אַז ס'וועט נאָך אַפּשר נאָר ניט זיין. דער ביטערער אמת האָט זיך אָבער באַלד אַרויסגעוויזן — דער קלאַנג איז ניט געווען קיין אומ-זיסטער — מ'האַט ניט קיין פיר הונדערט, נאָר פינף הונדערט אַרבעטער אַרויסגעוואָרפן אין גאַס. צווישן די אַרויסגעוואָרפענע זענען אויך געווען אַ פּאַך צענדליג פּון די אָפּיס-אַנגעשטעלטע, צווישן זיי אַ פּרוי, אַ מוטער פּון דריי קינדער. איר מאַן איז טאַקע אין דער זעלבער פּאַבריק דער'הרג'עט געוואָרן און זי האָט געקראָגן דאָרט אַרבעט אין אָפּיס, כדי זי זאָל קענען דערנערן אירע קינדער. צוליב דעם, וואָס מ'האַט איר געגעבן אַרבעט, איז זי ניט באַשטאַנען אויף דעם, אַז די קאָמפּאַניע זאָל איר מיט עטוואָס פּאַרגיטיגן פּאַר איר אומגעקומענעם שפּיזער.

— וואו וועל איך זיך איצט אַהינטאָן? וואָס וועל איך טאָן מיט מיינע קינדער? — האָט די פּרוי געבראַכן די הענט. זי האָט געוואוסט, אַז צווישן די עפּישענסי-אינזשענערן איז דאָ איינער, וואָס האָט אין אַ געשפּרעך מיט איר זיך אַרויסגעוויזן פּאַר אַ סימפּאַטישן מענטשן. זי איז געקומען צו אים און מיט טרערן אין די אויגן האָט זי זיך געבעטן ער זאָל עטוואָס טאָן פּאַר איר.

דער יונגער מאַן איז געוועסן בלאַס ווי די וואַנט און האָט ניט געוואַגט דער פּרוי אין די אויגן אַ קוק צו טאָן.

— וואָס קען איך העלפּן? — האָט ער מיט אַ ציטערדיגער שטימע איר געזאָגט, — איך בין האָך אַליין אַ פּאַרקויפּטער צו אַ באַלעבאַס. וואָס מ'הייסט מיר — דאָס מוז איך טאָן. פּלוצלונג האָט ער זיך ווי אָן עפּעס דערמאָנט, ער איז אויפ-

געשפרונגען פון זיין אָרט, האָט אַרויסגענומען פון זיין קעשענע אַ טישעק און, שטאַמלענדיג, האָט ער מיט ציטעהדיגע הענט דער-לאַנגט דער פרוי דעם טישעק.

— דאָס איז מיין געצאָלט פאַר צוויי וואָכן, זייט אַ גוטע און נעמט עס ביי מיר.

גרויסע טרערן האָבן זיך געקייקלט פון די אויגן פון דער פרוי און זי האָט קיין וואָרט ניט געקענט אַרויסרעדן און האָט בלויז געשאַקלט מיט איר קאָפּ אויף ניין. דער יונגער מאַן איז געשטאַנען אַ פאַרלאָרענער מיט זיין אויסגעשטרעקטער האַנט, וואָס האָט זיך אומבאַהאַלפּן אַראָפּגעלאָזט, און ער האָט פאַרביסן די ליפּן, ווען די פרוי האָט מיט אַן אַראָפּגעבויגענעם קאָפּ גענומען פאַרלאָזן דעם צימער.

* * *

ווידער אַ נייע שטאַט און ווידער נייע צרות.

וואָס איז? וואָס האָט דאָ פאַסירט?

הערט און געדענקט עס. געווען דאָ אַן אוקזילערי פון פרויען ביי אַן אַרבעטער־דינג ברענטש. די אָהנאַניזאַציע פון די פרויען האָט געציילט אַרום זעקס צענדליג מיטגלידער. מיט אַמאָל אַן אומגליק — די שטאַט איז אַוועק באַדאַראָם, די אוקזילערי איז זיך צעפאַלן. — אז עס איז באַשערט אַן אומגליק — קומט ער אין שטוב אַרײַן, — באַקלאָגן זיך די אַרטיגע אַרבעטער־דינג מיטגלידער, — פלוצלונג האָט זיך אויפּגעהויבן אַ פראַגע און פון דער אוקזילערי איז גאָר ניט געבליבן.

— וואָס פאַר אַ פראַגע האָט זיך דאָס ביי אייך אויפּגעהויבן? — וויל איך שוין וויסן. גאָר עפעס איילט מען זיך ניט צו דערצײלן דעם טשוואַק. ענדלאַך קומט מען אַרויס מיט לשון און מען דער-צײלט, אז... אז די פראַגע פון אַ מקוה האָט דער'הרג'עט די אוקזי-לערי. מ'האַט זיך געווענדעט צו דער אָרגאַניזאַציע זי זאָל שאַפן געלט אויף צו רעמאַנטירן די אַרטיגע מקוה. די מערסטע מיטגלידער זענען געווען פאַר דעם, בלויז אַ פאַר פרויען זענען געווען דאַגעגן און עטלעכע מיטגלידער פון דעם ברענטש האָבן דערקלערט, אז זיי וועלן בשום אופן ניט דערלאָזן, אז זייערע אַ געהלפּס-אָרגאַניזאַציע

זאָל זיך נעמען שטיצן די מקוה. עס איז אוועק אַ סדרה רייסערייען,
די אוקזילערי איז אונטערגעגאנגען און איר הערט דאָ בלויז איין
זאך: מקוה... מקוה... מקוה...

* * *

ווידער אַ נייע שטאָט, ווידער נייע פנימ'ער, נאָר וואָס פאר אַן
אונטערשייד: עס טרעט אויף אַן אַרבעטער-כאָר; אים באַגלייט אַן
אַרבעטער מאַנדאַלין-אַרקעסטער; די דעקאָראַציעס זענען געשמאַקט
פול; אַלץ איז דאָ אויסגעשטאַמעט מיט טאַקט; אַלץ איז אייג-
געאַרנט זאָרגפֿעלטיג. דער כאָר און דער אַרקעסטער נעמען אויס,
און דער שיינער זאָל איז פאַרהילכט מיט אַפֿלאַדיסמענטן. די נעטע
אַשערינס שטייען פאַרנאַפֿטע — אזאַ ענטזויאַזום האָבן זיי נאָך אין
די פיר ווענט פון אַט דעם שטאָטישן זאָל ניט נעזען.

עס לאָזט זיך אַראָפּ דער פאַרהאַנג און אַלע זיצן אין געשפּאַנטער
דערוואַרטונג — באַלד קומט ערשט דער ריכטיגער קאָמפּאַט — דער
כאָר וועט זינגען „סירכן-גלאָקן“.

עס הויבט זיך אויף דער פאַרהאַנג; די דעקאָראַציעס זענען
געביטן; פון ווייטנס זעען זיך קלויסטער-געביידעס און גרויסע
קלויסטער-גלאָקן. עס איז האַלב-טונקל. עס צעקלינגען זיך די גלאָקן;
אין זיי פלעכט זיך אַריין דאָס געזאַנג, וואָס שרייט אויס אַ פלוד
צו די טענער פון פאַרשקלאַפונג; ס'ווערט אָנגעשוואַלן דער צאָרן;
עס וואַקסט די אומצופרידנהייט; דאָס געזאַנג צוזאַמען מיט דעם
אַקאָמפּאַנימענט פון דעם מאַנדאַלין-אַרקעסטער פאַרוואַנדלט זיך אין
אַ ברויזנדיגן ים, וואָס וועט זיך באַלד אַרויסרייסן פון די ברעגן און
וועט די אַלמע וועלט מיט אירע אַלמע טענער פאַרטרינקען.

מיט אַמאָל הויבט אָן ווערן ליכטיגער אויף דער סצענע, גלייכ-
צייטיג צעטראַגט זיך דער אָנזאָג פון אַ נייער צייט און פון אַ
נייער ליר:

„איך האָב אַ נייעם גלאָק באַשאַפֿען,
ניט צו שרעקן, נאָר צו וועקן
נאָר די וועלט פון אַלע עקן...“

די סצענע ווערט מיטאַמאָל פאַרגאַסן מיט אַ בלענדערנדר ליכט

— די זון איז אויפגעגאנגען; א ניער טאָג איז געקומען; עס קלינגען נייע לידער.

דער עולם איז עלעטריזירט; עס הערט זיך ניט קיין שאַרף; מ'האָט דעם אָטעם איינגעהאַלטן — עס איז אַ זעלטענער מאָמענט פון עקסטאָז. לאַנג, לאַנג דונערן די אַפלאַדיסמענטן; דער גאַנצער עולם שפּרינג אויף פון די פלעצער צו באַגריסן די אַרבעטער־זינגער און די אַרבעטער־שפּילער.

דאָרט, וואו אַרבעטער גיבן דעם טאָן, — דאָרט איז דאָ לעבן, דאָרט איז דאָ קאָמף, דאָרט איז דאָ נייסט — דאָרט איז ניטאָ קיין צייט פאַר קאָרטן, דאָרט בויט זיך אַ קולטורעל לעבן. קליוולאַנדער אַרבעטער, איר מעגט שטאַלצירן מיט דעם, וואָס איר האָט באַוווּזן אויפצובויען.

די צוויי „קאניטפארשטאן“, וואָס באַהערשן קליוולאַנד.

האַט איר אַמאָל געלייענט אין אַ קינדער-ביכל די מעשה „קאניט-פארשטאן“?

עס דערציילט זיך אזוי: אַמאָל איז געקומען אַ מאַן אין אַ פרעמדער שטאָט און ער האָט זיך אַרומגעדרייט ווי אַ שטומער צווישן די מענטשן, וועמעס שפראַך ער האָט נישט פארשטאַנען. אזוי גייענדיג נאָס-אויס, האָט ער זיך אָנגעשטויסן אויף אַ חתונה-פּראָצעסיע. ער איז פאַרכאַפט געוואָרן פון דעם בליאַסק פון די צירונגען, וואָס די מחותנים האָבן געטראָגן. האָט ער זיך געווענדעט צו דעם ערשטן פאַרבייגייער און האָט אים געפרעגט:

— ווער איז דאָס דער חתן?

— קאניטפארשטאן, — האָט דער פאַרבייגייער אויף שנעל אָפּ-געענטפערט און איז אוועק ווייטער.

דערנאָך האָט דער פרעמדער באַטראַכט אַ פראַכטפולע געביידע, וואָס מ'האַט געהאַלטן אין פאַרענדיגן, און אויף דער פראַגע: וועמעס הויז דאָס איז? האָט ער ווידער געקראָגן דעם זעלבן ענטפער: קאניטפארשטאן.

דאָס זעלבע האָט מען אים געענטפערט, ווען ער האָט באַטראַכט די ריזיגע שויפן, וואָס מ'האַט געהאַלטן אין אָנלאָדן; דעם זעלבן ענטפער האָט ער געקראָגן, ווען ער האָט זיך אָפּגעשטעלט ביי די שווי-פענסטער פון די רייכסטע צירונג-קראַמען.

— דער קאניטפארשטאן מוז דאָס זיין דער ריכטיגער רייכער קערל, — האָט דער פרעמדער גערעדט צו זיך אליין, — ווי עס קוקט אויס, איז ער דאָ דער גאַנצער באַלעכאַס.

נאָך גאָר נישט אין קיין מעשה-ביכל, נאָר טאַקע אין דער ווירק-לאַכער ווירקלאַכקייט ווידערהאַלט זיך די זעלבע מעשה ווען איר

פֿאַרט אַרײַן אין קליוולאַנד. אזוי שנעל, ווי איר גײט אַרײַן אין דער אַלמער געביידע פון דעם וואָקזאַל, זאָגט אײך דער קליוולאַנדער אָן, אז אָט-באַלד וועט שוין די שטאָט אויפגעריכט ווערן און אלע באַנען וועלן אַרײַנקומען אין דעם נײַעם פראַכטפולן יוגיאָן סטײשאָן אין סאַמע האַרץ פון שטאָט. דאָס וועט זײן שוין אײנמאַל אַ וואָקזאַל—אויפגעבויט האָבן אים די וואַן-סווייערינגענס, די באַרימטע צוויי ברודער, וואָס זענען אײצט די באַלעכאַטים פון אַ טוצן פון די גרעסטע אַמעריקאַנער אײזנבאַנען.

פֿאַרט איר אַרײַן אין שטאָט און איר זעט ווי גאַנצע קוואַרטאַלן זענען פאַרבאָריקאַדירט — דאָרט צעוואַרפט מען הײזער, מ'דייסט אויף דעם ברוק, מ'שטעלט אויף געבײערעס, וואָס ציען זיך אויף אַ סך בלאַק.

— דאָס בױט מען נײַע פראַכט-סטאַנציעס, — אײנפֿאַרמירט אײך דער באַגלײטער, — די וואַן-סווערינגענס בויען דאָס.

עפנט איר אויף אַ צײטונג און איר זעט ווי מיט שרײַענדיגע בוכשטאַבן דעהאַילט אַ באַנק וועגן די גלענצענרע געשעפטן, וואָס זי מאַכט. דערקלערט אײך דער קליוולאַנדער, אז אויך דאָס איז אַ געשעפט פון די וואַן-סווערינגענס. ער טײטלט אויס מיט די פינגער די נעמען פון די באַנק-דירעקטאָרן, וואָס זענען אין דעם אַרווער-טײזמענט אָנגעגעבן. דער איז אַ פרעזידענט פון אזאַ און אזאַ טראַסט — דאָס איז אַ טראַסט פון די וואַן-סווערינגענס; דער איז אַ דירעקטאָר אין אזאַ און אזאַ קאַמפאַניע — דאָס איז אַ קאַמפאַניע, וואָס באַלאַנגט צו די וואַן-סווערינגענס; דער איז אײנער פון די דירעקטאָרן פון דעם יוגיאָן-טערמינאַל — דאָס איז דאָך דער וואָק-זאַל, וואָס באַלאַנגט צו די וואַן-סווערינגענס. און אזוי ווייטער און אזוי ווייטער.

אויף אַן אַנדער זײט צײטונג איז מיט אַלערלײ צאַצקעס און מיט ריעל-עסטייט פּאַעזיע באַשריבן און באַזונגען אַ גענגט, וואָס טראַגט דעם נאָמען „שײקער הײטס“, — דאָס איז אויך אַ געשעפט פון די וואַן-סווערינגענס.

איז די קליוולאַנדער צײטונג פון עק ביז עק פאַרנומען מיט נײַעסן וועגן פלענער צו באַזאָרגן די שטאָט מיט שנעלע טראַנס-

פארטאציע-מיטלען, אינפארמירט אייך דער קליוולאנדער, אז אויך דאָ האַט דאָס זיך ניט וועגן קיין אַנדערע, ווי וועגן די וואַן-סווערינגענס. עס איז הימל און קליוולאנד און וואַן-סווערינגענס.

אַט זענט איר גאָר אויסער'ן שטאָט און איר מיינט, אז שוין — דאָ וועט מען די וואַן-סווערינגענס מער ניט דערמאָנען, נאָר עס הויבט זיך גאָר ניט אָן. אינמיטן פעלד ווערן דורכגעשניטן גאָסן, עס ווערן געפלאַנצט בוימער און ביי אַן איבערקרייץ פון וועגן ווערן אין פיר ווינקלען אויפגעשטעלט אַלץ-איינע פיר פראַכטפולע האַלב-רונדע געביידעס, וואָס וועלן איינשליסן אַ סקווער מיט סטאַטוען און מיט פּאָנטאָנען און מיט בלוּמען-בייטן.

דאָס וועט זיין דער צענטער פון דער נייער שטאָט, וואָס די וואַן-סווערינגענס בויען.

איז ווידער וואַן-סווערינגענס, ווידער קאָנטיפארשטאָן.

זענען מיר ווידער אין שטאָט און דאָרט, פאַרנדיג פאַרביי אַ בית-עולם, זאָגט מײן באַגלייטער: אַט דאָ וועט מען באַלד אַלע טויטע מטריח זיין און מ'וועט זיי אַריבערפירן אויף אַן אַנדער פּלאַץ הינטער'ן שטאָט. דורך דער סעמעטערי וועלן דורכגיין די רעלסן, וואָס וועלן אַריינפירן די באַנען אין שטאָט אַריין צו דעם נייעם יוניאָן סטיישאָן. איז ווידער אַמאָל די וואַן-סווערינגענס.

שטייט אַ ריזיגער קוואַרטאַל אַרומגעצוימט מיט ברעטער — דאָ וועלן גרויסע קראַמען אויפגעשטעלט ווערן, דאָ וועט געשאַפן ווערן מיטאַמאָל אַ נייער קאָלאָסאַלער „שאַפּינג-דיסטריקט“ — גע-בויט ווערט דער דיסטריקט פון די וואַן-סווערינגענס.

געפינט זיך אין קליוולאנד אַ סקווער, וואוהין עס קומען זיך צונויף כמעט אַלע טראַמוויען; פון דאָרט גייען אָפּ באַסעס אין אַלע אַרומיגע שטעטלעך; דאָס איז דאָס האַרץ פון שטאָט — דאָס איז „דער ים, וואוהין ס'לויפן אַלע טייכן“; אין פראַנט פון דעם סקווער שטייט טאַקע דער וואַן-סווערינגען-וואַקזאַל; דערציילט מען, אז די וואַן-סווערינגענס האָבן שוין אַ פּלאַן ווי אַזוי דעם גאַנצן סקווער איבערצובויען. עס וועלן אַרונטערגעריסן ווערן אַלע רעלסן, קיין טראַמוויי וועט אויף דעם סקווער ניט אַרויפקומען, אַלע גאַסן-באַנען וועלן אַרונטערפאַרן אונטער דעם סקווער — פאַר זיי

איז שוין אויך צוגעגרייט אַ פּלאַץ אונטער דעם יוניאָן־סטייַשאָן, וואו אַלע שטאָטישע און אויסער־שטאָטישע באַנען וועלן זיך צוזאַמענקומען.

איז דאָך אָבער דער פּלאַץ פון דער גאַנצער רעפּיד טרעניזט סיסטעם פון די וואַן־סווערינגענס נאָך ניט גוטגעהייסן געוואָרן. ווי אזוי באַזאָרגן זיי שוין פּלאַץ אין זייער וואָקזאַל? ווי אזוי האַנדלען זיי פּונקט ווי די זאך וואָלט שוין געווען אַ געשליכטעמע? לאַכט מען אין קליוולאַנד פון אזעלכע פּראַגן.

וואָס די וואַן־סווערינגענס ווילן, דאָס פירן זיי אויס. איר גלויבט ניט? וועט מין אייך פירן און מ'וועט אייך איבערצייגן מיט פּאַקטן. אָט איז אַ געגנט, וואָס די וואַן־סווערינגענס דאַרפן האָבן פאַר זייער באַן־פּראָיעקט פאַר דער שטאָט. די אייגנטימער פון די הייזער וואָלטן געפּאָדערט ריזיגע סומען פאַר זייער „פּראָפּערטי“. וואָס־זשע טוט מען? מ'נעמט און מ'פאַרוואַנדלט דעם גאַנצן געגנט אין אַזאַ זוכפּ, אַז די איינוואוינער וועלן זיך פון דאָרט צעלויפן, קיין איינקונפט וועלן די אייגנטימער פון די הייזער ניט אַריינקריגן און זיי וועלן אפילו די טעקסעס ניט קענען באַצאָלן. סוף כל סוף וועלן זיי זייערע הייזער פאַרקויפן פאַר אַ צענט־חלק פון זייער פּריערידיגער ווערט, אָדער זיי וועלן אינגאַנצן זיי אַוועקוואַרפן און די שטאָט וועט זיי פאַרקויפן „פאַר עי סאַנג“.

ווער וועט זיי קריגן? איר פאַרשטייט דאָך שוין אַליין.

ווידער „קאניטפארשטאן“!

בשעת אין שטאָט זעלבסט שלעפט מען זיך מיט טראַמוויען, וואָס קריכן ווי טשערעפּאַכעס, קומט מען פון דער שייקער הייטס געגנט אין עלעקטרישע באַנען, וואָס לויפן ווי אַ בליץ. וועמעס באַנען זענען דאָס? איר דאַרפט גאָר ניט פּרעגן — איר קענט שוין אַליין געבן דעם ענטפּער.

קליוולאַנד איז אַ גרויסע שטאָט. די דאָזיגע שטאָט מיט אַלץ, וואָס זי פאַרמאָגט, איז אונטער דעם קנאַפּל פון די וואַן־סווערינגענס. אין זייער דירעקטן דינסט שטייען די, וואָס פאַרוואַלטן מיט דעם שיקזאַל פון דער שטאָט. אַלץ, וואָס די וואַן־סווערינגענס ווילן פון דער שטאָט אַרויסקריגן, וועלן זיי אַלע מאַל קריגן. אָט קוקט איר

אריין אין א באריכט פון א פראצעס, וואָס האָט זיך געצויגן א שטיק צייט, דערווייט איר זיך, אז איינער פון די זיילן פון דער דעמאָ-קראַטישער פארטיי, א פארשוי, וואָס האָט געטרעגן דעם נאָמען „וועטעראַן קאונסילמאַן“, דאָס הייסט איינער, וואָס איז שוין פון א סך יאָרן א שטאַט-טראַטע, איינער א דזשיימס מאַקינטי, וועמען מ'האָט אויך גערופן „היימארקעט דזשימי“, האָט געקראָגן 3 פראָצענט פון באַטרעף פון דעם לאַנד, וואָס ער האָט געהאַלפן די וואַן-סוועריינ גענעס צו קריגן פאַר זייער יוניאָן סטיישאַן.

די גאַנצע שטאַט-פאַרוואַלטונג פון קליוולאַנד איז צעפּוילט און צעפרעסן פון כאַבאַר. וועגן דעם דאַרף מען דערציילן א גאַנץ באַ-זונדער קאָפיטל, נאָר דאָ דאַרף דערמאָנט ווערן, אז דער באַלעבאָס פון דער איצטיגער אַרמיניסטראַציע איז די מאַשין, וואָס ווערט קאָנ-טראָלירט פון די וואַן-סוועריינגענעס.

ווער-וועט זענען עס די דאָזיגע צוויי ברידער, וואָס קעניגן אומ-געשטערט איבער קליוולאַנד?

ערושט מיט א יאָר צען-צוועלף צוריק זענען זיי געווען ניט קיין גאָר רייכע ריעל-עסטייט לייט אין קליוולאַנד. צו יענער צייט האָבן זיי זיך א נעם געטאָן צו האַנדלען מיט אייזנבאַן-אַקציעס און אין פאַר-לויף פון א קורצער צייט זענען זיי געוואָרן די אייגנטימער פון א גרויסער נעץ אייזנבאַנען, וואָס נעמט אריין די ניקל פּלויט, די טאָלידאָ, סט. לואיס ענד וועסטערן ריילראָוד, די טשעסאַפּיק ענד אַהייאָ, די ליהיי וועלי, די פער מאַרקעט, די באַפּאַלאָ, ראַטשעסטער ענד פּיטסבורג, די לייק אירי ענד וועסטערן און נאָך א צאָל קלענערע ליניעס. זיי זענען איצט די גרעסטע באַן-מאַגנאַטן אין לאַנד און זיי פאַרמעסטן זיך דורך איינקויפן און קאָנסאָלידירן עקזיסטירנדע אייזנבאַן-ליניעס צו ווערן די באַלעבאָס פון אן אייזנבאַן-נעץ איבער'ן גאַנצן לאַנד. זייער פאַרמעגן ווערט געשאַצט אין די הונדערטער מיליאָנען און זיי זענען איצט צווישן די געצילטע, וואָס זענען די אמת'ע באַלעבאָס פון דער גרויסער אמעריקע.

איך שלאָג פאַר מוין באַגלייטער, אז מיר זאָלן אריינגיין אין דער שטאַטישער ביבליאָטעק און דאָרט פּרעגן וואָס פאַר א מאַטעריאַלן האָבן זיי אין זייער באַזיץ וועגן דעם שטייגן פון די וואַן-סוועריינגענעס.

ער צווייפֿלט, צי מיר וועלן דאָרט עפעס געפינען. נאָר גערעכט בין איך געווען. וועגען די וואַן-סווערינגענס איז דאָ אין דער ביבליאָטעק אַ ספעציעלע זאַמלונג פֿון מאַטעריאַלן.

עס גייט אַוועק אַ שעה נאָך אַ שעה און פֿאַר די אויגן וויקלט זיך פֿאַנאַנדער אַ בילד, וואָס איז אַזוי כאַראַקטעריסטיש פֿאַר דער סיסטעם, וואָס גיט אַ מעגלאַכקייט אַ צאָל עקספּלואַטאַטאָרן צו ווערן רייך איבער נאַכט, וואָס גיט אַ מעגלאַכקייט אויף דעם שווייס און בלוט פֿון מיליאָנען, וואָס פֿראַצעווען פֿאַר אַ לעבן, אָנשטאַרן פֿאַר-מעגנס פֿאַר אַ פֿאַר באַראַנען. עס איז אַ סימבאָל פֿון דער סיסטעם, וואָס האָט געגעבן אַ מעגלאַכקייט אין צייט פֿון קריג אויף דעם חשבון פֿון דעם בלוטיגן וואַניון צו שאַפֿן נייע צענדליגער טויזנטער מיליאָנערן.

אָט איז אין קורצן אַ סך הכל: אין דעם יאָר 1900 זענען די ייאַן-סווערינגענס געווען די אייגנטימער פֿון שייקער הייטס, וואָס איז פֿון דער שטאָט געווען אָפּגעשאַצט אין דער סומע פֿון 240,000 דאָלאַר. דריי יאָר צוריק איז דאָס לאַנד שוין געווען געשאַצט אין דער סומע פֿון 29,000,000 דאָלאַר. אין דעם יאָר 1916 קויפֿן די וואַן-סווערינגענס איין זייערע ערשטע איינבאַן-אַקציעס, פֿאַר וועלכע זיי האָבן גיט מיט וואָס צו באַצאָלן. זיי גרינדן אַ האַלדינג-קאָמפּאַניע, פֿאַרקויפֿן שערס, קריגן אַרײַן אַ געניגנדע סומע געלט, מיט וועלכער צו באַצאָלן פֿאַר די געקויפטע איינבאַן-אַקציעס און פֿאַר זיך איבער-צולאָזן די מעגלאַכקייט צו קאָנטראָלירן די אייזנבאַן, וואָס פֿאַלט אַרײַן אין זייערע הענט. דערנאָך גייט אַוועק אַ גאַנג — אייזנבאַן-ליניעס ווערן אויפֿגעקויפט ווי עס וואָלט זיך געהאַנדלט וועגן עפעס אַ דריי-עמאַזשענדיג שטיבל, מ'ווערט רייכער פֿון טאָג צו טאָג. אין יאָר 1925, ביי אַ פֿאַרהער פֿאַר דער אינטערסטייט קאָמערס קאָמישאָן אין וואַשינגטאָן האָט מען אייגעס פֿון די וואַן-סווערינגענס געפרעגט וויפֿיל ער קריגט יערלאַך אין געהאַלט פֿון דער ניקל פֿלייט אייזנבאַן. — איך ווייס נישט, — האָט ער געענטפֿערט, — אויב מיין זכרון דינט מיר ריכטיג, דיינס איך אַז איך קריג די סומע פֿון 45,000 דאָלאַר אַ יאָר אַלס טשערמאַן פֿון דער באַרד אָוו דירעקטאָרס פֿון דער ניקל פֿלייט.

ווי קומט ער צו געדרינקען עפעס אַ נישטיגע פינאַן-פֿערציג

טויזנט דאלאר ? ער איז דאך ניט עפעס קיין אייזנבאן-ארבעטער, וועמען מ'וועט שפאלטן די קאפ פאר סטרייקן געגן א הונגער-לוין; ער איז דאך עפעס ניט קיין פארמער, פון וועלכן מ'דארף שינדן א פעל פאר איבערפירן זיינע פראדוקטן אויף איינער פון די אייזן-באנען, וואס באלאנגען צו די וואן-סווערינגענס — ער איז דאך איינער פון די באראנען, וואס זענען דערהויבן געווארן צו ווערן א זייל פון דער גאנצער אמעריקאנער פלוטאקראטיע; ער איז דאך איינער פון די צוויי קעניגן, וואס הערשן איבער דער מיליאניגער שטאט קליוולאנד ביי די ברעגן פון דעם לייק אירי.

* * *

אין צענטער פון שטאט איז דא אן אלטער בית-עולם (אים האבן די „קאניטפארשטאנס“ נאך ניט אפגעקויפט דערווייל) און דארט, האט מען דערציילט, זענען באגראבן אינדיאנער. אלט זענען די מצבות אויף דער סעמעטערי. עס זענען דא שטיינער, וואס טראגן אויף זיך די האטומס פון די ערשטע יארן פון לעצטן יאר-הונדערט. 87 יאר צוריק איז דארט באגראבן געווארן אן אינדיאנישער טשיף און אויף זיין סכר האט מען א גרויסן פלאכן שטיין אוועק-געלייגט. אויף דעם שטיין האט מען צווישן אלערליי צאצאקעס אויפ-געשריבן, אז דא ליגט דושעק אסעט, „דער שפאנעטריגער בער“.

די וועכטער, וואס דרייען זיך ארום איבער דער סעמעטערי, דערהיילן אז יאר-אין יאר-אויס קומען זיך די אינדיאנער אהער צוזאמען און זיי פירן דורך קאלירפולע צערעמאניעס ארום דעם סכר פון זייער אמאליגן הויפט. בשעת זיי דערציילן מיר דאס, שרייב איך דערווייל אראפ דעם אויפשריפט, וואס איז אויף דעם שטיין.

— קלייבסט זיך אפשר אים שרייבן א בריוו ? אפשר פאר-שרייבסטו זיין אדרעס ? — פרעגט איינער פון די, וואס רייניגן די פרישע צוויטן, וואס זענען אָנגעפאלן אויף די סכרים-בערגאלד. זיין מויל אן ציין צעקרימט זיך אין א העסלאכער גרימאסע און זיין אָנגעשוואָלענער קערפער צעטרייסלט זיך פון ספאזמעס פון געלעכטער.

— גיב בעסער אכטונג, אז דו זאלסט זיך ניט אָנרירן אן דעם שטיין, — זאָגט מיט א קלוגן שמייכל איינער פון די וועכטער, —

די אינדיאַנער האָבן אַן אַבערגלויבן, אַז אויב אַ ווייסער וועט אָנרירן אַטראַדעם שטיין, וועט די וועלט אונטערגיין. דאָס איז ביי זיי אַ סימבאָל פֿון דעם, אַז קיינער טאָן ניט וואַגן צו אָנרירן דאָס פֿאַר-מעגן פֿון דעם טשיף און אַליץ, וואָס באַלאַנגט צו זיינע אונטערטאָנען. קומען מענטשן און גייען אַוועק, און ווער עס האָט טאַקע מורא אָנצורירן דעם שטיין און ווער עס גיט אים יאָ אַ ריר-אָן, נאָר דער שטיין ליגט זיך דאָרט, וואו מ'האַט אים מיט 87 יאָר צוריק אַוועק-געלייגט. וועט אָבער די האַנט פֿון די „קאניטפארשטאָנס“ אַהער נאָר ניט דערלאַנגען? וועלן זיי נאָר אַהער ניט צוקומען מיט זייערע פֿלענער פֿאַר דער שטאַט, איבער וועלכער זיי קעניגן?

אָרימער „שפּאַנעריגער בער“, די וואַן-סווערינגענס שפּאַנען זייער שנעל — זיי שפּאַנען אויף עלעקטריק, זיי שפּאַנען אויף רעלסן, זיי שפּאַנען מיט דער הילף פֿון הונדערטער מיליאָנען פֿאַרמעגנס, זיי שפּאַנען מיט דער הילף פֿון פֿאַרקויפטע געזעץ-מאַכער, זיי שפּאַנען מיט דער הילף פֿון אַ מעכטיגער פֿרעסע, וואָס שטייט זיי צו דינסט, זיי וועלן, מסתמא, אויך דיך ניט לאָזן ליגן רואינ אין דיין קבר — זיי וועלן זיכער אָנרירן דיין שטיין.

וועט דעמאָלט די וועלט אונטערגיין?

דאָס ווענדט זיך אָן דעם, צי די אַלע, איבער וועמען די וואַן-סווערינגענס הערשן, וועלן דערלאָזן, אַז דאָס מיאוס'ע וועלטל, וואו געציילטע קענען זיך אָנשטאָפּן אויף דעם חשבון פֿון דער מערהייט, וואָס ווערט אויסגערעיסן, זאָל בלייבן ווי געווען.

פֿאַרט איר אַמאָל דורך ביי די ברעגן פֿון לייק אירי, שמעלט זיך אָפּ און גיט אַ קוק אויף דער שטאָט קליוולאַנד — אויף דער שטאָט פֿון די „קאניטפארשטאָנס“. דערפֿרעגט זיך ווי דאָרט געד-וועלטיגן די צוויי וועלט-באַדרימטע מאַגנאַטן, די צוויי אַלטע בחורים — די צוויי ברידער וואַן-סווערינגען.

גרעפט אין קליוולאנד

אין אמעריקע איז דאך גרעפט גאָד ניט קיין נאָווינע, נאָר קליוו-לאַנד שניידט זיך, דאָכט זיך, צו קריגן דעם פריז אויף דעם געביט. אויב וועגן דער דאָזיגער שטאָט ביי די ברעגן פון לייק אירי קען מען זאָגן, אז עס איז — הימל און ערד און וואַן-סווערינגענס, דאָרף מען אָבער אויך צוגעבן, אז אין דער דאָזיגער שטאָט, וואו די וואַן-סווערינגענס הערשן, איז דאָ אזא זומפ פון קאָרופּציע, וואָס איז א זעלטנקייט אפילו אין אמעריקע.

שטיל און רואיג וואָלט געווען אין קליוולאַנד און די גרעפטער וואָלטן זיך געזעסן אומגעשטערט אין זייערע ווייכע שטולן, האָט געדארפט אויסברעכן א קאמף צווישן א מעכטיגן געזעטראַסט (די איסט אָהייאָ געזעטראַסט) און די וואַן-סווערינגען אינטערעסן, צווישן די פּאָליטישנס פון דעם דעמאָקראַטישן לאַגער מיט די פּאָלי-טישנס פון דעם רעפּובליקאַנישן לאַגער, צווישן א געוועזענעם מעיאָר, איינעם דייוויס, און דעם איצטיגן סיטי-מענדערושער, האפּקיןס, און אין דעם קאמף האָט מען איינער אויף דעם צווייטן אויסגעזאָגט א סך זאכן. די אַרויסגעבראַכטע פּאַקטן דערציילן ניט בלויז וועגן איינצעלנע כאַבאַרניקעס, נאָר פון זיי קען מן זעלייכט זען, אז דאָ האָט מען צו טאָן מיט אן אָרגאַניזירטער סיסטעם פון גרעפט און קאָרופּציע.

קליוולאַנד ווערט פאַרוואַלטעט פון א קערפּערשאַפט פון קאונסיל-מען און פון א סיטי-מענדערושער. לעצטנס האָט זיך אָנגעהויבן א באַוועגונג אָפּצושאַפן דעם אַמט פון א סיטי מענדערושער און צוריק אוועקשטעלן א מעיאָר אַלס דעם הויפט פון דער שטאָט-פאַרוואַלטונג. דעם דאָזיגן קאמף פירט א רייכער ריעל-עסטייט מאַן, דער פריער-דערמאָנטער דייוויס, דער געוועזענער מעיאָר פון קליוולאַנד, דער זעלבער, וואָס האָט אין 1919 אזוי ברוטאַל אָפּגעבראַכן די מאַי-

דעמאָנסטראַציע, וואָס ח' רוטענבערג האָט געפירט. ער שניידט זיך איצט אַ פּאַלע, אַז קיין סיטי-מענדזשער טויג ניט און אַז מ'דאַרף האָבן צוריק אַ מעיאָר. עס ביינקט זיך אים ווידער צו דעם ביינקל, וואָס ער האָט אַמאָל פאַרנומען. אים צו הילף קומט דער סטייט-אַטורני מיילער, וועלכער באַלאַנגט ניט צו דערוועלכער פּאָליטישער מאַשין, צו וועלכער עס באַלאַנגען אַלע קאָנסיליאַייט. האָט מען זיך גענומען זוכען — און ווייט האָט מען ניט געדאַרפט גיין — און עס זענען אויפגעדעקט געוואָרן אָנצאַליגע פאַרברעכנס. דעם אויבן-אַן פאַרנעמען די גרעפט-סקאַנדאַלן ביים איינקויפן ריעל-עסטייט פאַר דער שטאָט. אין קליוולאַנד איז געוואָרן אַן אמת'ע מגפה פון באַזאָרגן די שטאָט מיט „פּראָפּעריטי“. וואו מ'גייט און וואו מען שטייט געפינט מען אַ שטיקל ריעל-עסטייט, וואָס די שטאָט האָט אָפּגעקויפט. ביי אָט די געשעפטלאַך האָבן אַ סך פון די, וואָס זענען געזעסן ביי דער שיסל, אָפּגעלעקט אַ ביינדל. אַ צאָל קאָנסיל-מען זענען שוין אוועק אין פּריוואַן צוליב די גרעפט-געשעפטן, אַ צאָל שטייען אונטער קלאַנג און לצים פרעגן: וואו איז מיט אַן אמת די שטאָט-פאַרוואַלטונג? — איז זי אין פּריוואַן, אָדער איז זי אין סיטי האָל?

עס פאַרשטייט זיך, אַז דער גאַנצער טומל מיט די אונטערזוכונג-גען און מיט די פּריוואַן-שטראָפּן באַצוועקן גאָרניט אויסצוראָטן די סיסטעם פון קאַרופּציע — די סיסטעם ווערט גאָרניט אָנגערירט, נאָר דעם אָנשטלע מאַכט מען, אַז מ'האַלט אין איין רייניגן. אָט-אָט, און פון די גרעפטער וועט קיין זכר ניט בלייבן.

ווען אין שטאָט האָט זיך פאַרשפּרייט אַ קלאַנג, אַז מ'אונטער-זוכט די שיינע מעשים פון די קאָנסילמען, האָט מען אָנגעהויבן קומען צו דעם סטייט-אַטורני און אין רעדאַקציע פון די צייטונגען מיט קלאַנגען און מיט אומצאַליגע געשיכטעס פון באַבאַר. צוליב אַ רייסעריי אין דער רויכער-משפּחה האָט מען אַביסלעע אונטער געהויבן דעם פאַרהאַנג, וואָס האָט פאַרשטעלט דעם זומפּ.

איז געקומען אַ פּרוי און האָט דערציילט, אַז מ'האַט ביי איר גענומען עטלעכע הונדערט דאָלאַר מיט אַ צוזאַג, אַז זי וועט קריגן אַ שטעלע אין אַ שטאָטישער באַד. דעם דזשאַב האָט זי טאַקע

געקראָגן, נאָר אין אַ פּאָר וואָכן אַרום האָט מען איר געגעבן דעם וועג און מ'האָט אָנגעשטעלט אַ צווייטע, ביי וועמען מ'האָט, ווייזט אויס, אויך גענומען „קאָמישאָן“.

איז געקומען אַ מאַן און האָט דערציילט, אז אין פּאַרלויף פון לאַנגע מאָנאַטן האָט ער געהאַלטן אין איין בעטן אַ דערלויבניש פאַר אַ טאַג-זאַל, נאָר אומעטום האָט ער אָנגעטראָפּן טויבע אויערן — מ'האָט אים אַרומגעשיקט פון איין טשינאַווגיק צו דעם צווייטן און ער האָט שוין אָנגעהויבן איינצוזען, אז קיין פערמיט וועט ער ניט קריגן. איינמאָל צערעדט ער זיך מיט זיינעם אַ באַקאַנטן און דערציילט אים וועגן זיינע צרות מיט קריגן די דערלויבניש. זאָגט אים זיין באַקאַנטער :

— נאָר דו, ווי קענסטו קריגן די דערלויבניש, אז דו האָסט ניט באַצאָלט וועמען מ'דאַרף? אז מ'שמירט ניט — פאַרט מען ניט, ברודער!

דער דערפאַרענער האָט אָנגעוויזן צו וועמען זיך צו ווענדן; ער האָט געגעבן דעם אַדרעס פון אַ לאַיער, וואָס האָט אַ בשותפות-דגן קאַנטאַר מיט איינעם, וואָס איז אַ זייל אין שטאָט-קאָונסייל, דער מאַן האָט איינגעצאָלט עטלעכע הונדערט דאָלאַר און אין 24 שעה צייט האָט ער געקראָגן די דערלויבניש און האָט זיך געשטעלט בויען דעם טאַג-זאַל.

נאָר די אַלע כאַבאַר-געשיכטעס זענען געווען אַ קלייניגקייט אין פאַרגלייך מיט דער סיסטעמאַטישער גרעפּט-ביזנעס, וואָס איז איינגע-שטעלט געוואָרן אין פאַרבינדונג מיט דעם איינקויפּן פון ריעל-עסטייט. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אז די קאָונסיליטי זענען געווען נאָר שטאַרק באַזאַרגט וועגן דעם, אז די שטאָט זאָל ווערן די אייגנ-טימערין פון וואָס-מער „פּראָפּערטי“ — פון דעם האָבן די קאָונסיל-לייט געמאַכט נאַנץ פייגע פאַרמעגנס, וואָס שטייגן אין די הונדער-טער טויזנטער.

אין פּאַרלויף פון צוויי חדשים צייט זענען דורכגעגאַנגען דורכ'ן געריכט די קאָונסיליטי: סקולי, גיבבאָנס, ספּראַסטי, פאַטמער און אַ גאַנצע כאַפּטע אַרויסהעלפּער זייערע און עס זעט זיך נאָר ניט קיין גרעניץ צו דער צאָל פון די שולדיגע אין די גרעפּט-געשעפטן.

אין דעם צעטל גייט ניט אריין דזשיימס מק'גינט, דער וועטער-ראן-קאָנסילמען, וועלכער איז באַזונדער פאר/משפט געוואָרן פאר כאַבאַר-געשעפטן אין פאַרבינדונג מיט דעם לאַנד, וואָס די וואַן-סעווערינגס האָבן איינגעקויפט פאר זייער יוניאָן-סטיישאַן. סקולי, גיבבאָנס און ספראַסטי האָבן גלייך רעזיגנירט, נאָר פאַטטער האָט זיך אָפגעזאַגט צו רעזיגנירן אפילו נאָכדעם, ווי די גרענד-דזשורי האָט אים אינדאיטעט.

ביי די אונטערזוכונגען און געריכט-פאַרהערן זענען פאַרגעקומען אייניגע זייער כאַראַקטעריסטישע עפיוואָרן: ווען מ'האַט דעם סיטי-מענדזשער גענומען אויספרעגן פאַרוואָס ער האָט דערלויבט, אַז מ'זאָל פאַר געוויסע שטיקער לאַנד באַצאָלן פיל מער, ווי זיי האָבן די ווערט, האָט ער געענטפערט, אַז ער ווייסט ניט גענוי די ווערט פון די דאָזיגע „פּראָפּערטיס“. ער, וואָס איז דער פרעזידענט פון דער בעלט און טוירמינגאָל ריעלטי קאָמפאַני, דער פרעזידענט פון דער קאָזאָד ריעלטי קאָמפאַני און דער פרעזידענט פון דער דזשאַנג-שאַן ריעלטי קאָמפאַני, — ער האָט פּלוצלונג אויפגעהערט צו וויסן די ווערט פון אַ קליוולאַנדער שטיקל לאַנד.

די געלע קאַפיטאַליסטישע צייטונגען מאַכן דעם אָנשטעל, אַז זיי ראַטעווען די קאָנטרי און אַז זיי העלפן טאַקע אויסראַמען די גרעפטערס. מ'שרייבט עדיטאָריעלס און מ'אַפּעלירט צו דער עפנט-לאַכקייט צו העלפן איינשטעלן אַן ערלאַכע שטאַט-פאַרוואַלטונג, כאַטש מען ווייסט גאַנץ גוט, אַז אַלץ וועט בלייבן ווי געווען.

דאָס אינטערעסאַנטסטע ביי די אונטערזוכונגען און געריכטס-פאַרהערן איז דער זאַקט, וואָס די אָנגעקלאַגטע נעמען אַלע אָן אַ מויל מיט וואַסער און קיינער וויל קיין זאַך ניט אויסזאָגן.

איר גייט אַריין אין אָפּיס פון דעם קליוולאַנדער „פלעין דילער“ און איר הויבט-אַן בלעטערן צייטונגען פאַר די לעצטע פאַר חדשים; אַט איז די צייטונג פון דעם 9טן מערץ, אויף דער ערשטער זייט איז אַ דריי-קאָלומדיג בילד פון דעם קאָנסילמען סקולי מיט זיין זון, וואָס האָט אים אַרויסגעהאַלפן אין זיינע געשעפטן. איבער דער גאַנצער לענג פון דער צייטונג אַ ריזיגע קאַפּ: „ווילן ניט אויס-זאָגן ווער עס האָט געקראָגן די 30,000 דאָלאַר“. אַן אונטער-קאַפּ

דערציילט, אז סקולי דערקלערט זיך שולדיג, נאָר אלע גרעפט-סודות וועט ער מיטנעמען מיט זיך אין פּריוואַן אַרײַן.
 אין דעם זעלבן נומער ווערט דערציילט, אז עס הויבט זיך אָן אַן אונטערזוכונג וועגן 47 טויזנט דאָלאַר כאַבאַר, וואָס איינער אַ ביעלאַנסקי האָט געגעבן פאַר דעם, וואָס מ'האַט ביי אים אָפּגעקויפט אַ שטיקל לאַנד. אין זעלבן נומער אַ גרויסע קאַפּ: „וואַן-סווערינג-גענס שטרעבן אַרײַנצוקריגן אלע שטאַטישע פאַרקער-מיטלען“. אין זעלבן נומער אַן עדיטאָריעל וועגן דעם קאָנסיליאַן סקולי, וועלכער איז אַוועק אין דזשייל, און אַן עדיטאָריעל וועגן די וואַן-סווערינגענס. עס איז ווידער אַמאָל — קליוולאַנד, וואַן-סווערינגען, וואַן-סווערינגען און קליוולאַנד, און גרעפט איבער אלעס.

אַט איז אַ נומער צייטונג פון אַן אַנדער טאָג. דאָרט דער-ציילט זיך ווי איינער מעק, אַ שותף פון דעם קאָנסיליאַן ספּראַטי, האָט איינגעקויפט „פּראָפּערטי“ פאַר דער שטאַט. עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן אויסברייטערן פּירשינג עוועניו. די שטאַט האָט פאַר דעם צוועק געדאַרפט קריגן צו צען פּוס פון דער גאַנצער לענג פון דער גאַס. האָט דער דאָזיגער מעק זיך אַרויסגעלאָזט איינקויפן אלע הייזער אויף דער זייט גאַס און ער האָט פאַר דער „פּראָפּערטי“ געצאָלט ווייניגער ווי ער האָט געקראָגן פאַר די צען-פּוסים פאַסן ערד, וואָס ער האָט דער שטאַט פאַרקויפט. די געשעפטלאַך זענען געמאַן געוואָרן אין שותפות מיט עטלאַכע פון די שטאַט-טאַטעס. אינטערעסאַנט איז אויך ווי אַזוי דער דאָזיגער מעק האָט מיט סטראַשנקעס געצוואונגען אַ טייל פון די אייגנטימער אים צו פאַר-קויפן זייערע הייזער.

אַט איז אַ נומער פון דער „קליוולאַנד ניוס“ פון דעם 9טן אַפּריל. אויף דער גאַנצער ברייט פון דער צייטונג אַ קאַפּ: „נאָך אינדעיט-מענטס וועלן אַרויסגעגעבן ווערן אין פאַרבינדונג מיט די ריעל-עסטייט גרעפט-געשעפטן“. אונטער אַ באַזונדער קאַפּ: „מ'ווייסט שוין וואו עטוואַטער באַהאַלט זיך“. דאָס איז אין פאַרבינדונג מיט נאָך אַ שווייטל בייים איינקויפן לאַנד פאַר אַ שפּיל-פּלאַץ פאַר קינדער.

עס איז נאָר ניטאָ קיין סוף צו די גרעפט-געשעפטן; נאָר ניט

קוקנדיג אויף דעם גאנצן טומל, וועט קיין זאך ניט געענדערט ווערן. א פאך גרעפטער וועלן אפשר זיצן אביסל, נאָר דאָס וועט ניט בייטן די סיסטעם, ווייל די קאפיטאליסטישע פאָליטישע מאַשינען מוזן שטיצן זייערע מענטשן און מוזן זיי צושארן לייכטע פארדינסטלאַך. ווייל די כאַטאָרגיקעס זענען מעכטיג און רייך, ווייל די, וואָס זענען געכאַפט געוואָרן, און די, וואָס שרייען: „כאַפט אַ גנב“, זענען אַלע פון דעם זעלבן שניט. אַנדערש איז שוין נאָר, ווען עס קומט צו די גראַשנדיגע פאַרברעכער, צו די, וועלכע איבערטוען די געזעצן פאַר נויט, צו די, וואָס פאַרטשעפּען זיך מיט'ן געזעץ צוליב קלייניג-קייטן, — פאַר זיי איז שוין די גערעכטיגקייט-מיל אין פולן גאַנג און זיי ווערן שנעל צעמאַלן.

אָט איז אַ באַריכט אין דער „קליוולאַנד פּרעס“ פון דעם 9טן אַפריל: „רעפּאָרטערקע געפינט אויס, אַז 59 אַרעסטאַנטקעס ווערן געהאַלטן אין קעמערלאַך, וואָס זענען באַשטימט געוואָרן בלויז פאַר 16 אַרעסטאַנטן.“ דערציילט די רעפּאָרטערקע וועגן דעם שוידער-לאַכן שמוץ און ענגשאַפט אין דעם קאָנטי-דזשייל: „די אַרעס-טאַנטקעס זענען פאַרלייזיגט, די קאַמערן זענען פאַרפּעסעט פון ראַצן און פון אינזעקטן.“

נאָר וועמען גייען-אָן די ליידין פון די אָרימע פאַרברעכערניס? זיי זענען דאָך ניט קיין פאָליטישנס, וואָס פאַרוואַלטן מיט אַ ריזי-נער שטאַט און זיי האָבן דאָך ניט גע'ננב'עט קיין הונדערטער טויזנטער דאָלאַרס, נאָר בלויז גראַשנס.

אין אן עראפלאן פון קליוולאנד קיין דעטראַיט.

מאכן א פאָר באַגייסטערטע חברים א פאָרשלאַג:
— מיר וועלן איך געבן א „טריט“. אָנשטאַט דעם איר
זאָלט פאָרן מיט דער באַן א שעה פיר-פינף און צעדרייען דעם גאַנצן
טאָג, פליט פון דאַנען קיין דעטראַיט אינדערפרי — עס נעמט בלויז
55 מינוט צייט.

דער פלאַן געפעלט מיר און איך נעם אים אָן. טאַקע פאַרוואָס
ניט? אי צייט שפּאַרן, אי קריגן א געלעגנהייט צו פאַרווכן דעם
טעם פון א ריזע „העכער פון דעכער“.

נאָר דאָ כאַפּן זיך די חברים, אַז זיי באַגייען אפּשר אַן עולה —
זיי שטעלן מיין לעבן אין געפאַר. הויבן זיך שוין אייניגע אָן צו
בעטן, אַז איך זאָל ניט פאָרן, נאָר איך באַשטיי, אַז דער פאָרגע-
שלאַגענער פלאַן זאָל ניט געענדערט ווערן.

עס איז אוועק. די נאַכט. א ליכטיגער, זונטיגער טאָג מאַכט
נאָך זיסער די דערוואַרטונג פון דער ריזע דורך דער לופט.

— ווען זשע פליט מען אָפּ?

עס גלויבט זיך ניט, אַז דאָס איז טאַקע ערנסט, אַז עס האַלט
טאַקע דערביי.

די חברים אַרום פילן אויך דאָס זעלבע און זיי שפּאַסן:
— קומט, וועלן מיר שוין בעסער צופאָרן צום דיפּאָ, שעמט
זיך ניט, איר קענט נאָך האָבן חרטה. מיר וועלן צוריקרופן אונזער
אַנבאַט פון דעם „טריט“.

זיי זיצן אַרום מיר און פּאַלגן נאָך יעדע באַוועגונג, ווען איך
נעם דעם טעלעפּאָן אין האַנט.

— מעין 7650?

און א דיניק שטימעלע ענטפערט:

— מי עי סי (טאָמסאָן עראנאטיקאל קאָרפּאָרירשאַן) — די
 טאָמסאָן קאָרפּאָראַציע פאַר לופּטפליעריי.
 — ווען פליט מען ביי אייך קיין דעטראַיט?
 — די נעקסטע מאַשיין פאַרלאָזט 12:30 — ענטפערט דאָס
 דינינקע שטימעלע.
 עס איז צייט צו גיין. די חברים זעען, אז דאָס איז ניט מער
 קיין שפּאַס. נאָר אויב יאָ אזוי, איז דאָך דאָס טאַקע אַ גאַנצער
 יום-טוב — מ'דאַרף גיין דעם חבר באַגלייטן. נעמט מען מיט אפילו
 קינדער, זאָלן זיי אויך דעם מאָמענט געדענקען. נאָר גלויבן גלויבט
 מען נאָך אלץ ניט, אז עס וועט טאַקע מיט אַן אמת, „קומען צו דעם“.
 ושוין ביים אַריינגאַנג צום „עיר-פאַרט“ פרעגט אַ חבר צום
 צענטן מאָל:
 — און אפשר נאָר צופאַרן צום וואָסזאָל?
 אָט שטייט מיט אויסגעשפּרייטע פליגל דער פויגל, וואָס וועט
 מיך אַריבערטראָגן קיין דעטראַיט.
 באַצאָלט פאַר אַ טיקעט; מיינ באַגאַזש ליגט שוין אין דער
 „מאַשיין“; מ'באַדאַרף שוין באַלד פאַרן.
 — אַנו, לאָמיר אייך אינטערוויווירן, — זאָגט איינער, אַ
 שמענדיג-לאַכנדיגער חבר, — זאָגט אונז וואָס פילט מען אידער
 מ'פליט אַוועק דאָס ערשטע מאָל אין הימל אַריין?
 — זאָגט טאַקע, — כאַפט אונטער אַ צווייטער חבר.
 — גאָרניט, קיין באַזונדער געפיל, חברים, מ'טראַכט נאָר, אז
 עס איז נאָך דאָ אַ מינוט און מ'דאַרף שוין גיין.
 — באַשרייבט וואָס עס טוט זיך אין די הויכע מקומות, —
 זאָגן אָן די חברים.
 — און אין יענע וועלטן, — ענטפער איך.
 — איר זעט, — כאַפט אונטער אַ חבר, וואָס איז ביז איצט
 געשטאַנען אַ שווייגנדיגער, — איר טראַכט פאַרט פון געפאַר.
 — ניט געזאָרגט, חברים, איך האָב ניט קיין מינדסטן געפיל
 פון שרעק.
 — גוד באַי! גוד באַי! גוד באַי!
 ווי פשוט דאָס איז: מ'שטעלט-צו אַ לייטערל מיט דריי

טרעפלאך, גייסט אַרײַן אין אַ שטיבעלע, וואו עס זענען דאָ זעקס פלעצער, זעקסט זיך אַוועק אין אַ באַסוועם געבעטן שטול בײַ אַ פענסטער און דו פילסט פונקט ווי אין אַ „באָס“.

נאָר אײַן שטריך האָט דערמאָנט, אַז דאָס איז ניט ווי אַלע רײזעס.

ביים אַרײַנגײן אין דער פּלי-מאַשין האָט אַן אָנגעשטעלטער פון דער קאָמפּאַניע דערלאָנגט יעדן פּאַסאַזשיר אַ פעקעלע אין האַנט און האָט יעדן אײַנעם געוואונשן אַ גליקלאַכע רײזע.

עס גיט פעס אַ צופּ ביים האַרצן. זײַן ווינשעוואַניע דערמאָנט, אַז עס איז דאָ אַ מעגלאַכע געפאַר; עס דערמאָנט, אַז מ'גײט אויף אַ רײזיקע.

דאָס טירל פּאַרמאַכט זיך, די „מאַשין“ גיט זיך אַ וויג, זי פּאַרט אָפּ אַ פּאַר צענדליג שפּאַן איבער אַ הילצערנעם טראַטוואַר און אָט איז זי שױן אין וואַסער. באַלד פּאַרשנעלערט זיך דאָס ריטמישע קלאַפּן פּונ'ם מאַטאָר, דער לעיק אירי שמעלט זיך דאַגעגן און באַגיסט די פּלי-מאַשין מיט אַ זילבערנעם שפּריץ, אין וועלכן ס'פּאַרמירט זיך געגן דער זון אַ רעגנבויגן, וואָס טאַנצט נאָך אונזער קאַטשקע, וועלכע שניידט זיך אין וואַסער אַ וועג.

נאָר אָט איז אויס זילבערנער שפּריץ, אויס רעגנבויגן, אויס קאַטשקע — מיר זענען שױן העכער פון וואַסער-פּלאַך. אָט אַ פּוס צוואַנציג, אָט נאָך העכער און אָט טראַגן מיר זיך שױן הויך, הויך איבער ליכט-טורעמס, און אָט קוקן שױן אונטן גרויסע באַרושעס אויס ווי קינדער-צאַצקעס.

אונזער פּלי-מאַשין וואַרפט פון זיך אַ שאַטן, וואָס לויפט אונז אַ נאַנצן וועג נאָך און וואָס גליטשט זיך איבער'ן וואַסער ווי אַ וואַונדערבאַרער פּויגל מיט אויסגעשפּרייטע פּליגל. אונטער אונז ליגט די פּראַכטפולע אומענדלאַכע בלויקייט פון דעם לעיק אירי.

עס איז שױן ניטאָ קײן זכר פון קײן קאַטער. עס איז הימל און לופט און וואַסער.

נאָר וואָס איז דאָס פאַר אַ מאָדנע געפיל פון זיכערקייט? ווי אזוי שאַפט זיך אַט-דער באַגריף, אַז די מאַשין טראַגט זיך איבער אַ סאָלירן בריק, אויף וועלכן זי איז פּולשטענדיג געזיכערט?

איך פרעג ביי מייע דריי מיטרייזנדע און זיי זאָגן, אז זיי האָבן אויך דאָס זעלבע געפיל.

דערווייל פארשנעלערט דער מאַטאָר זיין אימפעט און מיר פליען שוין מיט דער שנעלקייט פון העכער 100 מייל אַ שעה.

— אויב אזוי, אויב דאָס הייסט פליען, — טאָ איז דאָך גאָר ניטאָ וואָס מורא צו האָבן, — רעדט מען צווישן זיך. נאָר אָט גיט זיך די מאַשין אַ הויב-אויף אויף אַ צוועלף הונדערט פוס, אָט גיט זי מיטאַמאָל אַ פאַל אויף אַ פאָר צענדליג פוס און אין אלע בליאַסקענדיגע אויגן באַווייזט זיך אַ שרעק און די האַנט זוכט אינסטינקטיוו זיך אָן עפעס אָנצוכאַפן.

פאַר די אויגן שוועבן דורך צוויי ליבע געשטאַלטן; דערפילסט די האָר פון קאָפּ.

די מאַשין הויבט-אָן זיך צו וויגן; עס ווערט גאָר, גאָר קאַלעמוטנע אויפ'ן האַרצן. פּראַווסט זיך אַליין באַרואיגן: עס איז זיכער קיין געפאַר ניטאָ. וואָס עפעס פּלוצלונג זאָל פאַסירן אָן אומגליק? אזוי פיל מענטשן פליען, קיין אומגליק פאַסירט מיט זיי ניט — פאַרוואָס עפעס איצט דוקא אָן אומגליק? נאָר פונדעסט-וועגן וואָלט געווען בעסער עס זאָלן שוין אַריבער די 55 מינוט. עס איז נאָך אָבער גאָר קיין צייט ניט אַוועק. בסך-הכל פליען מיר ערשט 12 מינוט, אַבי יעדער איינער האָט געמיינט, אז מיר פליען שוין מער ווי אַ האַלבע שעה.

מיר טראָגן זיך שוין איבער דעם לעיס „סעינט קלעיר“. אָט באַווייזט זיך שוין לאַנד — מיר פליען איבער קאַנאַדע. עס איז אַ וואַונדערבאַר בילד: אַ גרויסער געקעסטלטער טישטוך שפּרייט זיך ווייט, ווייט, אונטן. דאָ און דאָרט שטייט אַ שטיבעלע — אַ קעס-טעלע; דאָ און דאָרט ציט זיך ווי אַ שנור אַ וועג; עס פּויעט אָן אויטאָמאָביל — אַ שפּילכענדל; עס טוליען זיך עטלעכע בוימעלאַך אויף אַ שטיקעלע פליכעוואַטן פעלד; עס פאַשן זיך בהמה'לאַך פיטשינקע.

די מאַשין גייט אַלץ העכער און מיטאַמאָל פאַרגעסטו צו קוקן און זען וואָס עס טוט זיך אַרום דיר — די מאַשין גייט אזא טאַנץ, פון וועלכן דו פילסט, אז דיין האַרץ זינקט ביי דיר. נאָר אָט איז

שוין דער דעטראַיט ריווער. די מאַשין לאָזט זיך אַראָפּ אויפ'ן וואַסער; עס ווערט ווידער אַ זילבערנער שפּריץ; ווידער מאַנצט נאָך אַ שיינער רעננבויגן; אָט זענען מיר שוין ווידער אויף אַ היל-צערנעם טראַטואַר — מיר זענען געקומען.

איך גיי אַרויס און באַטראַכט די מאַשינקע מיט דעם נומער „ען סי 7770“ און עס גלויבט זיך קוים, אַז אָט ערשט האָט זיך אָט-די באַשעפעניש, וואָס דער מענטש האָט אַרויסגערוּפּן צום לעבן, זיך געשניטן אַ וועג הונדערטער פּוס אין דער הויך.

איך עפּן ערשט איצט אויף דאָס פעקעלע, וואָס די קאָמפּאַניע האָט מיר פּרעזענטירט ביים אָפּפּאַרן, און איך געפּין דאָ צוויי שטיק-לאַך טשוואַינג-גאָס און אַ ביכעלע, וואָס דערציילט מיר, אַז די מאַשינקע, אויף וועלכער איך בין געפּלויגן, איז אַן „עמפּיביען“ — דאָס מיינט אַ לופּט-מאַשין, וואָס קען לאַנדן סיי אויף דער יבשה, סיי אויף דעם וואַסער.

קוק איך נאָכאַמאָל אויף „מיינ“, „עמפּיביען“ און איך טראַכט: שטאַלענער פּויגל, וואָס פאַר אַ קלאַרער באַווייז דו ביסט פּון דעם, ווי הויך דער מענטש האָט זיך דערהויבן, נאָר וויפּיל מאָרד און פאַרוויסטונג דו וועסט נאָך פאַראורזאַכן אין די מלחמות, וואָס מענטשן וועלן מיט דיין הילף פירן צוליב דעם דורשט צו הערשן און צו רויבן.

עס קאָמט אַרויף אויף דעם זין דער פּויגל, וואָס איז נאָר פּון אַ נייעם מין און וואָס טראַגט זיך אַהער פּון דעם פּאַסיפּיק — דער שטאַלענער פּויגל, וואָס טראַגט דעם נאָמען „לאַנד פּון סאָוועטן“.

עס פּליט אַ פּויגל ניט פאַר רויב; עס פּליט אַן אַנזאָג פּון אַ נייער צייט! צום ווידערזען, „מיינ“, „עמפּיביען“, — דיר שטייט פאַר אַ גרויסע צוקונפּט. סוף כל סוף וועלן די קעמפּנדיגע אַרבעטער באַזאָרגן, אַז אויך דאָ אין לאַנד און אומעטום זאָלסטו און אַלע שטאַלענע פּויגלען טראַגן הויך בלוזי די פּאָן פּון פּרידן, ווייל אונטן, אויף דער ערד, וועט פּלאַטערן, די פּאָן פּון באַפּרייטער אַרבעט, פּון אַ וועלט אָן אונטערדריקונג.

ווי אַ רייזע אין דער הויך דערהויבט דאָס דיין געמיט...

אין פאָרד'ס גיהנום.

אין הארץ פון דערמאָיט. אויף אַ ברייטער, שיינער גאַס, שטייט אַ געביידע פון רויטע ציגל; אין פראַנט פון דער געביידע ציט זיך אַ פרייער פלאַץ, באוואַקסן מיט גראַז; אין אלע זייטן לויפן סטענש-קעס און איינע פון זיי פירט צו אַ טיר מיט אַ שילד, וואָס טראָגט דעם אויפשריפט: „אַריינגאַנג פאַר באַזוכער“ — מיר שטייען ביים אַריינגאַנג צו פאָרד'ס אויטאָמאָביל-פאַבריק.

אין דעם גראַמען, ליכטיגן צימער מיט דער גרויסער צאָל ווייך-געבעטע פאָטער-שטולן פילט זיך עפעס ניט, אַז דו שטייסט אויפ'ן שוועל פון איינער פון די גרעסטע פאַבריקן אין דער וועלט, אַז דאָ נאָר נאָענט קאָכט און זידט ווי אין אַ קעסל און פופציג טויזנט מענטשן ברענען און בראָטן זיך דאָ בייטאָג און ביינאַכט און האָרעווען צו קריגן פאַר זיך אַ שטיקל ברויט און פאַר פאָרד'ן הונדערטער מיליאָנען אַ יאָר.

די לאַנגע טישן אינמיטן צימער זענען באַדעקט מיט בערג „ליטעראַטור“, וואָס דערציילט די גרויסקייט פון פאָרד'ס עשירות; דערציילט וועגן וואַקס פון זיין אויטאָמאָביל-פאַבריק און וועגן דעם, אַז דאָ באלד אונטער'ן זעלבן דאָך, וואָס דעקט-צו הונדערט-און-אַכציג אַקער לאַנד, געפינט זיך איינגטלאַך ניט איין פאַבריק, נאָר טויזנטער פאַבריקן. דאָ מאַכט מען גלאַז, דאָ שמעלצט מען אייזן, דאָ גיסט מען בליי, דאָ מאַכט מען קינסטלאַך לעדער, מ'פאַבריצירט דאָ די קלענסטע שרייפלאַך און פון דאַנען גייען אַרויס גרויסע טראַקטאָרס און מיליאָנען פאָרדלאַך, וואָס פאַרפלייצן די וועלט.

7,400 פאָרדלאַך ווערן אָפגעבאָקן טעגלאַך און העכער צוויי

מיליאָן ווערן פאַרטיג אַ יאָר.

עס קומט אַריין דער „נאָיד“ (דער פירער) און הייסט אלע באַזוכער זיך אויסשטעלן אין ריי און גיין נאָך אים. דער „נאָיד“

איז א בלאַסער, דאָרער בחור, אָן אַ פונק פון לעבן אין די אויגן. די גאַנצע מעשה מיט פּאַהר'ס וואונדער-פּאַבריק האָט אים שוין לאַנג-לאַנג דערעסן און ער טוט זיין אַרבעט אָן אינטערעס; ער שעלט, מסתמא, טיף אין האַרצן מיט די ביטערסטע קללות די אלע „קרענקס“, וואָס קומען אַהער טאַג-אין, טאַג-אויס.

ניט איינמאָל שטעלט ער זיך, מסתמא, די פּראַגע: — פון וואַנען נעמען זיי זיך אזוי פיל, — דער טייוול זאָל זיי וויסן, — עס שעפט זיך נאָר ניט אויס, נאָר מ'קומט און מ'קומט און מ'קומט. פון וואַנען קומען זיי אלע? אַ פּאַהיבעל אויף זיי!

ער מוז פאַרדינען זיין שטיקל ברויט. גייט ער ווייטער אָן אויס-געמאַטערטער און אַ פאַרצאָרנטער און שרייט אויף דער העכסטער אָקטאווע שוין צום הונדערטסטן מאל דעם טאַג: „אַלע זאָלן נאָכגיין נאָך מיר!“

זיין באַפעל מוז מען פאַלגן, ווייל מ'קאָן אָן אַ וועג-ווייזער פאַרבלאַנדהזשען אין דעם גרויסן לאַבירינט פון דעם קעניגרייך פון הענרי פאַרד דעם ערשטן.

פון דרויסן וואָלט נאָר קיינער זיך ניט געקענט פאַרשמעלן ווי ריזיג-גרויס די אויטאָמאָביל-פּאַבריק האָט זיך אויסגעשפּרייט; ערשט ווען איר הויבט-אָן צו שפּאַנען פון אָפטיילונג צו אָפטיילונג, דערזעט איר, אז דאָ איז איינגעשלאָסן אונטער איין דאָך אַ גאַנצע שטאָט.

דאָס ערשטע, וואָס וואַרפט זיך אין די אויגן, איז די אַפּאַטיע און אויסגעמאַטערטקייט, וואָס איר לייענט אין די געזיכטער פון די גרויסע מחנות פון די טויזנטער אַרבעטער, וואָס געפינען זיך דאָ; ס'מאַכט דעם איינדרוק ניט פון קיין פּאַבריק, נאָר פון אַ שלאַכט-פעלד, וואו אַ ריזיגע אַרמיי, וואָס איז שוין אויסגעמאַטערט פון פּרעריגע שלאַכטן, איז פאַרנומען מיט אַנגלאָרן קאַנאַנען, מיט גראַבן טראַנשיען, מיט פאַרברייטונגען פאַר גייע שלאַכטן.

און עס דונערט און עס קנאַלט זיי אויף אַ שלאַכט-פעלד. ריזיגע הויב-מאַשינען גליטשן זיך אויף לאַנגע בריקן אין דער גאַנצער לענג פונ'ם ערשטן צימער, וואוהין דער וועג-ווייזער האָט אייך געבראַכט.

ווי כשוף-פינגער פון אַ ריזיגער האַנט גיבן זיי אַ כאַפּ אַ פאַס מיט שטאַלענע רעלסן און אַנטלויפן מיט זיי ערנעץ ווייט צום צווייטן עק פון דער געביידע. עס בריאַזגען די קייטן, אויף וועלכע עס הענגען די הויב-מאַשינען, עס סרעכצן די בריקן, קייקלענדיג זיך אויף זייערע קליינע רעדלאַך, און ביי דער זייט דונערט מיט אַ טעמפן קנאַל אַ גינאַנטישע מאַשין מיט צענדליגער טויזנטער וואָלן, וואָס זי שליידערט פון זיך הין און צוריק מיט דער פינקטלאַכקייט פון אַ זייגער.

אָט ציט זיך אַ לאַנגע שטאַלע אָפטיילונג. די מאַשינען דאָ בליאַסקען מיט זייער שטאַלענער נייקייט. ווי זענען איינגעטיילט אויף גרעסערע און קלענערע טייוואָלרים, און עס ווייזט זיך אויס, אַ צווישן זיי גייט-אָן אַ ווילדער געיעג ווער וועמען וועט כאַפּן. די גרויסע מאַשינען קייקלען שווער זייערע גינאַנטישע רעדער און רעווען, און הודושען, און סקריפען, און שרייען, און די קלענערע און די נאָר קליינע מאַשינקעס דרייען זייערע רעדלאַך שנעל-שנעל. עס ווייזט זיך אויס, אַז אַלע שרייען אין איין קול: יאָגט! ... יאָגט! ... יאָגט! ... פּראַוווט דעריאָגן אונז! ...

און צווישן שטאַל און אייזן, צווישן געפילדער פון רעדער, צווישן וואָלד און פאַסן ווערט לאַנטזאַם צעמאַלן דער מענטש.

ער ווערט אַליין אַ טייל פון דער מאַשין און ער באַוועגט זיך אַזוי מעכאַניש, אַזוי טעמפּ; ס'איז ביי אים ניטאָ קיין טראַפּן בלוט אין פנים, קיין סימן פון לעבן אין די אויגן; ער איז אַ מאַשין, און קיין מאַשין טראַכט ניט, פילט ניט, אינטערעסירט זיך מיט נאָר ניט און קען נאָר ניט וויסן.

כדי די מענטשן-מאַשינען זאָלן בעסער, פינקטלאַכער און מער מאַשינאַווע טאָן זייער אַרבעט, האָט מען צוגעטראַכט אַ וויסנשאַפט-לאַכן פלאַן פון אַרבעט — פאָרד האָט איינגעפירט די באַרימטע „בעלט“.

עס ציען זיך לאַנגע פאַסן און אויף זיי שטעלט מען אַוועק אַ שטאַלענע ראַם; פון ביידע זייטן שטייען לאַנגע שורות אַרבעטער און יעדער איינער דאַרף צולייגן אַ האַנט: איינער דאַרף אַריינ-שרויבן אַ שרייפל; אַ צווייטער דאַרף אַריינקלאַפּן אַ פּלעקל; אַ

דריטער דארף אָנטאָן אַ רעדל; אַ פערטער דארף אַרויפֿוואַרפֿן אַ מאָד נאָרד; אַ פינפטער דארף אָנטאָן דעם רעדיעיטאָר. די פּאַסן ציען זיך און די ראַם, וואָס מ'האַט ערשט מיט פינף מינוט צוריק אַרויפֿגעלייגט אויף די פּאַסן, איז שוין איצט אַ פּאַרטיגער אויטאָ-מאָביל.

יעדער איינער דארף טאָן זיין אַרבעט פינקטלאַך און שנעל, און יעדער איינער דארף טאָר איין און די זעלבע אַרבעט טויזנטער מאָל דעם זעלבן טאָג.

אַט האָט די ראַם אָננייהויבן איר רייזע; עס שטייט אַ הויכער מאָן, וואָס זיין אויפֿגאַבע איז אַרויפֿצוואַוואַרפֿן אַ געז-טענק; דער אַרבעטער אויף דער צווייטער זייט פּאַס דארף אויף שנעל געבן אַ שרויף-צו דעם טענק. די פּאַסן האָבן האָבן די ראַם אַוועקגע-טראָגן און האָבן שוין אונטערגעבראַכט אַן אַנדער ראַם, און ווידער דארף דער הויכער מאָן אַ כאַפּ טאָן אַ געז-טענק, אים אַוועקלייגן אויף זיין פּלאַץ, און דער אַרבעטער אויף דער צווייטער זייט ניט אים אויף שנעל אַ שרויף-צו. אזוי אָן אויפהער ציען זיך די ראַמען און די צוויי אַרבעטער האַלטן אין איין ווידערהאַלן זייערע אָפּעראַציעס. עס שווינדלט אין די אויגן; עס מישט זיך אַלץ צונױף אין איין קנויל; ס'ווערט אַ קאַשע אין מאַרד; נאָר די הענט דאַרפֿן נאָכ-אַמאָל און ווידעראַמאָל טאָן איינס און האָס זעלבע.

די ראַם מיט דעם טענק האָבן זיך אַוועקגעגליטשט אַביסל וויי-טער, און דאָרט שטייען צוויי מענטשן, וואָס גיבן אַ כאַפּ דאָס פּוס-ברעט פֿון אויטאָמאָביל מיט אַזאַ אימפּעט, פּונקט ווי עס וואָלט זיי געגאַנגען אין לעבן, און שרויפֿן עס שנעל צו. די ראַם גליטשט זיך ווייטער און אויף יעדן טראָט שטייען משרתים גרייט צו טאָן דער ראַם איר רעכט. עס וואַקסן אויס אַלץ מער נייע טיילן; אַט האָט זי זיך שוין אָנגעקליידט מיט אַ „טאַפּ“; מ'האַט שוין אויף שנעל אויספֿרוברט די ברייקס (טאַרמאַזן); דער מאָטאָר איז שוין גרייט צו טאָן זיין אַרבעט; עס ציגן זיך אָן די לאַמטערנס, עפעס שרויפט נאָך עמיצער אַריין דאָס לעצטע שרייפֿל, אַ בחור'ל זעצט זיך אַריין אין דער „קאַטערינקע“ און היידאַ אַוועק מיט נאָך אַ נייעם פּאַהרל ערנעץ אין די גרויסע סקלאַדן אַריין.

שטיף, געשעפטסמעסיג טוען די אַרבעטער זייער פליכט ;
ערשטנס, וואָלט מען דאָ סיידווי ניט הערן, וואָס זיי וואָלטן זאָגן ;
צווייטנס, זענען זיי אויטאָמאָטן, ניט קיין רעדנער.

פינף מינוט פריער האָט מען אויף די פּאַסן אַרויפגעלייגט
אַ שטאַלענע ראָם און אין פינף מינוט צייט איז פאַר אייערע אויגן
אָפּגעבאַקן געוואָרן אַ פֿאַרד'ל.

די הונדערטער אַרבעטער פון ביידע זייטן פּאַסן האָבן געטריי
געטאָן זייער אַרבעט, כּדי דאָס פֿאַרד'ל זאָל אַזוי שנעל אָפּגעבאַקן
ווערן ; די בליאַסקענדע מאַשינקע, וואָס איז נאָרוואָס אָפּגעפירט
געוואָרן אין סקלאַד אַרײַן, האָט אויך מיטגעטראָגן אַ שטיק פון דעם
לעבן פון די, וואָס ווערן לאַנגזאַם פֿאַרצערט אין דעם גיהנום.

ווידער אַן אָפּטיילונג און ווידער ציען זיך פּאַסן ; דאָ גרייט מען
צו די בעטערס. און ווידער שטייען מענטשן און טוען מעכאַניש
איין און די זעלבע זאָך טויזנטער מאָל אַ טאָג, און ווידער זוכט איר
ביי די מענטשן אין די אויגן אַ פונק פון לעבן און איר געפינט ניט.
פאַר דעם פונק, וואָס די עלעקטרישע באַטעריע דאַרף האָבן, באַצאָלן
די מענטשן מיט די לעצטע פונקען פון זייער לעבן.

אָט איז די אָפּטיילונג, וואו מ'מאַכט שרייפלאַך, רעדלאַך און
טויזנטער פון די קליינע טיילן פון אַ פֿאַרד-אויטאָמאָביל, מיט וואָס
מ'דאַרף באַזאָרגן די, ביי וועמען די פֿאַרדלאַך זענען קאַליע געוואָרן.
ביי די גרויסע שמעלץ-אויסוואַס שטייען געזונטע, ברייטביינער-
דיגע נעגערס, זיי אַרבעטן לאַנגזאַם און ריטמיש ; אַ בויג — און
אַ כאַפּ אַ זשמעניע מעטאַל — אַ הויב — און אַ שליידער אין אויוון
אַרײַן, און ווידער זיך אָנגעבויגן, און ווידער זיך אויפּגעהויבן און
אַזוי אָן אויפהער אין משך פון לאַנגע שטונדן.

ניט אַלע אָפּטיילונגען לאָזט מען אייך זען ביי פֿאַרד'ן. אין דער
אָפּטיילונג, וואו מ'פאַברט די אויטאָמאָבילן, וואו אַרבעטער פֿאַר-
סמ'ען זיך מיט דעם בליי פון דער פאַרב, וועט מען קיין באַזוכער
ניט אַרײַנפירן. אין דער אָפּטיילונג, וואו מ'מאַכט די געבעטע,
ווייכע געזעסן פאַר די אויטאָמאָבילן, וועט מען אייך אויך ניט פירן
— דאָרט, זאָגט מען, קען קיין אַרבעטער מער ווי זעקס חדשים ניט
אויסהאַלטן. ער מוז קראַנק ווערן אויף קאַנסאַמפּשאָן.

אינמיטן פאבריק לויפט-דורך אן אייזנבאן-וועג; טראַגט זיך אריין מיט א הוהושעריי א פראכט-צוג, כאַלד וועט ער ווערן אָנגע-פאקט מיט נייע פאָרדלאַך און מיט קאסטנס פון פאָרד-מאַשין-טיילן; ער וועט די נייע, בליאַסקענדיגע פאָרדלאַך צעפירן אין אַלע עקן פון דער וועלט. וועט ער אָבער צעפירן אין דער וועלט אויך די ניים, אז דער בליאַסק און גלאַנץ פון די פאָרדלאַך זענען געקויפט מיט דעם לעצטן טראַפן בלוט פון געזיכט פון די טויזנטער אַרבעטער, וואָס שפּרייזן אַרום ווי מתים אונטער דעם דאָך פון דעם גיהנום, וואָס טראַגט דעם נאָמען פון דער פאָרד אויטאָמאָביל-פאבריק ? וועט ער אויך צעטראַגן די ניים, אז אין די מיליאָנען אויטאָמאָ-בילן זענען אַריינגעשמאַלצן געוואָרן הונדערטער טויזנטער לעבנס, וואָס זענען דאָ באַ די מאַשינען צעטראַטן געוואָרן ?

מ'קוילעט אַקסן אין שיקאַנאַ.

זיין אין שיקאַנאַ און ניט זען די סטאַק-יאַרדס, הייסט פאַרפּעלן צו זען אַ פּלאַץ, וואָס האָט, דאַכט זיך, ניט קיין גלייכן צו זיך אין דער וועלט.

נאָך פונדערווייטנס דערפילט איר זיך, אז איר דערנענטערט זיך צו דעם באַרימטן קוואַרטאַל פון די גרעסטע שלאַכט-הייזער אין דער וועלט. דער געשטאַנק ווערט וואָס אַ מינוט אַלץ-גרעסער און איר מייזט צוהאַלטן אייער נאָז. וואָס-נענטער איר קומט צו די סטאַק-יאַרדס, אַלץ שמוציגער און אָפּגעלאָזענער זענען די גאַסן, דורך וועלכע דער טראַמוואַי פירט אייך צו די גרויסע פלייש-פאַבריקן. אזא אָפּגעלאָזנקט, אזא אַרימקייט, אַזעלכע חורבות קען מען בלויז געפינען אין די געטאַס פון די שוואַרצע אין דער סאַוט און ביי דער מעקסיקאַנער אַרימקייט אין טעקסאַס און אין קאַלי-פּאָהניע.

ענדלאַך זענט איר שוין ביים אַריינגאַנג צו איינער פון די גע-ביידעס, וואָס טראַגט אויף זיך אַ ריזיגן גאָלדענעם אויפּשריפט פון אַ וועלט-באַקאַנטער פלייש-פירמע. מ'באַגעגנט אייך מיט אַ שמויבל און מ'בעט אייך וואַרטן ביז עס וועט זיך אָנזאַמלען אַ גענוג גרויסע צאָל באַזוכער, און דעמאָלט וועט מען אייך געבן אַ באַגלייטער און מ'וועט אייך ווייזן דאָס קעניגרייך פון בלוט און פון פלייש. דער באַגלייטער גייט פאַראַויס און רופט-אויס די נעמען פון די דעפאַרטמענטס און די צאָל פון די בהמות און פון די קעלבער און פון די חזירים, וואָס ווערן דאָ יערלאַך אויסגעקוילעט.

זיינע רייד זענען מעכאַנישע — ער האָט שוין צום וויפּילטן מאָל ווידערהאַלט איינע און די זעלבע ווערטער:

— אין די לעצטע זען יאָר האָבן מיר פאַרגרעסערט פּופּציג-פּאַך די צאָל פון קעלבער, וואָס ווערן דאָ געקוילעט. בהמות ווערן דאָ

איצט געקוילעט יעדן יאָר מער, וויפיל עס עסט-אויף דער גאַנצער געגנט פון שיקאַגאָ ביו'ן פּאַסיפיק. מיר קוילען דאָ מער חזירים אין אַ טאָג, וויפיל שיקאַגאָ עסט-אויף אין דריי חדשים.

געקוילעט... געקוילעט... געקוילעט... — קענסט ניט האָבן קיין צווייפֿל, אַז דו געפינסט זיך אין דעם גרעסטן שלאַכט-הויז אין דער וועלט.

מיר גייען איבער בריקלאַך, וואָס זענען אַריבערגעוואָרפֿן איבער דער לענג און איבער דער ברייט פון די אומגענדלעכע פעלדער, וואָס זענען מיט פּאַרקאַנעס צעטיילט אויף באַזונדערע שטייגן. עס מוקען בהמות; עס רעווען אָקסן; עס כרוקען חזירים; עס מעקען באַראַנ-טשיקלאַך; עס איז אזא געפילדער און געמיש פון קלאַנגען, אַז דו ווייסט ניט אויף וואָסער וועלט דו ביסט.

צווישן די שטייגן גייען אַרום און פּאַרן אַרום אויף פּערד פּאַרשידנען אין לאַנגע שטיוול און מיט לאַנגע בייטשן אין די הענט — דאָס זענען די טרייבערס, וואָס סאָרטירן אויס די פי און באַשטימען וואָסערע בהמות און וואָסערע אָקסן זאָלן גיין זייער לעצטן וועג און וואָסערע מ'דאַרף נאָך האַלטן אין שטייג אָדער נאָר אוועקשיקן אויף אַן אַנדער מאַרק.

די פּאַרשוינען אין די לאַנגע שטיוול פּייפֿן איינער צום צווייטן; זיי קנאַקן מיט די בייטשן; זיי שרייען אויף באַנומענע קולות. עס מיישן זיך אויס די מענטשישע שטימען מיט דעם רעווען פון די אָקסן און עס פֿלעכט זיך אַריין אַ פּייפּעריי פון אַ לאַקאָמאַטיוו, וואָס לאָזט פון זיך הערן, אַז ער איז ערגעץ דאָ דערביי. פּאַרשמייעטע לויפֿן אַרום די ספּעקולאַנטן, וואָס קויפֿן און פּאַרקויפֿן פי. עס שפּאַנען די ברייטפֿלייציקע אויפּזעער, וואָס שלעפֿן גרויסע פּעק מיט היי און טיילן אויס פּאַרציעס אין די פּאַרשידענע קאָריטעס.

דאָ איז דאָס קעניגרייך פון לעבעדיג פֿלייש. פון דאַנען גייען מיר אין דעם קעניגרייך פון טויטן פֿלייש.

דער וועג-ווייזער דערקלערט אונז, אַז ער וועט מיט אונז גיין ביז דער לעצטער געבידע פון דער ריזיגער פֿלייש-קאָמפּאַניע און פון דאָרט וועלן מיר גיין ביז מיר וועלן דורך די אינווייניגסטע געביידעס

דורכניין דאָס גאַנצע קעניגרייך און צוריק אַרויסקומען אין דעם פּלאַץ, פון וואָנען מיר האָבן אָנגעהויבן אונזער מאַרשרוט. מיר קומען-צו צו אַ ברייטן טויער אין אַן אַלמער, אָפּגעקאַלפּע-טער רויטער געביידע. דער וועגווייזער גיט אַן עפּן דעם טויער און לאָזט אונז גיין פּאַראַוויס. עס גיט עפעס אַ פּאַרכאַפּ אין האַלז; אַ מאָדנער גערוד פּאַרטשאַדעט איך און איר ווייסט ניט אויף אַ מינוט וואָס אין דעם ריזיגן שטאַל קומט פּאַר. דאָס האָט דער גערוד פון בלוט אזוי געוויירקט. די שטימע פון דעם באַגלייטער וועקט איך אויף פון אַ מאַמענטאַנעם הינערפּלעט:

— מיר זענען איצט אין דער געביידע נומער איינס, וואו מען קוילעט די חזירים.

עפעס דערט ער נאָך, נאָר מער הערט איר שוין ניט, מער זעט איר שוין ניט. בלויז אויף אַ מינוט האָט פּאַר די אויגן אַ לויף געטאָן אַ בילד פון אַ חזיר, וואָס איז דורך אַ שמאָלן אַריינגאַנג אַריינגע-שטופּט געוואָרן פון ערגעץ. איר זעט ווי ער איז פּאַרענטעט ביי איין פּוס; אַ ריזיגע הויבמאַשין גיט אים אַ טראָג און בשעת ער הוידעט זיך אזוי אַ געפענטעטער, טראָגט ער זיך פּאַרביי אַ ריזיגן נעגער, וועלכן איר האָט פריער ניט באַמערקט. מיט אַ ריזיגן מעסער אין האַנט שטייט דער דאָזיגער „שוחט“ אָנגעגרייט און ווען דער חזיר גיט זיך אַ שוואונג לעבן אים, גיט אַ בליאַסק דאָס מעסער; דער חזיר ווערט איבערגעשניטן אין דער לענג ביים האַלז; עס גיט זיך אַ גאַס אַ שטראָם רויט-ברוינלאַך בלוט; עס צעטראָגט זיך אַ שוידערלאַך כרוקען, און שוין הוידעט זיך אַ פרישער חזיר, און שוין גיסט זיך אַ פרישער שטראָם, און שוין פּאַרהילכט אַן אַנדער פּאַר-צווייפּלעטער קוויטש.

דער קוילער מיט דעם מעסער אין האַנט איז באַגאַסן מיט בלוט פון קאַפּ ביז די פּיס.

ביסט פּאַרטשאַדעט פון דעם גערוד פון בלוט; ביסט פּאַרטיוכט פון דעם רעווען; ביסט צעטרייסלט פון דעם בילד פון די צעהוידעטע קערפּערס און פון די שטראָמען בלוט — ווילסט וואָס-שנעלער פון דאַנען אַנטלויפן. עס איז דערפּאַר אַ פּאַרלייכטערונג, ווען דו הערסט די שטימע פון דעם וועג-ווייזער:

— פון דאַנען גייען מיר אין דער געביידע נומער צוויי, וואו מ'צעשניידט די חזירים.

נאָר עס איז לייכט צו זאָגן: מיר גייען. עס איז ניט אזוי לייכט דאָס צו טאָן.

אין איין ווינקל שטייט אַ מאַן און האַלט זיך פאַר'ן קאָפּ און ברעכט מיט דער גרינער גאַל. אין אַ צווייטן ווינקל שטייט אַ פרוי לעבן אַ יונג מיידל און טראַגט איר צו וואַסער צום מויל — דאָס יונגע מיידל איז געפאַלן אין חלשות.

ענדלאַך איז די גרופע צוריק צונויפגעזאַמלט און מ'גייט נאָך נאָך דעם פירער.

די קאָמפּאַניע ווייסט גוט אירע געשעפטן און זי וויל ניט, אז דער דערשיטערנדיגער איינדרוק, וואָס די געביידע נומער איינס האָט געמאַכט, זאָל אויף לאַנג פאַרבלייבן — דאָס קען נאָך שעדיגן די געשעפטן. האָט מען דערפאַר זייער געשיקט אויסגעפלאַכטן אַ באַלקאָן אַרום דער געביידע נומער איינס, און אָנשטאָט צו פירן די באַזוכער צום צווייטן עטאַזש דורך אַן אינווייניגסטן טרעפּ, האָט מען פאַר זיי דאָס דאָזיגע בריקל פאַרהאַרגט, אז בשעת זיי גייען אַרויס אויף דער פרישער לופט, גייט זיי אַביסל אַרויס דער טשאַד פון קאָפּ און זיי זענען גרייט צו גיין ווייטער און באַטראַכטן די אינדוסטריע פון פלייש.

דער מיטל איז אַ געלונגענער. אויף דער פרישער לופט דער-פילסטו זיך באַלד ווי אַ נייער מענטש, דיר דאַכט זיך אויס, אז דאָ איז אזוי שטיק, כאַטש מאָן צו זייען, און אז די לופט איז דאָ וואונדערבאַר גוט.

אַ דערפרישטער קומט מען אַריין אין אַ ריזיגן צימער, וואָס האָט גרויסע ברייטע פענסטער פון אַלע פיר זייטן. דאָ שטייען גרויסע טישן און אויף זיי לייגט מען אַרויף די אָפגעשונדענע חזירים און מ'צעשניידט זיי און מ'צעשיקט אין פאַרשידענע ריכטונגען די באַזונדערע טיילן: דעם קאָפּ אין איין ריכטונג, די פיס אין אַן אַנדער ריכטונג און די אינשווייניגסטע טיילן אין אַ דריטער ריכטונג.

דאָ אַרבעטן מענער אין ברייטע לעדערנע פאַרטוכער; די פאַר-

טוכער זענען אויך פאָרפלעקט אין בלוט, נאָר עס איז שוין מער ניטאָ דער שווערער איינדרוק פון די שטראָמען בלוט, וואָס דו האָסט געזען מיט אַ שטאַק נידעריגער.

אויף דעם דריטן שטאַק איז שוין דאָס חזיר-פלייש אויסגעוואַשן און אויסגעפּוצט. די אויסגעליידיגטע קערפּערס מאַכן דעם איינדרוק פון אויסגעליידיגטע און צעשפּאַלטענע שטאַמען פון בוימער.

דאָ איז לופטיג און ליכטיג, נאָר עפעס אַ טערפּקע גערוך פון עסיג פּאַרזאָפּט דאָ דעם אָטעם. דאָס איז, ווייזט אויס, דער רע-זולטאַט פון געוויסע כעמישע שטאַפּן, וואָס ווערן דאָ באַנוצט, כדי צו פרעזערווירן דאָס חזיר-פלייש אויף יאָרן.

דורך אַ געדרייטן און איבערגעפּלאַנטערטן וועג לאָזן מיר זיך אַראָפּ אין אַ האַלב-פינסטערן הויף, וואָס איז אַריינגעשפּאַרט צווישן צוויי געביידעס, און אָט זענען מיר שוין אין דער געביידע, וואו מ'קוילעט קעלבער. ווידער דער זעלבער פּראָצעס ווי מיט די חזירים, ווידער אַמאָל אַ געפּילדער און ווידער אַמאָל בלוט.

דורך געדרייטע קאָרידאָרן, דורך טרעפּ אַרויף און אַראָפּ פירט מען אונז ענדלאַך אַריין אין דער געביידע, וואו עס קומט פּאָר די גרעסטע אויסשלאַכטונג — דאָרט, וואו מ'קוילעט די אָקסן.

ווי אזוי אַ מענטש קען דאָ אויסשטיין עטלעכע טעג און ניט אַראָפּ פון זינען, איז די גרעסטע רעטעניש. דאָ איז אזא געפּילדער, אזא געשטאַנק, אז דו ווייסט ניט וואָס מיט דיר קומט פּאָר.

די אָקסן ראַנגלען זיך און לאָזן זיך ניט אַריינשטופּן אין דער ענגער שטייג, וואו ביי אַ זייט שטייט אַ גינאַנט מיט אַ דובינע אין האַנט און וואַרט אויף זיין קרבן. אַ טראַך מיט דער דובינע איבער'ן קאָפּ — און דער אָקס איז אַ פּריטשמעלעטער. אַ טראַך מיט דער דובינע — און דער אָקס איז שוין אומבאהאַלפּן.

עפעס אַן אינסטינקט זאָגט זיי אונטער, אז זיי ווערן געפירט צו דער שחיטה, און — ווי זיי ראַנגלען זיך דאָס דאָ!

עס איז אַ משוגעים-הויז, אַ גיהנום.

דאָס רעווען צעטרייכלט די געביידע. די דובינע קראַכט אי-בער די קעפּ מיט אַ טעמפּן קלאַפּ.

די פּריטשמעלעטע אָקסן ציט מען אַרויף אויף אַ קייט און

מ'טאסקעט זיי אוועק צום מעסער פון קוילער; און ערשט דאָ הויבט זיך אָן אזאָ רעווען, אַז דו מוזט פאַרשטאַפּן די אויערן. בלוט גיסט זיך דאָ טייכנווייז.

פון די אַלע געביידעס, וואָס זענען פול מיט געפילדער און מיט בלוט, פירט מען אַרײַן אין די געביידעס, וואו מען פאַקעטעו פלייש אין שאַכטלאַך. דאָ זיצן מיידלאַך אין ווייסע טשעפיקלאַך און אין ווייסע פאַרטוכער, און אַלץ איז אזוי אויסגערעכנט, אַז עס זאָל מאַכן דעם איינדרוק פון זויבערקייט און פון זאָרג פאַר דעם געזונט פון די קונדן. מ'ווייזט די פאַראַדנע צימערן, נאָר מ'ווייזט ניט די אָפּ-טיילונגען, וואו מ'אַרבעט אונטער די שוידערלאַכסטע אומסאַניטאַרע באַדינגונגען — דאָרט, וואו ביי די אַהבעטער קריכט־אַפּ די הויט פון די הענט; דאָרט, וואו עס איז דער „רושאַנגל“, וואָס אָפּטאָן סינקלער האָט פאַר דער וועלט אויפגעדעקט.

פון דער פאַראַדנער אָפּטיילונג פירט מען דורך געדרייטע טרעפּ אַראָפּ אין קעלער, וואו עס זענען אויסגעהאנגען אין לאַנגע, גראַדע שורות די פריידיקעס פון די אָקסן. זיי זענען איינגעוויקלט אין „טשיז-קלאַט“. אויסגעפוצטע אין דורכזיכטיגע מלבושים, שיינט אַרויס זייער גלאַנציע רויטקייט. די קינסטלאַכע קעלט, וואָס די ריזיגע רעפּריזשירייטאָרס האָבן דאָ געשאַפּן, האָט דאָ און דאָרט אָנגעזאַמלט אַביסעלע שניי, און די דאָזיגע ווייסקייט שטרייכט נאָך מער אונטער די פרישע רויטקייט פון די פריידיקעס.

די נאָזלעכער ביי די באַזוכער צעפענען זיך און מ'הויבט זיך אָן פאַסמאַקעווען מיט דעם געדאַנק וועגן אַ געשמאַק שטיקל „העם“. — וואָלסטו ניט געוואָלט עסן איצט אַ פּיין שטיקל „העם“? — פּרעגט אַן איינגעהויקערטער אַלטער שטורמאַק ביי אַן אויסגעדאַר-טער לאַנגער פּרוי, וואָס שטייט לעבן אים.

— און פאַרוואָס ניט „העם ענד עגס“? — ענטפּערט די אַלטע. די אַרומיגע, וואָס הערן זייערע רייד, שאַקלען-צו מיט די קעפּ, שמייכלענדיג. ביי אַלעמען איז דאָס זעלבע געפיל.

די קאָמפּאַניע האָט דערגרייכט איר צוועק. דער באַזוך האָט געבראַכט די געווינשטע רעזולטאַטן — ביי די באַזוכער האָט זיך צעגאָסן די סלינגע איבער די ליפּן; מ'וועט קענען פאַרקויפּן מער

פליישיגע מאכלים; מ'וועט דאַרפן קוילען מער אָסען און מער חזירים, און מער קעלבער, און מער בהמות. געשעפטן וועלן גיין גוט און פראָפּיטן וועלן וואַסן.

אָט זענען מיר שוין צוריק אין זעלבן אויפנאַמס-צימער, פון וואָנען מיר האָבן אָנגעהויבן אונזער שפּאַציר איבער דעם קעניגרייך פון פלייש און בלוט. אַ הויכער פּאַרשוין אין אַ מונדיר מיט גאַל-דענע קנעפּ טיילט אויס יעדן באַזוכער אַ שוין ביכעלע מיט רייכע אילוסטראַציעס, וואו עס דעהציילט זיך וועגן דעם וואַסס פון דער פלייש-ביוזנעס אין אַמעריקע, און ער זאָגט יעדן איינעם מיט אַ קאַזיאַנער העפּלאַכקייט:

— אַ דאַנק, מיר האָבן געהאַט גרויס פּאַרגעניגן איך דאָס אַלץ צו ווייזן.

דורך אומענדלעכע לאַנגע גאַסן מיט פאַר'חוש'טע שטיבלאַך, מיט צעבראַכענע טראַטואַרן, מיט ריזיגע שטרעקעס פון ניט-פאַר-בויטע קוואַרטאַלן שלעפט זיך דער איבערגעפאַקטער טראַמוואַי. אין די אויערן הערט זיך נאָך דאָס פייפן פון די אויפזעער, דאָס קנאַקן פון די בייטשן, דאָס רעווען פון די אָסן, דאָס כאַרכלען פון די חזירים; עס איז נאָך ניט אַרויס פון קאַפּ דער טשאַד פון דעם בלוט.

ווען דער טראַמוואַי פאַרט אַריין אין די קוואַרטאַלן, וואו עס שטייען שיינע שטיבלאַך, אַרומגעדינגלט מיט בלומען-בייטן, ווען מ'פאַרט אַריין אין די בולוואַר-געגנטן, גלויבט זיך גאָרניט, אַז דאָס איז טאַקע אין דער ווירקלאַכקייט, און דו פרענסט זיך אַליין:

— איז טאַקע דאָ, ערגעץ ניט ווייט, באַמט דאָ אַט-דער גיהנום?

מ'ראמעוועט נשמות.

שיקאגא.

ריזיג גרויס — אויף צענדליגער מילין אין דער ברייט און אין דער לענג — האָט זיך אויסגעשפּרייט די שטאָט פון ווינטן ביי די ברעגן פון לעיק מישיגאָן.

דער צענטער פון דעם רייכסטן לאַנד אין דער וועלט — זענען דאָ די ריזיגסטע רייכטימער קאָנצענטרירט: קאָלאָסאלע געשעפטן אויף די עוועניוס אַרום דעם „לופ“, לוקסוס-פּאַלאַצן אויף די „דרייווס“ אַרום די וואַסערן פון ריזיגן לעיק, מיליאָניגע אַמוזירונגס-פלעצער און אַ גאַנצע קייט פון בולוואַרן, איבער וועלכע עס טראָגן זיך די שיינענדיגע, קאָסטבאַרע לימוזינס.

דער צענטר פון דער קאָפיטאַליסטישער אַמעריקע — איז דאָ אויך די גרעסטע אַרימקייט קאָנצענטרירט: שרעקלאַכע חורבות, אין וועלכע עס וואוינט די נאַקעטע אַרימקייט, די קוואַרטאַלן, וואו עס האַלט שוין יאָרן-לאַנג אָן דער געשטאַנק פון די סטאַק-יאַרדס, און די גאַסן, איבער וועלכע עס שלעפּן זיך אַרום אַהבעטסלאָזע און אַפּדאַכלאָזע.

* * *

אומענדלאַך ציען זיך די לאַנגע גאַסן פון דעם גרויסן, אומגע-
לומפערטן דאָרה, וואָס טראָגט דעם נאָמען „שיקאָגאָ“.

קליינע, איינפאַמיליע-שטיבלאַך ביי די זייטן גאַס. זעלטן-וואו אַ שטיבל, וואָס האָט עפעס אַ פנים — מערסטנס כאַלופּעס, וואָס בעטן זיך, מ'זאָל זיי אַביסל צופאַרבן, מ'זאָל אַביסל פאַרדעקן זייער אַלמקייט. שוידערלאַך-מאָנאָטאָן זענען די האַזיגע לאַנגע גאַסן, און עס ווילט זיך שנעלער פון זיי אַנטלויפן.

איבער דעם גלאַנציגן אַספּאַלט טראָגט זיך מיט אימפעט דער „באַס“, און פון דער אויבערשטער דעק זעט זיך אויף אַ לאַנגער

שטרעקע ארויס דער רחבות'דיגער געגנט, וואו די גליקלאכע האָבן זייערע וואוינונגען אין פראכט און מיט לוקסוס אויסגעשטעלט. דאָ איז יעדעם גרעזעלע זאָרגפעלטיג אָפּגעהיט; גערטנער גייען אַ נאַנצע צייט אַרום און שערן און פּוּצן, און באַגיסן, און רייניגן די גרינע לאַנקעס און די בלומען-בייטן, וואָס באַצירן די וואוינונגען פון די אויסדעררוויילטע.

דאָ האָט די „געזעלשאַפט“ איר נעסט געמאַכט — דאָ האָבן זיך באַזעצט די, וואָס לעבן פון פרעמדער פראַצע, די, וואָס דארפן ניט פאַרדינען אויף ברויט מיט די אייגענע צען פינגער. אין מיטן דער נאַכט שיינט אַרויס באַנאָסן מיט טאַגליכט אַ ריזיגער ווייסער פאַלאַץ — דאָס איז די ריגלי-געביידע.

ניט אומזיסט זענען די ריגלי-אָדווערטיוומענטס פול מיט טייוואָ-לימלאַך, וואָס שפּרינגען אייך אין פנים אַרײַן און שטעקן אײך אַרויס די צונג — דאָס לאַכן זײ, דאָס קײכן זײ פון געלעכטער איבער דעם, וואָס מ'האַט געקענט נעמען מיליאָנען מענטשן און זײ צוגעוואוינען צו מעלה-גיחה-זײן, און פון דעם זאָלן ווערן העל-באַלויכטענע פאַלאַצן אין שיקאַגאָ, פון דעם זאָלן ווערן פאַרמעגנס אויף צו קענען קויפן זון-באַנאָסענע אינזלען בײ די ברעגן פון קאַ-ליפאָרניע און אַ גן-עדן אויף דער ערד פאַר דעם, וואָס פאַרקויפט די מעקענע, וואָס מיליאָנען קײען.

ווייטער יאָגט זיך דער „באַס“ און אָט וועט ער, דאַכט זיך, צוזאַמענשטויסן זיך מיט אַ פייערדיגן זײל, וואָס שטײט אין סאַמע מיטן גאַס. דאָס איז אַ שמאַלע געביידע, וואָס קוקט אויס ווי אַן עגיפטישער אַבעליסק און וואָס איז העל באַלויכטן מיט מיליאָנען פייערן. די געביידע מאַכט אַן אײנדרוק פון אַ ריזיגן צעשמאַלצענעם סלופ פון קופער. אָט-אָט, דאַכט זיך, און די געביידע וועט צע-שמאַלצן ווערן אינגאַנצן. דאָס איז אַ זכר פון אַן אַמאָליגער וואַסער-סטאַנציע. פון דאַנען איז אַמאָל שיקאַגאָ באַזאָרגט געוואָרן מיט וואַסער. איצט דאַרף מען שוין מער די דאָזיגע סטאַנציע ניט האָבן, האָט מען זי פאַרוואַנדלט אין אַ מאָנומענט צו דער פאַרגאַנגענהײט. — איר מוזט זען דעם ברענענדיגן פּאַנטאָן, — זאָגן די חברים, און באַשטייען, אַז כאַטש די צײט איז באַגרעניצט, זאָל מען צופאַרן

און א קוק-טאָן אויף דעם גרויסן וואונדער פון „ברענענדיגן“ וואסער. — ביי דעם פאָנטאַן זענען די סאַמע פאַרהאַרטעוועטע מענטשן געוואָרן סענטימענטאַל, — אינפאַרמירן די באַגלייטער, — מיר האָבן דאָ צוגעפירט אַ באַקאַנטן האַקטאַר אונזערן, וועלכער איז שוין דורכגעגאַנגען דורך פייער און דורך וואסער. ווען ער האָט דערזען דעם פאָנטאַן, האָט ער אַראָפּגעכאַפט זיין היטל און האָט אָנגעהויבן אונטערטאַנצן פון עקסטאַז און קלאַפן מיט די הענט ווי אַ קליין באַגייסטערט קינד.

אַ ביטערער ווינט האָט געטראָגן פון דעם לעיק. די ערשטע מינוט, ווען דער פּיל-קאָלירטער פאָנטאַן האָט זיך באַוויזן, האָט זיך געדאַכט, אַז אָט וועט דער ווינט אַלע זיינע וואסערן אוועקטראָגן און דעם פאָנטאַן אינגאַנצן אָשווישן.

דער קאַלטער ווינט האָט געביסן אונטער דער הויט. די פינגער זענען ווי אָפּגענומען געוואָרן און מ'האַט געמוזט אויף זיי אָנהויבן צו אָטעמען, כדי זיי אָפּצומינטערן. נאָר זיך אָפּרייסן פון דעם בילד איז ניט געווען לייכט.

דער פאָנטאַן איז אין דער פאַרמע פון די רעשטלאַך פון אַ גרויסער, פאַרניכטעטער געביידע. דער פאָנטאַן איז אזוי געבויט, אַז ער זאָל מאַכן דעם איינדרוק פון אַן אָפּגעברענטער געביידע, פון וועלכער עס זענען פאַרבליבן אַ טייל זיילן, אַ פּיצל פון דעם דאַך, אַ טייל פון די ווענט, — אַ שוואַכער אַנדייט פון אַן אַמאָליגער אימפּאַזאַנטקייט. פון אַלע זייטן שפּריצן שטראַמען וואסער אויף אַט-די רעשטלאַך פון אַן אַמאָליגער גרויסקייט — דאָס „לעשט מען נאָך די שרפה“.

פון פאַרבאָרגענע ווינקלען זענען די שטראַמען מיט אַלערליי קאָלירטע לאַמפּן באַלויכטן. אָט צינדן זיך די שטראַמען אָן אין רויטן; אָט הויכט דאָס רויטע אָן ווערן בלאַסער און בלאַסער; אָט איז שוין די גאַנצע „ברענענדיגע“ געביידע פאַרהיט אין אַ שטראַם פון ליילאַסקאָליר; אָט איז שוין דער קאָליר פון מאָרגן-בלויז אויסגעשפּרייט אויף דעם כשוף-פלאַץ, וואָס „ברענט“ און „ברענט“ און ווערט ניט פאַרברענט. מיטאַמאָל גיבן זיך אַ מיש אויס עטלאַכע קאָלירן: גרין און ברוין און פּורפּור-רויט וואַרפן זיך איינע אויף

די צווייטע און פארשלינגען איינע די אנדערע און פארשווינדן
באלד צו לאָזן פלאץ פאר שניי-ווייס און פאר צארטער אַראַנדזש-
פארב.

דער קאפּרין פון אַ מיליאָנער, וואָס האָט פאר זיין טויט אָנגע-
זאָגט זיין שוועסטער, וועלכער ער האָט איבערגעלאָזן אַ פארמעגן,
אז זי זאל עפעס אויסטערלישעס באַשאַפן אין זיין אַנדענק, האָט
זיך איינגעגבן — דער „ברענענדיגער“ פּאָנטאָן וועט פון אלעמען
באוואַנדערט ווערן.

פאַרמעגנס קאָסט-אָפּ אזאַ צאצקע; מיליאָנען ווערן פאַרשווענדט
אויף צו באַפּוּצן די קוואַרטאַלן פון די רייכע; פאַר דער שמינקע,
וואָס איז געשמאַקלאָז אָנגעליאַפעט אויף די „מענשאַנס“ פון די פיר-
הונדערט, וואָלט מען געקענט פאַר טויזנטער היימלאָזע היימען באַ-
זאָרן. נאָר ווער זאָרגט זיך פאַר זיי? וועמען גייען-אָן זייערע
אויסגעלאָשענע אויגן? ווער קימערט זיך פאַר די טויזנטער, וואָס
הרייען זיך אַרום הונגעריגע און היימלאָזע איבער סטייט סטריט —
די „באווערי“ פון שיקאַגאָ? מיט וואָסערע שטאַרע בליקן זיי קוקן
אַריין אין די פענסטער פון בעקערייען. וויפיל טעג האָבן זיי שוין
קיין מאָלצייט ניט געהאַט אין זייער מויל?

נאָר ווער זאָגט עס, אַז קיינער קוקט זיך אויף זיי ניט אַרום?
אָט שטייען ברייט צעעפנט די טויערן פון אַ מיסיאָנערן-געביידע,
וואוהין מ'לאַדט-אין די היימלאָזע. עס טראָגט זיך פון דאָרטן
געזאַנג. דורך די אָפּענע טויערן זעט מען ווי די אָפּגעריסענע
טרעמפּס זיצן אויסגעזעצט אויף די לאַנגע בענק.
לאַמיר כאַפּן אַ קוק וואָס דאָרט טוט זיך...

איבער דער פלאַטפּאַרמע לויפט-אַרום אַ זשוואַווער פאַרשוין.
ער מאַכט מיט די הענט, ער מונטערט דעם עולם, ער שרייט אלע
מינוט אויס:

— דעט איז די ספּיריט!

— דעט איז די וועי!

מען דערלאַנגט מיר אַ בענטשערל, און איך מיש-אויף די
נויטיגע בלאַט:

„סאָן ראַיז טומאַרראָן,
 סאָן ראַיז טומאַרראָן,
 סאָן ראַיז אין גלאַרי אין וועיטינג פאָר מי!

סאָן ראַיז טומאַרראָן,
 סאָן ראַיז טומאַרראָן,
 סאָן ראַיז וויט דזשיזום אין וועיטינג פאָר מי!“

(דער זון-אויפגאַנג,
 דער זון-אויפגאַנג,
 דער גלאַררייכער זון-אויפגאַנג וואַרט דאָרט אויף מיר!

דער זון-אויפגאַנג,
 דער זון-אויפגאַנג,
 דער זון-אויפגאַנג מיט יעזוס'ן וואַרט דאָרט אויף מיר!).

העכער און העכער צעניסט זיך דאָס געזאַנג. דאָס פאַרשינדל
 אויף דער פלאַטפאָרמע טאַנצט-אונטער און פאַמפעט באַגייסטערונג.
 די אויסגעהונגערטע האָבן שוין אויף אַ מינוט פאַרגעסן וועגן זייער
 הונגער — זיי זענען שוין פאַרטשאַדעט געוואָרן; זיי ווייסן שוין
 ניט, וואָס מיט זיי טוט זיך; זיי זענען שוין אַריין אין אַ שיכור'ן
 עקסטאַז — זיי שרייען שוין מיט באַנומענע קולות:

„סאָן ראַיז וויט דזשיזום אין וועיטינג פאָר מי!“

דער ציל איז דערגרייכט — דער הונגעריגער האָט פאַרגעסן
 וועגן דעם, וואָס עס טוט זיך מיט אים, ער האָט פאַרגעסן וועגן דער
 ערד — איצט איז די פאַסנדיגסטע צייט אין אויער אים אַריין-
 צורוימען, אז די וועלט אַרום אים איז אינגאַנצן אַ חלום: הונגער,
 היימלאָזיקייט, אַ נאַקעטע ברוסט, אַרויסגעשטעקטע פינגער פון די
 שיך — דאָס איז אַליץ נאַרזשיטיטן.

טראַגט מען אים אונטער נאָך אַ לידל:

„ווען אי שעל קאַם טו די ענד אָו מאַי וועי,

ווען אי שעל רעסט עט די קלאָוז אָוו לאַיפ'ס דעי, ווען „וועלקאָם האָום“ אי שעל היר דזשיוום סעי...“

(ווען איך וועל שוין קומען צום סוף פון מיין וועג, ווען איך וועל ביים סוף פון דעם לעבן שוין רוען, ווען איך וועל הערן ווי יעזום וועט מיר זאָגן ברוד-הבא...)

דעמאָלט וועט דאָך אים זיין גוט ווי די וועלט. טאָ ווער דאָרף זיך איצט זאָרנן? ווער דאָרף איצט טראַכטן פאָרוואָס אין דעם צענטער פון דעם גרעסטן רייכטום דאָרף זיין אזוי פיל גויט?

אַן אויסגעמאָטערטער קערפער! — וועמען גייט עס אָן? אַ ליידיגער מאָגן! — וועמען אַרט עס? זעט איר, נשמות, פאָרוואָגלטע, נשמות, פאָרלאָרענע — זיי דאָרף מען ראַטעווען!

טאַנצט דאָס פאַרשווינדל אויף דער פלאַטפאָרמע און גיסט-אונטער באַגייסטערונג. אין דרויסן קלאַפט דער פויג פון דער סאַלוויישאָן אַרמיי — מ'לאָזט ניט, אז נשמות זאָלן פאַרלוירן גיין.

דאָס גרויסע, אומגעלומפערטע דאָרף וואַרפט זיך אין קאַנוואַל-סיעס פון משוגענעם לוקסוס; אין דעם גרויסן דאָרף, וואָס הייסט שיקאַגאַ, איז אַן אָפּגרונט פון פאַרברעכנס און פאַרדאָרבנקייט; פאַרברעכנס זענען געוואָרן אַ גוט-אַרגאַניזירטע ביזנעס; פאַרברעכער פאָרן-אַרום אין שיינענדיגע, קאָסטבאַרע אויטאָמאָבילן; קיין ערנסטער קאַמף מיט די פאַרברעכער ווערט גאָר ניט געפירט; טויזנטער היימלאָזע און הונגעריגע דרייען זיך אַרום איבער די גאַסן, און קיינער זוכט ניט צו שטיִלן זייער הונגער, נאָר אויף די נשמות פון די הונגעריגע איז מען זיך מרחם און מען זוכט זיי צו ראַטעווען.

עס קלינגט נאָך אין די אויערן דאָס געזאַנג:
„סאָן ראיז וויט דזשיוום איז וועיטינג פאָר מי!

פאַרשאַלטענע היפּאָקריטן!

פינסטערע משרתים פון אַ פינסטערער אָרדנונג!
ביים אַרויסגיין שטעלט מיך אָפּ אַ מאַן, ביי וועמען עס איז

אויף דעם געזיכט אויסגעגאָסן אַ קעלכערנע התפעלות, און, דערלאַנג-
גענדיג מיר די האַנט, פרעגט ער :

„וואָר יו סעיווד, בראָדער?“ (ביסטו שוין, ברודער, געראַ-
טעוועט געוואָרן?)

איך גיב אויף אַ סוק, באַטראַכט אים פון קאָפּ ביז די פיס און
באַשלים אים אַ שלידער טאָן אין פנים אַריין, אַז איך בין שוין
אַ „געראַטעוועטער“.

— יעס, — ענטפער איך.

— ווען? — פרעגט ער.

— היינט ביינאַכט, — ענטפער איך אים.

— גאָד בלעס יו! — רופט ער אויס מיט פרייד.

זאָל איך אים זאָגן, אַז זיין נשמה־רעטונג האָט נאָך טיפער
איינגעקריצט אין האַרצן דאָס בילד פון דער אָרדנונג, וואָס האָט
אַלע מיטלען איינגעשפּאַנט (אויך די נשמה־כאַפּער אַריינגערעכנט)
אויף צו נארן די הונגעריגע שקלאַפּן?

אים דאָס צו זאָגן איז דאָך איבעריג — ער וועט סיי־ווי דאָס
ניט פאַרשטיין.

דער מעלער־לעקער ווייסט דאָך זעלטן ווי עקלאַפּט ער איז!

רינג — די שאנד-הויז פון אמעריקע.

צווישן סאליפארניע, אָרעגאָן, איידאהאָ, יוטא און אַריזאָנאַ איז אַרײַנגעקוועטשט דער שטאַט נעוואַדאַ, וואָס איז באַקאַנט אונטער דעם נאָמען „דער זילבערנער שטאַט“. נאָך ניט צוליב דעם זילבער, וואָס ווערט אין די בערג פון נעוואַדאַ אויסגעגראָבן, ניט צוליב דעם ביסל ווייץ און קאָרן, און רעטשקע, און קאַרטאָפֿל, און האָבער, וואָס נעוואַדאַ פּראָדוצירט, איז דער דאָזיגער שטאַט באַקאַנט אין אַלע עקן פון אמעריקע און איבער דער גאַנצער וועלט.

די גאַנצע פּאַרם-פּראָדוקציע פון נעוואַדאַ אין יאָר 1926 האָט באַטראָפֿן (דאָס לעצטע יאָר, פאַר וועלכן ס'זענען אָנגעגעבן גענויע ציפערן פון דעם באַטרעף פון דער אַגריקולטורעלער ווירטשאַפֿט) ניט מער ווי זיבן מיליאָן דאָלאַר. צוזאַמען מיט דער סומע, וואָס עס האָט די ווערט די גאַנצע פּרוכט-אינדוסטריע פון נעוואַדאַ, קריגט דער שטאַט קוים איין-צענטל פון איין פּראָצענט אויף זיין חלק פון דעם באַטרעף פון דער גאַנצער פּאַרם- און פּרוכט-אינדוסטריע פון דעם לאַנד. ווען מ'רעכנט נאָך אַרײַן די צוויי-און-צוואַנציג מיליאָן דאָלאַר, וואָס עס באַטרעפט די אינדוסטריעלע פּראָדוקציע פון דעם שטאַט, און דעם באַטרעף פון אַלע אויסגעגראָבענע מינעראַלן אין דער סומע פון 26 מיליאָן דאָלאַר, וועט אויסקומען, אַז אינגאַנצן האָט דער שטאַט אַ יערלאַכן איינקומפט פון 57,000,000 דאָלאַר, וואָס איז נאָך עטוואָס ווייניקער ווי אַ טויזנט-חלק פון דעם איינקומפט פון דעם גאַנצן לאַנד.

דער שטאַט פאַרמאָגט אינגאַנצן אַ באַפעלקערונג פון ניט מער ווי 77,000 נפשות. קיין באַזונדערע שיינקייטן פאַרמאָגט ער ניט; מיט קיין אויסערגעוויינלאַכעם קען ער זיך ניט באַרימען. מיט וואָס-זשע איז ער אַזוי באַשאַנקען, אַז אומעטום איז ער באַקאַנט? ער איז באַשאַנקען מיט אַ געזעץ וועגן גט'ן, וואָס איז לייכטער

ווי די געזעצן פון אלע אנדערע שטאַטן, און אַהער פאַרן די רייכע פאַרלאַך, וואָס האַלטן ביי צעניין זיך, און דאָ ווערן זיי לייכט איינס פון דאָס אנדערע פטור. די מערסטע פון זיי באַזעצן זיך אין רינאָ אויף דריי הדישים, וואָס זיי מוזן, לויט די פאַרערונגען פון דעם אַרטיגן גט-געזעץ, אין דעם שטאַט אַפּוואַוינען. דערפאַר איז רינאָ באַקאַנט געוואָרן ברייט און ווייט אלס די שטאַט פון גט', און פון דער דאָזיגער גט-אינדוסטריע קריגט דער שטאַט אַריין אַ נישקשה'דיגן איינקונפט. נאָר דאָס איז נאָך אַלץ ניט דער טשוואַק פון דער באַרימטקייט פון נעוואַדאַ. דער עיקר איז אויך ניט די גט-אינדוסטריע, נאָר דאָס, וואָס די שטאַט רינאָ איז דער גרעסטער געמבלינג-צענטר אין אַמע-ריקע און דאָס, וואָס דאָ גיכט זיך וויין און בראַנפן ווי וואַסער, און דער עיקר פון אלע עיקרים איז דאָס, וואָס אַזאַ אַפּענע, אַזאַ גוט-אַרגאַניזירטע און אַזאַ פּאַליצייאיש-באַשיצטע פּראָסטוטוציע, ווי אין רינאָ, איז ניט נאָר אין אַמעריקע ניטאָ, נאָר דאַכט זיך אַז אויף דעם נאַנצן ערד-קוגל איז שווער צו געפינען עטוואָס ענלאַכעס.

דאָ איז דער האַנדל מיט פּרויען-לייב אַ מסחר, וואָס באַלאַנגט צו דער שטאַט, פונקט ווי די יאַטקעס און די הינט-שלענגעריי. דער מוניציפאַלער דעפּאַרטמענט פאַר האַנדל מיט מיידלשע קערפּערס איז אַ נאָר גוט באַצאָלטער געשעפט.

נאָך זייענדיג אויף דער טעריטאָריע פון קאַליפּאָרניע, ווען די באַן איז נאָך געווען אַ פאַר הונדערט מייל פון רינאָ, האָט מען שוין אָנגעהויבן רעדן וועגן דעם, וואָס אַט באַלד וועט מען זיין אין „גן-עדן“. צווישן דעם עולם פּאַסאַזשירן האָבן זיך געטראָגן צינישע באַמערקונגען און מ'האַט אונטערגעוואונקען איינער צום צווייטן און מ'האַט איינער דעם צווייטן איבערגעפרעגט:

— הויסט עס, אַז איר פאַרט טאַקע אין רינאָ?

— אַ, אין רינאָ פאַרט איר?!

און איינער צום צווייטן האָט געוואָרפן אַן אויגל און מיט אַ געלעכטערל און מיט אַ טשטאַק פון די ליפן פילירייטיג ווידערהאַלט:

— אַט פאַרט נאָך איינער קיין רינאָ!

די באַן דערגענטערט זיך אַלץ מער צו דער מזרח-גרעניץ פון

סאליפאָרניע, בלויז אַ פופצן מייל פון דער גרעניץ ליגט די שטאָט רינג, וועגן וועלכער אַלע פאסאַזשירן כיכיקען אזוי פיל.

וואָס נעענטער צו נעוואַדא, ווערן די געדיכטע סאליפאָרניער וועלדער אַלץ מער פאַרזונקען אין שניי-בערג, און עס גלויבט זיך נאָר ניט, אַז דאָס איז ערשט אַ פאָר שטונדע רייזע פון די אַראַנדיזש-בוימער, וואָס האָבן זיך געבאָרן אין אַ זומער-וואַרימקייט און וואָס זענען געצערטלט געוואָרן פון די ווינטן פון פאַסיפיק. עס דאַכט זיך, אַז דאָ, צווישן די טיפּע בערג שניי, וועט די באַן פאַרגרונגעט ווערן און וועט פון דאַנען קיינמאָל ניט אַרויסקריכן. מײן שכן דער-צײלט מיר, אַז אין פאַרלויה פון זעקס חדשים זענען דאָ אַלע וועגן ניט דורכצוגיין און ניט דורכצופאַרן — די אײזנבאַן איז דער אײז-ציגער מיטל פון קאָמוניקאַציע. ער איז אַרויסגעפאַרן אין אַן אויטאָ-מאָביל פון סאַן פראַנציסקאָ, דיינקענדיג, אַז ער וועט נאָך באַווייזן דורכלויפן די שטרעקע ביז רינג, נאָר עס זענען שוין אויסגעפאַלן די שנייען און ער האָט זיך געמוזט אומקערן צוריק קיין סאַן פראַנציסקאָ און דאָרט איבערלאָזן זיין מאַשין ביז קומענדן פּרילינג.

עס קומען אַרײן אין באַן אָנגעפּעלצטע אַרבעטער, וואָס זענען באַשעפּטיגט בײ דער אײזנבאַן; זײ בריינגען אַרײן מיט זיך אַ סך שניי און אַ הילכיגן געלעכטער, און נאָך מער, ווי די פריערדיגע פאַסאַזשירן, וואַרפן זײ ווערטלאַך מיט אָנצוהערענישן וועגן רינג. אין וואַנגאַן צעגיסן זיך דיטשקעלאַך וואַסער פון דעם שניי, וואָס די פאַסאַזשירן האָבן אויף זייערע פעלצן און אויף זייערע שמוויל אַרײנגעבראַכט. עס ווערט טומלדיג, — גאָר ניט ווי אין אַ געוויינ-לאַכן אַמעריקאַנער באַן-וואַנגאַן, וואו מ'זיצט שטונדן לאַנג און מ'רעדט אײנער צום צווייטן קיין וואָרט ניט אויס — אַלע זענען אויפֿ-געלייגט און דאָס וואָרט „רינג“ גײט בײ קײנעם ניט אַראָפּ פון די ליפּן און צוואַמען מיט דעם וואָרט רינג דערמאָנט מען אַלץ מער און מער דאָס וואָרט „סטאַקעיד“

“STOCKADE”

איך פרעג בײ אײנעם פון די אַרײנגעקומענע אַרבעטער, וואוהין ער פאַרט. ער דערצײלט מיר, אַז ער פאַרט אין רינג און אַז ער וואוינט דאָרט טאַקע. ער איז אַ קאַרפּענטער און ער האָט נאָר-וואָס

פארענדיגט זיין ארבעט אין א לאַמבער-קעמפ. ער דערווארטעט איצט זיך ארומצורייען אן ארבעט א היבשע פאך חרשים. איך פרעג אים, וואָס באַטייט דאָס איבערהוינקען זיך וועגן רינג און וואָס איז דאָס פאַר א „סטאַקעיד“. מיין באַז-באַקאַנטער דערציילט מיר, אז אין רינג זענען דאָ א סך געמבלינג-פלעצער, דאָרט איז אויך אַן „אַפען טאָן“ פאַר משקה און פאַר פרויען. וועגען „סטאַקעיד“ זאָגט ער מיר, אז דאָס דאַרף מען זען, כדי צו באַגרייפן וואָס דאָס איז.

— אויב דו האָסט ניט מורא פאַר אַ מעסער אין זייט, — זאָגט ער מיר, — אויב דו האָסט ניט ביי זיך קיין סך געלט און אויב דו ווויסט ווי צו געפינען דעם וועג, וואָס פירט צו דער „סטאַקעיד“, קענסט זיך אַהין אַריבערכאַפן און דו וועסט זען עמוואָס, וואָס דו וועסט לאַנג געדיינקען.

ביי מיר ווערט געבוירן אַ חשך, אפשר איז מיין שכן אליין איינער פון די, וואָס קענען שטעכן, אפשר איז ער גאָר ניט קיין קאַר-פענטער. איך פאַרזיכער אים, אז קיין געלט האָב איך ביי זיך ניט — איך פאַרטעט אַן אַרבעטער-צייטונג, וואָס גיט ניט מיט אירן אַ מיטאַרבעטער קיין צו-גרויסע סומען אויף רייע-קאַסטן. וואָס אַנבאַלאַנגט דער געפאַר פון ווערן געשטאַכן, בין איך גאָר ניט קיין בעלן צו קריגן אַ מעסער אין זייט — איך בין ניט גרייט צו מקריב זיין מייע זייטן פאַר עפעס דאָרט א „סטאַקעיד“. איך פרוואוו פאַרפירן דעם געשפרעך אין אַן אַנדער ריכטונג און פאַהייגייענדיג זיך איך צו דערגיין, צי איז מיין שכן טאַקע אַן אַרבעטער, צי איז ער גאָר אפשר אַן אונטערוועלט-מענטש. איך פרעג אים צו וועלכער יוניאָן ער באַלאַנגט, צו וועלכן לאַקאַל, וויפיל זענען די מאַנאַטלאַכע אַפּפּאַלונגען אין זיין יוניאָן און אזוי ווייטער. ער ענטפערט גערן און ווייזט מיר זיין יוניאָן-ביכל; ער דערציילט מיר וועגן אינער-לאַכע ענינים פון זיין לאַקאַל און, אזוי ווי ער איז אַ גאַנץ פאַר-שטענדלאַכער בחור, דערציילט ער אויך וועגן דעם, ווי אזוי אַ קליקע האָט אַריינגענומען זיין לאַקאַלע אָרגאַניזאַציע אין די הענט און הערשט איבער די מיטגלידער מיט אַ שטאַרקער האַנט.

איך האָב שוין ניט קיין צווייפל, אז לעבן מיר זיצט אַ האַרע-

פאשניק, אן אַרנמלאַכער אַרבעטער, אויף וועלכן איך דאַרף ניט האָבן קיין שום חשד. נאָך אַ פּאָר שעה שמועסן מיט דעם דאָזיגן אַרבעטער, נאָכדעם ווי ער האָט מיר דערציילט זייער אינטערעסאַנטע מאַמענטן פון דעם לעבן פון אַן אַרבעטער אין אַ לאַמבער-קעמפּ, האָב איך אים געפּרעגט צי וועט ער ניט צושטימען מיר ווייזן אַלץ, וואָס איז כּראַי צו זען אין רינג. ער האָט מיט צופּרידנהייט צו געשטימט.

די באַן האָט זיך אָנגעהויבן דערנענטערן צו נעוואַדאַ, דער טאָג האָט אָנגעהויבן זיך אַוועקקייקלען אין דער אייביגקייט און די זון האָט דעם האַריוואָנט אָנגעצונדן אין אַ העליש פּיער. דער געמיש פון דעם פּיער אין די וואַלקנס און פון דער בלענדענדיגער וויססקייט פון די שניי-הורבעס און פון די בוימער אין די ווייסע גירלאַנדעס האָט געשאַפּן אַזאַ וואונדערבאַרע קאָמבינאַציע, אַז עס איז געוואָרן אַ שטימונג פון יום-טוב און פון גרינגקייט אויפ'ן האַרצן. די באַן איז געבליבן שטיין ביי אַ נידעריגער וואַקואַל-געביידע. מיר זענען געווען אין רינג.

* * *

“THE BIGGEST LITTLE CITY IN THE WORLD”

אַזוי שרייבט אַ באַלויכטענע שילד אין צענטר פון מעין סטריט אין רינג.

עס האָט אָנגעהויבן פאַלן אַ שניי; לייכט האָבן זיך געטראָגן די שימערערירענדע שניי-שפּרינקעלאַך, און די גאַסן פון דער אומ-באַקאַנטער שטאָט האָבן דורך דעם פליען פון די ווייסע פליטערלאַך געמאַכט דעם איינדרוק פון עפעס אַ כּשוף-לאַנד. מיין באַגלייטער האָט פּאָרגעשלאָגן מיר זאָלן פּריער אָפּעסן און דערנאָך וועלן מיר האָבן דעם אָונט צו גיין באַטראַכטן רינג. מיר זענען אַריין אין אַ רעסטאָראַן, און שוין דאָ האָט מען געקענט זען, וואָס רינג איז. דאָס ערשטע, וואָס די ווייטערין האָט געפּרעגט, איז צי מ'ויל „נייס, גוד טי.“

— וואָס מיינט זי, צי מיר ווילן גוטע טיי? — האָב איך שטילערהייט אַ פרעג געטאָן מיין וועגווייזער.

— דאָס וויל זי, מיר זאָלן באַשטעלן וויין, — האָט מיין באַגלייטער מיר דערקלערט.

ער האָט מיר דעהצייגט, אז דער האַנדל מיט בראַנפן גייט דאָ אָן פראַנק און פריי און אז מ'טרינקט אין די רעסטאָראַנען און אין די סאַלונס און אין די האַטעלן; אפילו אין די גראַסעריס קען מען קריגן אַ ביסל בראַנפן.

ביי די טישן זענען געזעסן מענטשן, וואָס זענען עפעס געווען צו פריילאָך — דאָס האָט, ווייזט אויס, אויף זיי געהאַט אַזא ווירקונג די „גוטע טי“.

אַרויסגייענדיג נאָך דעם סאַפער אין גאַס, האָב איך באַטומען דעם איינדרוק, אז גאַנץ רינגאָ האָט פון דער טיי פאַרזוכט. מענטשן זענען געגאַנגען אין זיגזאַגן, מ'האַט אונטערגעזונגען, און לעבן איין הויז איז געשטאַנען אַ פאַרשוין און האָט עפעס איינגע'טענה'ט מיט דער וואַנט, וואָס איז אים געשטאַנען אין וועג.

— צו שטאַרק איז אייער טיי, ברודער, — האָב איך געזאָגט צו מיין באַגלייטער, — העלפט פון די דורכגייער פאַלן דאָך דאָ עפעס ביי אייך פון די פיס.

מיין קאַרפּענטער האָט אויף מיין באַמערקונג גאָר ניט גע'ענטפערט. אים איז קענטיג די זאַך געווען אינגאַנצן ניט פאַר'שטענדלעך, — ווי קען מען גאָר מאַכן אַ וועזן און רעדן פון אַזעלכע זאַכן? עס איז דאָ בראַנפן אויף דער וועלט, איז דאָך נאַטירלעך אז מענטשן זאָלן אים טרינקען, און אז מענטשן טרינקען זענען זיי שיכור. וואָס פאַר אַ ניים איז דאָס?

אין אַ געמבלינג סאַלון

מיר זענען אַריינגעגאַנגען אין ערשטן געמבלינג סאַלון, וואָס איז געווען די צווייטע טיר פון דעם רעסטאָראַן, וואו מיר האָבן נאָר וואָס געגעסן און וואו מ'פאַרקויפט די „ניים, גוד טי“. ביים סאַמע אַריינגאַנג זענען געשטאַנען גרויסע אויטאָמאַטן, אַרום וועלכע עס איז געווען אַ געדרינגען און אַ געפילדער. מ'האַט געוואָרפן ניקלס און געוואַרט אויף דעם גרויסן געווינס. יעדעס מאָל, ווען אַ פאַר-

שוין האָט אַריינגעוואָרפן אַ מטבע און די מאַשין האָט זי מיט אַ קלונג אַיינגעשלונגען און גאָר ניט אַרויסגעוואָרפן צוריק, איז געוואָרן אַ משוגענער ליאַרם פון אַ פּלאַנטער פון שטימען, וואָס האָבן אָט דערמוטיגט דעם שפּילער, אָט חוּק געמאַכט פון אים, און אָט געשאַלטן מיט די סאַמע העסלאַכסטע רינשטאַק-קללות און חרמות.

— יו בעטער באַי טשוואַינג גאָב ענד גאָו האָום טו יור קירם, (דו בעסער קויה זיך אַיין אַביסל קיי-שפּיי סחוהה און טראַג זיך אַפּ אַהיים צו דיינע קינדער), — האָט גערעוועט אַ צעשוּיבערטער פאַרשוין.

— גאָו טו אים ענעין, בראַדער, (נאָך אַ מאָל ברודערל, פּרוואו נאָך אַ מאָל דוין מול), — האָט אַ קליין מענטשעלע אין אַ לעדערן רעקל געקוויטשעט אויף זיין שטימעלע, — גאָו טו אים ענעין.
— אַטאַבאָי! אַטאַבאָי! (אָט דאָס איז אַ חברה-מאַן!), — האָבן זיך אַלע מיטאַמאָל צערעוועט ווי ווילדע, ווען פון דער מאַשין זענען צוריק אַרויסגעפאַלן עטלאַכע מטבעות.

ביי אַיין מאַשין האָט אַ שפּילער פאַרלאָרן; ביי אַ צווייטער האָט אַ שפּילער געוואונען; ביי אַ דריטער איז עפעס אין דער מאַשין קאַלע געוואָרן; און די צושויער און די שפּילער ביי אַלע מאַשינען האָבן זיך געקאַכט און געשריען מיט שוים אויף די ליפן און עס איז געווען אַ וואַכבאַנאַליע פון קולות, אַז עס האָט אויס-געקוקט ווי דו געפינסט זיך אין אַ משוגעים-הויז. אַנגערויכערט איז דאָ געווען אַזוי, אַז מ'האַט ניט געקענט זען, וואָס עס טוט זיך אויף דריי שפאַן ווייטער פון זיך. מיין באַגלייטער האָט שטיל אַ זאַג געטאָן:

— קום ווייטער.

מיר זענען אָפּגעטראַטן פון די פאַרקאַכטע אין דער שפּיל ביי די אויטאָמאַטן און מיר זענען אַוועק צו דעם צווייטן עק פון דעם גרויסן סאַלון. דאָרט זענען געשטאַנען לאַנגע שורות טישן און מ'האַט דאָרט געגעמבלט, אַז עס איז גענאַנגען אַ רויך. עס האָט גענומען עטלאַכע מינוט ביז אַן אומדערפאַרן אויג האָט געקענט כאַפּן, וואָס דאָ קומט פאַר. אַרום טיש זענען געזעסן די קונדן

און מיט א זענדליג פון זיי האָט גלייכצייטיג געשפּילט איינער פון די אָפּיציעלע קאָנצעסיאָנערן. ער איז ניט געזעסן, שטייענדיג האָט ער געוואָרפן די קאָרטן און האָט כמעט ניט געקוקט אויף די בערגלאַך גרויסע זילבערנע דאָלאַרן, וואָס אַלע באַנוצן אין דער קאָרטן-שפּיל. האָט אַ שפּילער אַוועקגעשטעלט אַ פעלעקע דאָלאַרן — האָט דער אָפּיציעלער געמבלער צוגערוקט צו דעם פעקעלע אַ בערגעלע דאָלאַרן פון דער זעלבער הויך; האָט דער קונד פאַרשפּילט — האָט דער קאָנצעסיאָנער אונטערגערוקט די קאָרט אונטער די צוויי סטויפטשיקלאַך זילבער און זיי אַרײַנגעשאַרט אין זײַן קעס-טעלע; האָט ער געדאַרפט צאָלן — פּלעגט ער מיט אַ שטויס פון דער האַנט איבערקערן דאָס בערגעלע דאָלאַרן אין דער ריכטונג פון דעם קונד.

דאָ צײַלט מען ניט קײן געלט — דאָ מעסט מען בערגלאַך זילבער לױט זײער הױך.

די שפּילער דאָ זענען, ווייזט אויס, ניט ערשט אַרײַן אין דעם פאַררויכערטן סאַלן. זײערע בלאַסע געזיכטער, זײערע אויס-געסטאַרטשעטע אויגן, זײערע ציטערנדיגע הענט האָבן עדות געזאָגט, אַז די פאַרשוניען האָבן שוין דאָ אָפּגעגעבן גענוג טעג און נעכט. זיי זענען אָבער ניט געווען די איינציגע, וואָס האָבן דאָ ביים קאָרטן-טיש געפּיבערט — אַרום זיי זענען געשטאַנען די צושויער, די וואָס האָבן שוין אַלײן ניט מיט וואָס צו שפּילן, נאָר זיי זענען געווען פאַרקאַכט אין דער שפּיל פּונקט ווי די, וואָס האָבן מיט ציטערנדיגע פינגער און באלעקנדיג די פאַרטריקנטע לײפן, גענומען און געוואָרפן קאָרטן.

עס זענען דאָ געזעסן נעט-געקליידעטע מענער און עס זענען דאָ געזעסן פאַר'חושב'טע מענטשן, וואָס האָבן זיך געהאַלטן אין אײן קראַצן די צעבראַסטעטע, האַריגע ברוסט-קאַסטנס. עס זענען דאָ געזעסן די, וואָס האָבן אין דער שפּיל אַרײַנגעקראָגן אַ פאַר הונדערט דאָלאַר, און עס זענען דאָ אויך געזעסן די, וואָס האָבן שוין בײַ דעם קאָרטן-טיש אַ פאַרמעגן איבערגעלאָזט.

בײַ דער זײט פון דעם גרויסן זאַל איז געשטאַנען עפעס אַ מײן

שטייג און דאָרט איז געזעסן אַ פאַרשוין, וואָס האָט מיט אַ הייזער־נער שטימע געשריען:

— געט יור קעש, געט אים היר! (דאָ קריגט איר מזומן, קריגט

עס דאָ!)

דאָס האָט ער אויסגעביטן פאַפּיר־געלט פאַר די שפּילער און זיי באַזאָרגט מיט די גרויסע זילבערנע מטבעות, אָן וועלכע מ'קאָן זיך ניט באַגיין ביי די לאַנגע טישן, וואו מ'געמבלט.

— איצט וועלן מיר אַראָפּגיין אין בייסמענט, — זאָגט מיר מיין באַגלייטער, — דאָרט איז דאָ נאָך אַן אָפּטיילונג פון געמבלערדיג דאָס בילד, וואָס האָט זיך געעפנט פאַר די אויגן, אַראָפּגייענדיג פון די טרעפּ, איז ניט צו באַשרייבן. אַזאַ חזיר־שטאַל, אַזאַ אָנגערוי־כערטן שענק, אַזאַ פאַרשפיגענעם דיל, אַזעלכע ווילדע אויסגעשרייען, אַזעלכע צעיוושעטע פּנימ'ער, אַזאַ אַזאַרט און אַזאַ וואַקאָנאַליע פון זידלערדייען — איז שווער זיך פאַרצושטעלן. עס איז ניט געווען מיט וואָס צו אַטעמען און איך האָב אַ צי געטאָן מיין באַגלייטער פאַר'ן אַרבּל, און מיר זענען אַרויס אויף דער פּרייער לופּט.

זייט ביי זייט מיט דעם סאַלון, וואָס מיר האָבן ערשט פאַרלאָזן, איז געשטאַנען אַ צווייטער און לעבן אים נאָך איינער און נאָך איינער, און אזוי אויף דער גאַנצער לענג פון עטלעכע בלאַק.

— מ'שפּילט אָבער ניט בלויז אין די סאַלונס, — האָט מיין וועג־ווייזער מיר אויפגעקלערט, — מ'שפּילט אויך אין אלע באַרבּער־שעפּער, אין די קאַפעטעריעס, אין די האַטעלן — אומעטום, וואו איר גיט זיך אַ קער, וועט איר געפינען אַ געמבלינג־מאַשין און אַ קאָרט־טיש. און איצט קומט צו דער „סטאַקעיד“.

אויפ'ן וועג צו דער „סטאַקעיד“.

איך האָב געזען, אַז מיר גייען אויף דעם וועג, וואָס פירט אויסער'ן שטאָט. דער ענין איז מיר נאָר ניט געפעלן. איך האָב אָנגעהויבן זיך דערפּרעגן ביי מיין באַגלייטער, צי דארפן מיר נאָך גיין ווייט. עפעס האָט דער גענגט אָנגעהויבן ווערן פאַרדעכטיג. אַט פון אונטער איין בוים און אַט פון אונטער אַ צווייטן האָבן זיך

ארויסגערוקט פיגורן און זענען באלד צוריק פארשוואונדן. עפעס האָט דער פלאץ דאָ קיין גוטעס ניט פארשפראַכן. ווען איך האָב שוין געוואָלט פאַרשלאָגן, אז מיר זאָלן גיין צוריק, האָט מיין באַ-גלייטער אַ זאָג געטאָן :

— היר איט איי. (אָט איז עס דאָ).

איך האָב ניט אָנגעהויבן צו פארשטיין וואָס ער מיינט. איך האָב גאָר ניט געזען אַרום זיך. מיר זענען געשטאַנען אויף אַ ליידיג פּעלד, אַרום איז געווען פינסטער, כאַטש נעם אַרויס די אויגן.
— וואָס איז דאָ? — האָב איך אַ פּרעג געטאָן מיין באַגלייטער, איך זע דאָך דאָ גאָר ניט. וואו זענען מיר?
— דאָס איז די „סטאַקעיד“, — האָט ער געענטפּערט, — מיר זענען שוין געקומען.

איך האָב אָנגעשטרענגט די אויגן און איך האָב דערזען, אז פון דער פינסטערניש טיילט זיך אַרויס אַ הויכע וואַנט. וואו צו מאַכן אַ טראַט האָב איך ניט געזען, נאָר איך האָב דערפילט ווי מיין באַגלייטער האָט אָנגענומען מיין האַנט און האָט מיך מיטגעצויגן נאָך זיך. גייענדיג אזוי נאָך אים אַ פאַר מינוט, האָב איך שוין דער-זען, אז מיר זענען צוגעקומען צו אַ טירל אין דעם הויכן פּאַרקאָן. מיר זענען אַריינגעגאַנגען אין אַ שמאַלן דורכגאַנג, וואָס האָט געפירט צו אַ צווייטן פּאַרקאָן, און פון דאָרטן האָבן מיר אַן עפּן געטאָן אַ טירל און מיר זענען מיטאַמאָל אַריין אין אַ זייער העל באַלויכטענעם הויף. דער קאָנטראַסט פון דער פינסטערער נאַכט און פון דעם העלן ליכט דאָ איז געווען אזוי שאַרף, אז פאַר אַ מינוט האָב איך גאָר ניט געזען וואָס דאָ טוט זיך. ווען דאָס אויג האָט זיך צוגעד-וואוינט צו דער בלענדנדיגער ליכט, האָב איך דערזען, אז ביים טירל זיצט אין אַ ביידל אַ פּאַליסמאַן און אז אַרום הויף ציט זיך אַ רונד-פּאַהמיגע געביידע מיט אַן אומצאָל פענסטער, אַרום וועלכע עס איז אַ געדענג און אַ געמיש פון מענער- און פרויען-שטימען.

דער ערשטער אייגנדרוק איז געווען ווי אין אַ יאַטקע, וואו מ'קוילעט עפּות. עס האָט זיך דערמאַנט פון קינדווייז דער הויף ביי דעם שוהט, וואו ערב אַ יום-טוב פלעגן ביינאַכט אויף דעם באַ-לויכטענעם הויף זיך צוזאַמענקומען אַלטע אידענעס און אַלטע אידן

אין שאַלן, מוידן אין טאטנס שטיוול און בחורים אין צעריסענע זשופיצעס — ביינאכט און ספעציעל ווען מען גייט צום שוחט ערב-יום-טוב איז געווען דערלויבט צו זיין אַנדערש ווי אַלע מאָל. עס איז ניט נאָר געווען דערלויבט, נאָר עס איז אין אָט-דער פאַרשידן-אַרטיגקייט אפילו געווען אַ געוויסער גוטער טאָן — עס האָט זיך געפאַסט צום רומל. דאָ איז אַלע מאָל ביי אַזעלכע געלעגנהייטן געווען אַ גרויסער געפילדער. עס פלעגן אויף דער קינדערשער עמפּינדלעכקייט אַזוי שווער ווירקן סיי דער געפילדער פון די מענטשן, סיי דאָס כאַרכלען פון די הינער, וואָס זענען אָפּגעגאַנגען מיט בלוט.

די געביידע אַרום דעם הויף איז געווען איינגעטיילט אין אַלע-איינע אָפּטיילונגען — אַ טיר און אַ פענסטער, אַ טיר און אַ פענסטער. אויף די פענסטער זענען געווען אויפּשריפטן: „לאָווינג ראָוו“, „סוויט ליילי“, „מעררי קיד“, „משאַינאַ פּלאַזער“, „פרענטש ביוטי“, „יוטפּול פּלעיִם“ און נאָך און נאָך. ביי די פענסטער זענען געשטאַנען אויסגעשטעלט די, וועמען די אויפּשריפטן האָבן אַדווער-טייזט. דאָ זענען געווען אי נאָך נאָר יונגע קינדער, אי צעשוואַומענע אַלטע פּראָסטיטוטקעס. די מערסטע מיידלעך זענען געווען האַלב-אויסגעטאָן. אייניגע זענען געשטאַנען לעבן די פענסטער כמעט אינ-גאַנצן נאַקט. די מענער האָבן פון דרויסן געשטופּט די הענט דורך די פענסטער און געשלעפט די מיידלעך צו זיך; די מיידלעך האָבן דורך די פענסטער געשלעפט די מענער ביי די אַרבל. די מענער פון דרויסן און די מיידלעך פון אינווייניג האָבן געטומלט און געלאַכט אויף אַ קול. די מיידלעך פון איין זייט הויף האָבן זיך איבערגעוואָרפן מיט אַ וואָרט מיט די מיידלעך פון דער צווייטער זייט הויף, און עס איז געווען אַזא געפילדער, וואָס מ'הערט בלויז אין אַ שוויץ-באָד.

— אָט-דאָס, הייסט עס, איז די באַרימטע „סטאַקעיד“, פון וועלכער אַלע האָבן אַזוי פיל גערעדט אין באָן, — האָב איך אַ טראַכט געטאָן, — דאָ איז עס דער אָפּענער מאַרק פאַר מענטשן-פלייש. דער מאַרק, וואָס איז געזעצלאַך איינגעאָרדנט פון דער שטאַט רינג. דאַכט זיך, אַז אין די ערגסטע רינשטאַקן פון די האַפּן-

שטעמ, אין די ערגסטע מערק פון וויסע־שקלאַפּן־האַנדל אין אזיע און אין זייד־אַמעריקע, וועט מען קיין גלייכן צו אָט־דער אינסטיטוציע ניט געפינען.

איך האָב זיך געזענגט מיט מיין באַגלייטער און בין אַריין אין מיין וואַנאַן צו פאַרן ווייטער דורך דער נאַכט, דורך וועלדער און איבער פעלדער, איבער בערג און איבער טאָלן, איבער אונזער לאַנד פון גרעסטן רייכטום און פון די רינאַס און „סטאַקעירס“.

* * *

ריטמיש קלאַפּן די רעדער, ס'הוירעט זיך דער וואַנאַן, דאָס הוידען פאַרשלעפערט, און האַלב אין דער וואַך און האַלב אין שלאָף פלאַנטערן זיך געדאַנקען: רוים... דעגענעראַציע... פּראָספעריטי... פייערדיגע האַריוואַנטן... „סטאַקעיר“... רינאַ...

אויף דעם סטאק-עקסטשענדרוש פאר איטאליענער אין סאן-פראנציסקער „משאינא-טאון“.

עס איז געווען אין די בארימטע טעג, ווען וואָל-סטריט האָט געקראָגן די פּאָלינע. די צייטונגען האָבן צעטראָגן די נייעס וועגן די מיליאָנען שערס, וואָס ווערן אַרויסגעוואָרפֿן טאָג נאָך טאָג אויף דעם סטאק-עקסטשענדרוש, און וועגן דעם, ווי די פּרייזן אויף די שערס פּאָלן אַלץ נידעריגער און נידעריגער. אָט איז אָפּגעמעקט נאָך אַ ביליאָן אין פּאַפּיר-ווערטן און אָט נאָך איינער און אָט נאָך צוויי. עס האָט שוין געהאַלטן ביי פּופּצן ביליאָן אָפּגעמעקטע פּאַפּיר-ווערטן.

צו יענער צייט האָט זיך גלייך אָנגעהויבן די באַוועגונג אָפּצו-שטעלן דעם „פּסיכאָלאָגישן“ קריזיס. אין די צייטונגען האָבן אָנ-געהויבן דערשיינען אַרטיקלען, וואָס האָבן באַצוועקט צו באַווייזן, אַז דאָס, וואָס עס קומט פּאַר אויף וואָל-סטריט, האָט קיין שייכות ניט צו דעם עקאָנאָמישן צושטאַנד פון דעם לאַנד — דער צושטאַנד איז אַ „געזונטער“, און אַלץ וועט זיין גוט און פּיין. עס האָבן זיך באַוויזן ריזיגע פּלאַקאַטן פון די גרעסערע אינדוסטריעלע פירמעס פון דעם לאַנד, וואָס האָבן זיך געווענדט צו זייערע פּאַרטנער און צו די „פּיפל עט לאַרדוש“, אַז מ'זאָל ניט פּאַרלירן די קעפּ „צוליב דעם זיפּן-בלאָז, וואָס האָט געפּלאַצט אויף וואָל-סטריט.

אָט איז אַן אויסצוג פון איינעם פון אַזעלכע ריזיגע פּלאַקאַטן :

„אויב סעילסלייט זאָלן אָנהויבן צעבלאָזן דאָס, וואָס איז אייגנטלאַך ניט מער ווי אַ קליינער פּאַקטאָר אין ביונעס, וועלן זיי איינפּלאַנצן אין די מוחות פון זייערע קאָסטימער דעם שרעק, אַז עטוואָס קען פּאַ-סירן. דער דאָזיגער שרעק קען טאַקע פּאַראַורזאַכן, אַז עטוואָס זאָל זוּריקלאַך פּאַסירן...“

מ'האָט זיך גענומען פארטומלען די מוחות פון דעם ברייטן עולם, אז מ'זאָל ניט זען, אז דער קראַך אויף דער בירושע איז אַ רעזולטאַט פון דעם, וואָס עס ווערט אַן איבערפראָדוקציע, וואָס די גרעסטע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען מוזן נעמען פאַרקלענערן זייער פראָ-דוקציע און אַרויסוואַרפן הונדערטער טויזנטער אַרבעטער. מ'האָט געוואָלט באַהאַלטן דעם פאַקט, אז עס וואַקסט אַ גרויסע אַרבעטס-לאָזיגקייט, אז עס ווערט אַלץ מער איינגעשרומפן די קויה-קראַפט פון די גרויסע מאַסן, אז דער אייראָפּעאישער קאָפיטאַליזם פאַר-שאַרפט אַלץ מער און מער די קאָנקורענץ מיט אמעריקע, אז די אויסזיכטן פאַר דער גאַנצן נאָענטער צוקונפט ווערן אַלץ שלימער און שלימער.

די באַרואַיגער האָבן זיך געטאָן זייערס, און דער „פּסיכאָלאָג-שער“ קרויזס איז זיך גענאַנגען זיין וועג.

צו יענער צייט האָט איר ניט געקענט מאַכן קיין שריט, אז איר זאָלט זיך ניט אָנשטויסן אויף דער פראַגע פון וואָל-סטריט און פון דעם קראַך. עס האָבן וועגן דעם דערמאָנט די צייטונגען אין זייערע נייעס; עס האָבן וועגן דעם דערמאָנט די זייערע פּינימ'ער, וואָס איר האָט באַגעגנט אין באָן; די וואַגן-געשפּרעכן, וואָס האָבן אַלע זיך געדרייט אַרום איין און דעם זעלבן; עס האָבן וועגן דעם דערמאָנט די אַרבעטער, וואָס האָבן צעשראַקן גערעדט וועגן דעם, אז עס „רוקט זיך אָן אַ קרויזס“.

אַפט האָט זיך געוואָלט ערנעץ אַנטלויפן און מער ניט הערן וועגן דעם ענין, וואָס איז שוין געוואָרן איבערדריסן. גיי איך מיט אַ חבֿר זען דעם כינעזישן קוואַרטאַל אין סאַן-פראַנציסקאָ. אז איר זענט אין סאַן-פראַנציסקאָ, מוזט איר גיין זען „טשאַינאַ-טאָן“. ערשטנס, וועט מען אייך ניט צורו לאָזן, ביז איר וועט קענען ענטפערן: טשאַינאַ-טאָן? — יאָ, שוין געזען. צווייטנס, איז טאַקע כּדאי גיין זען אַט-דעם קוואַרטאַל, וואָס איז אַ פּולשטענדיג כינעזיש וועלטל פאַר זיך אַליין. אפילו אַן אייגענע כינעזישע צענטראַלע טעלעפּאָן-סטאַנציע האָבן זיי דאָ. אפילו די גאַסן לאַמטערנס זענען אין דעם דאָזיגן קוואַרטאַל אין כינעזישן סטיל. — דאָ ווייסט מען גאָר ניט פון וואָל-סטריט, — זאָגט צו מיר

מײן באַנגלייטער, — פונקט ווי עס איז נאָר ניטאָ קיין וואָל-סטריט אויף דער וועלט.

— וואָרט אַביסל, — זאָג איך, — קוקט זיך דאָ גוט אַרום, וועט איר דאָ אויך, מסתמא, געפינען גענוג פאַרשיינען, וואָס האָבן זיך היבש אַראָפּגעגליטשט צוזאַמען מיט דעם „סלאָמפּ“.

— אָ, ווער ווייסט דאָ פון אַזעלכע זאַכן ווי בירזשע, שערם און ספּעקולאַציע? — פּרוּאווט מײן באַנגלייטער מיר ווידערשפּרעכן.

מיר קוקן אַריין אין די שוי-פענסטער, וואו עס זענען אויס-געשטעלט די באַרימטע כינעזישע אַרטיקלען: פאַרזשאַמעס און קימאָנאַס אין די שרייענדיגסטע קאָלירן, פאַרצעליענע טעפּ מיט די משונה'דיגסטע באַמאָלונגען, פּיין-געשניצטע הילצערנע שמאָכטעם, קאַרעלן, גלאַזוואַרג און נאָך ענלאַכע סחורות.

מיר באַטראַכטן אַ כינעזישע גראָסערי, וואו עס איז פינסטער ווי ביינאַכט. מיר באַטראַכטן די כינעזישע קינדער, וואָס זיצן אויף די שוועלן. מיר באַטראַכטן די כינעזישע פּרויען, וואָס גייען דאָ דורך אָנגעטאָן אין מלבושים, וואָס זענען אַ געמיש פון אַ קליידל און אַ פּאָר הויזן. עס שטעלט אונז אָפּ אַן אַלטער מאַן, וואָס טראָגט אויפ'ן ברוסט אַ גרויסן בלעכענעם צייכן מיט אַן אויפשריפט: „אָפּישל גאַיד“. ער באָט זיך אָן אונז צו פירן ווייזן די אמת'ע סודות פון דעם כינעזישן קוואַרטאַל.

— וואָס זעט איר דאָ? — גיט ער אַ שפּיי ביז אינמיטן גאַס, — דאָס איז בלאָטע. קומט מיט מיר און איר וועל אירך ווייזן: „אָפּיום-דענס“ (אָפּיום-באַגרעבענישן), כינעזישע אויסגעלאַסנקייט. יעס, סער... קומט און איר וועט ניט האָבן קיין חרטה!

ווען ער זעט, אַז זיין סחורה פאַרקויפט זיך ניט, פּרובירט ער עס מאַכן שטאַרקער:

— איר בין געפאָרן מיט 32 מיליאָנערן שריינערס אין מאַנילאַ. עס איז ניט געווען קיין זאַך, וואָס אונז האָט געפּעלט. מיר האָבן געהאַט, וואָס מיר האָבן נאָר געוואָלט. יעס, סער, אַזוי פירן זיך מיליאָנערן. אָט איז די פּלעשלאַיט מיט דעם אויפשריפט, וואָס באַשטעטיגט, אַז איר בין געווען דער באַנגלייטער פון די 32 מיליאָנערן. ער נעמט אַרויס פון קעשענע אַ פּלעשלאַיט, וואָס טראָגט טאַקע

דעם אויפשריפט, אז אין דעם און דעם טאָג האָבן דאָס די שריינערס ביים סוף פון אַן אינטערעסאַנטער ריזע געגעבן דעם דאָזיגען באַ-גלייטער אַ מתנה.

— טאָמער גייט איר ניט איצט, — רעדט דער אַלטער שוין אַכיסל אַ ברוגז'ער, — וועט איר חרטה האָבן — מאַרגן וועל איך דאָ ניט זיין, און די אַנדערע גאידס זענען אַלע שווינדלער.

ווען ער זעט, אז מיר זענען נאָך אַלץ ניט נייגעריג צו גיין מיט אים, בויגט ער זיך צו אונז און זאָגט אַריין אין אויער:

— אויב איר ווילט אפילו פאַרווכן אָפּיום, קען מען דאָס אויך קריגן און אויך נאָך עפעס...

ער ווינקט אונטער מיט זיינע גרויסע קעלכערנע אויגן און לאַכנדיג מיט אַ געמאַכטן געלעכטער, טרייסלט ער זיך מיט זיין גרויסן בויך, וואָס מאַכט אַ שרקעלאַד-שווערן און העסלאַכן איינדרוק. מיר דרייען זיך אַריין אין אַ צווייט געסל און עס ווילט זיך וואָס שנעלער פאַרגעסן דעם אַלטן און זיין אָפּשיילאָך אונטערשמיכלען. מיטאַמאָל דערהערט זיך אַ געפילדער פון אַ גרויסער צאָל שטימען. מיר שטייען לעבן אַ קראָם, וואו עס איז צוזאַמענגעדריקט אַ גרויסע צאָל מענטשן. אָנגערויכערט איז דאָ אזוי, אז מען קען קוים זען באַזונדערע פּנימ'ער. אַלע קוקן מיט אָנשטרענגונג אויף אַ ברעט, לעבן וועלכען עס שטייט אַ בחור מיט אַ קריידל אין האַנט און שרייבט עפעס. לעבן דעם בחור שטייט אַ צווייטער מיט אַ רערל אויף די אויערן און אַלע מאָל גיט ער עפעס אַ זאָג צו דעם בחור מיט דעם קריידל, און דער לעצטער שרייבט באַלד אָן עפעס אויף דעם ברעט.

— וואָס קומט דאָ פאַר? — פרעג איך מיין באַגלייטער.

— דאָס איז דאָך די בירזשע פאַר איטאַליענער, — דערקלערט

מיר דער חבר.

מיין אויג ווערט דערווייל צוביסלאַך צוגעוואוינט צו דער האַלבער פינסטערניש, וואָס הערשט דאָ צוליב דעם רויך, און איך הויב שוין אָן פאַנאָדערסקלייבן זיך אין די געזיכטער. מיין באַגלייטער אינ-פאַהמירט מיר אויך, אז כמעט אַלע, וואָס זענען דאָ פאַרזאַמלט, זענען איטאַליענישע גאַסן-קערער.

איך קוק זיך צו צו דעם עולם — אלע שווערע האָרעפּאַשניקעס, אלע מיט ברייטע פלייצעס, אלע זייער אָרים געקליידט.

אין פּאַרלויף פון יאָרן און יאָרן האָבן זיי נאָכט נאָך נאָכט געראַמט די גאַסן פון דער באַרגיגער סאַן־פראַנציסקאָ. זייערע לעצטע פּאָר גראַשנס האָבן זיי אַהער אויף דער בירוּשע געבראַכט און אַרויס־געקוקט אויף דעם „גרויסן געווינס“ — אויף דעם טאַג, ווען די סטאַקס, וואָס זיי האָבן איינגעהאַנדלט, וועלן שטייגן אין פרייז. די בירוּשע־בראַוקערס האָבן שוין צוגעטראַכט די מיטלען ווי אַזוי צו פאַרנאַרן די האַזיגע אַרבעטער. וואָס פאַר אַ גאַלדענע גליקן האָט מען זיי ניט פאַרשפּראַכן: ריזיגע פּראָפּיטן, אַ מעגלאַכקייט צו „רעטאירען“ און אויסלעבן די יאָרן אין רייכטום ביי די ברעגן פון דעם „גאַלדענעם טויער“.

מ'מאָט אָנגעפירט אַ סיסטעמאַטישע רעקלאַמע־קאַמפּאַניע; מ'האַט פאַרשטאַדעט די מוחות; מ'האַט צעטראָגן אויף מעלערלאַך די געווינסן, וואָס אייניגע האָבן געהאַט. צוביסלאַך האָט מען דער־גרייכט אַ צושטאַנד, אַז כמעט אלע גאַסן־קערער זענען געוואָרן אָפּטע באַזוכער אויף דער בירוּשע. און איצט, ווען דער קראַך האָט זיך אָנגעהויבן, שטייען זיי דאָ גאַנצע טעג.

די מערסטע פון זיי האָבן ניט נאָר געקויפט שערס פאַר די לעצטע פּאָר דאָלאַר, וואָס זיי האָבן פאַרמאַגט, נאָר אַ סך פון זיי האָבן אויך געקויפט שערס, איינצאַלנדיג בלוז אַ דעפּאָזיט, אין דער דערוואַרטונג, אַז זיי וועלן קענען פאַרקויפּן און מאַכן אַ פּראָפּיט. מיט יעדן נייעם באַריכט פון ניו יאָרק איז אָפּגעמעקט ענוואָרן די גאַנצע סומע, וואָס דער אָדער אַ צווייטער פון די גאַסן־קערער האָט אין פּאַרלויף פון זיין גאַנץ לעבן געזאַמלט.

דער מאַן מיט'ן רערל ביים אויער גיט עפעס אַ זאָג דעם פאַרווין מיט'ן קריידל. אויפ'ן ברעט באַווייזן זיך נייע ציפּערן, און צווישן דעם פאַרזאַמלטן עולם גייט דורך אַ ברומען ווי פון אַ צערייַצ־טער מחנה לייבן. נאָך אַ פּאָר נייע ציפּערן אויפ'ן שוואַרצן ברעט און ווידער: הו... הו... הו...

אַ נידעריגער, ברייט־ביינערדיגער איטאַליענער ווישט מיט דעם אַרבל גרויסע טרערן, וואָס קייקלען זיך איבער זיין געזיכט; גרויסע,

שווערע מענער סאָפען און באַגיסן זיך מיט שווייס; אייניגע שטייען און קוקן ווי פאַרגליווערטע מיט גלעזערנע אויגן; אייניגע שלעפן פון די פּאַזוכעס פעקלאַך מיט פּאַפּירן; אייניגע שלעפן געלט און צאָלן עפעס פאַר נייע טראַנזאַקציעס. מ'שטופט זיך; מ'טרעט זיך אָן אויף די פיס; קיינער קוקט זיך אויף קיינעם ניט אַרום; דער וואָלקן-רויך איבער די קעפּ לאַזט זיך אַראָפּ אַליץ נידעריגער; דער טומל ווערט אַליץ ווילדער. איך גיב אַ וואונק צו מיין באַגלייטער, אַז מיר זאָלן גיין.

— נו, אבי איר האָט געמיינט, אַז דאָ וועלן מיר זיך שוין ניט אָנשטויסן אויף דער וואָל-סטריט-פּראַנע, — זאָג איך צו אים.
— נאָך מער, וויפיל איך האָב זיך פאַרגעשטעלט, — פאַרענט-פערט ער זיך, — איך האָב גאָר פאַרנעסן וועגן דער דאָזיגער בירושע דאָ.

עס שפּיגלט זיך דער פּאַסיפּיק ביים „גאָלדן-געייט“; עס גיבן זיך ניט קיין שאַרף די פּאַלמען אין פּראַנט פון די אויסגעפּוצטע פּאַלאַצן; עס טראַגן זיך די לימוזינען באַרג-ארויף און באַרג-אַראָפּ; עס שרייען די רייזיגע פּלאַקאַטן, אַז עס האָט אויף וואָל-סטריט גע-פּלאַצט בלוז אַ זייפּן-בלאָז, אַז עס איז ניט מער ווי אַ „פּסיכאָלאָגישער קריזיס, נאָר אין דער אָנגערויכערטער געביידע אין „טשאַינאַ-טאָון“ שטייען פאַרהאַרעוועטע גאַסן-קערער, וואָס האָבן זייער גאַנץ לעבן געזאַמלט אַ גראַשן צו אַ גראַשן, און וועמעס גאַנצער בידנער פאַרמעגן איז מיטאַמאַל אָפּגעמעקט געוואָרן.

נאָר זאָרגן דאַרפן זיי ניט. ווען פון זייערע גליקן האָט זיך אויסגעלאָזט אַ בוידעם, ווען זייערע האָפּנונגען צו „רעטאָירען“ זענען צערונען געוואָרן, ווען זיי וועלן ניט האָבן מיט וואָס צו צאָלן קיין דאָקטאָר אין צייט פון קראַנקהייט, ווען זיי וועלן זיך נעמען דער-מאַנען אָן די הונדערטער, וואָס זיי האָבן אויף דער בירושע פּאַרלאָרן אין די טעג פון די שוואַרצע מאַנטאַנס, שוואַרצע דינסטאַנס, שוואַרצע מיטוואַכס און אַזוי ווייטער, וועלן זיי אָבער האָבן איין טרייסט — דאָס איז אַליץ געווען גאַרניט, דאָס איז אַליץ ווערט געווען אַ שפּיי, דאָס איז דאָך געווען ניט מער ווי אַ „פּסיכאָלאָגישער“ קריזיס.

דער גלגול פון א מארק-פלאץ.

סאן-אנטאניאָ שלאָפט נאָך. עם האָבן זיך נאָך ניט געעפנט די טירן פון די פראַכטפולע פאלאַצן, וואָס זענען פאַרבאָרגן אין די געדיכטע גרינע גערטנער; אפילו אין דער געגנט פון דער אַרימקייט, דאָרטן וואו אין די נידעריגע, פאַר'חושב'טע שטאָלן וואוינען די מעקסיקאַנער, מערקט זיך נאָך אויך ניט קיין לעבן.

עס קאָכט אָבער און עם טומלט זיך שוין אויף דעם גרויסן שטאָטישן מאַרק-פלאַץ; עם ווערן אויף שנעל אויסגעשטעלט גרויסע טישן; מיט אַ פיבערישער שנעלקייט פאַסט מען אויס פון גרויסע טראַקס פרוכטן און גרינסן און מ'צעלייגט די סחורה אויף די טישן און אין קאַסטנס. די פרוכט-הענדלער איילן זיך, זיי וועלן דאָ קענען פאַרבלייבן ניט מער ווי אַ פאַך שעה צייט. זיי מוזן באַלד אָפּ-טרעטן זייער פלאַץ פאַר אַנדערע סוחרים און פאַר אַנדערע סחורות.

דער שטאָטישער מאַרק-פלאַץ אין סאן-אנטאניאָ מאַכט דורך איין גלגול נאָכ'ן צווייטן אין משך פון יעדן מעת-לעת. מיט'ן אָנקור-מען פון טאָג ווערט דער מאַרק-פלאַץ באַנוצט פון די פרוכט און גרינס-פאַרקויפער. מ'שטופט זיך, מ'ליאַרעמט, מ'דינגט זיך און מ'פילדערט אזוי, אז די קולות פאַרהיילכן די גאַסן אַרום.

מיטאַמאָל, אַרום צען אינדערפרי, ווערט דער מאַרק-פלאַץ אָפּגע-ליידיגט, און עם באַווייזן זיך גרויסע טראַקס און וואָגנס, הויך אָנגעפאַסט מיט פריש, שמעקעדיג היי. דער מאַרק-פלאַץ גייט דורך זיין צווייטן גלגול, ער איז איצט פאַרוואַנדלט אין אַ היי-מאַרק. ביז שפּעט נאָכמיטאָג פירט מען צו און מען פירט אַוועק היי. די גאַסן אַרום ווערן באַדעקט מיט דעם היי, וואָס פאַלט אַראָפּ פון די וואָגנס. נאָך פּלוצלונג גיבן זיך די היי-פאַרקויפער אַ פאַקעווע צונויף, פונקט ווי די פרוכט-הענדלער אינדערפרי, און אין אַ מינוט אַרום איז שוין קיינער ניטאָ.

עס באווייזן זיך די גאסן-קערער מיט גרויסע בעזימער און באלד איז קיין זכר פון דעם גאנצן היי ניטאָ. עס ווערט שטיל אויף דעם מאַרק-פּלאַץ; זעלמן ווען עס קומט צו אַן אויסגעמאַטערטער מעקסי-קאַנער און פּאַלט אַוועק אויף איינער פון די בענק, וואָס שטייען אַרום אויף דעם גרויסן סקווער.

דער מאַרק-פּלאַץ האָט אָבער נאָך דורכצומאַכן נאָך אַ גלגול — דער הייליגסטער טומל און געפילדער פון טאָג קומט ערשט אָן, דער טומל וועט זיך ערשט אָנהויבן אַרום 11 אָדער 12 ביינאַכט; דאָס וועט זיין אין דער צייט, ווען דער מאַרק-פּלאַץ ווערט פאַרוואַנדלט אין אַ גרויסן, רוישיגן רעסטאָראַן אונטער'ן פרייען הימל.

אין קיין שטאָט אין דער וועלט קען מען ניט זען ניט אַזאַ סאָרט רעסטאָראַן, ניט אַזעלכע סאָרטן סאַפּערס און ניט אַזאַ גרויסע צאָל מענער, פרויען און קינדער, וואָס זאָלן אַזוי שפּעט ביינאַכט קומען זיך קוויקן מיט הייסע, פעפּערדיגע מאַכלים.

די מאַכלים זענען דאָ טאַקע מיט אַן אמת הייס, אַז הייסער קען שוין ניט זיין; פעפּערדיג זענען זיי אַזוי, אַז זיי וואָלטן, דאַכט זיך, אַ טויטן לבעדיג געמאַכט.

דאָס קומט די מעקסיקאַנער אַרימקייט; דאָס קומען די קינדער פון דעם מאַניאַנאַ שבט; דאָס קומען די אַרימע, אויסגעוונגערטע מעקסיקאַנער אַביסל אונטערצושפּאַרן זייער האַרץ.

אין די פינסטערע לעכער פון זייערע וואוינונגען האָבן פיל פון זיי אפילו ניט קיין שטיקל צעבראַכענעם אויוון, אויף וועלכן זיי זאָלן קענען אָפּטאַכן אַביסל געקעכץ. דער פּאַטער, די מוטער און די קינדער גייען אַרום אַ גאַנצן טאָג זוכן אַרבעט. ווען ס'גליקט זיי אָפּ צו פאַרדינען אַ פּאָר גראַשן, זענען זיי באַשעפּטיגט לאַנגע שטונדן. בלייבט ניט קיין צייט אָפּצוקאַכן אַביסל עסן. די נאָר קליינע קינדער זיצן פאַרשמאַכטע און וואַרטן ביז טאַטע-מאַמע וועלן קומען אַהיים, וועט מען אפּשר קריגן עפּעס אין מויל אַרײַן.

ניט אַלע טאָג קריגט מען; נאָר אַז ס'איז דאָ אין קעשענע אַ פּאָר סענט, מאַכט מען אַ יום-טוב און מ'גייט עסן אויף דעם מאַרק-פּלאַץ.

פון אַרום צען אין אָונט באווייזן זיך אין די מעקסיקאַנער

דיסטריקטן וועגעלאך, אויף וועלכע ס'שטייען גרויסע קאכעדיגע קעסלען. אלטע, איינגעבויגענע מעקסיקאנער פרויען שרייען מיט באנומענע קולות: „קומט, קומט, סאפער איז גרייט!“ דאָס איז אַ מין „לעסט קאָל פאָר סאפער“, מיט דעם אונטערשיד, וואָס די „רע-סטאַראַטאָרן“ דאָ שטופן אַליין זייער „פּוּלמאַן“ טאַקע מיט דער „קיך“ מיט די טישן און מיט די בענק צוזאַמען.

אויף שנעל שטעלט מען אויס די טישן מיט די בענק. הונדערטער אימפּראָוויזירטע רעסטאָראַנען ווערן פאַרטיג אין אַ פּאָר מינוט. מ'לייגט אונטער פייער אונטער די קעסלען. אַ שטיקענדיגער רויך פאַרהילט דעם גאַנצן מאַרק-פּלאַץ, און די „רעסטאָראַטאָרן“ שטעלן זיך וואַרטן אויף זייערע קונים.

עס ציען זיך לאַנגע שורות פון טויזנטער מעקסיקאַנער, מענער, פרויען און קינדער, גאַנצע פאַמיליעס פאַרנעמען זייערע פּלעצער ביי די טישן און נעמען זיך געשמאַק צו די הייסע, געפּעפּערטע מאַכלים. דער „סאפער“ באַשטייט כמעט אָן אויסנאַם פון פּאָלגנדיגע מאַכלים: טאָרטיעס, טאַמאַלעס און טשילע-קאָן-קאַרנאַ. וואָס מיינט טאָרטיעס? טאָרטיעס דאָס איז אַ שטיק טייג, געמאַכט פון קוקורוזע, וואָס דאַרף פאַרנעמען דעם פּלאַץ פון ברויט. מיט 5 טאָרטיעס פאַר אַ ניקל קען אַ מעקסיקאַנער גאַנץ גוט איבערקומען אַ טאַג. אַיי זיי האָבן, דאַכט זיך, ניט דעם מינדסטן טעם?—זאָגט אָבער דער מעקסיקאַנער, אַז ער איז אַ בעסערער מבין וואָס גוט איז. דערפאַר האָט טאַקע די פאַרקויפּערין פון טאָרטיעס בשום אופן ניט געוואָלט גלויבן אירע אויגן, ווען איך האָב איר געגעבן אַ ניקל און ווען פון די פינף טאָרטיעס, וואָס זי האָט דערלאָנגט, האָב איך איר גלייך אָפּגעגעבן פיר צוריק און געזאָגט, אַז איין טאָרטיע איז פאַר מיר אויך גענוג. נאָר אויב דער מעקסיקאַנער און אפילו אַן אַנדער סאַזאַנטאַניער איינוואוינער קען ניט פאַרשטיין, ווי עס איז מעגליך ניט אָפּצושאַצן דעם טייערן טעם פון טאָרטיעס, פאַרשטייען זיי שוין אָבער גאַרניט, ווי קען מען זיך ניט קוויקן מיט הייסע, גוט איינגעפּעפּערטע טאַמאַ-לעס. וואָס איז דאָס פאַר אַ מאַכל די טאַמאַלעס? דאָס איז אַ מין בלינצע פון געהאַקטע פלייש, איינגעוויקלט אין קוקורוזע-מעל און אַרומגעוויקלט פאַר אַ צודעק מיט קוקורוזע-בלעטער. נאָך דעם קומט

א מיין משקה, וואָס רופט זיך טשילע-קאן-קארנא, און דער „סאפער“ איז געענדיגט.

ביז שפעט ביינאכט עסט מען אויף דעם מאַרק-פלאַץ אין סאן-אַנטאָניאָ. ערשט ווען עס הויבן זיך שוין אָן באַווייזן די ערשטע פּרוכט-וואָגנס, שליסן זיך די טויזנטער „רעסטאָראַנען“ אויף שנעל, און דער מאַרק-פלאַץ פאַרענדיגט זיין דריטן גלגול פאַר'ן מעת-לעת.

אויסגעמאַטערטע שלאָפן איצט די מעקסיקאַנער אין זייערע הייזער-לעכער און זיי קוויקן זיך אפשר אין חלום מיט די הייסע, פעפערדיגע מאכלים.

שווער צו זאָגן פאַרוואָס די מאכלים געפּעלן זיי אזוי שטאַרק; נאָר ווען זיי וואָלטן אפילו געווען מעהני מלכים, וואָלט מען זיך צו זיי ניט געדאַחפּט צורירן, ווען מ'זעט ווי זיי ווערן צוגעגרייט.

איך האָב געהאַט די מעגלאַכקייט צו זען ווי די טאַרטיעס ווערן געקאָפּט און געבאַקן און איך וועל דאָס קיינמאָל ניט פאַרנעסן.

אין אַ נידעריגער חורבה, פול מיט פליגן, שטייט אַן אַלטימשיקע, אַיינגעבויענע פרוי ביי אַ שרעקלאַך-שמוציגער ברעט. זי קנעט צע-ווייקטע קוקורוזע, פאַטשט אויס קיכלעאַך און לייגט די לאַטקעס גלייך דאָ אויפ'ן אויוון. עס כאַפּט אָן אַ שוידער, קוקנדיג אויף דער איינ-געדאַרטער פרוי, ביי וועלכער עס סטאַרטשען אַרויס די ביינער. עס גיסט פון איר דער שווייס. אויף שנעל ווישט זי אָפּ דאָס פנים מיט איר פאַרטוך און פאַרקנעט ניט איין טראָפן שווייס אין דעם קוקורוזע-טייג.

אַזעלכע „בעקערייען“ זענען דאָ אין די טויזנטער. אין אַוונט, ווען דער מאַרק-פלאַץ וועט קומען צו זיין דריטן גלגול, וועט מען זיך דאַרט קוויקן מיט די געבעקסן, וואָס זענען אין די סברים אָפּגעבאַקן געוואָרן.

אַרימע מעקסיקאַנער, אפשר קענט איר זיך צוגעוואוינען צו אַזאַ לעבן, ווייל איר האָט ניט קיין היינט, ווייל איר לעבט מיט'ן מאָרגן, ווייל איר זענט קינדער פון דעם „מאַניאַנאַ“ שבט, פון דעם שבט, וואָס זאָגט, אַז „אויב מ'עסט ניט היינט, וועט מאָרגן אויך זיין אַ מאָג“.

דער מאניאנא שבט אין סאן-אנטאניא.

פרעגט ביי אלע געלערנטע, זוכט אין אלע ביכער, און איר וועט אין ערגעץ ניט געפינען קיין וואָרט וועגן דעם מאניאנא שבט, וואָס וואוינט אין סאן-אנטאניא.

די צאָל פון דעם שבט איז דוקא זייער גרויס; זיין לעבן איז איינגארטיג און אינטערעסאַנט; און דערציילן וועגן אים דארף מען דוקא זייער און זייער א סך.

לאָמיר אַביסל דערציילן וועגן סאן-אנטאניא און נאָכדעם וועלן מיר קומען צום מאניאנא שבט.

גלייך ווי איר גייט ארויס פונ'ם וואָקזאַל און כאַפּט אַ קוק אויף דער שטאָט, דערזעט איר, אַז איר זענט ניט אין אַמעריקע. די הייזער, די מענטשן, די באַוועגונג אויף די גאַסן — אַלץ איז אזוי אַנדערש. סאן-אנטאניא איז אזוי כאַראַקטעריסטיש אַנדערש, אַז איר מוזט, ניט ווילנדיג, באַלד אָנערקענען, אַז איר האָט פאַר זיך אַ טיפישע מעקסיקאַנער שטאָט. פאַרלאָזט איר דעם קליינעם צענטער פון דער געשעפט-וועלט און איר דרייט זיך אַריין אין די שמאַלע גאַסן, וואו עס דרייען זיך אַרום די מעקסיקאַנער מיט זייערע ברייטע קאַעפּלישן, דערפילט איר זיך שוין אינגאַנצן ווי אין אַ נייער מדינה. זאָגן די חברים :

— דאָס איז נאָך אַלץ ניט דאָס כאַראַקטעריסטיש-מעקסיקאַנישע, וואָס איר קענט דאָ זען; קומט, וועלן מיר אַייך ווייזן דאָס אמת'ע מעקסיקאַנער לעבן דאָ.

מיר גייען דורך אַ טויער און קומען אַריין אין אַ שמאַלן לאַנגן הויף; פון ביידע זייטן ציען זיך צוויי שורות שטאַלן. אין דער היים, ביי מיין זיידן אין גרויסן הויף, זענען אַזעלכע שטאַלן געווען אַ מיין צוטשעפעניש צו די גאָר גרויסע שטאַלן, וואו מ'האָט געהאַלטן די תבואות, די פּערד און די בהמות.

אין די קליינע שטאַלעכלאך פלעגט מען האַלטן הינער, היי, אַלטע בעטן, פעסער און קאַסטנס, און די טויזנטער אַנדערע זאַכן, וואָס וואַלגערן זיך אין אַ גרויסער באַלעבאַטישקייט. דאָ וואוינען מענטשן אין די שטאַלן.

אין איין הויף וואוינען אַרום 150 פאַמיליעס — העכער 1000 נפשות. די שטאַלן זענען אָפגעצאַמט אויף גאָר קליינע קעמערלאַך, און יעדעס קעמערל איז אַ וואוינונג פאַר אַ פאַמיליע. מ'צאָלט אַ דאָלאַר אַ וואָך פאַר אַזאַ „וואוינונג“, און די קאָלעקטאָרס זענען זייער שטרענג, און די אייגנטימער זענען אומ'ברחמנות'דיג — צאָלט מען ניט צום טאָג, טרייבט מען אַרויס אויפ'ן גאַס. איך זאָג מ'טרייבט אַרויס, ווייל אַרויסוואַרפן איז ניטאָ וואָס — קיין זכר פון קיין מעבל איז כמעט ניטאָ אין די „היזער“.

אַזאַ אַרימקייט איז זיך אוממעגלאַך פאַרצושטעלן. עס האָט זיך געדאַכט, אַז נאָך דער אַרימקייט, וואָס מ'זעט ביי די שוואַרצע אין דער סאַוט, קען שוין קיין ערגערס ניט זיין; ווייזט זיך אַרויס, אַז עס איז דאָ נאָך גרעסערע נאָך נאַקעטערע נויט.

זיצן זיצט מען אויף דר'ערד; שלאָפן שלאָפט מען אויף שמאַ-טעס; קיין בענקלאַך קיין טישן קיין אויוון; די ווענט אויסגע-קלעפט מיט צייטונגען; די פענסטער-לעכער פאַרשפאַרט מיט וואָס עס מאַכט זיך. קיין ליכט און קיין לופט זענען ניטאָ; שמוץ איז איבער'ן קאַפּ.

דעם באַווייז זעט מען טאַקע אויפ'ן פּלאַץ. אין דער לענג פון הויף זיצן גרופעס פרויען און קוקן איינע דער צווייטער אין די קעפּ אַרײַן.

אָט זיצן: אַ מאַמע, אַ באַבע, אַ שנור און אַן אייניקל; אַלע יענען שרעקלאַך פאַרנומען, און עס הערט זיך נאָר ווי עס קנאַקט און עס קנאַקט; נאָר אַ סך וועט עס זיי העלפן — זיי קענען זיך קיינמאַל פון זייערע לייז ניט באַפרייען.

טאַטעס, מאַמעס און קינדער האַרעווען אַלע אינאַיינעם, און פאַר זייער פּראַצע קריגן זיי גראַשנס, און מער ווי אַ שטאַל פאַר אַ וואוינונג און הונגער פאַר'ן מאָגן קענען זיי ניט קריגן. נאַאיוו זענען זיי אַלע ווי קינדער; מ'נאַרט זיי אָפּ אויף טריט

און שריט. א מעקסיקאנער איז נאך מער נאאווי, ווי א שווארצער — טוט מען מיט אים, וואָס מ'וויל.

מ'פארקויפט די מעקסיקאנער א גאנצן געגנט; זיי צאָלן אָפּ יאָרן-לאַנג גרויסע סומען געלט; פּלוצלונג כאַפט מען זיך, אַז מען קען די געגנט אויסנוצן פאַר בעסערע צוועקן, ווי פאַר אַדימע, צע-בראָכענע מעקסיקאנער שטיבלאַך, וואַרפט מען אַרויס די אייגנטימער און מ'לאַכט זיך אויס פון זיי.

דאָס וואָס זיי האָבן יאָרן-לאַנג געצאָלט, איז געווען אַרויסגע-וואַרפן, ווייל זיי האָבן זיך ניט באַזאָרגט מיט די נויטיגע פאַפירן.

אזוי ווערן די מעקסיקאנער אַפּגענאַרט אין אַלי, וואָס זיי קויפּן. און ווען זיי קומען פאַרקויפּן די איינציגע סחורה, וואָס זיי פאַרמאָגן — זייערע הענט — נארט מען זיי אָפּ אויף דעם שוידערלאַכסטן אויפן און מ'צאָלט זיי גראַשנס.

נאָר צום האַרצן נעמען זיי זיך ניט שטאַרק, און אויב עס איז ניטאָ וואָס אַפּצוועסן, גייט מען שלאָפּן אַ הונגעריגער און מ'טרייסט זיך, אַז אויב ניט היינט, וועט מען אפּשר מאָרגן עפעס עסן; אַז אויב היינט איז ביטער, וועט מאָרגן אפּשר ווערן לייכטער.

די מענטשן האָבן ניט קיין היינט, לעבן זיי מיט'ן מאָרגן. דערפילט זיך אַ מעקסיקאנער זייער שווער, דערפילט ער זיך זייער הונגעריג, טרייסט ער זיך מיט דעם געדאַנק, אַז עס קומט אַ „מאַניאַנאַ“ — אַ מאָרגן, אפּשר וועט מאָרגן בעסער ווערן.

פון האַנען שטאַמט דער נאָמען, וואָס דער גאַנצער שבט האָט דאָ געקראָגן. דאָ רופט מען זיי ניט אַנדערש. און כאַטש קיין געלערנטער ווייסט ניט פון דעם מאניאנא שבט, זאָלט איר וויסן, אַז אין דעם שטאַט טעקסאַס, אין דער שטאָט סאן-אנטאניא, וואוינט אַ שבט, וואָס האָט ניט קיין היינט, וואָס איז אַראַפּגעשטופּט געוואָרן צום אָפּברונט פון נויט און פון אַרימקייט און וואָס איז געצוואונגען צו לעבן נאָר מיט'ן מאָרגן, און דערפאַר טראָגט ער דעם נאָמען דער „מאַניאַנאַ“ שבט.

אין די „סאַיט סיאינג קאַרס“ וועט מען אייך דאָס אמת'ע לעבן פון דעם שבט ניט ווייזן; וועגן דער גרויסער אַרימקייט זייער וועט מען אייך ניט דערציילן; און ווען די „סאן-אנטאניא איווינג ניוס“

רעכנט אויס פאר אייך טעגלאך די אינדוסטיעס, וואָס האָבן באַרימט געמאַכט סאַן-אַנטאָניאָ („דהי אינדאָסטריס, ההאט מעיר סאַן-אַנטאָניאָ פעימאָוס“), דערציילן זיי ניט וועגן איין סאָרט אינדוסטריע, וואָס די אָרימקייט האָט דאָ געשאַפן, אַן אינדוסטריע, וואָס גייט אָן פראַנק און פריי און אין דער באַגלייטונג פון ביליגער מוזיק און פון שרייענדיגער שמינקע.

מ.ר.ס. פּוירגוסאָן, איר זענט דאָך עפעס די נובערנאַטאַרשע פון שטאַט טקעסאַס; אייך אַרט ניט זייער שטאַרק דאָס לעבן פון דעם „מאַניאַנאַ“ שבט. וואָס דענקט איר אָבער וועגן דעם, מיט וואָס עס מוזן זיך פאַרנעמען אַ סך פון אייערע שוועסטער אין סאַן-אַנטאָניאָ? וואָס דענקט איר וועגן דער אינדוסטריע, וואָס די צייטונגען ווילן ניט דערמאָנען?

דער אייביגער קאמף צווישן פאָטער און זון.

טאָקע דער אייביגער קאמף צווישן דעם נייעם און דעם אַלטן, נאָר פונקט פארקערט זענען פארטיילט די ראָלן צווישן די קעמפער. געוויינלאַך איז דער יונגער דור דער קעמפער פאַר נייע אידיען, פאַר אַ נייעם לעבנס-שטייגער; געוויינלאַך איז דער אַלטער דור דער פאַרטיידיגער פון די אָנגענומענע טראַדיציעס, פון די איינגעפונ-רעוועטע זימן, פון דער קאָנסערוואַטיווער פאַדערונג, אַז „אַלץ זאָל בלייבן ווי עס איז“; געוויינלאַך רייסן זיך די קינדער פאַרווערטס און די טאַטעס שלעפן ריקווערטס. דאָ איז פונקט פאַרקערט.

די געשיכטע האָט געקלונגען כמעט אומגלויבליך: דער 70-יאָריגער טאַטע — אַ קאָמוניסט, דער זון — מ'שטיינסגעזאָגט, אַ סאָציאַליסט, נאָר אַ פינסטערלינג, וואָס שימפט געגן די נייע שטרע-מונגען אין דעם קאמף פון די אַרבעטער פאַר זייערע אינטערעסן. דער פאָטער אָן איבערגעגעבענער פריינט און פאַרטיידיגער פון דער סאָוועטן-רעפובליק, דער זון — אַן אויסגעשפראַכענער און ביטערער שונא פון דעם אַרבעטער-לאַנד.

— אָט וועט איר אַליין זען, — האָבן די חברים פאַרוויכערט, ווען זיי האָבן באַמערקט, אַז די גאַנצע זאַך גלויבט זיך מיר ניט, — דער קאמף צווישן אַט-דעם פאָטער און זיין זון ווערט געפירט ניט בלויז אין דער היים, נאָר אומעטום: אין דער עפנטלאַכקייט, ביי אַרגאַניזאַציעס, ביי מיטינגען, ביי לעקציעס — אומעטום טרעט איינער אויף און פאַרטיידיגט אַלץ, וואָס איז שוואַרץ און פינסטער, דער צווייטער גיט אים דערפאַר אַ נאָב, (וי עס פאַרדינט אַ ריטער פון געל-שוואַרצן חדר פון פינסטערניש און רעאַקציע.

* * *

דער האָל איז געפאַסט. אויפ'ן טאַג-אַהרענונג שטייט די פראַגע פון אידישער קאָלאָניאַציע אין סאָוועטן-פאַרבאַנד. רעדנער נאָך

רעדנער טרעט אויף און באווייזט די היסטאָרישע באדייטונג פון דער גרויסער אַרבעט, וואָס וועט העלפֿן פאַרוואַנדלען הונדערטער טויזנטער אידן, וואָס זענען געווען „לופט־מענטשן“, אין פּראָדוקטיווע נוצלאַכע עלעמענטן. אייניגע שטעלן זיך אָפּ אויף דעם הונקט, וואָס בלויז אזא רעגירונג, ווי די פון דעם סאָוועטן־פאַרבאַנד, וואָס פאַרטרעט און פאַרטידיגט די אינטערעסן פון די ברייטע מאַסן, האָט געקענט אונטערנעמען אזא גראַנדיעזן פּלאַן.

עס איז ניטאָ קיין איינער, וואָס זאָל האָבן אַ שלעכט וואָרט קעגן דעם פּאַרשלאַג, וואָס ווערט געמאַכט ביי דעם מיטונג, אז אַלע זאָלן אין דער קאָלאָניאַליזאַציע־אַרבעט. נאָר אָט הויבט זיך אויף דער זון (אָדער ווי אַלע רופן אים דאָ „דער תּכשיט“). איבער'ן זאָל גייט דורך אַ שטילער גערויש: „ער איז דאָ, אָט איז ער, די צאָצקע.“ אַלע בויגן זיך צו צו הערן, וואָס ער רעדט. אין אַ ווינקל זאָל זיצט אַ גרייז־גרויער מאַן, ער לייגט צו ביידע הענט צו די אויערן, נעמט ניט אַראָפּ קיין אויג פון דעם רעדנער און שליינגט זיין יעדן וואָרט.

דער „תּכשיט“ רעדט, שליינגט ווערטער, פּלאַנטערט זיך, אויף די ליפֿן אַ שוים, דאָס פנים רויט, ער שרייט אויף באַנומענע קולות און וויל, ווייזט אויס, איבערשרייען דעם אייגענעם צווייפֿל אין די טענות, וואָס ער שטעלט אַרויס, און אין די „פּאַקטן“ וואָס ער ברענגט צו באווייזן, אז די קאָלאָניאַליזאַציע טויג ניט. ער שרייט, אז ערשטנס, וועט זיך קיינער ניט קאָלאָניזירן, צווייטנס, וועלן די קאָלאָ־ניזירטע אויסשטיין געברענטע צרות, ווען די איצטיגע רעגירונג וועט פּאַלן (!), אַ חוץ דעם גיט מען נאָר ניט קיין עהר פאַר אידישער קאָלאָניזאַציע. און אויב מ'גייט יאָ, איז עס בלויז כדי אָפּצונאַרן די וועלט. איבערהויפּט טויג ניט די קאָלאָניאַליזאַציע, ווייל די סאָוועטן־רעגירונג טויג ניט, ווייל די באַלשעוויקעס זענען „נאָ גור“, ווייל די יעווסעסן — אָ, די יעווסעסן, זיי עסן ממש אויף דאָס אידישע פּאַלס לעבעדיגע־הייט. זיי האָבן אפילו אויף די חדרים אויפגעהויבן זייערע הענט, פאַרגינען ניט די אידישע מלמדים זייער שטיקל ברויט; לאָזן ניט, אז אידישע טאַטעס זאָלן רעדען זייערע קינדער „צו נאָט און צו לייט“.

אָפגעשימפט, אָפגעשריען, זיך שיעור דערוואָרגן מיט די לעצטע ווערטער, לאָזט ער זיך אַראָפּ אַ פאַרמאַטערטער אויף זיין בענקל און גיט אַ קוק אָן אַ זייט מיט אַ כעס/דיגן בליק, ווי איינער זאָגט: „נאַט אייך און ווייסט, וואָס וועט איר איצט רעדן?“

דער אַלטער טאַטע שטייט שוין אויף די פיס. ער איז אַ נידע-ריגער, פעסטגעבויטער מאַן, מיט אַ שיינען, קיילאַכריגער, ווייסער באָרד, מיט קלוגע אויגן אונטער געדיכטע ברעמען, און מיט עפעס אַ זיכערקייט אין זיין שטימע, וואָס צווינגט אייך גלייך פון אָנהויב זיך צוצוהערן מיט צוטרוי צו דעם ערנסטן טאָן פון אַט-דעם אַל-טיטשקן מאַן.

ער איז אביסל אויפגערגט, נאָר מען זעט, אז ער וויל זיך קאָנטרנלירן, אז ער פראוואַט צו באַהערשן זיין צאָרן. ער רעדט, ווערטנדיג זיך דירעקט צום זון. ער צעגלידערט יעדן „פאַסט“, וואָס דער „תכשיט“ האָט געבראַכט וועגן דעם, ווי עס גייט דאָס לעבן אין יענעם וואונדערלאַנד (אָזוי רופט ער עס אָן דער אַלטער: „וואונדערלאַנד“); ער פאַרדאַמט אַלע אינסינואַציעס, וואָס זיין זונדל האָט געמאַכט געגן דער רעגירונג פון דער אַרבעטער-רעפובליק און די אינסינואַציעס אין פאַרבינדונג מיט דער כלומר'שטער ניט-ערנסטקייט פון דער קאָלאָניאַליזאַציאָנס-אַרבעט.

וואָס מער ער רעדט, אַלץ מער באַהערשט ער זיך. אַט איז שוין זיין צאָרן פולשטענדיג אונטער קאָנטראָל. אָנשטאַט מיט כעס, רעדט ער איצט מיט אַ טאָן פון ביטול; ער נעמט דעם זון אויף דער ווענטקע און שמעלט אַרויס די גאַנצע לעכערלאַכקייט פון זיינע אַרגומענטן; ער רעדט וויציג און זיין יעדע רעפליקע רופט אַרויס אַ שטורם פון געלעכטער, זיינע רייד ווערן אַלע מאָל אונטער-בראַכן מיט הילכייגע פאַטשערייען. דער עולם פילט זיך יום-טוב'דיג. עס קוקט אויס, ווי אַלע וואָלטן פון דעם דיכפוט צווישן טאַטן און זון געהאַט גרויס פאַרגעניגן. איצט פילן אַלע, פונקט ווי דער אַלטער וואָלט איבערגעוואָרפן דעם זון איבער דער קני און וואָלט זיך גענומען אים אַריינצימלעכן „ווי אים קומט“.

עמיצער האָט טאַקע אויסגערופן: — אַט דאָס הייסט אַריי-געצימבעלט!

אָבער דאָס בעסטע אַרײַנצײַמבלען האָט דער פּאָטער איבער-געלאָזט צום פּינאַל. ווען ער האָט שוין פאַרענדיגט צו צעגלידערן אלע „אַרגומענטן“ פון דעם זון, האָט ער אויסגעשטרעקט אַ האַנט און טײַטלענדיג מיט'ן פּינגער אויפ'ן זון, האָט ער געזאָגט:

— און וועגן די חדרים, איבער וועלכע דו קלאַנגסט, וואָלסטו געדאַרפט זײַן דער לעצטער אַ וואָרט צו פאַרלירן. דער בעסטער באַווייז, אַז מ'דאַרף האָבן נײַע סאַרטן שולן, וואו די קינדער זאָלן דערצױגן ווערן אין אַ נײַעם גײסט, אַז מ'דאַרף אָפּשאַפן דעם אלטן גײסט פון שײמל, פון האַס, פון אַבערגלױבן, פון טעמפּקײט, דער בעסטער באַווייז פאַר דעם איז דער פאַקט, וואָס אָט ביסטו דאָך טאַקע גענאַנגען אין חדר. טאָ זע וואָס פון דיר איז געוואָרן פאַר אַ תּכּוּשׁת, אַז אָך און וויי איז צו מײַנע יאָרן.

אין זאַל האָט געשטורעמט מיט פאַטשערייען. דער גרויסער פאַרזאַמלטער עולם האָט פאַרהילכט דעם זאַל מיט זײַן געלעכטער. דער אַלטער האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף זײַן פּלאַץ און דער זון האָט אַראָפּגעלאָזן די קאַפּ.

טאַקע דער זעלביגער אייביגער קאַמף צווישן פּאָטער און זון, דער זעלביגער ווייטאָג און די זעלביגע לײדן, וואָס נאָענטע פאַר-שאַפן אײנער דעם אַנדערן, ווייל זײ ציען אין פאַרשיידענע זײטן. בלױז די ראָלן האָבן זיך דאָ אַזוי אויסערגעוויינלאַך איבערגעביטן: אין דער אַלטער ברוסט — אַ קוואַל פון יוגנט און באַגײסטערונג, אַ גלױבן און אַ זיכערהײט אין אַ לײכטיגער צוקונפּט; אין דער יונגער ברוסט — אַ פּוסטקײט, קײן גלױבן, קײן האָפּנונג, בלױז שנאה צו אַלץ, וואָס איז נײ און וואָס איז אַנדערש.

אין די לאַברִינטן פון ניו יאָרק

ניו יאָרק — די שטאָט פון גרעסטן רייכטום.
ניו יאָרק — די שטאָט פון גרעסטער נויט.
ברייט און גרויס האָבן זיך צעצויגן דאָ די פּאַרקן; ווייט לויפן
ד גראַדע גאַסן דאָ.
פאַרק עוועניו, פיפט עוועניו, גרענד קאָנקורס, אָושען דרייוו —
עס איז דאָ אויף וואָס צו קוקן און עס איז דאָ וואָס צו באַוואַנדערן
אויך.
ריזן-טורעמס רייסן זיך מיט די שפיצן צו דעם הימל; מאַנסטער-
כריקן הויבן זיך איבער די טייכן; באַנען שניידן זיך דורך דורך
די געדערים פון דער שטאָט; באַנען לויפן אין דער לופטן.
איז סאַמע האַרץ פון שטאָט די סענטראַל-אייזנבאַן און גאָר
ניט ווייט — די פענסילווייניאַ אויך. אונטער דר'ערד פליען פייפן-
דיגע באַנען צו וואַסזאַלן, אונטער דר'ערד די רערן, וואָס טראַגן
פאַסט פון אַלע עקן שטאָט; אונטער דער ערד די רערן, וואָס
האַלטן איינגעשלאָסן די דראַטן פון טעלעפּאָן; אונטער דער ערד
די רערן פון וואַסער און פון אָפּפאַל און פון גאַז.
אַ געמיש און פּלאַנטער פון רערן אונטער דער ערד פון דער
שטאָט אויף דעם אינזל פון מאַנהעטן.
אונטער דער ערד אַ לאַברִינט פון קאָרידאָרן און אַ קאָלאָסאַלע
נעץ פון רעלסן שטאַלענע, וואָס טראַגן פייערדיגע מאַנסטערס אין
אַלע ריכטונגען פון שטאָט.
אונטער דער ערד טונעלן, וואָס לויפן טיף אונטער דעם האַרסאָן-
טייד, און טונעלן אויך אונטער'ן איסט-טייד.
גאָר ניט דאָ אונטער דער ערד איז דאָ דער גרעסטער פּלאַנטער,
ניט אין די קאָסטאַקאַמבען קען מען ווערן פאַרבלאַנדזשעט.
פאַרבלאַנדזשעט קען מען ווערן אין דעם שטיינערנעם וואַלד,

וואָס פאַרדעקט דעם מאַנהעטן-אינזל, אין דעם וואַלד, וואָס האָט זיך אויך צעוואַקסן ווייט איבער ברוקלין און אין בראַנקס. אין קנויל פון געדרייטע געסלאַך אויף דער אָרימער איסט-סייד, אין פּלאַנטער פון די צעדרייטע שטעגן אין האַרפּישן ברוקלין און אין כאַאָס פון צעקרייציגטע קרומע וועגן אין בראַנקס — דאָרט איז אַ גרעסערער פּלאַנטער ווי אין די קאטאָקאָמבען אונטער דער ערד.

גראַדליניג ציען זיך די גאַסן פון די רייכע: פינפטע עוועניו פּאַזע דעם צענטראַלן פּאַרק, „ריווערסייד דרייוו“ ביי די ברעגן פון האַדסאָן. די שיינע עוועניו „וועסט ענד“, און נאָך און נאָך. זיי זענען אַלע ווי סטרונעס געצויגן, עס זאָל פאַר די רייכע זיין בעסער צו פליען דאָ אין לימוזינס.

גאָר דאָרט, וואו עס שטיקט זיך די אָרימקייט פון ניו יאָרק, דאָרט האָט מען די ענגע געסלאַך אזוי צעדרייט, אז איר קענט זיך דאָרט פּלאַנטערן און פּלאַנטערן און זיך גאָר ניט קענען אַרויסדרייען. די גראַדליניגע גאַסן זענען אויך די ריינסטע, און דאָ קומט אַריין די זון, ווען זי באַווייזט זיך אויפ'ן הימל. די צעדרייטע געסלאַך זענען די שמוציגסטע, און שטענדיג איז דאָ חושך.

שפּאַצירט זיך דורך אין געגנט פון דעם ברוקלין בריק, כאַפּט אַ שפּאַציר אַרום די „פּאַלאַצין“ אין די גאַסן, וואָס שניידן דורך דילענסי סטריט, פאַרשטעקט דעם נאָז און גייט דורך די גאַסן, וואָס קרייצן זיך איבער מיט קאַנאַל סטריט, גיט אַ פּאַר פון דאָרטן אויף בעטגייט עוועניו אין בראַנקס און פון דאָרט צוריק צו די גאַסן אַרום וואַשינגטאָן סטריט ביים האַדסאָן; גיט אויף שנעל אַ לויף קיין ברוקלין און כאַפּט אַ קוס אין אַ פּאַר קוואַרטאַלן אין „געבענטשטן“ קוני אַיילאַנד ביי דעם ים; באַטראַכט די גאַסן אין יאָרקוויל-געגנט ביים איסט-טייך און וואַרפט אַ בליק אויף די קוואַרטאַלן אין דער וועסט-זייט אַרום דעם געגנט, וואו עס לויפט דער „על“ פון 9טער עוועניו; זייט זיך מטריח אין דעם געגנט פון אַרום דער 40טער ביז דער 70טער גאַס ביים האַדסאָן; גייט זיך דורך דורך די קוואַרטאַלן פון די שוואַרצע אַרום פּולטאָן סטריט אין ברוקלין און באַטראַכט זייערע „פתום און רעמסס“ אין דער

געננט ארום 135 טער גאס אין מאנהעטן; דערמאנט זיך גוט, וואָס איר האָט געזען, און פּרעגט זיך אליין:

— פּלאַנמערן זיך אמאָל אַרויס די, וואָס זענען דאָ אין דעם חושב'דיגן לאַבירינט פאַרפּלאַנטערט?

פאַרגלייכט די דערמאָנטע געגנטן מיט די רחבות'דיגע קוואַרטאַלן אין אַלע עקן פון שטאָט, און ניט ווילנדיג וועט איר זיך אליין פּרעגן:

— זענען טאַקע אָט די אַלע לאַבירינטן אין איין און דערזעלבער שטאָט? קען טאַקע זייט ביי זייט עקזיסטירן אַזאַ שרייענדיגער קאָנטראַסט?

* * *

ניו יאָרק — די שטאָט פון גרעסטע טעמפלען.
 ניו יאָרק — די שטאָט פון די פיננסטערסטע חורבות.
 ניו יאָרק — די שטאָט פון פאַרוויילונג און פון פרייד.
 ניו יאָרק — די שטאָט פון טורמעס און פון קאַרצערס.
 ניו יאָרק — די שטאָט פון טעאַטערס און מוזייען.
 ניו יאָרק — די שטאָט פון סאַלונען און „ספּיק-איזים“.
 ניו יאָרק — די שטאָט פון שולן און ביבליאָטעקן.
 ניו יאָרק — די שטאָט פון קאַרטן-שפּיל און גאַרגל-שניידעריי.
 ניו יאָרק — די שטאָט פון פּראַצע און פון פּיין.
 ניו יאָרק — די שטאָט פון גרעסטן וואוינטאָג און פון משוגענעם לוקסוס.

ניו יאָרק — די שטאָט פון גרעסטע שווינדלער.
 ניו יאָרק — די שטאָט, וואו אַלץ איז גרויס, גרעסער און דאָס גרעסטע אין דער גאַנצער וועלט.
 גרויס די נויט — זי האָט גאָר צו זיך קיין גלייכן.
 גרויס דער לוקסוס — ער שניידט אַזש די אויגן.
 אין פּלאַנטער פון לאַבירינט יאָגט, טראָגט, לויפט, פליט, פאַרט און דרייט זיך אַ געמיש פון פּיס און רעדער. עס איז אַ קנויל פון מאַשינען, פּוש-קאַרטס, בייבי-קערידזשעס, ראָלעריסקייטס, קוליעס, מאַטאָר-ציקלעטן, וועלאָסיפּערן, מענטשן, פּערד, ריזיגע פּראַכט-טראַקס, פייער-לעשער-וואָגנס און אמבולאַנסן.

דאָ יאָגט זיך די אָרימקייט און די נויט יאָגט איר נאָך.
 גיט אַ קוק אויף די צעקרוימע גלידער, גיט אַ קוק אויף די
 אויסגעשטרעקטע הענט, גיט אַ צייל וויפיל בעטלער איר באַגעגנט
 אין פּאַרלוף פון איין טאָג, פאַרדרייט גיט אַייער קאָפּ און קוקט
 זיך איין אין די פּנימ'ער ווי פאַרמעט, קוקט זיך צו צו די קינדער
 דאָ — זעט ווי די נויט פּראַוועט דאָ איר מלוכה.
 שטעלט זיך אָפּ ביי די טירן פון די „עמפּלאַימענט-אַגענטורן“
 (די קאַנטאַרן, וואָס באַזאָרגן אַהבעטער-הענט פאַר די, וואָס זוכן
 אַרבעטער-הענט צו קויפּן), שטעלט זיך אָפּ ביי די אַרײַנגאַנגן צו
 די פאַבריקן און קוקט זיך צו צו די געזיכטער, וואָס זענען אַזוי
 פאַרשמאַכט, קוקט זיך צו צו די מיידע אויגן, באַטראַכט די אַייגן-
 געבויגענע פלייצעס, די אַיינגעפאַלענע ברוסטן — דאָס זענען די
 מייליאָנען, וואָס האָבן אויפגעבויט, וואָס בויען איצט און וואָס
 וועלן נאָך ווייטער בויען דעם רײזן-כרך ניו יאָרק. דאָס זענען די,
 וואָס האָבן דאָ די בריקן דורכגעצויגן; דאָס זענען די, וואָס האָבן
 אַלע פאַלאַצן דאָ אויפגעבויט; עס זענען די, וואָס זאָרגן, אַז דאָ
 זאָל שטענדיג שיינען ליכט, עס זאָל דאָ שטענדיג זיין גענוג צום
 עסן, עס זאָל דאָ שטענדיג זיין גענוג פון יעדן מין פון שפּײז
 און קליידער און מעדיצין און אַלץ, וואָס דאָס אויג גלױסט. עס זענען
 די, וואָס פּראַצעווען ביי מאַשינען; עס זענען די, וואָס טראָגן
 אויף די פלייצעס שווערע לאַסט; עס זענען די, וואָס מאַכן ליכטיג
 און ציכטיג, נאָר גיט אין די לעכער, וואו זיי וואוינען אַליין; עס
 זענען די, וואָס וואוינען אין די סלאַמס.

צו די פאַרטרעטער פון די פאַלאַצן, צו די באַגילדעטע אַרײַגן-
 גאַנגען אין די רייכע האַטעלן, צו די ברייטע טירן פון די אויס-
 געפּוצטע קראַמען, צו די קאַלאָנען פון די שיינע קאַמעדראַלן, צו די
 באַלויכטענע אַרײַנגאַנגען פון די טעאַטערס, נאַכט-קלובן, דעסטאַ-
 ראַנען, קאַפּעשאַנטאַנען, צו די רוישיגע וואַקזאַלן טראַגט זיך דער
 שטראָם פון בליאַסקענדיגע מאַשינען, פון וועלכע עס שטייגן אויס
 נעמאָגעקלידעטע דושענטללייט און אויסגעפּוצטע דאַמען.
 אויסגעבאַליעטע די פּנימ'ער, רו אין די אויגן, פעסטקייט אין

טראָט — דאָס שפּאַנען די, אויף וועמען עס פּראַצעדעווען די איינ-
וואוינער פון די סלאָמס.

עס איז אַ געמיש פון זייד און פון שמאַטעס, עס איז אַ געמיש
פון צילינדער און פון „קעפּ“, פון זעלטענעם פוטער און פון שרעקלאַכע
טראַנטעס, פון גאַלד און פון ברייאַנטן און צעריסענע שיך.

עס איז אַ משוגענער פּלאַנטער פון גלאַנץ, פּראַכט, אָפּגעלאָזן-
קייט און שמוץ. עס איז אַ פּלאַנטער, וואָס האָט אין ערנעץ ניט
צו זיך קיין גלייכן — דער פּלאַנטער אין דעם לאַבירינט, וואָס
טראַגט דעם נאָמען ניו יאָרק.

* * *

ניו יאָרק! וואו איז דער אָנהויב און וואו איז דער סוף?

אויף די פּלאַכן פון וועסטשעסטער און ביי די כוואַליעס פון
אַטלאַנטיק, ביי די ברעגן פון דעם האַדסאָן און אויף סטעטן-איילאַנד,
מאַנהעטן-איילאַנד, לאַנג-איילאַנד און קוני-איילאַנד האָט זיך אויס-
געשפּרייט דער ריזן-כּרד.

אין די לאַבירינטן דאָ זענען אַרײַנגעמויערט אַרום 7 מיליאָן
נפשות און כמעט נאָך אַמאָל אַזויפיל אָנגעפּאַרענע געפינען זיך
דאָ טאַג-טעגליך.

ניו יאָרק מיט די גרויסע האַפּנס, ניו יאָרק מיט די ריזיגע
אַקדענטן, וואָס קומען אַהער פון אַלע עקן וועלט, ניו יאָרק מיט
אַ געמיש פון ראַסן און קאָלירן, ניו יאָרק מיט אַ געמיש פון
פּינסטערער רעאַקציע און פון גליענדיגן צאָרן פון קעמפּענדיגע מאַסן.
ניו יאָרק מיט שולן און מיט קירכן, ניו יאָרק מיט רויטן סטווער,
וואו מ'גריסט דאָס אָנקומען פון אַ נייעם טאַג. ניו יאָרק מיט
רויבער און באַרויבטע, ניו יאָרק מיט ריכטער, וואָס באַנקעטעווען
צוואַמען מיט באַגריטן, ניו יאָרק מיט דעם געלסטן זשורנאַליזם,
ניו יאָרק מיט דריי-צענדליג טויזנט געהיימע שיינקלאַך, ניו יאָרק
מיט צוואַנציג טויזנט „ליבעס-נעסטן“ פון די רייכע, ניו יאָרק מיט
מקוה'ס און מיט ביוטי-פאַרלאָרס, ניו יאָרק מיט זעלבסטמאָרדן
און מיט משוגענעם וואוילטאַג; ניו יאָרק מיט'ן בריאַזען פון הויך-

באנען, אונטערערדישע באנען, טראמווייען, באַסעס, טעקסיס. ניו יאָרק מיט גרעסטן פראַכט, ניו יאָרק מיט גרעסטן קויט, ניו יאָרק — אַ באַאַס און אַ פּלאַנטער, ניו יאָרק — אַ משוגענער געמיש, וואָס איז דער בעסטער מוסטער פון אַ וועלט, וואָס שאַפט אזאַ שטאַט און אזאַ מין לאַבירינט.

ניו יאָרק — דער העכסטער אויסדרוק פון דער צייט, ניו יאָרק — אַ מאַנומענט צו אַן אָרדנונג פון אומזין.

די פיקעט-ליין גייט ...

פיקעט, פיקעט, פיקעטן!
סטריק איז אונזער וואפן...
פיקעט, פיקעט, פיקעטן!
מיר ווילן מער ניט שקלאפן...
(פון א פאפולער לידל)

א זוניגער, פראסטיגער פרימאָרגן.
פארסאָפּעטע שפארט מען זיך אריין אין די סאָבוויי-וואַגאַנען.
וויפיל פון די טויזנטער דאָ פאָרן אין דעם סטרייק-דיסטריקט
צו שטעלן זיך אין דער פיקעט-ליין?
עס איז נאָך גאָר פרי, נאָר פון אונטער דער ערד ציען זיך
שוין אומענדלאַכע מענטשן-שטראַמען, וואָס פארפלייצן דעם דיסטריקט
פון דער נאָרד-אינדוסטריע. עס איז נאָך שווער צו באַשטימען אין
דעם בלאַק פון דער 34טער גאַס און דער זיבעטער עוועניו ווער עס
לויפט ערגעץ אין אַ שאַפ אַריין און ווער עס גייט פיקעטן. די
פאָליסלייט נייען דאָ אַרום איינציגווייז און דרייען זייערע קלאַבס
מיט אַ מינע, וואָס זאָגט: וואָס מיר קלאַב, ווען מיר קלאַב? דאָס
איז אזוי זיך אַן אומשולדיג שטעקעלע...
אוי האָט דאָס שטעקעלע אַ פאָר בלאַק ווייטער געבוכטשעט אין
די זייטן פון די פיקעטס!

וואָס אַ טראַט ווייטער ווערט דער עולם אויף די טראַטואַרן
אַלץ געדיכטער; אַ סך פון די, וואָס קענען זיך ניט דורכשפאַרן,
גייען אַראָפּ אין מיטן גאַס און דרייען זיך אַריין אין דעם פלאַנטער
פון די אויטאָמאָבילן, פון די פראַכט-וואַגנס און פון די ריזיגע
טראַקס, וואָס פארנעמען דאָס מיסט און אַש. דאָס לויפן די איילנ-
דיגע, וואָס ווילן זיך ניט אויסמישן מיט די, וואָס שפאַנען לאַנגזאַם

אויף די טראַטואַרן. די פּאָליסלייט דאָ גייען שוין צו צוויי און צו דריי; זיי האַלטן זייערע קלאַבס פאַרשטייפט אין זייערע הענט.

דערפילסט מיט אַמאָל, אז ורו ביזט אויף דעם קאַמפּס-פּלאַץ... עס גייט די קייט צווישן די ווענט פון די הויכע געביידעס... דורכ-ברעכן זיך דאָ איז ניט קיין לייכטע זאַך...

מ'גייט שטיל און מיט ערנסטע געזיכטער. דאָ איז ניט קיין פיקניק — עס איז דאָ אַ גרויסער קאַמף. דאָ גייען אויספרובירטע קעמפער, וואָס האָבן אין דער געשיכטע פון אַרבעטער-העלדישקייט שוין ניט איין שיינ קאַפיטאַל אַרײַנגעשריבן.

מ'איז שטיל, אָבער בלויז אַ קורצע ווילע, — די שטילקייט ווערט באַלד פאַרביטן מיט הילכונגע אויסרופן פאַר דעם סטרייק און מיט מונטער גאַזאַנג פון סטרייק-לידער. די ערנסטע געזיכטער לייכטן אויף מיט באַנייטערונג און מיט מוטיגער אַנטשלאַסנהייט. צווישן די ווענט פון די הויכע מויערן קלינגט אַפּ דער רוף:

— הורא פאַר די סטרייקער!

— הורא פאַר די נידל-טריידס אינדאָסטריעל יוניאָן!

— דאַן ווייט די סקעבס! (אַרונטער מיט די סקעבס!)

— קאַס דאַן ענד העלפּ אָס ווין ווי סטרייק! (קומט אַרונטער

און העלפט אונז געווינען דעם סטרייק!)

פּאָליציי נעמט זיך צו דער אַרבעט

דורך די רייען פון די מאַרשירענדיגע טראַגט זיך מיט אַמאָל דורך די ניס, אז מ'האַט שוין אָנגעהויבן אַרעסטירן. די מאַסע ווערט ווי עלעקטריזירט, די אויסרופן ווערן נאָך הילכונגער, די צאָל פון פּאָליסלייט ווערט אַלץ גרעסער און גרעסער. פון דערווייטנס דערזעט זיך עפעס אַ מענטשן-קנויל, דאָרט שמופּט מען אַרעסטירטע פיקעטס אין אַרײַנגאַנג פון אַ גרויסער שאַפּ-געביידע ביז עס וועט אַנקומען אַ פאַטורל-וואַגן זיי אוועקצופירן.

די אַרעסטירטע זינגען אויף אַ קול:

— אַן די לייז, אַן די לייז... אַן די פיקעט-לייז... סאָלידאַריטי

פאַר עווער... הוריי פאַר די פיקעטס!...

די מארשירנדיגע ענטפערן אָפּ; דאָס געזאָנג פאַרהילכט דאָס פייפן פון די פּאָליסלייט, וואָס דערטראַנט זיך אַהער פון דעם צווייטן בלאַק, וואו מ'מאַכט נייע אַרעסטן. דאָס געזאָנג פאַרהילכט אויך דאָס רעווען פון די אויטאָמאָביל-טרובעס, וואָס פּאָדערן פאַר זיך אַ וועג אין די שמאַלע גאַסן, וואָס זענען איצט געדיכטער פאַר-שפאַרט ווי אַלע מאָל. נאָר איבער דעם נאַנצן טומל דערהערט זיך אַ הייזעריג רעווען פון אַ טרובע, וואָס זאָגט אָן, אַז אַ פּאָליציי-וואָגן איז אין אַיילעניש וואָס שנעלער אַהער צוצוקומען.

ביים רעדל אַ ריזיגער פּאָליסמאַן, ביי זיין זייט נאָך אַ ריז; פון ביידע זייטן שטעלן זיך אויס אַ האַלבער טויז בלויע רעק מיט די קלאַבס גרייט צו שטורבען די אַרעסטירטע. דער פאַטרו-וואָגן איז אַן אָפּענער. די אַרעסטירטע, וואָס האָבן ניט קיין פּלאַץ אויף די צוויי לאַנגע שמאַלע בענק, שפאַרן זיך צונויף שטייענדיג און אויף די מונטערע אויסרופן פון די מאַרשירנדיגע פּיקעטס ענטפערן די אַרעסטירטע מיט קראַפט אין זייערע שטימען, מיט פרייד אויף זייערע געזיכטער:

— קיפ איט אָפּ, הוריי פאַר די סטרייק! (שמעלט זיך ניט אָפּ, הורא פאַר דעם סטרייק!)

די טרובע פון דעם פאַטרו-וואָגן רעוועט און פּאָדערט פאַר זיך אַ וועג, נאָר די גאַס איז דוקא פאַרשפאַרט אַזוי, אַז מ'קען דאָרט ניט דורכקריכן. די היטער אויף דעם וואָגן ווערן גערוועזן, מיט יעדער מינוט ווערט דער עולם פּיקעטס אויף די טראַטואַרן געדיכטער, די געזאָנגען ווערן הילכיגער, פון די פענסטער פון אַלע געביידעס שטעקן זיך אַרויס קעפּ, עס פּאָכן טיכלאָך און היט; פאַרבייגייער שטעלן זיך אָפּ און די גאַס ווערט שוואַרץ פון מענטשן.

— הורא פאַר די סטרייקערס! — רופן אויס די צונויפ-געשפאַרטע אַרעסטירטע פּיקעטס. אין אַ מעכטיגן ענטפער צעטראַגט זיך דער רוף פון די קעמפער, וואָס שטייען דאָ אויף דעם טראַטואַר, און ווי אַן עכאָ דערהערט זיך דער זעלבער רוף פון צווייטן בלאַק און פון דריטן בלאַק. עס דאַכט זיך, אַז דאָס האָבן די פּיקעטס דאָרט געענטפערט אויף דעם רוף דאָ, נאָר דאָרט גייען

אויך אַן אַרעסטן און אויך דאָרט באַגלייטן די פּיקעטס זייערע אַרעסטירטע חברים מיט אויסרופן און מיט געזאַנג. ניט אַלע פּיקעטס פּירט מען אין אָפּענע פּאַטרול-וואַגנס, די מערסטע שפּאַרט מען אַרײַן אין פּאַרמאַכטע קאַסטנס, מ'שטעלט אַוועק אַ וועכטער ביים טיר און מ'אַנטלויפט מיט דעם וואַגן אויף שנעל, ווי פון פייער. אויף די אָפּענע פּאַטרול-וואַגנס חנ'דל'ט זיך אין גאָלד דער אויפּשריפט אויף דעם בלויען קאָליר פון דעם אויטאָ-מאָביל: „עמוירדזשענסי סוירוויס“. דער פּאָליס-דעפּאַרטמענט פון ניו יאָרק איז ניט הינטערשטעליג, ווען עס קומט אויס צו פּאַסן סטרייקערס, הלואי וואָלט ער אַזוי געווען אויפ'ן פּלאַץ און געוויזן אַזאַ פינקטלאַכקייט ביים כאַפּן די גענגסטערס, וואָס האָרדעווען פּראַנק און פּריי.

אַט פּירט מען נאָך אַ גרופּע אַרעסטירטע. עס פּאָכן היטלען, עס הילכן רופן, די פּיקעטס שליסן געדיכטער די רייען און באַגלייטן די אַרעסטירטע חברים מיט געזאַנג; די אַרעסטירטע קעמפּער און זייערע פּירער ענטפּערן; דאָס געזאַנג פון די נאָך פּרייע און פון די שוין אַרעסטירטע ניסט זיך צונויף אין איין מעכטיגן קלאַנג. דער פּאַטרול-וואַגן בלייבט שטיין, פון אַן אַריינגאַנג אין אַ גרויסער געבידע פּירט מען אַרויס נאָך עטלאַכע אַרעסטירטע. דאָס דינט פּאַר אַ סיגנאַל פּאַר אַ נייער מעכטיגער דעמאָנסטראַציע פון די טויזנטער אַרבעטער.

עס לויפט פּאַרביי נאָך אַ פּאַטרול-וואַגן, די פּאָליסלייט רינגלען אַרום נאָך אַ גרופּע פּיקעטס און שפּאַרן זיי אין איילעניש אַרײַן אין אַן אַריינגאַנג, עס קומט אַז די נייע פון נאָך און נאָך אַרעסטן, נאָר די פּיקעט-ליין איז ניט צעריסן, די רייען פון די מאַרשירנדיגע זענען ניט צעבראָכן. עס דאַכט זיך, אַז די אַרמיי פּיקעטס ווערט גרעסער און גרעסער און די טראַטואַרן זענען שוואַרץ און די געזאַנגען זענען מעכטיגער. עס דאַכט זיך, אַז די פּיקעט-ליין האָט גאָרניט קיין אַנהויב און האָט גאָרניט קיין סוף. די פּיקעט ליין גייט און גייט און גייט... מ'קען זי ניט צעברעכן!

בינגהעמטאן האט א שפייזער.

גייט ארויס, איר שטעט און שטעטלאך פון דעם גאנצן לאנד, און נעמט אראפ א ביישפיל פון בינגהעמטאן, ווי צו לעבן אין רו און אין פרידן.

דאָרט האָבן צוויי שיד-פאַבריקאַנטן צוגעטראַכט א „פעטנט“ ווי צו הערשן איבער טוויזנטער שקלאַפּן אזוי, אז עס זאָל זיין שאַ, שטיק, און די באַהערשטע זאָלן אפילו קיין פיפּס ניט טאָן.

און די צוויי שיד-פאַבריקאַנטן זענען ניט אַבי ווער — דאָס זענען די צוויי בערן: אינדיקאַט און דושאַנסאָן. איר קענט ניט כאַפּן קיין שפּאַן אין בינגהעמטאָן, ניט אָנשטויסנדיג זיך אויף איינעם פון די צוויי נעמען.

ווי אין דער באַרימטער קינדער-מעשה'לע מיט דעם „קאַניט-פאַרשטאַן“, אזוי הערט איר דאָ נאָר בלויז: אינדיקאַט און דושאַנסאָן, און ווידער אינדיקאַט און דושאַנסאָן.

עס פאַרט פאַרביי אַ באָס — טראָגט ער דעם אויפּשריפט: „אידיקאַט“; עס פאַרט אַ צווייטער — טראָגט ער דעם אויפּשריפט: „דושאַנסאָן“. עס לויפט פאַרביי אַ טראַמווי-וואַגאָן — ווידער די זעלבע מעשה; עס טראָגט זיך דורך מיט געפילדער אַ סקריפענדער באַן לעבען אַ סטאַנציע — ווידער אינדיקאַט און ווידער דושאַנסאָן אויף גרויסע שילדן. עס לויפן פאַרביי ריזיגע געביידעס, וואָס שפייזן דורך גרויסע קוימענס מיט גאַנצע וואַלקנס רויך — ווידער אינדיקאַט און ווידער דושאַנסאָן. דאָ און דאָרט, אין אלע עקן שטאַט, איז צעוואָרפן אַ צאָל קראַמען מיט די איניציאַלן אויף די שילדן „אי.“ און „הוש.“ איר פאַרשפאַרט שוין עמיצן פרעגן — דאָס זענען די ראשי תיבות פאַר אינדיקאַט און דושאַנסאָן.

אַבער דאָס איז נאָך ניט אַלץ. דער איינפלוס פון אינדיקאַט און דושאַנסאָן שפרייט זיך אויס אויך דאָרט, וואו עס גלאַנצן ניט

די באגלידעטע שילדן מיט די צוויי נעמען. זייער איינפלוס איז אומעטום.

זיצט א חבר און דערציילט :

— אלץ לעבט דאָ פון דעם שוך. דאָ ווערט אויסגעארבעט לעדער; דאָ ווערן טעגלאַך פאַבריצירט טויזנטער פּאַר שייך — די גאַנצע שטאָט לעבט פון די שייך-ארבעטער.

— וועט מען אָבער פרעגן ביי די שטאָט-לייט, וועלן זיי ניט צונעבן, אז זיי לעבן פון די שייך-ארבעטער; אלע וועלן אייך דער-ציילן, אז זיי לעבן פון אינדיקאָט און דזשאַנסאָן.

— מ'האָט אלעמען איינגעוויקלט אין אַ מין פאַרגעטערונג פאַר די גרויסע פאַרזאָרגער, „וואָס שניידן זיך אַ פּאַלע“ פאַר דעם „אַרימען ברודער-ארבעטער“.

— עס גייט ניט אוועק קיין טאָג, די צייטונגען זאָלן ניט צו-שמירן עפעס אַ מעשה פון די פּילאַנטראָפּישע אויפּטואונגען פון די צוויי פאַבריקאַנטן. אָט וועלן מיר נעמען אַ צופּעליגן נומער פון אַ צייטונג — מיר וועלן דאָרט זיכער עפעס געפינען פון דעם סאָרט.

דער חבר צעעפנט אַ נומער פון אַן אָרטיגער צייטונג, גיט אַ זוך, און עס נעמט אים ניט לאַנג און ער רופט אים מיט צאָרן :
— איר זעט, נאָר ניט לאַנג געראַפּט זוכן. אָט איז עס. אָבער וואַרט, איך וועל אייך נאָך אַביסל דערציילן פון די, וואָס אַרבעטן אין דעם היינן גייעדן, און נאָכדעם וועט איר איבערלייענען דאָס, וואָס עס איז דאָ אָנגעקוואַטשעט.

און ער דערציילט, ווי די צוויי שייך-פאַבריקאַנטן באַרימען זיך, אז פאַר די 30 יאָר פון דער עקזיסטענץ פון זייערע פאַבריקן, איז נאָך ביי זיי קיין איין סטרייק ניט געווען.

ניט קיין סטרייק איז ביי זיי געווען, ניט קיין יונגאָן איז ביי זיי דאָ — זיי אליין באַזאָרגן שוין די אַרבעטער.

היווער, קראַמען, באַנקען, פיזישע און גייסטיגע שפּיט, — אלץ, אלץ באַזאָרגן די ברויטגעבער. די אַרבעטער דאַרפן בלוזי נעמען און דאַנקען.

ווי די אַמאָליגע פעאַרלאַע באַראָנען, אזוי פירן זייער מלוכה די מאָדערנע געלט-באַראָנען אין דער שטאָט בינגהעמטאָן; און ווי

אין די אלטע גוטע צייטן, סריגן זיי לויב-געזאָנגען אויף דער ערד און מ'פארזיכערט זיי, אז זיי וועלן האָבן דעם גן-עדן אויף, "יענער וועלט". נאָר זיי פאָרנעסן דערווייל ניט צו באַוואָרענען זיך אליין מיט אַ גן-עדן אויף דער וועלט.

פאַר זייער כבוד-וועגן האָט מען צוויי שמעט געקרוינט מיט זייערע נעמען — איין שמאַט הייסט „דזשאַנסאָן סיטי“, די צווייטע הייסט „אינדיקאָט סיטי“. פון וויגעלע הויבן שוין די קינדער אָן איינצו'חור'ן די צוויי נעמען, זיי זאָלן חלילה ניט פאָרנעסן דעם גנאָד פון די צוויי ברויט-געבער, וואָס זאָרגן פאַר דער סטאָדע שאָף.

און די סטאָדע בלייבט אַ סטאָדע, ווערט אויסגעריסן, אַרבעט שווער, איז שמענדיג איבער'ן קאַפּ אין צאָלונגען, איז פאַרשקלאַפט צו דער סטאָר, צו רעדן הויז, צו דעם מעכל און צו צענדליגער אַנדערע קלייניגקייטן. קייטן אָן אַ שיער טראַגט אויף זיך דער מאָדערנער שקלאַפּ ביי זיין מאָדערנעם באַראָן, און ער וואַגט ניט אַ פּיפּס צו טאָן, ווייל אַרבעטער טאָרן ניט פאָדערן. בעטן מעגן זיי; ביים האַר חסד זוכן — דאָס יאָ, אָבער רעכט פאָדערן — דאָס טאָר מען ניט.

דערציילט דעם חבר'ס פרוי: — געאַרבעט אַמאָל אין דעם גן-עדן — שטיק-אַרבעט איז דאָס געווען — האָט מען פּלוצלינג דער-קלערט, אז מען נעמט אַראָפּ פון די פּרייזן. עס איז ניט מעגלאַך געווען צו פאַרדיגען גענוג אויף אַ שטיקל ברויט. האָט זיך אַ גאַנצער דעפּארטמענט אויפגעהויבן און דערקלערט, אז זיי וועלן ניט אַרבעטן. עס איז אַריין אַ מענעדזשער, און דאָס ערשטע, וואָס ער האָט, אַ שוידערלאַך-אויפגעבראַכטער, אויסגעשריען, איז געווען: „זעצט זיך שוין צום וואַרשטאַט; ביי אינדיקאָט און דזשאַנסאָן סטרייקט מען ניט.“

ערשט נאָסרעם, ווי די אַרבעטער האָבן געוויזן, אז זיי פאַלגן, האָט מען גענומען צו זיי ריידן.

אין משך פון לאַנגע יאָרן האָט מען די אַרבעטער גוט אויס-געמושטירט זיי זאָלן וויסן ווי צו קושן די רוט, וואָס שמייסט זיי.

* * *

איך נעם די צייטונג און ליען אַ לאַנגע געשיכטע פון דעם, ווי אזוי „דזשיי“ האָט דורכגעפירט אַ שטיקל פילאַנטראָפישע אַרבעט: דער גרויסער פאַרזאָרגער ווערט אפילו ניט אָנגערופן ביים ערשטן נאָמען. עס איז גענוג בלוז אַן איניציאַל, אַן ערשטער בוך-שטאַב פון זיין נאָמען, און אַלע דאַרפן שוין וויסן, וועמעס גרויסקייט עס ווערט גערימט.

די געשיכטע, וואָס די צייטונג דערציילט, איז אַ שטיק קוואַטש וועגן דעם, ווי מ'האַט אַן אַרבעטער-פרוי באַצאָלט פאַר אַ טאָג צייט, ווען זי האָט ניט געאַרבעט, ווייל מ'האַט זי אוועקגערופן צום טויטן-בעט פון איר שטאַרבנדער מוטער; ווי די פרוי איז געקומען באַ-דאַנקען, און ווי גוטמוטיג דער פאַרזאָרגער האָט געשמייכלט און „האַט אפילו קיין וואָרט ניט געזאָגט“.

— נו? — פרעגט דער חבר, נאָכדעם ווי איך האָב אוועקגעלייגט די צייטונג אָן אַ זייט.

— הייסט עס, איר האָט דאָך ודאָ טאַקע גאָר אַ ריכטיגן שפייזער ביי אַיך אין שטאָט, — זאָג איך, — מ'דאַרף דאָס טאַקע דעהצילן, אַז אַנדערע שטעט זאָלן אויך וועגן דעם וויסן.

— יאָ, אַ שפייזער, וואָס דערשפייזט ניט, — זאָגט סאַרקאַסטיש דער חבר, — אַ שפייזער, וועמען מ'קוישט די הענט פאַר ברעקלאַך פון זיין טיש.

מיר פאָרן. עס טראָגט זיך דורך איין ריזיגער קאַרפּוס נאָך דעם צווייטן; עס הערט זיך אַ גערוד פון לעדער; עס רייסן זיך פון קוימענס וואָלקנס רויך; מ'שלעפט קאַסטנס איבער גרויסע פלאַטפאָרמעס; עס קומען אָן און גייען אָפּ באַנען; טויזנטער אַרבעטער קומען און גייען אוועק; עס ווערן געשאַפן ריזיגע פאַר-מעגנס, און פון דער גאַנצער פּראַצע ווערט אַלץ מער און מער געבוט דער רום פון צוויי, בלוז צוויי און ניט מער ווי צוויי. די טויזנטער זענען די סטאַדע — אַלץ איז בלוז פאַר די באַראַנען.

איך צעזעגן זיך מיט די חברים, און ווען איך שטיי שוין אויף די טרעפּ פון וואַגאָן, שרייט מיר איין חבר נאָך: — פאַרגעסטזשע ניט, אויב איר וועט שרייבן וועגן אונזער שפייזער, דערמאָנט, אַז ער דערשפייזט ניט.

עס לויפט מיט אימפעט מין באַן פאַרביי אינדיקאַט סיטי,
פאַרביי דזשאַנסאָן סיטי; עס קייקלט זיך דורך אַ בערגעלע מיט
קברים: אַרימע לייט אונטער קליינע שטיינרלאַך, און די, וואָס
זענען רייך געווען, אונטער גרויסע אימפּאָזאַנטע שטיינער. עס ליגן
דאָ און דאָרט אין טאָל קליינע פאַרכמורעטע שטיבלאַך, און אויפ'ן
שפיץ באַרג שטייט באַנאָסן מיט זון אַ פּראַכטפולער פּאַלאַץ. אין די
אויערן קלינגען נאָך די ווערטער פּונ'ם חבר:

— ער שפּייזט, נאָר ער דערשפּייזט ניט.

און אין מוח דרייען זיך נאָך אַמאָל און נאָך אַמאָל די זעלבע
ווערטער פון „די צוויי ברידער“:

„אויף יענער זייט ים איז געשטאַנען אַמאָל
אויף הינערשע פּיסלאַך אַ הייזל אין טאָל.“

און עס דערמאָנט זיך ווידער:

„באַטראַכט נאָר דיין ברודער, דאָס איז אַ פאַבריק
פון קרעלן, בריליאַנטן, דיאַמאַנטן און גליק.“

עלעוויטאָר, דער שפייז-מאגנאט און מאָנטאָמערי וואָרד און סירם ראָבוק און וואלוואַירט איבער אַלעס.

און אומעטום, וואו אַרבעטער פאַרקויפן זייערע הענט, ווערן זיי אָפּגענאַרט און עקספּלואַטירט און אומעטום זענען דאָ גענוג יוניאָן-פאַרפירער, וואָס העלפן האַלטן די אַרבעטער אין קייטן.

נאָר אַפילו וויסנדיג דאָס אַלעס, וועט ביי אַייך פאַרט אַ טיאָקע טאָן אין האַרצן ווען איר וועט אַריינפאַרן אין דעם שטאַט נעבראַסקאַ — עפעס פאַרט איר דאָך אויף אַ באַזוך צו די אינדיאַנער.

אינדיאַנער, וואָס טאַנצן אַרום פייערן.

אינדיאַנער, וואָס גייען אויסגעפּוצט אין פּעדערן.

אינדיאַנער, וואָס וואוינען אין שייַן-באַפּוצטע פּאַלאַטקעס.

אינדיאַנער, וואָס טראָגן נאָך אין זיך דעם אַנדיינק פון די יאָרן, ווען כלויז צו זיי אַליין האָבן די ווינטן פון די אַמעריקאַנער סטעפעס גערעדט.

אינדיאַנער...!

אַ רעשטל פון אַ פאַרגאַנגענער וועלט.

אַ זכר פון פרימיטיווער פּשטות.

קינדער פון דער נאַטור, וואָס זענען פאַרבליבן אומבאַרירט.

איר וועט זיכער וואַרטן מיט אומגעדולד ביז איר וועט שוין

צו אָט די אינדיאַנער צוקומען.

די וועגן פון נעבראַסקאַ זענען ניט שייַן און ניט מיאום — שוין געזען שענערע וועגן, און די פאַר באַגרינטע בערגלאַך באַשיינען ניט די גרויסע פּלאַכן פון די אומגענדלאַכע קוקרוזע-פעלקער.

דער וועג לויפט באַרג-אַראָפּ און פון ווייטנס זעט זיך אַ ריזיגער שטאַלענער שטאַם, וואָס איז אזוי די הויך ווי אַן אַכט-צען-שטאַקייגע הויז. אויף דעם שטאַם הוידעט זיך אַן אַמעריקאַנער פּאָן. דער שטאַם שטייט אין סאַמע מיטן וועג. עס דאַכט זיך, ווי מ'האַט אים דאָ אוועקגעשטעלט מיט דער אַבזיכט ער זאָל פאַרצאַמען דעם וועג. עס איז פונקט ווי ער וואָלט זאָגן:

— סטאַפּ, בלייבט שטיין! אָט די צוויי שורות כאַלפּקעס פון ביידע זייטן, אָט די עטלאַכע קרעמלאַך — אָט דאָס איז אַלץ, וואָס

מיר האָבן דאָ פאַרזאָרגט פאַר דעם ווינעבעיגא שבט פון די אינדיאַ-
נער. אַט דאָס איז טאַקע ווינעבעיגא אַליין!
לאַמיר-זשע גיין באַטראַכטן ווינעבעיגא.

א פּול רום — דער ערשטער צייכן פון „ציוויליזאַציע“. א
הענדביל אין די פענסטער זאָגט אָן די בשורה: הופּי! הופּי!
הופּי! — א דזשעז-בענד קומט. עס וועט זיין פּריילאך אין שטעטל
— צווייטער צייכן פון „ציוויליזאַציע“.

פון איבער א קרעמל כריפעט א גרויסע טרובע פון א ראדיאָ
און בריינגט די סאַמע לעצטע נייעס פון א פּוטבאָל-שפּיל — נאָך
א צייכן פון „ציוויליזאַציע“.

אַט איז נאָך א הענדביל, וואָס זאָגט אָן, אז עס דאַרפן באַלד
פאַרקומען וואַלן פאַר א „טרייבל קאָנסיל“ (פאַר דעם ראַט פון דעם
שבט). דער הענדביל דערציילט, אז די וואַלן וועלן פאַרקומען דורך
באַלאַטס און אז מ'דאַרף דערוויילן: „די בעסט פּריענדס אָוו די
פּיפּל“ (די בעסטע פּריינט פון פּאָלק) — איז דאָך דאָס אַודאי א
צייכן פון דער העכסטער אַמעריקאַנער ציוויליזאַציע מיט אַלע אירע
חנ'עוודיגע איינצעלהייטן פון וואַלן, וואָס זענען אין אַמעריקע
טאַקע דער „אַמת'ער אויסדרוק פון ווילן פון פּאָלק“.

גייען פאַרביי צוויי יונגע אינדיאַנערקעס. זיי זענען געקליידט
גרויסשטאַטיש: טראָגן הויכע אַפּצאַסן; די באַקן און די ליפּן
אַנעפאַרבט; קייען נאָם — אַמת'ע טעכטער פון דער דזשעז-אַמעריקע
פון 20טן יאָרהונדערט.

אַט גייט אַ יונגע אינדיאַנערקע און פירט אַ קינד ביים האַנט.
ניטאָ קיין צייכן פון דער אינדיאַנערקע מיט דעם קינד איינגעפאַסט
אין אַ שאַל אויף דער פּלייצע. אין סיר-סיטי באַגעגנט מען נאָך יאָ
אַזעלכע מאַמעס מיט קינדער אויף די פּלייצעס, נאָר אין דער
„אינדיען רעזערווישאָן“ זעט מען שוין אַזעלכע ניט.

ביים „פּול-רום“ שטייען אינדיאַנער און קוקן מיט טעמפע
בליקן אין ערניץ ניט. איך גיי צו צו איינעם און פאַרפיר מיט אים
אַ געשפּרעך. איך פרעג אים, פון וויפּיל מיטגלידער באַשטייט דער
ראַט פון דעם שבט. ער דערקלערט מיר, אז דער ראַט האָט 12

מיטגלידער, נאָר „דעי דו נאט עמאונט טו עניטינג“. (זיי האָבן ניט די ווערט קיין פארבויגענעם דרייער).

מיט אַ ליאַרם און געפילדער טראַגט זיך אָן אַ „ליזע“ (אַ פאַרד-מאַשינדל) און בלייבט שטיין לעבן „פול-רום“, אַ גרופע יונגע אינדיאַנער בחורים שפרינגען אַרויס פון דעם אויטאָמאָביל; זיי רויכערן סיגאַרן, זענען שטאַטיש געקליידט און דאָס שטאַלענע פערדל האָט שוין ביי זיי מער חן ווי דאָס פערדל, אויף וועלכן זייערע זיידעס האָבן זיך איבער די פּרעריס געטראָגן.

איך שטעל אָפּ אַ אינגעלע פון אַ יאָר 10 און פּרעג אים:

— שפּילסטו זיך מיט אינדיאַנער אינגלאַך?

— שור, היר איז וואָן (זיכער, אָט דאָ איז איינער), — ענט-פערט ער מיר און ווייזט אָן אויף אַ ווייס אינגעלע, וואָס לויפט מיט אים זייט-בוי-זייט.

עס ווייזט זיך אַרויס, אַז דאָס ווייסע אינגעלע איז טאַקע אַ זון פון אַן אינדיאַנער. עס האָט זיך שוין אזוי איבערנעמישט דאָס בלוט, אַז מ'דערקענט שוין באַלד ניט ווער איז ווער. און וואָס איז דער חילוק? ווייסע אַמעריקאַנער, צי רויט-הוטיגע אַמעריקאַנער — אַלע מיט „טשוואַינג-גאַם“, אַלע פאַרטומלט אין דושעז, אַלע גע-בענטשט מיט דעם „פול-רום“ — אַלע אַלצאיינס „ציוויליזירט“.

זיצן דריי פּוכקע יענקישע טעכטער אין אַ „קופּ“-אויטאָמאָביל, דאָס איז אַ מאַשינקע בלוז פאַר צוויי. לויט זייער וואָג וואָלטן זיי, ווי מיין באַגלייטער דערקלערט מיר, אויף דעם אָרטיגן „סטאַק-מאַרקעט“ פאַררעכנט געוואָרן אין דער קאַטעגאָריע פון די „טשאַיס“ בתּמח'לאַך.

כיביצען אַלע דריי און קייקלען זייערע שטאַלציגע פעסלאַך איינע אויף דער צווייטער.

לאָמיר הערן וואָס וועלן זיי זאָגן וועגן די „אינדיענס“, — פאַר-אינטריגיר איך מיינע באַגלייטער.

— לאָזט זיי צורו, — ענטפערט מען מיר, — זיי וועלן זיך נאָך באַליידיגן, אַז מ'וועט צו רעדן וועגן „אינדיענס“.

עס איז טאַקע אזוי געווען. אויף מיין פּראַגע: זענען דאָ אַ סך „אינדיענס“? האָבן אַלע דריי מיט אַמאָל אָפּגעענטפערט:

— ווי דאָנט מיקס וויט אינדיענס, ווי נאָו נאַטינג אַבאָוט דעם.
(מיר מישן זיך ניט מיט די אינדיאנער, מיר ווייסן גאָרנישט וועגן זיי.)

אָ, זיי זענען ביי זיך שטאַלץ, די יענקישע טעכטער, כאַטש פּרענט זיי פאַרוואָס.

די אינדיאנערקעס פאַרבן זיך שוין פּונקט ווי זיי; קייען דעם זעלבן „גאָס“; ווינקען ווי זיי מיט די אויגלאַך; זענען שוין פּונקט ווי זיי „אויסגעמענטשלט“.

אַמעריקע, האָסט שוין דיינס דערנרייכט — דו האָסט שוין דעם אינדיאנער באַשאַנקען מיט דיין קולטור און פון זיין אַמאָליגער אייגנאַרטיגקייט איז קיין זכר ניט געבליבן.

יענקישע טעכטער, צווישן אייך און די רויט־הוטיגע איז שוין אַ גאָר קליינער אונטערשייד געבליבן; אויב עס פעלט זיי אַביסל אין וואָג ווי אייך, וועלן זייערע טאַטעס, אויב זיי קאָנען נאָר אונטערהאַנדלען מיט „מונשיין“ (בראַנפּו), דאָס פאַר זיי איינקויפּן.

קיין אינדיאנער זענען שוין אָבער ניטאָ — מ'האַט זיי שוין אַפּגעמעקט. די „צוויליאַציע“ האָט געמאַן איר אַרבעט פּולקאַם.

און דער ניאנארא-טייד קיקלמ זיינע וואסערן...

עס ציט ווי דורך א כשוף צו דעם ניאנארא-וואסערפאל. נאך אמאל און נאך אמאל ווילט זיך קומען אהער און אין ערפורכט באטראכטן דעם גרויסן וואונדער.

קענסט זיך קיינמאל זאט ניט אַנקוקן. קענסט קיינמאל ניט פארגעסן דעם צויבער פון אַט-דעם וואונדער, וואָס די נאַטור באַ-ווויזט דאָ יעדע שעה פון טאָג.

געווען ביים ניאנארא-וואסערפאל אין שפעטער שטונדע פון דער נאַכט, ווען אין דעם געדיכטן נעבל האָט מען ניט געקענט זען וואָס עס טוט זיך אפילו אויף א שפאן פאראויס, ווען בלויז די מעכטיגע, אומאויפהערלאכע דונערן האָבן געטרייסלט די לופט און האָבן אָנגע-זאָגט, אז ערגעץ דאָ וואָיעוועט א ריז.

געווען ביים ניאנארא-וואסערפאל אין דער פרימאָרגן-שעה, ווען די זון גייט ערשט אויף, ווען די נאַכטיגע בלויקייט מישט זיך אויס מיט דער צארטער אַנדייטונג פון א רעגנבויגן, וואָס ווערט געבוירן אין די שוימענדיגע וואסער-שלייערס.

געווען ביים ניאנארא-וואונדער אין הייסע זומער-טעג, ווען עס איז אזוי גוט זיך פארקלייבן ערגעץ אויף די קליינע, קילע אינזלען, וואָס זענען צעוואָרפן אין טיך, דאָרט וואו ער לאַשטשעט זיך אַרום די שטיינדלאַך און גרייט זיך ערשט צו, שפרינגענדיג פון שטיין אויף שטיין, צו זיין גראַציעזן פארנויג איידער ער בויגט זיך אין אַפגרונט אַראָפּ.

געווען ביים ניאנארא-טייד אין אַוונט-שעה פון הערבסט, ווען א דריבנע רעגנדרל האָט אַלעמען פאַריאַגט, און ווען דו ביסט א פאַר-נאַפּטער, פאַרגעסנדיג אַן דער נאַסער קעלמ, געשטאַנען דאָ איינער אַליין א שעה נאָך א שעה.

געווען אין א ווינטער-טאָג אין דער סאַמע טיפעניש פון אַפגרונט,

וואוהין עס קייקלען זיך פון דער הויכער הויך די וואסער-צעפ. אויף שניי-בערג און אויף אייז-שפיצן זיך געדראפעט, און געשפרונגען פון בארג צו בארג, ניט געקוקט אויף אלע וואָרנונגען, אז דאָ לויערט געפאר אויף יעדן טראָט.

אין בלענדענדיגן געמיש פון דער זילבער-שיין פון שניי און זון באַטראַכט אין ערפורכט די אַרבעט פון דעם קינסטלער, דעם פראָסט, וואָס האָט דאָ אויסגעפלאַכטן וואונדער-אַרנאָמענטן, וואָס האָט דאָ געשאַפן טעמפלען און סודות/דיגע שטיגן, וואָס האָט צעשטעלט דאָ וועלדער און אויסגעפּוצט זיי אין גירלאַנדן, וואָס האָט דאָ אַ כּשוף-וועלט צעשטעלט ביים סאַמע פּוס פון גרויסן וואונדער — ביים פּוס פון ניאגארא-פאַל.

געווען דאָ אין דער שעה פון אָוונט, ווען מענטשנ'ס האַנט האָט דעם וואַסערפאַל מיט זונען קינסטלאַכע באַלויכטן. געזען די שפּיל דאָ פון פּיל-קאָלירטע זונען, וואָס האָבן מיט דעם וואַסער-פאַל פאַר-אייניגט זיך אין טאַנץ. געזען ווי גינאַנטישע פּראָזשעקטאָרס האָבן שפּילעוודיג דעם וואַסער-פאַל געהילט אין שליייערן פון פּיל-צאָליגע קאָלירן. געזען דעם ניאגארא-וואַסערפאַל פאַרקליידט אין אַ פּורפור-מאַנטל, באַזוימט מיט זילבער און מיט דימענטן באַשפּריצט. געזען דאָ אַ סימפּאָניע פון קאָלירן, וואָס האָט מיט דעם וואַסערפאַל צוזאַמען געשאַפן פאַר'ן אויג אזא צויבער, וואָס קען זיך קיינמאָל ניט אויסמעקן פון זכרון.

פאַרגאַפּט געשטאַנען דאָ אין יעדער שעה פון טאַג און נאַכט; מיט דעם צויבער קיינמאָל ניט געזעטיגט זיך אין קיין צייט פון יאָר; און אלע מאָל די זעלבע האַפענונג און אלע מאָל דער זעלבער וואונש — נאָך אַמאָל און נאָך אַמאָל דערלעבן דיך צו זען, נאָך אַמאָל און נאָך אַמאָל שטיין דאָ אַ פאַרגאַפּטער פאַר דיר, ניאגארא-טייך!

* * *

ברייט האָט זיך דער ניאגארא-טייך צענאַסן ביים סאַמע ראַנד פון פעלן, איבער וועלכן ער קייקלט זיך אין אָפּגורנט אַראַפּ. לאַנגזאַם ציט זיך דאָ דער שטראָם; עס דאַכט זיך, אז דער טייך באַוועגט זיך דאָ אינגאַנצן ניט. בלויז ביי די שטיינדלאַך שלאַנגט דער ניאגארא אויף אַביסעלע זיין ווייסן שוים, נאָר אַלץ אָן

גרויסן טומל און אַן איילעניש אינגאַנצן, פונקט ווי ער וואָלט אַבוּיכט־
לאַך געזוכט זיך דאָ צו פאַרהאַלטן און דאָ באַשטימען פריער צי יאָ
ניין איבער'ן ראַנד, צי אפשר נאָר פאַרטאַרמאַזירן דאָ דעם שטראָם.

אַט איז שוין דער ברייטער זילבער-פּאַס ביים סאַמע, סאַמע
ראַנד. וועט ער דאָ בלייבן שטיין? וועט ער זיך געבן אַ ריר?
וועט ער אין אָפּגרונט גיין?

עס איז אַן אויגנבליק פון וואַסלעניש און צווייפּל. נאָר אַט איז
דאָ שוין דער באַשלוס — מיושב־דיג און זיכער, פאַרניגטער־הייט
און צויםענדיג דעם אימפּעט, בויגט זיך אויס דער וואַסערפאַל, גיט
אַ בליאַסק אין זילבער-נייג, וויקלט זיך פאַנאַנדער אין אַ ברייטן
שלייער, וואָס ציט זיך נאָך נאָך ווייסע, לאַנגע צעפּ, און לאָזט זיך
אַראָפּ טיה צום שויםענדיגן שטראָם, וואָס פליעשטשעט דאָרט
צופוסנס.

נאָך אַ פּאַס און נאָך אַ פּאַס, נאָך אַ צאַפּ און נאָך אַ צאַפּ,
נאָך אַ שטראָם און נאָך אַ שטראָם — דער ניאַנאַראַ-טייד שטעלט זיך
קיינמאָל ניט אָפּ.

פון ווייטנס נאָך הערסטו שוין דאָס ברומען; אין גאַנצן נענט
אַרום הערט זיך דער גערויש פון ניאַנאַראַ-וואַסערפאַל. וואוּ דו גייסט,
וואוּ דו זאָלסט זיך ניט געפינען, אומעטום וועסטו הערן, אומעטום
וועט דיר אַנזאָגן די צעטרייסלטע לופט, אַז דו ביסט אין שכנות מיט
דעם גרויסן וואונדער פון דער נאַטור.

שטייסטו פון אויבן ביים ראַנד פון טייך, שטייסטו פון אונטן,
וואוּ דו ווערסט באַגאַסן מיט מיליאָנען טראָפּנס, שטייסטו פון
ווייטנס אויף דעם גרויסן בריק, באַטראַכטו די שויםענדיגע צונגען
פון דער נאָענט — אומעטום ווערסטו באַצויבערט, און סיי דאָס אויג
און סיי דער אויער קענען ניט פאַרנעמען אַלץ צו זאַט.

גייסט אַוועק, און מיט דיר און אין דיר גייט נאָך און פאַרבלייבט
דער צויבער פון דעם וואונדער, וואָס דו האָסט ערשט באַנומען.

פאַר דייע אַויגן שטייט דאָס בילד און אין דייע אויערן
קלינגט דער גערויש פון דעם ניאַנאַראַ, וואָס קייקלט און קייקלט
זיינע זילבערנע שטראָמען. קיינמאָל קיין אָפּשטעל, קיינמאָל קיין
אָפּהאַלט — דער ניאַנאַראַ-טייד קייקלט אייביג זיינע וואַסערן.

א טאג אין „גרענר קעניאן“ פון אריזאנא.

געבענטשט דער טאג, וואָס וועט זיך קיינמאָל ניט פאַרגעסן ;
געבענטשט דער טאָג, וואָס האָט דעם שטאַרקן וואונש פאַרווירקלאַכט ;
געבענטשט דער טאָג, וואָס האָט געעפנט פאַר די אויגן די פאַנאַראַמא
פון דעם וואונדער אין דער מדבר.

אריזאנא — און וויסטע שטרעקעס.

אריזאנא — און גליענדיגע זאַמדן.

אריזאנא — און קיין ישוב פאַר הונדערטער מיילן.

און אָט דאָ האָט אַ קאַפּריז פון דער נאַטור אַ צויבער-בילד
באַזאָרגט — די ערד אַ שפּאַלט געטאָן און דעם באַרימטן „קעניאָן“
געשאַפּן.

דערוואַרטונג, שפּאַנונג, אומגעדולד, נייגיר, פאַרווך זיך פאַר-
צושטעלן אין דער פּאַנטאַזיע דעם „גרענר קעניאָן“, וואָס דו פאַרסט
באַטראַכטן, — אַלץ ווערט אין אַ מינוט אָפּגעמעקט, ווען דאָס אויג
וואַרפט דעם ערשטן בליק אויף דעם בילד, וואָס איז אזוי גראַנדיעז.
איז דאָס טאַקע מעגלאַך ? איז דאָס ניט קיין מיראַזש ? איז
עס טאַקע די ווירקלאַכקייט ? ציט זיך טאַקע אָטדער רים אויף
12 מייל אין דער ברייט און 28 מייל אין דער לענג ?
אָט איז דאָ, דאַכט זיך אויפ'ן צווייטן זייט דער ראַנד —
בלויז אויסצושטרעקן אַהין אַ האַנט !

גאָר וועמען גייען-אָן די מיילן, אַז דו קענסט גאָר ניט זיך
אַנקוקן צו זאַט אויף אַלץ, וואָס דאָס אויג זעט דאָ אַרום.
לויפט, אויגן ! יאָג זיך, בליק ! קוק אַהין און קוק אַהער —
סיו-זווייסיי וועסטו ניט וויסן אויף וואָס זיך אָפּצושטעלן פריער.
וואָסער כּשוה-האַנט האָט דאָ פאַרוועבט אין צאַרטן פּיאָלעט די
פעלזן פון דער ווייטנס ? וואָסער צויבער-טרוים האָט דאָ פאַרווירק-
לאַכט זיך אין טעמפלען און אין קאַלאַנען, וואָס הויבן זייערע שפיצן

מאָיעסטעטיש פונ'ם מאָל? ווען האָט מען דאָ די טורעמס אויפגע-
שטעלט, וואָס די גרעסטע מייסטערס אויף דער ערד האָבן נאָך אַזעלכע
ניט געבויט? וואָסער וואונדער-שטאָק האָט דאָ געגעבן דעם באַפעל
פאר דער שפּיל פון זון-שיין און פון שאַטנס אין די שפּאַלטן פון
די בערג? ווער האָט געשאַפן אַט-דעם וואונדער פון די פארבן, וואָס
בייטן יעדע שעה דעם אויסזען פון די פעלזן?

לאָמיר ניין מיט דער סטעזשקע אַראָפּ, אַראָפּ, אַראָפּ, אין דער
טיפעניש פון מאָל.

זאָלן די צעקראַכענע טוריסטן זיך שלעפּן אויף די אייזלען,
וואָס הויבן אויף אַ שטויב; זאָלן דאָרט די אַרויפגעאַרבעטע אינ-
שורענס-אַגענטן, די דערפאָלגרייכע מעקלערס, די קעלבערנע, שטייף-
באַטראַנטע קלעריקאַלן און זייערע פאַרוויאַנעטע ווייבער, וואָס לויפן
אַרום איבער דער וועלט, זוכנדיג אַטמאָספּערע און די פאַרלאָפּענע
יאָרן, — זאָלן זיי זיך הוידען אין די זאָטלען. ביסטו יונג? יאָגט
דיין בלוט אין פרישע שטראָמען? — גיי, וואַנדערער, צופּוס אין
מאָל אַראָפּ!

גיין? ניין, דו גייסט ניט — דו פליסט. עס טראָגט דיך באַרג-
אַראָפּ אויף די געדרייטע סטעזשקעס, ווי עמיצער וואָלט דיך געהאַלטן
אין איין שטופּן.

נאָר אַט, האַלט איין דעם אַטעם, פאַרטאַרמאַזיר דעם טראָט,
שטעל אָן דעם אויער — עס איז אומגלויבליך אזא זאך. —

הערסט זיך נאָך אַמאָל צו; רייבסט זיך ווידער אויס די אויגן
צו איבערצייגן זיך אַליין, אַז דאָס איז ניט קיין חלום, ניט קיין
האַלוצינאַציע, נאָר עפעס אַ מיסמעריע, וואָס דינע אויערן באַנעמען,
נאָר וואָס דיין קאָפּ פאַרשטייט ניט בשום אופן. עס איז אַ רעמע-
ניש; אפּשר איז עס נאָר אַ נס — אַ גאַנצע צייט בריאַזעט דאָ אָן
אויפהער, ווי מ'וואָלט דאָ ערנעז דערביי געוואַשן און געקייקלט אָן
אַ צאָל פלעשער.

וואָס קען דאָס זיין?

ביסט שוין טיף פונ'ם באַרג אַראָפּגעגאַנגען; אונטער דיר דער
מאָל איז, דאַכט זיך, טיפּער ווי ער האָט אויסגעזען פון אויבן, און ביי

דער זייט א וואַנט — א גראַניטן-פעלז און דאָרט אינווייניג — די בריאַזגענדיגע פלעשער.

ווי קומען אַהער פלעשער ?

וואָס פאַר אַ ריזן האָבן דורכגעגראָבן די גראַניט-פעסטונג דאָ ? און אויב ניט אינווייניג אין באַרג, טאָ וואו-זשע פאַרט בריאַזגען די פלעשער אזוי שטאַרק ?

ווידער בריאַזגען... קנאַק... בריאַזגען... קנאַק...

וואָלט אַן אַבערגלויביגער דאָ געשטאַנען, וואָלט ער זיכער פאַר-הויבן די אויגן צום הימל אין אַ געבעט, אַז עס זאָל איינגעצאַמט ווערן די „אומריינע קראַפט“, וואָס האַרדעוועט דאָ, און אַז דער „באַשעפער“ זאָל זיך מרחם זיין אויף זיינע יאָרן.

נאָר וואָס-זשע באַדייטעט אַט-דאָס בריאַזגען ? ניין, מען מוז דערגיין אַ טאָלס.

עס ווערט אינטערעסאַנט; דאָס אומבאַקאַנטע פאַראינטריגערט; מ'מוז געפינען אַ שליסל צו דעם רעטעניש.

מיטאַמאָל, ביי אַן אויסבויג פון דער סטעזשקע, ווערט שטיף — אויס פלעשער-בריאַזגעריי — דו קומסט-אָן פנים אל פנים מיט אַ מאַן, וואָס שאַרט אַרונטער מיט אַ לאַפּעטע די שטיינדלאַך פון וועג. ער איז אַן אָנגעשטעלטער פון דער רעגירונג. ער גיט אַכטונג אויף די סטעזשקעס. עס ווערט קלאָר, אַז די שטיינדלאַך, וואָס ער האָט דאָ געשאַרט, האָבן דאָס דורך אַן עכאָ, וואָס האָט דאָ אין די פעלזן אַ זעלטענעם קלאַנג, געשאַפן די אילוזיע פון בריאַזגענדיגן גלאַז. אויב אזוי, דאַרף מען אויספרובירן ווי עס וועט דאָ אַפּקלינגען אין די בערג אַ מענטשישע שטימע :

— אַ האַ! אַ האַ! אַ האַ!

עס צעקייקלט זיך צווישן די בערג די שטימע; זי שלאַנגט זיך אָפּ אַן די פעלזן, הויבט זיך אויף און לאָזט זיך אַראָפּ — וואָגיג און טיף-ברוסטיג ענטפערן-אָפּ די פעלזן פון ווייטנס.

דער גוטמוטיגער אַלטער עצה'ט ניט צו רעכענען זיך מיט דער מידקייט און גיין באַרג-אַראָפּ ביז די „אינדיען גאַרדנס“. דאָרט איז דאָ וואַסער אויף אַ טרונק; דאָרט איז דער קאַלאָראַדאָ ריווער;

דאָרט איז כראי צו זיין. עם איז אהין בכרזיכל א מהלך פון דריי און א האַלב מייל.

דריי און א האַלב מייל? — זאָל זיין דריי און א האַלב מייל. היידא, ווייטער אין וועג אריין, טיפער אין טאָל אריין!
עם שפאנט זיך גרינג, דער קאָפּ ארויף די ברוסט פאָראויס — עם אָטעמט זיך אזוי לייכט, עם פילט זיך אזוי גוט.
מ'דארף זיך ווידער א שפיל-טאָן מיט דעם עכאָ.

— א הא !

ענטפער:

— א הא !

— א הו !

— א הו !

— א הא !

— א הא !

לאָמיר הערן ווי עם קלינגט דאָ אָפּ דער נאָמען פון דער טייער-סטער; לאָמיר אויך הערן ווי עם קלינגט דאָ אָפּ דער נאָמען פון דעם ליבן, גוטן קינד.
ס'אָרע פרייד צו הערן דאָ, 3000 מייל ווייט פון דער היים, די נעמען פון די ליבסטע.

* * *

דאָכט זיך, אז עם קומען-אָן פון ערגעץ מענטשן; דאָכט זיך, אז עם הערן זיך שטימען דאָ דערביי.

אָט קומט א יונגע מיידל, פארקליידט ווי א מאַטראָז. זי טראָגט זיך באַרג-אַראָפּ ווי א פלינקער הערש און ווי א הערשלי בלייבט זי שטיין דערשראָקן, ווען זי דערזעט פלוצלונג אן אומבאקאנטן אויפ'ן וועג.

א שאַקל מיט'ן קאָפּ, א פריינטלאַכע באַגריסונג — און מיר, די אומבאקאנטע, רערן שוין צווישן זיך און צוזאַמען מיט די אַנדערע דריי באַגלייטער פון דעם יונגן מיידל, וואָס קומען אונטער אין דער צייט, שפאנט מען שנעלער באַרג-אַראָפּ.

מ'רעדט. דער יונגער בחור פון דער קאָלטער נאָרט-דאָקאָטא, דער צווייטער בחור פון סאָקראַמענטא, אין דעם נאָלדענעם שטאָט

ביים ים, איין יונג מיידל פון נעבראסקא, די נייע באקאנטע פון אָהייאָ און איך, א זון פון אוקראינע, — דורך וויפיל געדרייטע וועגן זענען מיר אלע אויף איין סטעזשקע זיך דאָ צוזאמענגעקומען? און אָט שפּאַנען מיר צוזאמען אלע פינף.

מ'פילט זיך גוט. דאָ קען מען ניט האַלטן דעם צונג געפענטעט אין עטיקעטן.

מ'רעדט, ווי מ'וואָלט זיך שוין איינער מיט'ן צווייטן פאר יאָרן און יאָרן געקענט.

— וואָס פאר אַ וואונדערבארע שטימע מיר האָבן דאָ ערשט געהערט, — זאָגט שעלמיש מיין באקאנטע.

— עס האָט געקלונגען ווי אַ מעכטיגער אָרגל אין אַ קאָלאָסאלן קאטעדראַל, — גיט צו די צווייטע.

— דאָס האָט איר דאָך געהערט אַן עכאָ פון מיין שטימע, — זאָג איך אזוי ניט באַשיידן אויס דעם סוד.

— ווי וואונדערבאר עס איז געווען, — רעדט מיט אַנטציקונג מיין מיידל-מאַטראַן.

איך בעט זיי זאָלן מיר געבן אַ ביישפּיל ווי עס קלינגט פון ווייטנס דאָ אַן עכאָ. איך לאָז זיי גיין פּאָראַויס און וואַרט-אָפּ צו הערן אַן אָפּקלאַנג פון זייערע שטימען.

דער עפעקט איז אַ קאָלאָסאלער — עס איז עפעס אזא וואונדער, וואָס מ'קען גאָר ניט איבערגעבן. אזא מאַכט, אזא צויבער, אזא וויברירן אין דער לופט — עס פאַרכאַפט דיך אינגאַנצן.

מיר גייען ווידער אינאיינעם; ענדלאַך זענען מיר ביי די „אינד דיען גארדנס“.

ניט קיין גאָרטן זעט מען דאָ, ניט קיין אינדיענס זענען דאָ דאָ. אַן אַלטימטשקער מאַן קומט אַרויס פון אַ חורבה און באַגרייבט זיך מיט אונז. דאָ וואוינט ער שוין באַלד 36 יאָר צייט. אַהער ברענגט מען אים אויף אייזלען זיין שפּייז איינמאָל אַ חודש. דאָ באַקט ער אַליין פאַר זיך ברויט. דאָ וואַשט ער אַליין זיין וועש. דאָ גיט ער אַכטונג אויף די האַרדעס אַנטעלאַפּן, וואָס קומען אַהער פון די בערג אין אַ באַשטימטער שעה יעדן טאָג. ער דערקלערט אונז,

אז מיר דארפן ניט גיין זוכן ווייטער — דאָס זענען טאָסע די „אינדיען נאַרדנאָס“.

א פּאַר מאָנערע בלימלאַך זענען דאָ? א פּרישער קוואַל וואַסער מורמלט דאָ אונטער די קוסטעס? וואָס נאָך דאַרף מען?
דער אַלטער דאַרף אודאי נאָר ניט מער — ניט אומזיסט האָט ער געקענט אזוי פאַרהיטן זיין געזונט, אז מיר זאָלן אים אָנגעמען פאַר אַ מאָן פון 40-42 יאָר, בשעת ער האָט שוין אָפּגעקלאַפּט אויף דער וועלט 87 יאָר.

דאָ האָט ער פאַרגעסן וועגן זיין גרויסן פאַרמעגן, וואָס ער האָט אין די קלאַנראַיסי-יאָרן געקראָגן און באַלד פאַרלאָרן.

אין דער שטיקייט פון אַט-דעם טאָל, ביי די וואַסערן פון אַט-דעם קוואַל צעטרענצלט מען ניט קיין נערוון און קיין יאָרן ווערן דאָ ניט צעברעקלט ווי אין געפילדער פון די סאָבוועים און אין געלאַפּ צווישן די שטיינערנע ווענט אין די קעניאַנס פון גרויס-שטאָט.

קעניאַן דאָ — איז רו; קעניאַן דאָ — איז שטיקלייט; קעניאַן דאָ — איז היינט ווי נעכטן; קעניאַן דאָ — איז איצט ווי אַלע מאָל. קעניאַן אין שטאָט צווישן אָנגעליטע ווענט — איז גיהנום; קעניאַן אין שטאָט — איז טויט.

דער אַלטער עצה'ט אונז גיין כאַפּן אַ קוק אויף דעם קאַלאַראַדאָ-טייך — עס איז ניט מער ווי אַ מייל פון דאַנען. זאָל זיין נאָך אַ מייל.

און אַט, נאָך דעם גאַנצן שפּאַנען אַראָפּ און אַראָפּ, שטייסטו ערשט 1400 פוס העכער איבער דעם טייך, וואָס ציט זיך ווי אַ דין שנירעלע טיף, טיף אונטער די פעלזן, אויף וועלכע דו שטייסט.

עס פאַרדרייט זיך דער קאַפּ; פון געדאַנק אַליין, אז דו שטייסט 1400 פוס איבער אַט-דעם אָפּגרונט, אין וועלכן דער שנעל-לויפנדיגער טייך טראָגט זיינע שווימיגע וואַסערן, גייט דורך אַ סכּרוך איבער'ן לייב.

מיר שפּאַרן זיך צווישן זיך וועגן דער ברייט פון טייך דאָ אונטער אונז.

מיר שאַצן-אַפּ די ווייטקייט: מיר פאַרגלייבן עס מיט דער טיפּעניש און מיר אייניגן זיך, אז דאָס שמאַלע שנירעלע וואַסער,

וואָס קוקט אויס צום אויג ניט ברייטער ווי אַרום אַ פּוס, מוז זיין אַרום 300 פּוס די ברייט. דער אַלטער דערקלערט אונז נאָכרעם, אַז דער טייך איז דאָ אַרום 800 פּוס די ברייט.

פּון ביידע זייטן פעלזן, אונטער אונז דער טייך, איבער אונז דער בלויער הימל, קאקטוס-בלעטער אַרום אונז, די שפיצן בערג געפאַרנט אין פרישע פאַרבן און ערגעץ אין דער אומענדלאַכקייט דאָס רוישן פון אַ מאַטאָר פון אַן עראָפּלאַן.

געמיש פון פרימיטיווקייט, פון נאַטור-קראַפט און פון מענטש-לאַכער דערגרייכונג. וואָס פאַר אַ צויבער דאָס אַלץ צוזאַמען שאַפט! מ'דאַרף גיין צוריק. שווער וועט מסתמא זיין דאָס דראַפּען זיך אַרויף, נאָר ביז פאַרנאַכט איז דאָ נאָך צייט גענוג צו קומען צו דעם ציף.

נאָר שווער צו שווער איז אַלץ ניט גלייך. ניט איינמאַל האָט זיך געדאַכט, אַז אָט — אויס, וועסט שוין קיינמאַל פון דאַנען ניט אַרויס. נאָר דער צויבער פון אַלץ אַרום האָט געגעבן כחות. דאָס זעלטענע בילד פון נאַכטיגן שליער, וואָס האָט מיט דעם זונען-אונטער טערגאַנג גענומען איינהילן דעם טאָל, דאָס איז געווען אַזאַ פּראַכט, וואָס האָט געשטאַרקט דעם גייסט און האָט געגעבן כח צו קריכן באַרג-אַרויף. אָט איז שוין דער שפיץ דערגרייכט; אָט איז שוין דער האַמעל; אָט איז אַ וואַרימער צימער פון רעסטאָראַן.

דער טאָג איז אַזוי שנעל אַוועק — דער גליקלאַכער טאָג אין דעם „גרענד קעניאָן“ אין אַריוואַנאַ. זיי געבענטשט, אומפאַרגעסלאַכער טאָג! זיי געבענטשט, צויבער-בילד! דו וועסט זיך קיינמאַל פון זכרון ניט אויסמעקן.

דער יאפאנעזישער גארטן אין האליוואוד.

האליוואוד האט א סך חידושים: דאָ זענען דאָ באַרימטע סטודיאָס פון די מואוויס; דאָ זענען דאָ פאלאצן פון די פילם-„שטערן“; דאָ געפינט זיך דער פראַכטפולער „האליוואוד-באָול“ — די „שיסל“ פון האַליוואוד, אַן אַמפּיטעאַטער צווישן בערג, וואָס די נאַטור האָט אָנגעגרייט פאַר די שענסטע פאַרשטעלונגען אונטער דעם פרייען הימל; דאָ זענען דאָ די גרעסטע קראַמען מיט זייערע בליאַס-קענדיגע וויטרינעס; דאָ לויפן רחבות'דיג בולוואַרן; דאָ גייט מען קוקן אויף די וואונדער פון איין טעאַטער, וואָס איז אַ שטיקל אַריבערגעטראַגענע אַהער כינע, און פון אַ צווייטן, וואָס איז אַ שטיק עגיפּטן, און פון אַ דריטן, וואָס איז גלאַט גראַטעס; דאָ רייסן זיך צום האַריוואָנט די שפיצן פון די בערג, וואָס רינגלען האַליוואוד אַרום.

נאָר פון אַלע חידושים דער גרעסטער חידוש — איז דער באַרג, אַרום וועלכן עס ווילקט זיך דער „גארטן פון יאַפּאַן“. וויפיל מי האָט האַנט פון מענטש געדאַרפט פאַרשווענדן, אז עס זאָל אָט-דער זעלבענער גארטן דאָ ווערן?

ווערן? — דאָ האָט מען אַלץ געדאַרפט מאַכן מיט די הענט: דאָ אָפּגראַבן, דאָ צושיטן אַביסל ערד, דאָ אויפבויען די טרעפּ, דאָ אויסלייגן די סטעזשקעס, דאָ אויספלאַנעווען די טעראַסן, דאָ אויס-גלייכן אַ פלאַכן פלאַץ, אויף וועלכן עס שטייט דער צויבער-שלאָס.

די פאלאצן אויף די בערג אין די מאַיאַנטקעס פון פעאַדאַלן דאַרפן זיך פאַרשעמען פאַר דער געביידע דאָ.

מ'זעט, אז מיט אַ ברייטער האַנט האָט מען דאָ אַלץ געבויט. מ'האַט ניט געזשאַלעוועט קיין קאָסטן און פון יאַפּאַן האָט מען אַהער געבראַכט סיי פלאַנצן, סיי סטאַטוען, סיי באַפּוצונגען פאַר דער הויז, וואָס איז געבויט אין אַ שמרענג-יאַפּאַנעזישן סטיל.

אויף די ברייטע וועראַנדעס שטייען שאַקל-שטולן, און אזוי ווי דאָ איז דער העכסטער פונקט, זעסטו פון דאָנען די גאַנצע שטאָט. דער גאַרטן איז אזוי פלאַנירט, אז בשעת דו שטייסט אויף איין טעראַסע, זעסטו בלויז נאָך איין טעראַסע אונטן; גייסטו אַראָפּ צו דער צווייטער טעראַסע, זעסטו שוין נאָך איינע פון אונטן.

אויף יעדער סטעזשקע פּלוצלונג אַ סופּריז — דאָ אַ וואַסערל צווישן בלומען, וואָס זענען די שענסטע אין דער וועלט, דאָ אַ יאַפּאַ-נעזישער טעמפל אין מיניאַטור, דאָ אַ סטאַטוע, דאָ אַ בעסעדקע, דאָ אַ געדיכטער קוסטפּ דורך וועלכן דו מוזט דורכגיין, איינבויגנדיג דעם קאַפּ.

באַטראַכטט טעראַסע נאָך טעראַסע, שפּאַנסט אין דעם וואַלד, וואָס וויקלט זיך אַרום דעם באַרג, און גלויבסט זיך ניט, אז אויף דעם איינעם באַרג האָט מען געקענט אזוי פיל טעראַסן מאַכן, פאַר-פלאַנצן אַזעלכע וועלדער און אַזאַ מין פּראַכט אַנזאַמלען דאָ.

קומסט צו צו טרעפּ, וואָס האָסט פּריער ניט באַמערקט. פון סאַמע פּוס פון באַרג און ביו'ן סאַמע שפּיי, וואו עס שטייט דער פּאַלאַץ, ציען זיך די טרעפּ.

פון דאָנען איז דער בעסטער פונקט צו קוקן אויף דער שטאָט. אָט שטייסטו אונטן אויפ'ן לעצטן טרעפּל — די שטאָט ליגט נאָך נידעריגער און דו קענסט זען די גראַדע גאַסן אויף מיילן און מיילן ווייט. נאָר אָט הויבסטו זיך אויף אויף הונדערט טרעפּ, און ווי געענדערט איז דאָס בילד — עס האָט אַן אַנדער שטאָט פאַר די אויגן זיך געעפנט. קומסטו צו צום סאַמע העכסטן טרעפּל, ליגט די גאַנצע שטאָט פאַר דיר ווי אויפ'ן האַנט, און דו זעסט דעם האַרזיאָנט ווייט, ווייט, ווייט הינטער'ן שטאָט.

ווי שוין דאָ מוז זיין, ווען עס קומט-אָן די נאַכט, ווען אָט-דער גאַנצער טייל פון אונטן ווערט מיט אַוונט-פּייער באַצירט.

מ'דאַרף וואַרטן.

עס איז ניט געווען אומזיסט. ווען די שטערנדלאַך האָבן זיך אָנגעהויבן באַווייזן אין די פענסטער, ווען די לאַמטערנס האָבן זיך אַ צונד געטאָן און ווי שומרים זיך אין רייען אויסגעשטעלט אויף

אַלע גאַסן, ווען דער טאָל איז פאַרפלייצט געוואָרן מיט מיליאָנען
פינקלענדיגע פייערן, איז דאָס געווען אזא סאָרט צויבער-בילד, וואָס
האַט פאַרדינט מ'זאָל וואַרטן דאָס צו זען.

באַלד שליסט מען צו דעם טויער — מ'דאַרף זיך איילן און
פאַרלאָזן דעם גאַרטן.

אין דעם רחבות'דיגן פּאַלאַץ איז אין קיין איין פענסטער קיין
פייערל ניטאָ — די באַלעבאַטים פון דעם פּאַלאַץ זענען איצט,
ווייזט אויס, ניטאָ אין דער היים. דאָס איז, מסתמא, ניט זייער
איינציג גן-עדן-ווינקל אויף דער ערד.

אין וועלכער שוויצאַריע פאַרברענגען זיי איצט?

א זאמר-שטורם אויפ'ן וועג לעבן „יאסעמיטי וועל'ן“.

עס איז געווען א טאָג פון גרויסער פרייד.
נאָך איידער די זון איז אויפגעגאנגען, האָבן מיר פארלאָזן
אונזער קעבין אין דעם שיינעם שמעטעלע מאַרסעד און מיר האָבן
זיך אַוועקגעלאָזט אויף דעם וועג צום באַרימטן יאַסעמיטי טאָל.
פון ביידע זייטן וועג האָבן זיך געצויגן אַראַנדזש-גערטנער
און אין דער לופט איז געווען צעגאַסן אזא אַראַמאַט, אז עס האָט זיך
געדאַכט, אז דו נעמסט אַרײַן אין זיך נעקטאַר.
ערטערווייז זענען פאַרבייגעלאָפן שטרעקעס נאַקעטע, פלאַכע
פּעלדער, וואו מ'האַט ערשט אַרונטערגענומען די קוקרױזע.
פון ווייטנס האָבן זיך אויף דעם האַרױזאַנט שוואַך אויסגעטיילט
די קאַנטורן פון בערג.
די אַראַנדזש-גערטנער מיט זייערע גלייכע שורות בוימער, וואָס
ציען זיך אַוועק ערגעץ טיף אין דער אומענדלאַכקייט, די נאַקעטע
פּעלדער מיט די בערגלאַך קוקרױזע-שטאַמען און שטרוי, די נעבל-
האַפטע ליניע פון די בערג אין דער ווייטקייט — אַלץ האָט בײַ דער
שיין פון דער אויפגעגאַנגענער זון באַקומען אַ נייעם אויסזען — עס
איז געווען אַ נייע וועלט.
אימפּעטיג יאָגט זיך דער „נעש“ איבער דעם וועג, אויף וועלכן
מ'באַגענט ניט אין אַט-דער פרימאַרגן-שעה קיין דורכפאַרער;
די געניטע האַנט פון טרייבער ציטערט ניט; דער פּוס באַפעלט דעם
גאַז-שטראָם צו לויפן שנעלער, און די מאַשין טראָגט זיך ווי אַ טײוול.
עס שווינדלט אין די אויגן פון דער שנעלקייט; בריקלאַך און געזאַ-
לײַן-סטאַנציעס קומען אָן אַנטקעגן און אַנטלויפן מיט אזא אימפּעט,
אז נאָך איידער דו האָסט צײַט צו כאַפן אויף זיי ווי געהעריג אַ קוק,
זענען זיי שוין נײַטאָ.
— וויפיל מייל אַשטייגער, דענקט איר, לויפן מיר איצט דורך

אין א שעה? — פּרעג איך דעם טרייבער, ווייל דער ספּידאָמעטער (דער מיילן-מעסטער) איז ניט אין אָרדנונג.

— זיכער ניט ווייניגער זוי 60, — ענטפער ער, — איך פיל דאָס שוין אָן א ספּידאָמעטער.

כמעט אומבאַמערקט יאָגן זיך אָן די ערשטע קליינע בערגלאַך, און אָט זענען מיר שוין אין א געגנט, וואו אונזער וועג דרייט זיך צווישן גרויסע און קלענערע בערג, ביי די זייטן באַווייזן זיך טיפע אָפּגרונטן — מיר זענען שוין גאָר נאָענט צו דעם יאָסעמיטי טאָל.

העכער און העכער הויבט זיך דער וועג און טיפער און טיפער ווערן די אָפּגרונטן ביי די זייטן. עס פאַכאַפּט דעם אָטעם, ווען דו קוקסט אָרונטער אין דער טיפעניש. אָן אויפהער קריכט אין קאָפּ אַרײַן דער געדאַנק: וואָס וואָלט געווען, ווען די מאַשין ניט זיך בלוז אַ קליין ביסעלע אַ גליטש? וואָס וואָלט פון אונז דריי געבליבן?

אָט ברענגט אונז אונזער געדרייטער וועג צו אַ גאָר שווינדלענ-דיגער הויך. פון איין זייט וועג הענגען אַריבער איבער אונזערע קעפּ ריזיגע פעלזן אין משונה'דיגסטע פּאָרמען, פון דער צווייטער זייט איז אַ וואַלד אין אַ טיפן אָפּגרונט.

— לאַמיר זיך דאָ אָפּשטעלן און אַביסל באַטראַכטן וואָס דאָ טוט זיך, — שלאָג איך פּאָר.

מינע צוויי מיטרייזנדיגע שטימען-צו, און מיר גייען אַרויס פון מאַשין. עס ווילט זיך אויסגלייכן די ביינער; עס ווילט זיך לויפן; עס ווילט זיך דראַפּען אויף די פעלזן, אָדער זיך גאָר אַראָפּלאָזן אין טאָל.

דאָס לעצטע איז דאָס אינטערעסאַנטסטע — די געדיכטע קוסטעס אין דעם טאָל זעען אויס אַזוי נאָענט, מ'דאַרף זיך גאָר אַרונטערלאָזן פון אַט'דעם שטיין אויף אַ צווייטן, מ'דאַרף בלוז זיך אָנהאַלטן אַט'דאָ און זיך אַביסל אַרונטערגליטשן אַט'דאָ — און דו וועסט שוין זיין ביי די קוסטעס, און דאָרט איז דאָך דאָס קריכן באַרג-אַראָפּ ניט קיין שווערער ענין. די מיטרייזנדיגע מינע וואָ-רענען ניט אָנצוהויבן קריכן. גאָר ווער הערט זיי? באַלד אָבער צייגט זיך אַרויס, אַז גערעכט זענען זיי געווען. דו קריכסט ניט

וואו דיר ווילט זיך און ניט אין קיין באשטימטער דיכטונג. דו שטעלסט א פוס אויף רעכטס, דו ניסט א שפרונג אויף לינקס, דו גייסט פאָראַויס און אויף צוריק. מיטאַמאָל דערזעסטו, אז דו האָסט שוין פאַרבליאָנדזשעט — פון דעם וועג פון אויבן איז קיין זכר ניטאָ, וואוהין צו גיין ווייסטו ניט, ווי אזוי אַרויסצוקריכן האָסטו ניט קיין אַנונג. בלויז אַ צען מינוט צייט — און ביסט שוין צווישן הימל און שטיינער און אַ פּולשטענדיג פאַרלאָרענער.

פּלוצלינג דעהערן זיך די שטימען פון די חברים:

— אַ-הו... אַ-הו... אַ-הו...

ענלאַך לויט די שטימען צוריק אָנגעטאַפט דעם וועג און וויי-ניט-ווי אַרויסגעקראַכן.

— נו, האָט איר דאָס באַדאַרפט? — פּרעגן די חברים גוט-מוטיג און מיט אַ ביסעלע פּאָרוואַרף אין זייער טאָן.

איך גיב צו, אז זיי זענען געווען גערעכט. מיר פּאָרן ווייטער. אָט זענען מיר שוין ביי אַ שטיבל, לעבן וועלכן עס שטייט אַ וועכטער; מיר צאָלן אָפּ דעם „גרעניץ-אַפּפּאַל“ און מיר זענען שוין אויף דער טעריטאָריע פון יאַסעמיטי וועלי.

מיר פּאָרן אין אַ געדיכט וועלדל פון נידריגע בוימלאַך. אָט באַווייזן זיך מיט קרייך-אַנגעצייכנטע קעסטלאַך, וואו אויטאָמאָבילן מעגן זיך אָפּשטעלן — מיר זענען שוין אין האַרץ פון יאַסעמיטי טאָל.

אַ גרופע טוריסטן האָדעווען בערן, וואָס האָבן זיך שוין צו-געוואוינט עסן פון האַנט. מיינע באַגלייטער ווילן זייער שטאַרק איך זאָל זיך אויך פאַראינטערעסירן מיט די בערן, נאָר ווי קען מען זיך אַרומקוקן אויף בערן, ווען פאַר די אויגן עפנט זיך אויף די אומפאַרנעסלאַכע פּאַנאָראַמע פון די גראַניט-פעלזן פון יאַסעמיטי, אַ טאָל, און אַרום און אַרום גינאַנטישע גראַניט-ווענט. אָט רייסט זיך אין הימל אַריין אַ פעלן, וואָס איז באַגאָסן מיט זון-שיין. אָט שטייט אויסגעבויגן, ווי עס וואָלט האַלטן ביים איינפאַלן, אַ טעמפל, וואָס בלויז ריזן וואָלטן געקענט פאַרטראַכטן.

ווי אזוי זענען דאָ די דאָזיגע ווענט אויפגעשטעלט געוואָרן? זענען זיי אַרויסגעשאָסן געוואָרן פון דער ערד, אָדער דער געגנט פון דעם טאָל האָט פאַרגעשטעלט איין מאַסע און אַ טייל פון איר

איז איינגעזונקען געוואָרן און אזוי אַרום האָבן זיך פאַרמירט די ווענט, וואָס באַוואַכן דעם טאַל? דער מוזי אין יאָסעמיטי וועלי דערציילט, אז די צווייטע השערה איז די ריכטיגע.

* * *

זומער וויזט מען דאָ גאַנצע קונצן. ווען עס קומען זיך צונויף אַהער טויזנטער טוריסטן, פאַרוויילט מען זיי מיט די אַלע קלאַפער-געצייג, וואָס יעדער אַמעריקאַנער זומער-פלאַץ פאַרמאָגט — מ'טומלט, מ'פילדערט, מ'פאַרקויפט דאָ שמאַכטעס; עס גרילצט אין די אויערן.

נאָר איצט איז דאָ שטיל, אַ מחיה. עס איז אַ גרויסער יום-טוב צו זיין דאָ, אין אָט דער שטילקייט, שפאַנען דאָ מיט אַ פאַרריסענעם קאַפּ און אומגעשטערט באַוואַנדערן די שיינקייט פון אַטדעם צויבער-ווינקל.

לויט די באַשרייבונגען דאַרף דאָ ערגעץ זיין דער „סילווער לייק“. וואו-זשע איז ער? פאַרוואָס האָט מען אים אזא נאָמען געגעבן?

מיר געפינען אויס דעם פלאַץ, נאָר פון קיין לייק איז דאָ קיין זכר ניטאָ — ער האָט אויסגעטריקנט ביו דעם לעצטן טראָפּן. נו, מילא, איז אָן אַ לייק — עס איז דאָ פאַראַן גענוג פראַכט אָן אַ לייק אויך. שפאַצירן מיר אַראָפּ צו דעם פלאַץ, וואו אין פּרילינג וועט ווידער זיין אַ לייק, וואו עס וועלן זיך ווידער אָפּשפיגלען די ווייסע בערג און געבן די וואַסערן פון לייק אַ זיכערנעם קאָליר.

מ'דערהיילט אונז, אז זומער-צייט, ווען דאָ איז געפאַקט מיט טוריסטן, גיט מען דעם עולם אזא „טריט“: אין די אָונטן צעלייגט מען אויף די שפיצן פעלזן גרויסע פייערן און מ'וואַרפט פון דאָרט ברענענדיגע האַלאָוועשקעס אין טאַל אַראָפּ — פון די פּאַלענדיגע, גליענדיגע פונקען שאַפט זיך אַ וואַנדער-בילד. אַלע זאָגן, אז דאָס דערמאָנט אָן דעם ניאַנאַראַ וואַסער-פאַל, נאָר דאָרט קייקלען זיך וואַסער-וואַלן און דאָ — פייער. נאָר אַפילו דאָס, וואָס איצט איז דער פייער-פאַל ניטאָ, האָט מיר אויך ניט געאַרט, ווייל עס איז אָן דעם אויך געווען גענוג שיינקייט.

עס גייט אוועק אַ שעה נאָך אַ שעה. די באַגלייטער הויבן

שוין אן פאָדערן, אז מיר זאָלן פאָרן צוריק, און איך בעט זיך ביי זיי צו בלייבן דאָ נאָך אַביסל. דאָס אויג קען זיך ניט אָנקוקן צור זאָט אויף די ווייסע פעלזן, וואָס הויבן זיך מאַיעסטעמיש אין הימל אַרײַן. די שפּיל פון ליכט אויף די ווייסע ווענט גיט זיי אַלעמאָל צו אַ נייעם אויסקוק. אָט דאָכט זיך, אז דאָרט הויבט זיך אַ וואַנט פון אַן אַרכאַאישער געביידע; אָט דאָכט זיך, אז דאָס הויבט זיך אַ וואַנט פון אַ פיראַמירע ערנעז אין עגיפּטן; אָט דאָכט זיך, אז דאָרט שטייט אויסגעבויגן אַן אַלטער קאַטעדראַל; אָט דאָכט זיך, אז דאָרט האָט זיך פון אַ ים אַ הויב געטאָן אַ קאָלאָסאַלע אַייז-קריע און זי וועט זיך באַלד צעברעקלען און דו וועסט דערזען דעם האָריזאָנט אויף דער צווייטער זייט.

— נו, קומט שוין, זאָל זיין גענוג. נאָך אַלץ ניט אָנגעקוקט זיך דאָ? — שטייען צו מינע באַגלייטער.
— קומט, וועלן מיר אַיך בעסער דערציילן די געשיכטע פון דער באַרימטער אינדיאַנערקע.
— וואָסער אינדיאַנערקע? — הויב איך אָן זיך דערפרעגן.
די באַגלייטער שלאַגן איבער איינער דעם צווייטן, יעדער איינער וויל אַרײַנבריינגען זיינע דעמאָלן.

און איך האָב געהערט די פאָלגענדע געשיכטע:
געלעבט האָט דאָ צווישן די אינדיאַנער, וואָס האָבן אַמאָל דעם יאָסעמיטי טאָל באַוואוינט, אַ מיידל מיט דעם נאָמען איהאַנאַהאַ. זי האָט אַ געליבטן געהאַט, וואָס איז געווען גרייט פאַר איר צו גיין אין פייער און אין וואַסער. ער האָט זייער געוואָלט באַווייזן איהאַנאַהאַ'ן ווי גרויס עס איז זיין ליבע צו איר, און אָט וואָס ער האָט געטאָן: עס איז ביי די אינדיאַנער געווען פאַרשפּרייט אַ באַגריף, אז ווען איינער קריכט אַרויף אויף דעם העכסטן פעלז פון יאָסעמיטי און שרייט דאָרט עפעס אויס פונקט אין דער מינוט, ווען די זון איז אין מיטן הימל, קלינגט אָפּ אַן עכאַ, וואָס שלאַגט זיך אָפּ אין אַ פעלז, פון דאָרטן אין אַ צווייטן, פון דעם צווייטן אין אַ דריטן, פון אַ דריטן אין אַ פערטן, דערנאָך צוריק אין דעם ערשטן, און אזוי קייקלט זיך דאָ דער קלאַנג, וואָס איז איינמאָל

ארויסגעבראכט געוואָרן, אָן אַ סוף און אָן אַן עק.
 איהאַנאַהאַ'ס געליבטער האָט דערקלערט, אַז ער וועט זיך
 אַרויפדראַפּען אויף דעם העכסטן פעלז און דאָרט וועט ער דעם
 נאָמען פון זיין איהאַנאַהאַ אויסרופן און זאָל אויף אייביג און
 אייביג דער נאָמען שוין דאָרט צווישן די פעלזן היילכן, און הימל
 און פעלז און וואַסער און זון וועלן אַלעמאָל הערן דעם אומאויפֿ־
 הערלאַכן רוף:

— איהאַנאַהאַ! איהאַנאַהאַ! איהאַנאַהאַ!

ער איז אַרויפגעקראַכן, און ווען ער איז שוין געווען כמעט
 ביים סאַמע שפיץ פון פעלז, האָט ער זיך אויסגעגליטשט און איז
 צעשמעטערט געוואָרן צווישן די שפּאַלטן פון די פעלזן.

איהאַנאַהאַ האָט געזען ווי איר געליבטער האָט פאַרלאָרן זיין
 גלייכגעוויכט און ווי ער איז פאַרשוואַונדן, נאָר געפינען האָט זי אים
 ניט געקענט, וויפיל זי האָט אים ניט אַרומגעזוכט צווישן די פעלזן.

האַט זי באַשלאָסן, אַז ער איז ניט אומגעקומען, אַז ער איז
 בלויז אַראָפּגעגאַנגען ערגעץ צווישן די בערג און אָט באַלד וועט ער
 זיך באַווייזן אין מיטן טאָג ביי דעם העכסטן שפיץ פון פעלז און
 וועט פון דאָרט אויסרופן:

— איהאַנאַהאַ! איהאַנאַהאַ! איהאַנאַהאַ!

יערן טאָג, ווען די זון איז געווען אין מיטן הימל, איז איהאַנאַהאַ
 פינקטלאַך געווען אויף איר פּאַסטן, דערוואַרטנדיג צו דערזען איר
 געליבטן און צו דעהערן זיי שטימע, וואָס וועט אויסרופן איר
 נאָמען.

עס זענען אַוועק יאָרן. איהאַנאַהאַ איז פון אַ שיינער, בליענ־
 דיגער יונגער מיידל פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַן אַלטער, אַיינגע־
 קנייטשטער פרוי, נאָר איר טעגלאַכע וואַך האָט זי ניט אויפגעגעבן.

* * *

די שיינע מעשה גיט צו נאָך מער חן דער אַרומיגער שיינקייט
 און נאָך ווייניגער ווילט זיך שיידן מיט אָט דעם פּראַכט, נאָר מ'מוז
 גיין.

אונזער „נעש“ טראַגט אונז צוריק צו סאַן פּראַנציסקאַ. ער

מאכט אפילו אביסל פוילע שטיק, נאָר מיר בעטן אים איין אין א גארטן, מ'איז אים דאָרט מכבד מיט אַ נייעם „מעין בערינג“, דאָס איז אזא סאָרט האַמערל אין אַ געגלייזט טעפעלע, וואָס אָן דעם פאָרט ניט די מאַשין. אז איר וועט זיין געבענטשט צו פאָרן אויף אַלטע אויטאָמאָבילן און איר וועט אַ פאָר מאַל בלייבן שטיין אויף עטלאַכע שעה, ווען די מאַשין הויבט פלוּצלינג אָן צו סקריפען און צו סוויטשען, וועט איר שוין אויך אויסלערנען די תורה, וואָס אַ „מעין בערינג“ איז.

פאָרן מיר שוין זיכער, אז מיר וועלן דורכלויפן דעם וועג קיין סאַן פראַנציסקאָ „אין נאָ טיים“ (איינס און צוויי), נאָר עס איז אַרויסגעקומען אַנדערש.

פלוּצלונג האָבן זיך אָנגערקט וואָלקנס, עס האָט אָנגעהויבן בלאָזן אַ שטאַרקער ווינט. צום האַרצן האָבן מיר זיך פון דעם ניט גענומען. מיט אַמאָל האָט דער ווינט אָנגעהויבן שליידערן אין פנים אַריין זאָמד און שטויב, נאָר כאַטש עס איז ניט געווען זייער אנגענעם, האָט עס פונדעסטוועגן ניט אויסגעקוקט, אז עס איז עטוואָס ערנסטעם.

— וואָס יאָנט איר אזוי? — פרעג איך דעם טרייבער.

— איר וויסט ניט? — ענטפערט ער, — דאָס רוקט זיך דאָך אָן אַ זאָמדר־שטורם; איך וויל וואָס שנעלער ערגעץ צוקומען צו אַ ישוב.

נאָך אידער ער האָט צייט געהאט צו פארענדיגן זיינע רייד, איז געוואָרן אזוי פינסטער, ווי אין מיטן נאַכט. אונזערע אָנגעצונדערנע אויטאָמאָביל־זאַמטערנעס האָבן קוים-קוים דורכגעשניטן די פינסטער־ניש. נאָר אָט האָט זיך אָנגעטראָגן אַ ווינט-כוואַליע מיט אזויפיל זאָמד, אז עס האָט פארהילט דעם אויטאָמאָביל ווי מיט אַ געדיכטן שלייער. אפילו די לאַמפן האָבן שוין נאָר ניט געהאַלפן. עס איז געווען אַ געפאָר, אז אין דער פינסטערניש זאָלן מיר אַראָפּפאָרן ערגעץ אין אַ גרוב. מ'האַט געמוזט בלייבן שטיין. איז אויף אַ מינוט געוואָרן אַביסל ליכטיגער, זענען מיר ווידער געפאָרן, נאָר האָט זיך אָנגעטראָגן אַ נייער ווינט-שטראָם און ווידער איז געוואָרן

פינסטער און ווידער האָבן מיר געמוזט בלייבן שטיין. נאָר אָט איז שוין שטיין אויך ניט געווען קיין הפואה — דער ווינט איז געוואָרן אזוי שטארק, אז יעדע מינוט האָט ער געקענט איבערקערן דעם אויטאָמאָביל און אונז פארטראָגן ווער ווייסט וואוהין.

מיט אַמאָל האָבן זיך אָנגעהויבן אויף אונז טראָגן ריזיגע בערג, עס האָט זיך געדאַכט, אז מיר זענען פארלאָרענע. דאָס האָט זיך אויף אונז געטראָגן איין קנויל נאָך דעם צווייטן פון דער שטרוי פון קוקורווע. דער ווינט האָט די דאָזיגע שטרוי פארקנוילט און זי געקויקלט און, קייקלענדיג זי, האָט ער געמאַכט די קנוילן גרעסער און גרעסער און זיי זענען אויף אונז אַרויפגעוואָרפן געוואָרן ווי ריזיגע בערג, וואָס האָבן אונז אינגאַנצן פארדעקט.

די זאַמד איז אַריין אין מויל, אין די אויערן, אין די אויגן. יעדער מאָל, ווען דער ווינט האָט אויף אַ מינוט זיך באַרוואַיגט, האָבן מר זיך אַ יאָג געטאָן מיט אונזער מאַשין און אונז אַנטקעגן זענען אָנגעקומען מאַשינען, וואָס האָבן זיך געיאָגט פונקט ווי אונז-זערע. אויף זיי האָבן מיר ערשט געקענט זען, וואָס דער ווינט האָט אָפגעטאָן. זיי זענען געווען באַדעקט מיט געדיכטע פלאַסטן זאַמד און זיי האָבן מיט זייערע בליאַסקענדיגע לאַמפן געהאַט אַ מאַדנעם אויסזען.

עס איז געווען אַ געפאַר, אז מ'זאָל זיך צוזאַמענשטויסן און צעשמעטערט ווערן אויף פיצלאַך, נאָר לאַנג איז מען סיידווי ניט געפאָרן. אָט יאָגט זיך שוין אַ נייער שטראָם און אָט איז שוין ווידער פינסטער. עס דאַכט זיך, אז עס וועט גאָר ניט נעמען קיין סוף; עס ווערט ערגער פון מינוט צו מינוט. עס דאַכט זיך, אז די גרויסע בערג רייסן זיך אָפ און וועלן אונז באַלד דערדרוקן. דער ווינט פייפט און פאַטשט אין פנים מיט בערג זאַמד; יעדער גרויסער קנויל שטרוי וואַלנערט זיך צו ווי אַ קאָלאָסאַלער היפּאָ-פאַטאָמוס; דער אויטאָמאָביל ניט אַ פאַר און בלייבט ווידער שטיין; אונזער לעבן היינטט אויף אַ האָר — קאַליפּאָרניע האָט אונז מכבד געווען מיט איינעם פון אירע ערגסטע זאַמד-שטורעמס.

וועלן מיר זיך כאַטש אַרויסראַטעווען?

עס האָט געדויערט אַרום צוויי שעה צייט, דערנאָך איז גע-
וואָרן אַביסל שטילער; מיר האָבן זיך ווי ניט איז דערשלעפט
צוריק צו דעם שטעטלע מערסעד און אויף מאָרגן זענען מיר שוין
איבער העל-באַלויכטענע וועגן געפאָרן פריילאָכע צוריק קיין סאַן-
פראַנציסקאָ.

אויף מאָרגן איז שוין געווען אַ פאַרגעניגן צו דערמאָנען דעם
נעכטיגן שטורם און עס האָט געפרייט וואָס דו האָסט בייגעוואוינט
אַזאַ בייזע נאַטור-שפּיל, וואָס ענדיגט זיך אָפט מיט אַ גאָר ביטערן
סוף פאַר די, וואָס זעען דאָס צו.

באנאכט צום „מאונט-ווילסאָן“, פארטאָג צום „קעיוו אָוו די ווילדס“

כל-זמן איר זענט יונג, וועט איר ניט פארפעלן — אויב איר גע-
פינט זיך אין קאליפארניע — ארויפצושפאנען צום מאונט-ווילסאָן.
בלויז קריפלס און אָפגעלעבטע אַלטע שטורמאקעס וועלן זיך אַריינ-
זעצן אין אַ מאַשין און וועלן האַלטן די נשמה אין די הענט, שרעקנדיג
זיך פאר דעם וועג, וואָס גייט באַרג אַרויף.

יוגענט שרעקט זיך ניט — יוגנט רייסט זיך שמענדיג באַרג
אַרויף!

ניט נאָר דאָס, יוגנט זוכט די אינטערעסאנטע דערפארונג פון
אַרויפקלעטערן אויף דעם הויכן באַרג צו פארבינדן מיט אַן אינטערע-
סאַנטער איבערלעבונג פון אַזאַ מאַרשרוט אין דער פינסטערניש פון
דער נאַכט. יוננט וועט ניט דורכלאָזן אַ מעגלאַכקייט צו באַבאַכטן
אַ זונען-אויפגאַנג פון אַ צען-טויזנט-פּוסיגער הויך.

מיר האָבן באַשלאָסן אָנצוהויבן דעם „שפּאַציר“ צוויי באַנאַכט.
גענעכטיגט האָב איך באַ פריינט אין סיעראַ מאַדרע, וואָס געפינט זיך
צופונם פון דעם מאונט לאַווא, וואָס פירט צום מאונט ווילסאָן. פון
דעם באַלאַקאָן אין דעם קליינעם שטיבעלע, וואו איך האָב געדאַרפט די
פאָר שעה פאַרבריינגען, האָט זיך געזען אַ ווייטקייט פון צענדליגער
מיילן און די מיליאָנען פינקלענדיגע פייערלאַך פון די הונדערטער
שטעטלאַך, וואָס ליגן אין דעם מאַל, האָבן געשאפן אַ צויבער-בילד, וואָס
וועט זיך קיינמאָל ניט אויסמעקן פון זכרון. די דופטענדיגע אַראַנושן
האָבן אָנגעפילט די לופט מיט אַזאַ אַראַמאַט, וואָס האָט פאַרשכורט.
עס האָט זיך נאָר ניט געוואַלט אָפרייסן פון דעם צויבער-בילד און פון
דער נאַכט, אין דער שטילקייט פון וועלכער אַט דער אויסגעשטערנטער
הימל און אַט דער וואונדערבאַרער אַראַמאַט האָבן אויסגעזען ווי ניט

פון דער וועלט, נאָר ווי פון עפעס אַ כּשוף-לאַנד, פון וועלכן עס דער-
ציילט זיך אין אַ מעשה-ביכל.

ווי קען מען גיין שלאָפן ?

עס איז שוין נאָך האַלבער נאַכט, מימוז גיין כאַפּן אַ דרעמל.
דער ווינט הוידעט די לייזונטענע ווענטלאך פון דעם רחבות/דינג באַל-
קאָן, אויף וועלכן עס שטייט מיין געלעגער. אן אנגענעמע קילקייט
גלעט דאָס געזיכט און פון דערווייטנס פינקלען די מיליאָנען פייערלאַך.
כאַטש דער שלאָף איז געווען קורץ, נאָר ווי זיס ער איז געווען.
— גייען מיר ? — פרעגט מיך מיין פריינט, ווען איך הויב אויף
מיין קאָפּ, — זענט איר ניט פויל אויפצושטיין ?

— וואָס פויל, ווער פויל ? ! — זאָג איך, אַראָפּשפרינגענדיג פון
מיין בעט, — אַ קאַלטער שפּריץ און — מען איז ווידער פריש !
ווי געשמאַק עס איז אויף גיך אַריינצוכאַפּן אַ פּרישטיק און ווי
גוט עס איז זיך לאָזן אין דער פינסטערניש פון דער נאַכט שפּאַנען
ערגעץ באַרג ארויף צו אַ הויכער הויך און צו דער זון, וואָס וועט פון
מורח זיכער קומען.

— ווער זאָגט עס, אַז ס'איז שווער צו גיין באַרג ארויף ? —
רייז איך זיך מיט מיין פריינט.

— וואַרט, וואַרט, — זאָגט ער, דער דערפארענער, — וועסט נאָך
זען, וואָס שווער הייסט.

העכער און העכער הויבט זיך די סטעושקע ; שטיל איז דאָ אַזוי,
אַז עס הערט זיך דאָס אַנטרעטן אויף דעם קלענסטן בלעמעלע. וואָס
העכער מיר הויבן זיך אויף, אלץ ווייטער טרעט אָפּ דער האַריוואַנט
און נאָך גרעסער ווערט דער ים פון די מיליאָנען פייערלאַך אין דעם
טאָל.

מיין פריינט איז ווייט פון דעם קאַכיגן לעבן אין דער גרויסער
שטאָט — ער זיצט זיך אין זיין קאַבינעט און שפּינט דאָרט דאָס געוועב
פון זיינע נאָוועלען, נאָר אפילו זייענדיג אָן אַ זייט פון קאַמף און פון
טעטיגקייט, האָט ער אָבער ניט פאַרלאָרן דעם צוכונד צו דעם לעבעדיגן
לעבן. מיט דעם קינסטלערישן אויג און מיט דעם וויסן פון איינעם,
וואָס האָט זיך אַליין געפלאַגט באַ דער מאַשין, וואָס האָט אין קוילנ-
גרובן געאַרבעט, וואָס האָט פאַרזוכט דעם גאַנצן ביטערן טעם פון

ארבעטער-נויט און פון די ארבעטער-ליידן, זעט ער דורך און דורך די פארפויקטייט פון דער איצטיגער אָרדנונג און די דעגענעראציע פון דער געזעלשאַפט, וואו געציילטע זיינען אזוי איבערגעפרעסן אויף דעם חשבון פון די הונגעריגע מיליאָנען, אז זיי ווערן משוגע פון וואוילטאָג. ער רעכנט אויס אַ צעטל פון פאַסירונגען אין דעם לעבן פון אַמע-ריקע אין פאַרלויה פון דער גאָר לעצטער צייט און פרעגט :

— ווי אזוי קען מען לעבן אין אזא אַטמאָספּערע? מען קען דאָך דערשטיקט ווערן! עס איז נאָר אַ וואונדער, וואָס די ליידנדע דולדן אזא נויט; עס איז אוממעגלאַך זיך דערקלערן די פענאָמענאַלע דער-שיינונג, וואָס אַרבעטער זיינען אזוי אונטערטעניג און אזוי דום.

איך נעם באַווויזן, אז ער איז ניט גערעכט אין באַצוג צו די אַר-בעטער. איך דערצייל אים וועגן די סמנים פון אַ גרויסער אומצופרידן-הייט, וואָס וואַקסט אָן אין די רייען פון די אַרבעטער; איך דערמאָן די פאַרראַטן פון די יוניאָן-ביראָקראַטן; איך דערמאָן דעם פאַקט, אז אויף דעם אָפיציעלן יוניאָניזם ליגט דער שטעמפל פון דער אַריס-טאָקראַטיע פון אַרבעטער-קלאַס, אז דער הויכער סטאַנדאַרד אפילו פון אָט דער אַריסטאָקראַטיע ווערט אַרונטערגענדריקט, אז די מיליאָנען אַרבעטער הויבן אָן זיך אויסצושטוכן פון שלאָף.

דערווייל שפּאַען מיר אַלץ ווייטער און ווייטער, אַלץ העכער און העכער.

— ווי לאַנג, דיינקט איר, גייען מיר שוין? — פרעג איך באַ אים.

— האַ, וואָס, פאַרמאַטערט? — דערפרייט ער זיך, — איך האָב

איך געזאָגט.

עס ווייזט זיך אַרויס, אז מיר גייען שוין באַלד דריי שעה צייט. באַלד וועט שוין אָנהויבן צו טאָגן און מיר וועלן האָבן די זכיה צו זען אַ קלאָרן זונען-אויפגאַנג. מיין פריינד דערציילט מיט באַגייסטערונג וועגן זיין געפלאַנטער רייזע אין סאָוועטן-לאַנד, וועגן זיין דערוואַרטונג זיך אָנצושעפּן דאָרט מיט איינדרוקן — אינגער ווערן, קוקנדיג אויף דעם גרויסן וואונדער, וואָס דאָס יונגע אַרבעטער-לאַנד האָט שוין ביז איצט באַווויזן: אַלע שונאים, וואָס זיינען אויף אים אָנגעפאַלן צו פאַרטרייבן, און אויף די חורבות פון אַ רואינירטן לאַנד בויען די געביידע פון אַ נייער וועלט.

עס איז אזוי גוט צו שפאנען דאָ איצט אין דער פארטאָניגער שעה און פילן זיך יונג און פילן זיך מונטער און זיין זיכער און וויסן, אז ערגעץ, פון וואַנענט די זון וועט איצט קומען, האָט זי געלויבטן אויף אַ ריזיגער וועלט-טייל, וואָס איז שוין באַפרייט.

די לופט הויבט אָן ווערן בלוילאך, באלד נאָך מער בלוי, און אָט הויבט זיך עפעס אָן אויף דעם הימל אַ כשוף-אַרבעט. עס שוילן זיך פלוצלונג פון דער פינסטערניש אַרויס רויטע לענגלאכע וואַלקנדלאַך. עס ווערט אַלץ טיפער און טיפער זייער רויטע באַפאַרבונג, און אָט באווייזט זיך די זון.

איצט טאָר מען ניט ריידן — אפילו קיין ריר טאָר מען זיך ניט

טאָן.

שטייסט פאַרגאַפּט פאר דעם גרויסן וואונדער פון אַ זונען-אויפ-גאַנג, וואָס מ'קען מיט ווערטער ניט איבערגעבן, און עפעס קלאַפּט אזוי פריידיג דאָס האַרץ, עפעס ווילט זיך אויסשרייען :

— ווי גוט עס איז, וואָס נאָך אַזאַ פינסטערער נאַכט קומט אַזאַ

ליכטיגע זון !

די מיליאָנען פינקלענדיגע פייערלאַך אין דעם טאָל פאַרשווינדן און עס עפנט זיך אויף אַ פאַנאַראַמע פון אַ גרינער וועלט, וואָס איז באַ-גאַסן מיט דעם זילבער פון דער זון.

ווייט, ווייט שפרייט זיך דער ים.

— זעסט ? — פּרעגט מיין פריינט, — זעסט דעם ים ?

— איך זע.

— סאַראַ וואונדערבאַרע וועלט, — זאָגט ער, — נאָר ווי קליין

איז די צאָל פון די, וואָס געניסן פון איר.

— סאַראַ וואונדערבאַרע וועלט, — ווידערהאַל איך כמעט איינ-

ציטיג מיט אים, — וויפיל מער וואונדערבאַר זי וועט נאָך ווערן, ווען זי וועט ווערן באַפרייט.

עס איז שוין גרויסער טאָג, ווען מיר קומען צום שפיץ פון באַרג.

קיין סך צייט האָבן מיר ניט, מיר מוזן באלד גיין צוריק און דאָ הויבט זיך אָן די ריכטיגע סדרה פון פוס-ברעכעניש, ווייל גיין באַרג-אַראַפּ איז שווערער ווי גיין באַרג אַרויף (כאָמטש באַ געוויסע פאַרשוניען איז דאָס גיין באַרג-אַראַפּ אַ נאָרמאַלער פּראָצעס).

איך געזענען זיך מיט מיין פריינט. איך דארף פאָרן ווייטער, נאָך
איך פארזיכער אים, אז קיינמאָל וועל איך ניט פאָרגעסן די נאכט,
וואָס מיר האָבן צוזאַמען אויף דעם שפּאַציר פאַרבראַכט, און דעם
זונען-אויפגאַנג, וואָס ער האָט מיך געפירט זען.

* *

*

„קעיוו אָוו די ווינדס“

פון דענווער ביו קאָלאָראַדאָ-ספּרינגס איז אַ מהלך פון 70 מייל,
פון דאָרטן איז נאָך דאָ אַ מייל צען ביו מאַניטו, וואו עס געפינט זיך
די באַרימטע הייל — די „קעיוו אָוו די ווינדס“. אין איין טאָג דארפן
מיר פאָרן אַהין און צוריק. מ'דאַרף נאָך האָבן צייט דאָרט צו פאַר-
בריינגען אַ פּאָר שעה און נאָך אויך דעם „גאַרדען אָוו די גאַדס“ באַ-
טראַכטן. מוז מען אַרויספאָרן פאַרטאָג, מוז מען לויפן וואָס שנעלער.
יאָנט זיך דער אויטאָמאָביל איבער די פאַרשנייטע וועגן אין דער פאַר-
טאָניגער שעה, און מיר שפּאַסן, אַז איבערקערן זיך אין אַזאַ שעה איז
נאָר ניט גוט — קיינער וועט אפילו ניט דורכפאָרן צו דערלאַנגען די
ערשטע הילף.

— ניט געשראַקן זיך, — פאַרזיכערט דער חבר, וואָס פירט די
מאַשין, — איר וועט זען די הייל און מיר וועלן נאָך זיין אין אָוונט
צוריק אין צייט צום מיטינג.

פּונווייטנס שפּאַרן זיך צום הימל די הויכע שפיצן פון די ראַקי
מאונטענס. אָט באווייזט זיך פון אונטער אַ וואַלקן די זון און עס גע-
שעט אַ נס — די שניי-ווייסע בערג פאַרציען זיך מיט עפעס אַ רויט-
לאַכן, דורכזיכטיגן שליייער. דער קאָליר בייט זיך, און אָט דוכט זיך
שוין, אַז דער שניי איז אין אַ קופער-מאַסע פאַרוואַנדלט געוואָרן און
אַז דאָס זיינען ניט קיין בערג, נאָר קופערנע ריזן-מאָנומענטן, וואָס
גינאַנטן האָבן אויפגעשטעלט.

וואָס גייט מיר אָן די שטילקייט פון קאָלאָראַדאָ-ספּרינגס? וואָס
איז דאָ צו זען אין אָט די גראַדליניגע, לאַנגע, אויסגעפּוצטע גאַסן?
מ'דאַרף וואָס שנעלער קומען צום מאַניטו — מ'דאַרף זען „די הייל פון
די ווינטן“.

בארנ ארויף שליינגלט זיך דער וועג. אויף דעם שמאָלן וועג איז פונקט דאָ פּלאַץ פאר איין מאַשין. עס ווייזט זיך אַלע מאָל אויס, אַז אָט וועט די מאַשין זיך פאַרטשעפּען אָן אַ וואַנט, נאָר עס גייט דורך בשלום. די האַנט פון דעם גענימן טרייבער האַלט דאָס רעדל זיכער. אָט זענען מיר שוין אויף אַ ברייטן פּלאַכן פּלאַץ און באַ אַ טויער מיט אַן אויפשריפט: „די וואַנדערפול קעיוו און די ווינדס“.

באַצאָלט דעם שטייער, וואָס די קאָמערסאנטן, וועלכע האָבן פאַר-כאַפט אָט דעם נאַטור וואונדער, האָבן אַרויפגעלייגט, און מיר זיינען שוין אינעווייניג.

אויף וואָס זאָל זיך פריער דאָ אַפּשטעלן דאָס אויג? אין וועלכן פון די זעכצן כּשוה-זאָלן זאָלסטו זיך ליינגער פאַרהאַלטן?

דאָ האָט די נאַטור מיליאָנען יאָרן געאַרבעט אָט דעם וואונדער צו באַשאַפּן. געמאָן האָט זיך עס אַזוי: אין פאַרלויה פון אייביגקייטן האָבן זיך דאָ אין דער טיפעניש פון די בערג אונטערערדישע וואַסערן געטראָגן. די שטראָמען האָבן דאָ זייער וועג געשליינגלט און צווישן די פעלזן אַלץ טיפּער און טיפּער אינווייניג אין דער ערד זיך אַרײַנגעגראָבן. געקומען אַ צייט און די וואַסערן זיינען פאַרשוואונדן. דאָרט, וואו עס איז אַן אונטערערדישער טייך געלאָפּן, אין חלל פאַרבליבן. די געדרייטע קאָרדאָרן, די קאטאקאָמבען דאָ זענען יאָרהונדערטער אין פינסטערניש געווען פאַרזונקען, ביז אין איין שיינעם טאָג האָבן צוויי יונגע אינגלאַך אַהער פאַרבלאָנדזשעט און האָבן די וואונדער-הייל אַנטדעקט, און פון יאָר צו יאָר ווערט די פּראַכט דאָ גרעסער און דער וואונדער וואַסט און צויבערנדיקער ווערט די הייל.

עס קומט פאַר אַזוי:

פון דעם סופּיט איבער דעם חלל טריפט וואַסער, וואָס טראָגט מיט זיך מיקראַסקאָפּישע פּיצלאַך מינעראַלן. די דאָזיגע מינעראַלן ווערן פאַרגליווערט און פון זיי ווערן אויסגעפורעמט און אויסקריסטאַליזירט די וואונדערבאַרסטע פיגורן און צאַצקעס. דער דאָזיגער פּראָצעס שטעלט זיך קיינמאָל ניט אָפּ און צום וואונדער איז נאָר קיין ענד גיטאָ. אין אַלע קאָלירן מינען זיך אָט די פאַרמאַציעס און זיי גיבן צו דער הייל דעם חזן פון עפעס אַ טרוים-שלאָס, וואָס איז מיט ביליאָנען קאַנדעליאַבארן פון קרישטאָל באַהאַנגען.

„קענאַפּי האָל“, „באַסטאָן עוועניו“, „די וועסטיבויול“, „אַלד מירדס קיטשען“, „פינגלי האָל“, „לאָווערס לעין“, „דזשיפּסיס אַלקאָוו“, „קיריאָסיטי שאַפּ“, „די ווישינג וועל“, „מאנימו דאם“, „מאַרזשעסטיק האָל“, „בריידאַל טשעמבער“, „דיימאַנד האָל“, „קריסטאַל טשעמבער“ און די אַלע אַנדערע זאַלן שטייען פאַר די אויגן מיט דעם צויבער וואָס קען זיך קיינמאַל ניט פאַרגעסן. נאָר עס קען זיך אויך ניט פאַרגעסן, אַז אָט דאָ פנים אל פנים, מיט דעם גרעסטן וואונדער, וואָס דערציילט פון אייביגקייטן, — אין דער נאָענטקייט פון דעם וואונדער, לעבן וועלכן דער מענטש דערפילט זיך אזוי נישטיג, ווי אַ פאַרבייגייענדיג שטויבעלע, — אויך דאָ האָט דער נישטיגער מענטש געמוזט נאָך מער אונטערשטרייבן זיין נישטיגקייט און זיין פינסטערניש. דערציילט מען, אַז אהער קומען פאַרלאַך דורכצופירן זייער הייראַט-צערעמאָניע אין דעם „בריידאַל-האַל“, גלויבנדיג, אַז דאָס וועט זיי אַ סגולה פאַר אַ רואיג פאַמיליע-לעבן. אין דער „אַלד-מירדס קיטשען“ ליגן גאַנצע בערג מיט האָר-נאָדלען — דאָס לאָזן די פאַרזעסענע מירלאַך דאָ אי-בער זייערע האָר-נאָדלען, גלויבנדיג, אַז דאָס וועט זיין אַ הילף צו היי-ראַטן שנעלער.

נאָר זאַלן די געשיכטעס פון אָט די אַלע קריכעדיגע וועזנס ניט שטערן איצט זיך אַנטרינקען מיט דעם פראַכט פון אָט די שיינקייטן, זאַלן זיי ניט שטיין אין וועג פון איינזאַפן אין זיך אָט דעם וואונדער, וואָס די נאַטור האָט אין פאַרלויה פון מיליאָנען יאָרן פאַר אונז צו-געגרייט.

גיב נאָך אַ קוק; שעפּ אריין אין זיך נאָך אַביסל פראַכט; זאַל נאָך אַמאָל דאָס אויג אַ קוק טאָן אויף דעם וואונדער — ווער ווייסט צי וועסטו נאָך אַמאָל ערגעץ קוקן אויף אַזאַ כּשׁוּף-פּלאַץ ?

מיר גייען צוריק צו דער מאַשין. כמעט ווי אַ גלייכע וואַנט לאָזט זיך אַראָפּ דער וועג באַרג-אַראָפּ. דאָ קען מען לייכט געפינען דעם טויט, נאָר ביזט אזוי דערהויבן פון דער שיינקייט, וואָס דו האָסט ערשט גע-זען, און פון דער אייביגקייט, אין דער נאָנטקייט פון וועלכער ביזט ערשט געשטאַנען, אַז ניט די אַבערגלויבנס, וואָס דו האָסט ערשט געזען און וואָס האָבן אויף אַ מינוט דיך פאַרביטערט, ניט דער אָפּ-

גרונט, וואָס שפּרייט זיך אונטער דיינע פיס, קענען דיך אָפּרייסן פון דעם, וואָס דו האָסט ערשט דאָ איבערגעלעבט.

זאָל זיך דרייען דער וועג באַרג-אַראָפּ, זאָל די מאַשין גיין מיט דעם קאַפּ אַראָפּ, זאָל זיך דאַכטן, אז אָט וועסטו אַראָפּפאַלן אין אָפּ-גרונט און עס וועט פון דיר קיין געביין ניט בלייבן, — עס איז ניט שרעקלאַך. דו פילסט, אז דו שרעקסט זיך ניט פאַר דעם טויט אין דער נאָענטקייט פון אָט דער אייביגקייט.

ווי א צעכוואַליעטער ים זעען אויס אָט די בערג-שפיצן דאָ, אונ-טער די פיס. עס שרעקט ניט דער אָפּגרונט, עס שרעקט ניט די טיפּ-קייט, עס שרעקט ניט דער גליטשיגער וועג, וואָס לאַכט מיט דעם טויט אין פנים אַרײַן — ביזט ווי אַ פויגל לייכט און האָסט ניט קיין מורא אַראָפּפאַלן. נאָר איין זאך ווילסטו, אז קיינער פון די אַרומיגע זאָל ניט פאַרשוועכן די שטימונג מיט קיין באַנאַל וואָרט. בעסטו זיך : — זאָגט ניט קיין וואָרט, איך בעט איך, קיין איין איינציג וואָרט ניט...!

זיי פאַרשטייען די שטימונג. אפשר האָבן זיי זיך אויך מיט איר אָנגעשטעקט. זיי פאַלגן און זיי שווייגן.

יאָגט זיך די מאַשין מיט אימפעט שוין אויף דעם גלייכן וועג ; דרייט זיך דאָס פאַרצעליענע פעסעלע אין דעם מײַלן-מעסטער און אָט טאַנצט פאַר די אויגן די צאָל 50 און אָט טאַנצט דורך ווי אַ פּאַרל די צאָל 55, אָט איז שוין 60 און אָט צייגט שוין דאָס וויסע דריידעלע, אז מיר לויפן 65 מײַל אַ שעה. די מאַשין הויבט אָן אונטערצוטאַנצן ; פאַרבייליפּנדיגע מאַשינען גיבן אַ סווישטש און פאַרשווינדן ; עס גייט דורך אַ גרויל פון דעם געפיל, אז אָט אָט וועלן די מאַשינען זיך צו-זאַמענשטויסן און מיוועט צעשמעטערט ווערן אויף פיצלאַך. נאָר אויך אָט דער גרויל איז אַזוי אַנגענעם...

עס איז גוט צו פאַרן צוריק צו דער ברייטער וועלט מיט דעם באַ-וואוסטזיין, אז אין דער נאָענטקייט מיט דער אומפאַרגעסלאַכער שיין-קייט, אז אין דער נאָענטקייט מיט דער צויבער-אַרבעט פון אייביגקייטן, האָסטו זיך אָנגעשעפט מיט פרישע כחות, מיט נייעם מוט.

די סאָט איז שוואַרץ

די סאָט איז שוואַרץ; אָ, ווי שוואַרץ די סאָט איז!
אונטערדריקונג און פינסערניש און באַכטיזום און רעאַקציע פעלן
אין ערגעץ ניט אין דער גרויסער אַמעריקע, נאָר די סאָט פארנעמט
אויף דעם געביט דעם אויבן אָן. דאָ ליגן באַ די ווייסע יחסנים
אונטערין קנאַפּל צען מיליאָן אונטערדריקטע שוואַרצע, פאר וועלכע
עס זענען אויסגעאַרבעט געוואָרן אַ צאָל געשריבענע און אַ צאָל ניט
געשריבענע געזעצן: דאָ ניט גיין, דאָ ניט שטיין, דאָ זיך ניט זעצן
און דאָ זיך ניט ווייזן. די דאָזיגע געזעצן ווערן זייער שטרוינג
אַפּגעהיט, און וויי איז צו דעם שוואַרצן, וואָס וויל זיך זעצן אין אַ באַן
דאָרט, וואו עס זיצן די ווייסע; וויי איז צו דעם שוואַרצן, וואָס וועט
וואַגן אריינגיין אין אַ טעאַטער און זיך זעצן ניט אין דעם ווינקל, וואָס
איז פאַר אים, אויף דער העכסטער גאַלערייע אונטערין דאָך.
אומעטום, אויף יעדער שריט, זענען אויסגעהאַנגען די צעטעלאַך:
„ווייט“, „קאָלאָרד“. אומעטום ווערט אַפּגעהיט די מחיצה צווישן די
ווייסע יחסנים און צווישען די, וואָס האָבן אַ שוואַרצע הויט. די
דאָזיגע צעטיילונג ווערט זייער שטאַרק אַפּגעהיט דערפאַר, ווייל דאָ
שמעקט אַן עקאָנאָמישער אינטערעס: וואָס מער רעכטלאָז און דער-
שלאָגן און אומוויסנד די שוואַרצע זענען — אַלץ מער וועט מען זיי
קענען עקספּלאַטירן און אַלץ געהאַרדזאָמער וועלן זיי טראָגן זייער יאָך.
עס איז געווען נויטיג צו האַלטן די שוואַרצע אונטערן צאָם ביז
איצט — ווייל אזוי האָט געוואָלט דער רייכער פּלאַנטאַטאָר, פאַר
וועמען די שוואַרצע האָבן אויף די קאָטן פעלדער פון דעם סאָט אונטער
דער ברענענדיגער זון פאַרמעגנס געמאַכט. איצט, ווען די שוואַרצע
האָבן אָנגעהויבן פון די פאַרמס צו אַנטלויפן אין די גרעסערע שטעט,
איצט, ווען אין דער סאָט האָט מען אָנגעהויבן בויען פאַבריקן, איצט,
איז דער שוואַרצער ווידער דער, וואָס פילט אָן די ניי-אויפגעבויעטע

פאַבריקן און וואָס דרייט די רעדער און וואָס שטייט באַ די שמעלץ-
אוינונס. כדי מ'זאָל אָט דעם שוואַרצן אַרבעטער קענען בעסער
עקספּלואַטירן, דאַרף מען אים האַלטן אין צאָם. ער טאָר זיך ניט
דערפילן ווי אַ פּרייער מענטש; ער טאָר ניט אויפהויבן דעם קאַפּ;
ער טאָר ניט האָבן קיינע רעכט.

די ווייסע יחסנים האָבן ניט אזוי שטאַרק אינזינען זייער יחוס
בשעת זיי שטעלן אַרויף זייער קנאַפּל אויף דעם קאַפּ פון דעם שוואַרצן.
זיי האָבן אינזינען דעם בייטל, וואָס וועט אָנגעשטאַפט ווערן מיט אַלץ
מער גאָלד, אויב די שוואַרצע אַרבעטער וועלן אויף ווייטער בלייבן
פונקט אזוי דערשלאָגן און אזוי אַפּאַטיש און אונטערטעניג, ווי זיי
זיינען געווען ביז איצט.

יעדער שטאַט אין דער סאַנט באַרימט זיך מיט אירע נייע אינ-
דוסטריען. די באַריכטן פון די טשעמבערס אָף קאַמערס, די שריי-
ענדיגע שילדן באַם אַריינפאַר אין יעדער זידלאַכער שטאַט, די טעגלאַכע
באַריכטן אין די לאַקאַלע צייטונגען האַלטן אין איין „בומען“ די נייע
אינדוסטריען, מיט וועלכע די סאַנט ווערט באַרייכערט. דאָ עפנט זיך
אַ מאַשין שאַפּ; דאָ עפנט זיך אַ נייע גומי פעקטאָרי; דאָ אַ שוך-
פאַבריק; און דער עיקר נייע טעקסטיל פאַבריקן, וואָס פאַרברויכן
אויף דעם פּלאַץ די רייע מאַטעריאַלן, וואָס די סאַנט ניט אַרויס.

צוגלייך מיט דעם וואַקס פון די פאַבריקן וואַקסט אויף די
באַפעלקערונג פון די זידלאַכע אינדוסטריעלע שטעט. די ריעל-עסטייט
פירמעס און די אייזנבאַן קאָמפּאַניעס טוען שוין אַלץ, וואָס היינט
פון זיי אָפּ, אַז דער דאָזיגער וואַקס זאָל ברייט און ווייט פּראָקלאַמירט
ווערען. די דאָזיגע שרייענדיגע רעקלאַמעס זיינען אָבער ניט גויטיג,
ווייל עס וואַרפט זיך פשוט אין די אויגן דער פאַקט אַז די סאַנט
וואַקסט.

איר קומט אַריין, למשל, אין אַטלאַנטאַ, דאָשרדזשיאַ, און איר
דערפילט, אַז די שטאַט איז אין פאַרלויה פון אַ צוויי יאָר צייט רויג
באַלעבט געוואָרן און איז שטאַרק אויסגעוואַקסן. דער ריעל-עסטייט
פאַטריאַטיזם האָט די שטאַט געקרוינט מיט דעם נאָמען „די ניו יאָרק
אָוו די סאַנט“. עס פילט זיך דאָ טאַקע ביז אַ געוויסער מאָס דער
אָטעם פון ניו יאָרקער האַוועניש און יאָגעניש. די צענטראַלע גאַסן

זיינען אויסגעפּוצט און גראד איצט קאָכט מער ווי אַלע מאָל, ווייל היינט ווערט אַנטשיידן אַ וויכטיגע פּראָגע — עס וועט היינט אויסגע-קעמפט ווערן דער ערן-טיטל אין פּוט-כאָל מאַסטערשאַפט צווישן אַלאַבאַמאַ און דזשאָרדזשיאַ. לכּבוד אַזאַ פּאַסירונג איז די שטאַט פּאַרפּלייצט מיט טויזנטער געסט. אין די האָטעלן איז זיך ניט צו דערשלאָגן צו אַ צימער. איבער די גאַסן ציען זיך פּאַראַדן אונטער דער מוזיק פּון אָרקעסטערן, און בחורים, וואָס באַטייליגן זיך אין די פּאַראַדן, פּאַלן פּון די פּיס און וואַרפּן זיך קושן מיט די פּאַרבייגייער. זיי זיינען אויפגעלייגט... ניט פּון מוזיק.

* *

*

נאָר בשעת אין די צענטראַלע גאַסן זעט מען גרויסע קראַמען, שפיגל-גלאַז און גרויסע שוי-פענסטער, פּאַראַדן און מוזיק, זעט מען אין די קוואַרטאַלען פּון די שוואַרצע נאָר אַן אַנדער בילד. חושבי'דיג זענען די קוואַרטאַלן פּון די שוואַרצע און עס דאַכט זיך, אַז דאָס איז אַלץ איין און די זעלבע גאַס, וואָס דו האָסט געזען אין נאָרפּאָלק, אין ריטשמאָנד, אין דזשעקסאָנוויל, אין מייקאָן. אומעטום איינגעהויקערטע שטיבלאַך אויף הינערשע פּיסלאַך. אומעטום פּאַר-מאַכטע לאַרדן, אומעטום קוקן ארויס דערשראָקענע אויגן, אומעטום קויט און אָרימקייט, אומעטום אָפּגעריסענע קינדערלאַך, אומעטום פּאַר'חושבי'טע קרעמלאַך, וואו די שוואַרצע קויפּן איין. עס איז אַ נאַנין באַזונדער קאַפיטל פּון דער סאַוט, די געשיכטע ווי אַזוי די שוואַרצע קויפּן איין און ווי אַזוי מ'נאַרט זיי. וויפּיל מ'הערט זיך ניט אָן וועגן דעם, איז אַלץ דאָ נייעס צו הערן. די שוואַרצע ווערן גענאַרט אויף שרייט און טריט. אָט זיינען אַ פּאָר באַראַקטעריס-טישע ביישפּילן: אין אַ געוויסער פּאַבריק, וואו עס זיינען באַשעפּ-טיגט ארום 600 שוואַרצע אַרבעטער, צאָלט מען אויס דעם לויז מיט טשעקס. די שוואַרצע האָבן ניט קיין באַנק-ביכלאַך און זיי ווייסן אפּילו ניט ווי אַזוי מען שטעלט אַריין אַ פּוס אין אַ באַנק. וואָס זאָלען זיי טאָן מיט זייערע טשעקס? איז אויסגעוואַקסן אַ ספּעציעלע באַשעפּטיגונג פּאַר עמלאַכע ווייסע — בייטן די טשעקס, וואָס די שוואַרצע קריגן.

קומט שבת, שטעלט מען אויס טישלאַך אַרום די ארויסגאַנגען פון דער פּאַבריק; עס זעצן זיך אויס די ווייסע בריות מיט די גראַבע טייסטערס און וואַרטן ביו די שוואַרצע וועלן ארויסקומען פון די טויערן פון דער פּאַבריק. מ'נעמט דאָרט צו פינף און צוואַנציג און צו פּופּציג סענט פון אַ טשעק, לויט דער גרויס פון דער סומע, וואָס דער אַרבעטער האָט פאַרדינט — כאָטש דער פאַרדינסט איז אין דורכשניט קיינמאָל ניט מערער פון אַ צוואַנציג דאָלאַר אַ וואָך. דער שוואַרצער האָט אָפּגעפּראַצעוועט זעקס לאַנגע טעג אויף זיינע אַרימע צוואַנציג דאָלאַר און דער ווייסער יחסן האָט אין אַ האַלבער שעה צייט „מיט הערלאַכער פּראַצע“ געקראָגן אַ צוויי ריי הונדערט דאָלאַר.

אַט איז נאָך אַ ביישפּיל פון דעם, ווי אזוי מ'נאַרט אַ שוואַרצן: ער קויפט איין אין אַ קראָם, וואו עס שטייט אַ מאַשין, וואָס רעכנט צונויף וויפּיל ער דאַרף באַצאָלן פאַר די איינגעקויפטע אַרטיקלען. אין דער קראָם איז „סטריקטלי וואָן פּרייז“, דאָרט רעכנט מען דעם שוואַרצן און דעם ווייסן די זעלבע פּרייז. ער איז זיכער אַז דאָ נאַרט מען אים שוין ניט, נאָר ער האָט אַ טעות. אויך דאָ נאַרט מען באַ אים אויס זיינע פּאָר גראַשן.

ווי אזוי ווערט עס געטאָן? די מאַשין ווייסט דאָך ניט, אז דאָס חשבונ'ט זי פאַר אַ שוואַרצן און אז זי דאַרף איצט מאַכן אַ פּאַלשן חשבון? איז דער תּירוץ, אז די מאַשין ווערט באַנוצט אויף אָפּצו-נאַרן אַ גאַנצע צייט, נאָר ווען אַ ווייסער קויפט איין און ער כאַפט זיך, אַז עס איז געווען אַ טעות, זאָגט מען: „אַ, אַי עם סאַרי“ (עס טוט מיר לייד) און מען קערט אים אום וואָס מ'האַט איבערגענומען, נאָר ווען שוואַרצע קויפּן איין, פאַרלאָזט מען זיך אויף דעם, וואָס די מערסטע פון זיי קענען ניט שרייבן און ניט חשבונ'ען (די באַלעבאַטים האָבן שוין באַזאָרגט, אז זיי זאָלן ניט קענען) און מ'איז זיכער, אז זיי וועלן זיך ניט כאַפּן, אז מ'האַט זיי באַשווינדלט.

דער שווינדל ווערט דורכגעפירט דורך דעם, וואָס מ'קלאַפט אָפּ אויף דער מאַשין אַ געוויסע סומע איידער מ'הויבט אָן אָפּקלאַפּן די סומען פאַר די איינגעקויפטע אַרטיקלען. ווען איינער קויפט עטלעכע אַרטיקלען און מ'קלאַפט אָפּ אויף דער מאַשין די סומען, וואָס זיי באַטרעפּן, איז אַלעדינג אין אַרדנונג, נאָר דער סך-הכל איז גרעסער

אויף דער סומע, וואָס מ'האָט אָפּגעקלאַפּט איידער דער קויפער האָט זיך נאָך באַוווּזן.

וואָס אָנבעלאַנגט די מעטאָדן, וואָס ווערן אָנגעווענדט אין די פּאָזן שעפער אויף צו באַשווינדלען די שוואַרצע, האָט מען שוין וועגן דעם אַ סך מאָל געשריבן. עס איז אינטערעסאַנט צו דערמאָנען די כאַראַקטעריסטיק, וואָס אַ שערף האָט געגעבן וועגן די פּאָזן-בראַוקער-געשעפטען. ער האָט געזאָגט, אז דער איינציגער אונטערשייד צווישן אַ האַלד-אַפּ מאַן און אַ פּאָזן-בראַוקער איז דער, וואָס דער האַלד-אַפּ מאַן באַנוצט אַ רעוואָלווער און דער פּאָזן-בראַוקער באַנוצט אַ פּענסיל. רויבער זיינען זיי ביידע גלייכע.

די שוואַרצע רויבט מען ניט נאָר ווען זיי קומען איינקויפּן, נאָר מ'באַשווינדלט זיי אויך אויף דעם שוידערלאַכסטן אופן אין די פּלע-צער, וואו זיי זיינען באַשעפטיגט. אַ שוואַרצע מיידל ווערט באַגליקט צו אַרבעטן פאַר אַ ווייסער פאַמיליע און צו קאָכן פאַר זיי און צו וואַשן פאַר זיין און צו רייניגן זייער הויז און אַלץ פאַר דעם גאַרדענעם געהאַלט פון דריי דאָלאַר אַ וואָך. עס פאַרקלאַנגן זיך נאָך די פיינע ליידיס, וואָס צאָלן אָט די פרינצלאַכע געהאַלטן, אז די שוואַרצע זיינען פּוילע און אז זיי האָבן ליב צו לאַטכענען דאָס, וואָס ליגט ניט צו-געבונדן שטאַרק גענוג.

אין די שעפער זיינען די באַדינגונגען אַזעלכע, אז מ'לאָזט ניט צו קיין זייטיג אויג אַהין אַריינצובליקן. אין אַלע קאַטן פאַבריקן אָן אויסנאַם איז דאָ אַ שטריינגער באַפּעל, אז קיין זייטיגער מענטש טאָר אַהין ניט אַריינקומען. עס העלפן ניט קיינע טענות און קיין צו-דענגלאַכער און עקשנות/דיגער פאַרלאַנג. דער ענטפער איז אַלע מאָל דער זעלבער: „דיס איז די סטריקט רול אָף די האַוז.“ (דאָס איז אַ שטריינגער רעגאַל פון דער פירמע).

אין איין פאַבריק האָט זיך אפילו אָפּגעזוכט אַ באַרעדעוודיגער פאַרוואַלטער, וועלכער האָט — וועלנדיג באַוווּזן ווי שטריינג אָט דער פאַרבאָט געגן אַ פרעמד אויג ווערט דורכגעפירט — דערציילט, אז אַמאָל איז אַהין אַריינגעקומען אַ מאַן און האָט געבעטן מ'זאָל אים ווייזן די פאַבריק, ווען מ'האָט אים געזאָגט, אז דאָס איז פאַרבאָטן, האָט ער מיט כעס דערקלערט, אז ער איז אַ שער-האַלדער פון דער

פאַבריק און אז ער פאַרמאָגט פאַר 75,000 דאָלאַר סטאַק. אויף דעם האָט אים די פאַבריק-פאַרוואַלטונג געענטפערט, אז דאָס איינציגע, וואָס זיי קענען טאָן, איז גלייך אויף דעם פּלאַץ אים ארויסצאָלן פאַר זיין סטאַק.

זיי ווייסן, די ווייסע דזשענטל-לייט, אז מיט די באַדינגונגען, וואָס הערשן אין זייערע פאַבריקן, — דאָרט וואו עס שמירט זיך די פּראָספּעריטי פאַר די באַסעס, — האָבן זיי ניט וואָס צו באַרימען זיך. אויף דעם חשבון פון דער פּראַצע פון די שוואַרצע ווערן רייך ניט נאָר די ווייסע יחסנים. אַמאָל כאַפט זיך דאָ און דאָרט א שוואַר-צער אויך ארויף אויך דעם גאָלדענעם פּערדל און נעמט די לייצעס אין די הענט אַנצוטרייבן מיט שוואַרצע שקלאַפּן.

געווען אין אַטלאַנטא איינער אזא אַנטרייבער און ער איז זייער רייך געוואָרן און פאַר זיין געלד האָבן די ווייסע יחסנים גרויס דרך-ארץ געהאט. ווען ער איז געשטאָרבן, האָבען באַנקירן און „קאָפיטאַנען פון אינדוסטריע“ באַוויליגט צו שיקן בלומען און זיי זיינען אַליין געקומען צו באַגלייטן צו זיין אייגענער רודעם, וואָס האָט שוין אַליין אין פאַרלוף פון א סך יאָרן ניט אריינגעטאָן קיין האַנט אין קאַלטער וואַסער און וואָס האָט, פונקט ווי די ווייסע עקספּלואַטאַטאָרן, אין פאַלאַצן געוואוינט.

ווען א שוואַרצער האָט א סך גאָלד, פאַרגעסט מען שוין דעם קאָליר פון זיין הויט — מיגעדיינקט בלויז דעם בליאַסק פון זיין מעטאַל. מיט די אונטערדיקטע אָבער זיינען די יחסנים, די ווייסע שאַ-ווינגס, זייער שטריינג. שטריינג זיינען אפילו די כלומרישטע ליבע-ראַלן, די, וואָס האַלטן אין איין זיפּצן און אַכצען און גלאַצן מיט די אויגן.

* *
*

געפינט זיך אין דאָלאַס, טעקסעס, א ליבעראַלער פאָרום און אויך דאָרט לאָזט מען די שוואַרצע אריין בלויז אויף דער העכסטער גאַלערייע און דאָס בלויז דאָן, ווען עס איז דאָ גענוג פּלאַץ. טאָמער מאַכט זיך, אז דער פאָרום איז גוט באזוכט פון ווייסע און עס פּעלן אויס פּלעצער,

מוזן די שווארצע מיט הרפה פאַרלאָזן זייער פּיצל פּלאַץ אונטער דאָך.

האַט מען אין א געוויסן טאָג אויפגעהויבן אין דעם פאָרום די פּראַגע פון איינלאָרן איינעם פון די אָנגעזעענע קעמפּער פאַר דער גלייכבאַרעכטיגונג פון די שוואַרצע. ער איז גראַד געווען אויף א טור אין יענעם געגנט און עס איז פון איינעם א מיטגליד פאָרגעשלאָגן געוואָרן, אז מ'זאָל אים איינלאָרן צו קומען רעדן אין דעם פאָרום. האָט די אראַנדזשמענטס קאָמיטע זיך געזעצט טראַכטן וואָס וועט מען טאָן מיט די שוואַרצע, וואָס וועלן געוויס קומען הערן זייער ברודער. זיי זיינען דאָך זיכער פאַראינטערעסירט צו הערן איינעם, וואָס שטייט אין די פּראָנט רייען פון דעם קאָמפּ פאַר זייער עמאַנציפּאַציע. זאָל מען אריינלאָזן די שוואַרצע פריי צו זיצן וואו עס מאַכט זיך, וועלן זיי דאָך פאַרפלייצן דעם גאַנצן פאָרום און פאַר די ווייסע וועט קיין פּלאַץ ניט בלייבען; זאָל מען זיי ווי פריער באַגרענעצן אויף א באַ-שטימטן פּלאַץ, איז עפעס ניט שיין. האָט מען געטראַכט און געטראַכט און מ'האַט באַשלאָסן... שוין בעסער אינגאַנצן ניט איינצולאָרן דעם רעדנער, וועלכער איז דער פירער פון דער באַוועגונג פאַר דער גלייכ-באַרעכטיגונג פון די אונטערדריקטע שוואַרצע.

אזוי האָט באַשלאָסן דער ליבעראַלער פאָרום!

* *
*

מיט קיין שוואַרצע צערעמאָניעט מען זיך ניט, נאָר מיט קיין ווייסע ארבעטער מאַכט מען אין דער סאַוט אויך קיין גרויסע צערע-מאָניעס ניט.

א שיינע מעשה דערציילט מען אין טשאַטאַנוגאַ, ווי אזוי אין א גרויסער שטאָל-פאַבריק האָט מען אריינגערופן די ארבעטער אין דעם גרעסטן קאַרפּוס פון דער פאַבריק און דאָרט האָט דער באַלעבאָס ערב די וואָלן צו זיי געהאַלטן אזא סאָרט רעדע:

— מאָרגן דאַרף מען שטימען פאַר אַ פּרעזידענט פון דעם לאַנד. שטימט איר מאָרגן פאַר הוואוערז', בלייבט די פאַבריק אָפּן און איר וועט האָבן ברויט פאַר אייערע פאַמיליעס; שטימט איר פאַר אימיצן

אַנדערש, וועל איך צושליסן די פאַבריק און איר וועט קענען גיין כאַפּן א טאַנץ מיט דעם, פאַר וועמען איר האָט געשטימט.
נאַטירלאַך זיינען דאָס פרייע בירגער, וועלכע שטימען לויט זייער אייגענעם פאַרשטאַנד און לויט דעם, ווי עס דיקטירן זיי זייערע אינ-טערעסן. וואָס דען? אַ שאַל! !

* *

*

אין דער סאַנט, מער ווי אומעטום, מערקט זיך די גרויסע ענדערונג אין דעם איינצל-פאַרקויף. מיזעט אויף יעדער טריט דעם זיג פון די טשיין-סטאַרס. עס זיינען דאָ שטעט, וואו מען געפינט שוין ניט קיין פּריוואַטע גראַסערי אפילו „אויף א רפואה“. אומעטום שרייען אראָפּ די שילדן פון דער „גרעיט אַטלאַנטיק ענד פאַסיפיק קאָמפּאַני“ און פון דער „פיגלי וויגלי קאָמפּאַני“, און פון דער „קריגער גראַסערי“ און סאַנדערס באַרימט זיך, אז ער איז „די סאָל אָונער אָון מיי נעים“. בלויז אין די פאַרשטעט זיינען דאָ און דאָרט צעוואָרפן די קליינע קרעמלאַך פון פּריוואַטע אייגנטימער.

אויף דער פּראַגע ווי אזוי האַלטן זיי זיך נאָר, ענטפּערן זיי, אז בלויז א דאַנק דעם, וואָס זיי גיבן אויף באַרג, האָט דער טשיין-סטאַר זיי נאָך ניט אינגאַנצן פאַרניכטעט. נאָר אז זיי וועלן שוין לאַנג ניט ציען, דאָס פילן זיי אליין.

איצט איז צוגעקומען נאָך א פאַקטאָר, וואָס וועט העלפן צו פאַר-ענדיגן די אַרבעט, וואָס מעכטיגע טשיין-סטאַרס האָבען אָנגעהויבן, — די אַרבעט צו פאַרניכטן דעם פּריוואַטן קרעמער. די מעיל-אַרדער פירמעס זיינען אויך אַוועק אין די טשיין-סטאַר ביזנעס. עס איז אינטערעסאַנט צו וויסן ווי אזוי אין פאַרלויף פון א קורצער צייט זיינען די דאָזיגע פירמעס געווען געצוואונגען זיך צו נעמען בויען קליינע קראַמען אין אַלע ווינקלען פון דעם לאַנד, בשעת ערשט ניט לאַנג צוריק זיינען זיי זיך רואיג געזעסן אין זייערע הויפט שטאָבן און האָבן פון דאָרט אָנגעפירט דורך פאַסט א ריזיגן האַנדל מיט דעם גאַנצן לאַנד.

צוליב דעם, וואָס די וועגן זיינען אין אַלע שטאַטן לעצטנס זייער א סך אויסגעבעסערט געוואָרן און צוליב דעם, וואָס אַ סך פאַרמערס האָבן זייערע אייגענע אויטאָמאָבילן, האָבן די דאָזיקע קונדן, וואָס

זענען געווען דער בעסטער שטיץ-פונקט פאר די „מעיל-אָרדער“ גע-
שעפטן, אויפגעהערט איינצוקויפן דורך פּאָסט כאַ די מעיל-אָרדער
פירמעס. די פּאַרמערס האָבן אָנגעהויבן פּאַרן אין די דערבייאַגע
שטעט איינצוקויפן. די מעיל-אָרדער קאָמפּאַניעס האָבן זיך גע-
כאַפט, אַז זיי פּאַרלירן פּדיון און זיי האָבן זיך גענומען בויען
אייגענע טשיין-סטאָרס.

וואו איר קומט איצט אין א שטאָט אין דער סאַט, האַלט מען אין
בויען אָדער מ'האַט ערשט פּאַרענדיגט דאָס בויען פון אַ צאָל קראַמען
אונטער די שילדן פון מאַנטגאָמערי וואָרד, סיערס ראָבאָס און אנדערע.

עס גייט אָן אַ שאַרפע קאָנסורענץ פון די מאַגנאַטן, וועלכע
שטרעבן צו פּאַרכאַפּן דעם גאַנצן ריטייל האַנדל, אויף דעם שטייגער
פון די מאַגנאַטן, וועלכע האָבן פּאַרכאַפט די אינדוסטריען. און אין
אַן אַרבעטער רינג שול זיצט זיך אַ לערער און ער וויל באַווייזן, אַז
עס זיינען גאָר ניטאָ קיין קלאַסן און עס איז ניטאָ קיין קלאַסנאַמאָ.

— סטייטש? פּרעגט איר, — אפילו גרין און מעטיו וואָל
לייקענען דאָך ניט, אַז עס זיינען דאָ קלאַסן: אַן אַרבעטער-קלאַס און
אַ קאַפיטאַליסטישער קלאַס. וואָס דען, זיי זאָגן, אַז די אַרבעטער
קענען מאַכן שותפות מיט די באַלעבאַטיס, און די באַוואַוסטיגניגע
אַרבעטער טענה'ן, אַז פון אַזאַ שותפות וועלן בלוז געווינען די באַלע-
באַטיס און אַז די אַרבעטער קאָנען זייער לאַגע פּאַרבעסערן בלוז
דורך קאַמף פאַר זייערע רעכט.

זאָגט אָבער דער לערער, וואָס דערציט די קליינע שעפעלאַך,
די קינדער פון ראַדיקאַלע עלטערן, אַז דאָס איז בלאַטע — עס איז ניטאָ
קיין קלאַסן-קאַמף; מ'דאַרף ניט קיין קלאַסן-קאַמף; עס איז בלוז
דאָ אַ קאַמף פון די, וואָס האָבן זיך ניט צוגעפּאַסט צום לעבן, געגן די,
וואָס האָבן זיך צוגעפּאַסט.

די לעצטע וועלט-מלחמה, זאָגט ער, איז פּונקט ווי אַלע מלחמות,
לויט זיין מיינונג, געווען ניט קיין רעזולטאַט פון קיין געיעג נאָך
עקאָנאָמישע געווינסן פאַר דעם הערשענדיגן קלאַס, נאָר אַ רעזולטאַט
פון שלעכטער פּאָליטיק, פון פאַרדראַרבנטייט, פון האַרצלאַזע דיפּלאָ-
מאַטן.

מיט אזעלכע לערער באַם רודער פון אַן אַרבעטער רינג שול איז דען אַ וואונדער וואָס עס האָט געקענט פאַסירן, אז ווען מ'האָט ערב די וואָלן אין אן אנדער שול גענומען אַן אַנקעטע צווישן די שול קינדער פאַר וועמען זיי וואָלטן געשטימט אלס פּרעזידענט, האָט זיך ארויס-געוווּן פּאָלגענדער רעזולטאַט: פאַר סמיט'ן (גרויס-קאַפיטאַליסטי-שעד פּרעזידענט-קאַנדידאַט), 20, פאַר האווער'ן (קאַנדידאַט פון די מעכטיגסטע טראַסטן), 18, פאַר טאַמאַס'ן (געלער סאַציאַליסט), 2, און פאַר פּאַסטער'ן (קאָמוניסט) 5.

שוואַרץ איז די סאט; אַ, ווי שוואַרץ די סאט איז!

ניט איר שוואַרצע באפעלקערונג האָט זי שוואַרץ געמאַכט — דאָס האָבן אירע ווייסע עקספּלואַטאַטאָרן, אירע אונטערדריקער און אירע באַביטס זי אזוי שוידערלאַך פאַרשוואַרצט.

דאָרט, וואו די פאלמען בליען

דזשעקסאָנוויל איז דער טויער פון פלאָרידא. פון דאָנען הייבט זיך אָן דאָס לאַנד פון שטענדיקער זון און פון אייביקער פראַכט. אָבער אראָפּגייענדיק פון באַן אויף דער הויפט-גאַס, גלויבט זיך דיר עפעס ניט, אַז דו ביסט שוין טאַקע אין פלאָרידא. א געוויינלאַכע מעין-סטריט, ווי אין אַלע מיטעלע און גרעסערע שטעט, געוויינלאַכע שורות פון שטיינערנע געביידעס; קיין סימן פון דעם, אַז דאָ איז אַנדערש ווי אומעטום.

האַסטו אָבער נאָך אריבערגעשפּאַנט איבער'ן בריק, האַסטו נאָך אריינגעשטעלט א פוס אין דעם שטילן רעזידענץ-דיסטריקט, דער-פילסטו, אַז דאָ איז פלאָרידא.

די ערשטע נייע זאך, וואָס דו דערזעסט, זענען די פאלמען, פון וועלכע דו קענסט דיין אויג ניט אָפּרייסן.

פאַרשיידן זיינען זיי אין גרויס. עס זיינען דאָ נירדיקע, וואָס וואַקסן ביי דער ערד, און העכערע, וואָס הויבן אויף הויך זייער שטאַם און שפּרייטן אויס ווי ברייטע פליגלען זייערע בלעטער, נאָך אַלע האַבן אַזאַ צויער, אַז דו קענסט זיך אָן זיי זאַט ניט אָנקוקן.

עפעס גלויבט זיך דיר ניט, אַז דאָס איז טאַקע מיט אַן אמת דאָס לאַנד פון די פאלמען, אַז דאָ וואַקסן פריי די טראָפישע פלאַנצן, אַז דאָ ווייסט מען קיינמאָל ניט פון קיין ווינטער.

מיין באַגלייטער שמייכלט און פירט מיך גאַס-איין גאַס-אויס און צייגט מיר אַלץ מער שורות פאלמען, און מער און מער ביטן בלומען, און פאַרזיכערט מיר אַזוי:

— שטענדיק בליען דאָ די בלומען, זעלטן-זעלטן ווען עס ווערט אַמאָל אַזוי קיל, אַז מ'דאַרף אויף ביינאַכט די בלומען לייכט צודעקן.

איך באַמערק צו מיין באַגלייטער, אַז קיינמאָל און אַלע מינע רייזעס האָב איך אין ערגעץ ניט באַגעגנט אַזוי פיל בלומען.

— דאָס איז נאָך גאָרניט, — ענטפערט ער, — אָט וועל איך אייך באלד צופירן צום פלאץ, וואָס איז באַשטימט פאַר אַ פאַרק אין אַנדיינס פון די מלחמה-העלדן, וועט איר ערשט זען, וואָס עס הייסט אַ ים מיט בלומען.

און ער איז טאָקע געווען גערעכט: אזוי פיל בלומען, אזא ים פון פאַרשיידענע קאָלירן, אזא דופטענדע לופט איז דאָכט זיך ניטאָ מער אין ערגעץ אויף דער וועלט. דו שטייסט אין אַ גן-עדן, דו ביסט אין אַ קעניגרייך פון בלומען און פון ווייטנס שפּרייט זיך אן אומ-ענדליכער שפיגל פון אן אומבאוועגליך וואסער און עס ווייזט זיך דיר אויס, אז הימל, וואסער און בלומען האָבן געמאַכט יד-אחת צו שאַפן אָט דאָ אַ שטילן גן-עדן פאַר מענטשן.

אָבער אויך דאָ האָבן מענטשן אויף זייער משוגענעם שטייגער, פונקט ווי אומעטום, איינגעפירט זייערע אַלע ווילדע פאַראַנדקעס, און אויך דאָ איז פאַראַן ביטערע נויט, וואָס לאָזט ניט געניסן פון דער אייביגער פּראַכט.

* *
*

נייסט פון קוואַרטאַל צו קוואַרטאַל און קוקסט און שטוינסט: איז דאָס טאָקע אַלץ איין און די זעלביגע שטאָט?
אָט דאָ פּראַכטפולע ווילאַס, דאָ רעסטאַראַנען פאַרטונקען אין טראַפּישע פּלאַנצן, דאָ רייכטום און לוקסוס און גלאַנץ און פּראַכט און באַ דער זייט חורבות, רויטע, ציגעלנע קאַזאַרמעס מיט צעלע-כערטע ווענט, מיט צעבראַכענע שויבן, מיט שמוציגע הילצערנע שטינגן אין דרויסן, מיט אָפּגעלאָזטע גאַסן, מיט קויט און מיט אָפּפאַל אויף די טראַטואַרן.

איז דאָס אַלץ איין און די זעלבע שטאָט?

* *
*

און אָט זענען ווידער פּאַלמען, שוין גאָר אַנדערע ווי אין פּלאַך-רידאָ. די פּאַלמען דאָ, אין טעקסעס, זענען עפעס שטאַלצער, גלייך שיסן זיי אַרויף זייער שטאַם און הויך-הויך אין דער לופטן קרוינען זיי אים מיט אַ קאָפּ רוישענדע לולכים.

אזעלכע הויכע פאלמען, ווי אין סאן-אנטאָניאָ, האָב איך אין פלאָרידאָ ניט געזען. עס ווערט עפעס פריילאך אויפ'ן האַרצן, קו-קענדיק אויף די ריזן, וואָס הויבן זיך העכער פון די מויערן און וואָס שאַקלען קעגן דער זון מיט זייערע גרינע קעפּ. אפשר רייסן זיך אָט די ריזן-שטאַמען העכער פון די הייזער, כדי אריינצוקוקן אין די שמאַלע געסלאַך, וואס עס מאַטערט זיך די מעקסיקאַנער אַרימקייט, וואו עס גייט אָן אַן אָפענער האַנדל מיט מיידלשע לייבער, וואו מענטשן זיינען ביליגער ווי שטויב? אפשר שאַקלען די דאָזיקע ריזן אַזוי מיט זייערע קעפּ, ווייל זיי קענען ניט פאַרשטיין, ווי עס איז מעגליך אין דערמיט פון אַזאַ גן-עדן צו שאַפן אַזאַ גיהנום פון נויט, פון אַרימקייט, פון ליידין און פון הונגער?

ניט נאָר די פּאַלמען אַליין זיינען אַ טייל פון דעם גן-עדן אין סאן-אנטאָניאָ. עס איז דאָרט דאָ אַ כּשוף-גאַרטן, וואָס איר וועט זיך מעגן שעצן גליקלאַך, ווען איר וועט אַמאָל האָבן די זכיה אים צו זען.

מ'רופט אים „דער יאַפּאַנעזישער גאַרטן“, אָדער „די סאַנקען גאַרדען“.

טיף-טיף צווישן הויכע בערג ליגט דער גאַרטן. געפלאַכטענע יאַפּאַנעזישע שטיבעלאַך שטייען ביים אַריינגאַנג, און די שמאַלע סטעזשקע שלענגעלט זיך אַרום די גרינע ווענט פון די בערג, פירט דיך אַריין אין אַ געדריכטן קוסט און פירט דיך באַלד אַרום אויף אַ שיין שמאַל בריקעלע, ביז דו קומסט ענדלאַך צו צום צענטער פון דעם גאַרטן.

קינסטלאַכע קליינע אָזערעס שפיגלען אַרום פון צווישן די בלומען, און אויפ'ן וואַסער שאַקלען זיך פּוילגען. פון צווישן די בלומען בליאַסקען אַרום באַהאַלטענע לעמפלאַך; עס פינקלען אויך אַרום פאַרבאַרגענע פייער-אויגן פון צווישן די קוסטן, וואָס קלעפּן זיך צו די בערג, פון אונטער די שווימענדע בלעטער אויף די אָזערעס, פון צווישן די צווייגן פון די יונגינקע בוימעלאַך, וואָס זיינען דאָ און דאָרטן ביי די זייטן פון גאַרטן צעוואַרפן.

שטייסט פון אונטן, אין דערמיט פון צויבער-גאַרטן, און קוסט אַרום זיך אויף די הויכע, גרינע, ווענט פון די בערג, וואָס היטן אָט

דעם פלאץ, גייסט ארויף דורך דער שמאלער סטעזשקע צום ראנד
פון בארג און קוססט אראפ אין טאל און עם רייסט זיך ביי דיר
ניט ווילנדיק ארויס דער אויסרוף:

— דאָס איז אַ כּשׁוּף-גאַרטן!

— דאָס האָט אַ צױבערער באַשאַפֿן!

— דאָס זעלבע זאָגן אלע, וואָס דערזעהען דעם גאַרטן, —
דערציילט מיר דער חבר-באַגלייטער. און ער דערציילט מיר אויך
די געשיכטע פון דעם גאַרטן.

געשאַפֿן האָט אים אַ געוועזענער סאַלן-קיפּער, אַ דייטשער
אימיגראַנט. געווען איז אויף דעם פּלאַץ אַמאָל אַ מיסט-גרוב.
זיצט אָבער אין דעם סאַלן-קיפּער אַ נשמה פון אַ קינסטלער און,
ווען ער איז געוואָרן אָלדערמאַן, האָט ער געזאָגט צו די שטאַט-טאַמעס:
גיט מיר אַ פּרײַע האַנד און איך וועל פון דעם גרוב עפעס וואונדער-
באַרעם באַשאַפֿן.

ער האָט עס באַשאַפֿן. און פון דאָן אָן איז ער געוואָרן דער
טאַטע פון אלע פאַרקען אין סאַן-אַנטאָניאָ.

צוליב דער נשמה פון אַ קינסטלער, וואָס האָט ענדליך אָפּגע-
זוכט איר באַרוף, האָ אויך געקראָגן אַ תּיקון די גרוב, וואָס איז פאַר-
וואַנדלט געוואָרן אין אַ כּשׁוּף-גאַרטן.

ווי שיין וואָלט געווען די וועלט, ווען אלע מיליאָנען נשמות,
וואָס ווערן צעטראַטן אין נויט, וואָלטן געקאָנט פּרײַ און אומגעשטערט
אויספירן זייער באַרוף? !

אויף די וועגן פון פלאַרידא

דער „האוואנא עקספרעס“ לויפט דורך אונטערין האַרסאָן, צע-
יאַגט זיך איבער די פעלדער פון ניו דזשורזי, פענסילוויניע, דע-
לאווער און מערילענד, רוט אָפּ אביסל אין וואַשינגטאָן און באַלד
יאַגט ער זיך מיט אימפעט איבער דער סאָוט. די באַן שניידט
דורך ווירדזשיניא, נאָרט און סאָוט קאָראָליינא, דזשאָרדזשיא און אָט
איז שוין דזשעקסאָנוויל—באַם טויער פון דער אייביג-זונגער פלאַרידא.
ביים אַרויסגיין פון באַן וויצלען זיך פאַסאַזשירן אַז דאָ איז א
טויל פון דער „עקס סאָליד-סאָוט“. — אן אַנצוהערעניש אויף דעם
דורכפאַל דאָ פון דער דעמאָקראַטישער פאַרטיי אין די לעצטע פעדע-
ראַלע וואַלן.

אויף הויכע שטאַמען הוידען זיך לאַנגזאַם פאַלמען, דער הימל
בלענדעט מיט זיין טיפער בלויקייט — דאָ איז דאָס לאַנד פון אייביגן
פּרילינג. אַהער רופן די ריזיגע שילדן, וואָס זיינען צעשטעלט אויף
אַלע וועגן פאַר טוונטער מוילן ווייט; אַהער לאַרן איין די פלאַקאַטן
אין די שוין-פענצטער פון די טוריסטן-אַגענטורן; אַהער פאַרבעטן די
אַדווערטייזמענטס אין די געקליבענע זשורנאַלן, וואו מ'אַנאַנסירט די
רייכסטע אויטאָמאָבילן, די קאָסטבאַרסטע דימענטן און די טייערסטע
פאַרווילאָנגנס-פלעצער פאַר די אויסערדערוויילטע. דאָ איז אַ גן-עדן
אויף דער ערד; דאָ זאָגט מען צו דעם רייכן, אז מ'וועט דאָס מעלערל
פון הימל אים דערלאַנגען.

אַ שפּאַן פון וואָקזאַל — און דער „גן-עדן“ הויבט זיך אָן: פאַר-
חושב'טע, הילצערנע שטיבלאַך אויף הינערשע פיסלאַך, אָפּגעקאלופעטע,
צעלעבערטע, ציגעלנע געביידעס, מיזעראַבעלע סרעמלאַך, פון וועלכע
עס פייפט דער דלות, פאַרמורזשעטע קינדער, וואָס וואַלגען זיך אין
זאַמר. באַ אַ פענצטער אַ גרויסע, שוואַרצע פרוי מיט אַ קודלעוואַטער
קאָפּ האָר און מיט אַ גנב'ישן וואונקט אין די אַנגן. אַ ריי הייזער, וואו

עס זיצן אויף די פאָרטשעס ווייסע מיידלאַך מיט שערקלאַך איבער-
געפאַרבעט באַקן און אָנגעפאַרבעט ליפּן, וואַרטנדיג פאַר אַ קונה אויף
זייער לייב, און אַן איינלאַדונג פון יעדער שוועל :

— „רו יו וואַנט טו קאם אַפּסטעירס ?“

עס איז זונטאָג ; עס איז דער טאָג פון רו ; נאָר די, וואָס פירן
דעם מסחר, וואָס איז דער אַלטסטער אין דער וועלט — די, וואָס דארפן
קריגן ברויט דורך פאַרקויפן זייער לייב, פאַר די איז קיינמאָל קיין רו
ניטאָ.

גרופעס שוואַרצע שטייען ביי די פּרוזבעס פון די הייזער ; גרופעס
שפּאַצירן אין די גאַסן, און אין אַלע אויגן בליצט אויף אַ פּראַגע-צייכן,
ווען עס באַווייזט זיך אַ ווייסער. אַלע טרעטן אים אָפּ דעם וועג —
די שוואַרצע געדיינקען גוט, זוי עס באַנעמען זיך מיט זיי די „רושענטל-
לייט“, און זיי היטן זיך פאַר דעם ווייסן ; זיי ווילן פון אים זיין וואָס
ווייטער.

אָפט גייט ארויס דער „קלען“ אין אַ פאַראַד. אין די פּלאַקאָטן
זאָנט מען אָן : „ווי פּראָטעסט ווהייט ענד קאָלאָרד עלייק“. דערווייטן
זיך נאָר די שוואַרצע, אַז די „פּראָטעסטאָרס“ גייען שוין, אַזוי ווערן
פאַרמאכט אַלע טירן און אַלע לאָדנס און פון קיין שוואַרצע זעט מען
קיין געביין ניט, — זיי זיינען מוחל די „פּראָטעסטאָרן“. זיי זיינען
צופרידן, ווען וואָס ווייניגער ווייסע באַווייזן זיך אין זייערע פאַר-
הושך'טע, שרעקלאַך אָפּגעלאָזענע, שרעקלאַך שמוציגע קוואַרטאַלן. אַזאַ
אַרימקייט, ווי אין די דאָזיקע קוואַרטאַלן איז זייער שווער זיך פאַר-
צושטעלן.

דזשעקסאָנוויל האָט אויך רייכע אויסגעפּוצטע קוואַרטאַלן. דאָרט
זיינען שטיבלאָך פאַרטונקען אין בלומען ; דאָרט זיינען הייזער אַרומ-
געדינגלט מיט פאַלמען ; דאָרט זיינען גאַסן פאַרטונקען אין גרינס ;
דאָרט טראָגן זיך גלאַנצענדיקע אויטאָמאָבילן. נאָר דאָרט שטייען אַ סך
הייזער מיט פאַרקלאַפטע פענצטער — דאָר איז אַ זכר פון דעם „בוים“,
ווען מ'האָט ווי אין אַ קדחת זיך געוואָרפן, ווען מ'האָט געקויפט
און פאַרקויפט און געבויט און איבערגעבויט און אָנגעבויט מער, ווי די
לאַנגזאַם וואַקסנדיגע באַפעלקערונג קען פאַרנוצן.

— אלע האָבן געקויפט „לאַטס“, — דערצײלט מײן באַגלייטער, — אלע האָבן געוואָלט ווערן רײך איבערמאַכט. מענטשן זײנען אָנגע-לאָפן אַהער פֿון דעם גאַנצן לאַנד. מ׳האַט געקויפט „לאַטס“, וועלכע מ׳האַט אין די אױגן נײט אָנגעקוקט; מען האָט געצאָלט טױזנטער פאַר אַ פּיצל ערד, וואָס לײגט צענדליגער מײלן ווײט פֿון שטאַט. מ׳האַט איבערנאַכט געמאַכט פאַרמעגנס און איבערנאַכט זײ פאַרלאָרן. פֿון דעם גאַנצן כּוּם האָט זײך אױסגעלאָזט אַ בױדעם און אַלץ איז אַרײבער צורײק אין די הענט פֿון די באַנקען, מאָרטגײדזש-קאָמפּאַניעס און אײנשורענס-קאָמפּאַניעס. נײט אײן אַרבעטער האָט דאָ פאַרלאָרן זײנע אַרײמע פאַר גראָשן, וואָס ער האָט אָפּגעשפּאַרט פֿון בײסן ברויט אין פאַרלויה פֿון אַ סך יאָרן.

גײען די נעכטיגע האַלבע מײליאָנערן און קוקן פאַרטרויערט אױף שײנע שטיבלאַך צױשן פּאַלמען און ווײזן אָן:

— דאָס איז געווען מײן הײזקע, די אײנשורענס-קאָמפּאַניע האָט עס צוגענומען. דאָ איז געווען מײן לאַט — נײט געקענט מער אָנגײן מיט די צאָלונגען, האָט די מאָרטגײדזש-קאָמפּאַניע דעם לאַט צוגענומען. טונקט זײך דזשעקסאָנווײל אין אַ ים פֿון זון; עס הױדן זײך די פּאַלמען; די קוואַרטאַלן פֿון די רײכע הײדלען זײך מיט זײערע אױסגע-פּוצטע גערטנדלאַך, נאָר אין דער גרעסטער צאָל גאַסן זײצן פאַרזאָרגטע, פאַראַרײמטע, פאַרײחושדײטע מענטשן, וואָס דערמאָנען מיט אַ זײפֿ די אַמאָליגע פעטע יאָרן און טראַכטן וועגן אַ שטיקל ברויט, מיט וואָס אַ טאָג איבערצוקומען.

קײן סך אַרבעט איז דאָ נײטאָ. פאַר דער אַרבעט, וואָס איז דאָ, צאָלט מען אַ הונגער-לוין. נײשקשה, די שוואַרצע וועלן דאָך נײט וואַגן פּראָטעסטירן, און די אַרײמקײט וואַקסט פֿון טאָג צו טאָג.

— בײם, באָם! באָם, בײם!!

עס קנאַקט דער פּוּיק, עס הײלכן די טרובעס. מ׳מאַכט אַ וואַרע, די באַוועגונג אױף די גאַסן שטעלט זײך אָפּ — עס גײט אַ פאַראַד לכּבּוד דעם צענטן יאָר פֿון וואַפּנשטײלשטאַנד.

פּאַנען, מױזיק, געפּילדער, פאַרפּלאַמטע פּנימײער — עס איז יום-טובּ. מען האַלט רעדעס וועגן מענטשן-לײכע, וועגן „אײביגן“ שלום אױף דער וועלט, וועגן דעמאָקראַטיע און נאָך און נאָך. עס פעלט

אויך ניט די רעדע וועגן די אינערלאכע שונאים. נאָר וואָס הערן די אויערן? מיזאָנט עפעס ניט, אַז די אינערלאכע שונאים זיינען די רא-דיקאַלן, די „פרעמדע“, די וואָס ווילן גיין אין די פוס-טריט פון באָל-שעוויקעס. ניין, עס דערהערט זיך אַ שטימע, אַז די אינערלאכע שונאים זענען די מאַנאַטן, די ריזיגע קאָמפּאניעס, וואָס שליינגען אלץ איין, וואָס נעמען צו די היימען, וואָס צעשטערן דאָס הייליגע פייער פון דעם פּאַמיליען-נעסט.

ווער רעדט עס אזוי? דאָרט רעדט אַ פירער פון „לידזשאָן“, דאָס שרייט אַרויס די שטימע פון דעם קליינבירגער, וועלכער ווערט צעמאַלן צווישן די מילשטיינער פון גרויס-קאַפיטאַל.

דאָס פאַרשטייט אָבער ניט אַ דיסטריקט סעקרעטאַר פון אַרבעטער רינג, וועלכער שטייט דעם זעלבן אָוונט און דרש'נט פאַר די מיטגלידער פון אַרבעטער-רינג אזוי:

— עס איז שוין צייט איר זאָלט אַלעמען אויפקלערן, אַז אונזער שול לערנט ניט קיין סאָציאַליזם, קיין קאָמוניזם. מיר ווילן בלוין מענטשלעכקייט. וואָס גייען אונז אָן קלאַסן, שמאַסן? מיר ווילן בלוין אונזערע קינדער זאָלן ניט פאַרגיסן קיין בלוט, דאַטס אַל! זאָלן זיי זיין קעגן טויט-שטראַף און דאָס וועט זיין זייער אידעאַל. וואָס גייט אים אָן נויט? וואָס גייט אים אַן אונטערדריקונג? ער איז שוין צו לאַנג זאַט און צופרידן, ער זאָל דאָס קענען פאַרשטיין.

* *
*

אויף דעם וועג קיין מיאַמי

לויפט דער אויטאָמאָביל אַרויס פון דזשעקסאָנוויל און פאַרנעמט זיך אויף דעם וועג, וואָס ער וועט דאַרפן דורכלויפן אין דער גאַנצער לענג פון פלאַרידא ביז מיאַמי.

דער גראַב-בייכינגער אָנטרייבער איז ניט קיין באַרעדעוודיגער. אָן ווערטער ניט ער אַ שלעפּ-צו זיך מיט זיין גרויסער לאַפע דאָס פּיצל מיידל, וואָס זיצט לעבן אים. באַלד לאָזט ער זי אָפּ און זיצט ווי אַ גרויסער אָנגעשטאַפטער זאַק.

בלויז צוויי מאָל האָט אָט דער אָנגעשטאַפּטער זאַק געבראַכן זיין שווייגן. איין מאָל, ווען מיר זיינען אָנגעקומען אויף דעם פּלאַץ פון דעם חורבן אין וועסט פּאַלם ביטש, און א צווייטן מאָל, ווען איך האָב געפרואווט אים אריינציען אין א געשפרעך וועגן די נאָר-וואָס פּאַר-ענדיגטע וואַלן.

— סמיט, — האָט ער מיט כעס אויסגערופן, — ווהאי, ווי קוד נאַט עלעקט הים אין עי טאווענד אירס, ווי דיד נאַט וואָנט די פּאַפּ טו רול אָס!

מער האָב איך פון אים קיין וואָרט ניט געקענט ארויסקריגן. מיר פּאַרן אריין אין עפעס א וואונדער-וואַלד. פון ריזיגע בוימער הענגען אראָפּ משונה/דיגע קאַלטענעס, וואָס פלעכטן זיך ארום צווייגן, וואָס פאַרבינדן בוים מיט בוים, וואָס שאפן א ריזיקע נעץ ארום טויזנטער בוימער.

— וואָס איז דאָס? — פרעג איך באַ א גאַזאַלין סטאַנציע א יונגען בחור, ווייל איך האָב ניט געהאַפּט צו קריגן קיין ענטפער פון מיין אַנטרייבער.

— דאָס איז „ספעניש מאָס“ (שפּאַנישער מאָך), — דערקלערט מיר דער יונגערמאַן, — עס איז א טויט פאר דעם וואַלד, נאָר פּטור ווערן פון דעם קען מען ניט.

דער אויטאָמאָביל לויפט אריין אין א שיין שמעטעלע. עס באַ-ווייזט זיך אַ גרויע שטיינערנע וואַנט, אויף וועלכער ס'שטייען קאַנאָ-נען. דער אַנטרייבער גיט א בורטשע:

— דאָס איז סט. אויגאָסטין, דאָס איז דער פּאַרט, און אָט דאָ איז געווען דער מאַרק, וואו מ'פלעגט בריינגען די שוואַרצע שקלאַפּן צום פאַרקויפן פון אָקשאַן.

אויף דעם פּלאַץ פון דעם שקלאַפּן-מאַרק איז איצט א פּאַרק. עס זיצן דאָרט אלטע שטורמאַקעס. אפשר זענען אַ סך פון זיי נאָך אַליין געווען די, וואָס האָבן אויף דער קלאַץ די שוואַרצע שקלאַפּן געשמעלט? אין פּאַרק טאָר קיין שוואַרצער ניט אריינגיין. אין דער גאַנצער סאָוט טאָרן די שוואַרצע ניט אריינגיין אין די פּאַרקן, וואו די ווייסע קומען. די שוואַרצע האָבן דאָ יעדער טראָט ערד מיט זייער שווייס און מיט זייער בלוט אָנגעזאַפּט, נאָר אין קיין פּאַרק טאָרן זיי ניט

אריינגיין. אויב א שוואַרצע שטופט א וועגעלע מיט א ווייס קינד, מעג זי יאָ אַריינגיין אין פאַרק; אין זכות פון דעם ווייסן קינד מעג זי אויך כאַפן אביסל לופט.

דער אויטאָמאָביל לויפט פאַזע דעם אינדיען ריווער, וועלכער ציט זיך איבער דער גאַנצער מזרח לענג פון פלאַרידא פון צפון ביז דרום. עס טראָגן זיך פאַרביי שיינע רעזאָרט-שטעטלאַך, אויסגעפּוצטע, „עס-טייטס“. דאָס אויג קען זיך זאַט ניט אַנקוקן אויף די אַרענדזש-גערט-נער, אויף די פאַרשיידנאַרטיגע פּאַלמען, אויף די ביימער מיט די גרייפּ-פרוכט, אויף די אלעאַנדרען, וואָס פילן אָן די לופט מיט אַזאַ צויבער דופט.

מיר דערנענטערן זיך צו וועסט פּאַלם-ביטש, דאָס האַרץ הויבט אָן האַסטיקער צו קלאַפן . . .

דאָ איז ערשטע פּאַרנעקומען אַזאַ שרעקלאַכע קאַטאַסטראַפּע. נאָך קיין מאָנאַט ניט פאַרביי זינט א שרעקלאַכער אוראַנאַן האָט דאָ גע-בראַכט טויט און פאַרוויסטונג. אָט באַווייזן זיך די צייכנס פון פאַר-ניכטונג. עס ליגן אויסגעבראַכענע בוימער, ריזיגע שילדן ביי די זייטן וועגן שטייען מיט'ן קאָפּ אראָפּ. אָט הויבט זיך אָן די שטאָט און אָט זענען די חרוב-געוואָרענע הייזער.

נאָך ווי קומט עס, וואָס אַזוי פיל הייזער שטייען אומבאַשעדיגט? הויבסט זיך אָן צוקוקן און דו זעסט, אז אומעטום, וואס עס שטייט א הויז, וואָס איז געבויט מער-ווייניגער ווי עס באַדאַרף צו זיין, האָט דער שטורם איר קיין בייז ניט געטאָן. אומעטום, וואו עס איז געשטאַנען א הייזע אויף הינערשע פיסלאַך, האָט דער שטורם דאָס צעטראָגן אויף שפּענדלאַך.

פון די 5000 הייזער, וואָס וועסט פּאַלם ביטש האָט פאַרמאָגט, זענען 1700 חרוב געוואָרן. גייסטו פון גאַס צו גאַס, באַטראַכסט די חורבות און עס דאַכט זיך דיר אויס, אַז דו ביסט געשטאַנען דערביי, ווי דער שטורם האָט זיך אָנגעטראָגן און דו האָסט צוגעקוקט ווי דער ווינט האָט מיט א געוויין און מיט א פייעריי און מיט א געפילדער זיך א וואָרף געטאָן אויף יעדער געביידע, האָט זי א טאַפ געטאָן מיט ריזיגע לאַפעס און האָט דערביי געזאָגט :

— שטייט פּעסט — שטיי דיר אויף דיין אָרט, שטיבעלע!
 ביזנו געבויט פון שטרוי — טאָ לייג זיך אַוועק!
 אָט ליגט א וואַנט אויף א וואַנט; אָט האָט דער ווינט א כאַפּ
 געטאָן א שטיבל און דאָס ארויפגעזעצט ווי א היטל אויף א צווייטער
 געביידע. אָט ציט זיך א לאַנגע גאַס, וואו קיין איין הויז איז ניט
 געבליבן. באַטראַכט די איבערגעקערטע געביידעס און דו זעסט פאַר-
 וואָס זיי האָבן ניט געקענט איבערטראָגן דעם מינדסטן שטורם. זיי
 זענען געווען אַן אַ פונדאמענט, די הילצערנע ווענט צוגעשטוקעוועט
 אָן וועלכע ניט איז באַפעסטיקונגען און ביי דער ערשטער אַטאַקע פון
 ווינט האָבן זיי זיך איבערגעקערט ווי קאַרטן-שטיבלאָך.
 צוליב דעם טראַפּישן קלימאַט זענען דאָ אַלע געביידעס ניט אַזוי
 סאַליד, ווי אין ענגלנד פון אַ קאַלטן קלימאַט, נאָר פונדעסטוועגן זענען
 3300 הייזער געבליבן שטיין, ווייל דאָס זענען די הייזער פון די רייכע
 און זיי זענען ניט צונויפגעשטשאַבעט פון שטרוי. געפאַלן זיינען די
 הייזער פון די אַרימע.

דער אויטומאָביל אַנטרייבער ווערט מיט אַמאָל רעדעוודיג און ער
 ווידערהאַלט נאָך אַמאָל און נאָך אַמאָל:

— לוק עט דיס שענטי, און דאָס רופט מען אַן אַ היים און וועגן
 דעם וועט מען שרייבן צו די אייגענע אין דער נאָרט און מ'וועט זיך
 קראָגן: „אי לאָסט מאַי האָום“.

עס פאַרגייט זיך אין א געלעכטער און הירזשעט ווי א פּערד:

— כאַ... כאַ... כאַ... איי לאָסט מאַי האָום!

— כאַ... כאַ... כאַ... איי לאָסט מאַי האָום!

— סאַם האָום איט וואָז! סאַם האָום איט וואָז! כאַ... כאַ... כאַ...

כאַ...!

מיר צערעדן זיך מיט אַרטיגע איינוואונער און זיי דערציילן
 איינצלעהייטן פון דער שרעקלאַכער נאַכט, ווען דער שטורם האָט אויס-
 געבראַכן. זיי דערציילן ווי אַזוי עס האָט אויסגעקוקט די שטאָט אויף
 מאָרגן נאָך דעם חורבן.

טויטע האָבן זיך געוואַלגערט אין אַלע גאַסן. עס איז געווען א
 שרעקלאַכער געשטאַנע. אַן אַנצאַל בהמות און פּערד און עופות זענען
 דער'הרגיעט געוואָרן. דער ים האָט אָנגעטראַגן מיליאָנען טויטע פיש.

ס'האָבן זיך געוואָלגערט אויף די גאַסן טויטע שלאַנגען. עס האָבן זיך באַוווּזן מחנות ריזיגע אינסעקטן, וואָס האָבן געביסן אומ'ברחמנות'דיג.

מ'האָט געצוואונגען אַלעמען זיך נעמען אָפצוראַמען די גאַסן. די טויטן פון שטאָט האָט מען באַגראָבן אין איין גרויסן ברודער-קבר. אויסער'ין שטאָט האָט מען די טויטע פאַרברענט. דערזען אַ טויטן — באַגאַסן מיט געזאָל'ין, איבערגעדעקט מיט אַ שמאַטע און פון אַ מענטשן איז געבליבן אַ בערגל אַש.

אפילו דאָ, וואו דער ווייסער רעדט, געוויינלאַך, וועגן דעם שוואַרצן ניט אַנדערש, ווי וועגן אַ נידעריגערן וועזן, הערט זיך אַ נאָטקע פון רחמנות, ווען מ'דערציילט ווי אזוי די שוואַרצע זענען אומגעקומען אין דער שוידערלאַכער נאַכט.

דער גאַראַדזש-אייגנטימער, וואָס איז גראַדע ניט פאַרנומען און וואָס זעט אויס צו זיין זייער אַ באַרעדעוודיקער, פאַרנעמט זיך צו דער-צייַל אַ נאָר גרויסע געשיכטע וועגן די פאַסירונגען, וואָס האָבן דאָ אויף אַלעמען געמאַכט אזאַ טיפן רושם. מיר דערוויסן זיך פון אים אַ סך איינצעלהייטן פון דער קאַטאַס-טראַפע.

דער גרעסטער חורבן איז געווען אין די שטעטלאַך לעבן לעיס אַקאַטשאָבי. אומשוילדיג שפּיגלען זיך איצט זיינע וואַסערן, נאָר אין דער נאַכט פון דעם 16טן אַקטאָבער האָט דער לייז זיך אַ הויב געמאַן און מיט אַ וואַנט — צען פוס די הויך — האָט ער זיך אַ וואַרף געמאַן אויף די שטעטלאַך, וואָס ליגן נידעריגער פון זיין פלאַך און האָט אין אַ סך פון זיי קיין איין לעבעריגן נפש ניט איבערגעלאָזט.

מ'דערציילט ווי אזוי אין איין פלאַץ האָבן דריי יונגע נעגערס זיך אָנגעכאַנט אין אַ קלאַץ און פערצן שעה צייט האָבן זיי זיך געראַנגלט מיט'ן טויט, ביז זיי זענען געראַטעוועט געוואָרן. איינער פון די דריי שטייט טאַקע דאָ דערביי און דערציילט ווי אזוי ער האָט מיט זיינע פינגער זיך אזוי איינגעקלאַמערט אין דער קלאַץ, אַז דאָרט זענען זיכער פאַרבליבן צען טיפע לעכער.

ער וואַנט ניט זיך אריינמישן אין אַ געשפּרעך פון ווייסע — ניט אין דער סאָוט וועט אַ נעגער דאָס וואַגן טאָן — נאָר ווען ער זעט

ווי איך באטראכט אים און ווען ער דערזעט א פריינטלאכן שמייכל, ווערט ער דרייסטער און ער זאגט שטיל צו מיר :

— „יעס סער, אַנלי טרי דימענד אַאָט אָו פייה האַנדרעד“.

זיין היטל, וואָס איז גרויס אויף אים, פאַרדעקט זיינע אויערן, זיינע גרויסע אויגן האָבן אין זיך אזוי פיל טרויער און אין זיין גאַנצער קליינער פיגור איז דאָ אזוי פיל רחמנות/דיגעס, אז עס ווייזט זיך אויס, אז דאָס איז א סימבאָל פון אַ גאַנצער ראַסע, וואָס איז אזוי דערשלאָגן און אונטערדריקט.

דעם לייט אַקאַטשאָבי האָט מען זיך אַמאָל גענומען פאַרצאַמען מיט אַ דאַמבע. הונדערטער לעבנס וואָלטן ניט געווען אומגעקומען, ווען די דאַמבע וואָלט פאַרענדיגט געוואָרן. האָבן זיך אריינגעמישט געלט-גייציגע אינטערעסן; עס האָט זיך אריינגעמישט קאַרופטע פּאָ-ליטיק; די אַרבעט איז אַפּגעשטעלט געוואָרן.

עס איז שוין שפּעט באַנאַכט, ווען דער אויטאָמאָביל לויפט אריין אין די אויסגעפּוצטע בולוואָרן פון מיאַמי. עס אַטעמט אַ טראָפישע נאַכט; עס שמעקט מיט ים. ערגעץ-דאָ דערביי טראָגט זיך דער וואַ-רימער „גאַלף-שטראָם“, וואָס האָט דעם געגנט באַשאַנקען מיט אַ שטענדיגן זומער.

* *
*

זיי האָבן ליב צו ווייזן זייער שטאַט, די מיאַמער. זיי לאָזן ניט דורך קיין ווינקל. זיי ווייסן וועגן יעדער באַרימטער בוים, וואָס איז זיך צעוואַקסן אויף אַ האַלבן קוואַרטאַל און האָט פון אירע ריזיגע צווייגן אַראָפּגעלאָזט אין דער ערד אריין פאַדפאַרעם. זיי פירן אייך ווייזן זעלטענע פּאַלמעס און די משונה/דינסטע פּלאַנצן. עס איז דאָ וואָס צו ווייזן און עס איז דאָ אויף וואָס צו קוקן.

מיר פאַרן אריין אין קאַראַל גייבעלס, דעם גן ערן אין אַ גן ערן — דעם כּשׁוּף-פּלאַץ, וואָס די רייכע האָבן פאַר זיך אויפגעבויט. פּאַלאַץ נאָך פּאַלאַץ גייט פאַרביי די אויגן און איינער איז שענער און צויבערן-דיגער פון דעם צווייטן.

מיר שמעלן זיך אָפּ לעבן איינעם פון זיי, וואָס איז געבויט אין אַן אַריענטאַלישן סטיל. מיר ווילן נעמען אַ בילד לעבן אַ פּאַלמע, וואָס

האַט ניט צו זיך קיין גלייכן. זי וואַקסט ניט אויף קיין שטאַם, ווי די אנדערע, נאָר זי הויבט זיך אָן פון דער ערד ווי אַ פּאָכער און אירע שמאָלע לאַנגע בלעטער שפּרייטן זיך אויס אין צוויי זייטען ווי די פּלינגלען פון אַ ריזיגן פּויגל.

פון הויז קומט ארויס אן עלטערער מאַן. זיין יעדער קער, זיין יעדער ריר שרייט ארויס: איך בין א מיליאָנער.

ער איז זייער העפּלאַך און ער פירט אונז ווייזן זיין גאָרטן. ער דערציילט, אַז ער האָט דאָ 26 פאַרשידענע סאָרטן פאַלמען. ער האָט פּלאַנצן פון אינדיע, פון עגיפּטען, פון כינע און פון יאַפּאַן. ער ווייזט זיינע קאָקאָ-נים און גרייפּ פרוט, ער ווייזט אַ משונה סענסיטיווע פּלאַנץ, וואָס מאַכט זיך צו, אזוי שנעל, ווי מ'רירט זיך צו צו איר. ער פירט אונז אריין אין זיין „פּאַטיאַ“, אין זיין אינווייניגסטן גאָרטן, וואָס איז איינגעשלאָסן אין הויז. אין דעם גאָרטן שפּריצן פּאַנטאַנען. דאָרט זענען דאָ אין פאַרשידענע ווינקלען קרישטאָל-ריינע מיניאַטור-אָזיערעס, אין וועלכע עס שווימען ארום גאָלדענע פישעלאַך און אונטער פאַלמען שטייען דאָרט טישלאַך — דאָרט איז דער אָפּענער עס צימער.

אין הויז וואוינט בלויז דער מאן מיט זיין פרוי. וויפיל דינסטן עס זענען דאָרט דאָ, דאָס האָט דער מאן ניט דערציילט. לויט דער גרויס פון דער הויז, מוז דאָרט זיין א גאַנצער שטאַב.

מיר גייער אַוועק פון דאַנען. מיר פאָרן ווייטער. ווידער פאַ-לאַצן, ווידער רחבות, אומענדלאַך ציט זיך דער גן עדן פון די רייכע. ערגעץ בויגן זיך רוקנס באַ מאַשינען; ערגעץ טרעט מען סטרייקער מיט די פיס; ערגעץ פארקויפן זיך קינדערשע לייבער; ערגעץ ליגן אין א ברודער-קבר הונדערטער אומגעקומענע, וואָס האָבן גע-וואוינט אין שטיבלאַך אויף הינערשע פיסלאַך; ערגעץ וויינען וויי-בער פון מיינער אויף דעם טויט פון זייערע מענער, וואָס זענען אומגעקומען אונטער דער ערד; ערגעץ וויינען קינדער און בעטן זיך אַ שטיקל ברויט; דאָ שטייען פאַלאַצן און עס צוויטשערן פייגע-לאַך צווישן פאַלמעס.

אַט זענען די ווענעציאַנער גערטנער. דאָ שפּילט און דאָ טאַנצט און דאָ הוליעט די גאָלדענע יוגנט. דאָ איז אומבאַשרייבליכע

פראכט. פאר די אויגן שווימט ארויף דער דערשראָקענער רחמנות-דיגער בליק פון דעם שוואַרצן בחור'ל אין וועסט פאלם ביטש. די חברים באַגלייטער דערפילן, אז עס איז איצט בעסער צו שווייגן, מ'הערט אויף אויסצודערציילן דעם יחוס פון די פאלאצן, וואָס באַלאַנגען צו דעם מאַגנאַט און צו דעם קעניג. מ'ווערט אלע אנשוויגן. דער אויטאָמאָביל לויפט צוריק אַרײַן אין מיאמי. ערגעץ ווייט ליגט דאָס גרויסע לאַנד, פון וואַנען מיאמי זייגט אירע מיליאָנען. ערגעץ גיסט זיך שווייס פון פראַצע — דאָ איז פון דער פראַצע פאר די רייכע געשאפן געוואָרן א גן עדן.

ערגעץ אין ניו בעדפאָרד, אין פולער'ס מדינה, קוועטשט מען ארונטער נאָך פראַצענטן פון 12 דאָלאַרדיגע וועכענטלאַכע פארדינ-סטן; ערגעץ העלפט לואיס אויסצוהונגען די מיינערס; ערגעץ דרשינט גרין, אז זיין פערעריישישאַן אָוו לייבאָר איז נאָך רעאָקציאָנערער, ווי די פערעריישישאַנס פון באַלעכאטיס; ערגעץ גייען אונטער שיפען און מענטשן פארלירן אומזיסט זייערע לעבנס און אלץ כדי עס זאָלן קענען פאר געציילטע אויפגעבויט ווערן אַזעלכע גן עדן-ווינקלאך, ווי דאָ אין פלאָרידא.

עס בלאָזט א טראַפישער ווינט. מיאמי באַדט זיך אין א ים פון זון-שיין. לאַנגזאם גליטשט זיך אַ שיף אין דעם בייסקיין בעי — דאָס קומט אָן פון דער נאָרט די ערשטע שיף טוריסטן פון דעם סעזאָן.

וועמעס פראַצע האָט פאר זיי דעם וועג אויסגעפלאַסטערט? מיט וועמעס שווייס וועט באַצאָלט ווערן פאר זייער לוסט-רייזע? קיינער וועט דאָ די פראַגן ניט שטעלן. מיאמי האָלט אָפן פאר די רייכע אירע אָרעמס; מ'פּוצט און מ'פּאַרכט און מ'גרייט זיך אויפגעמען די געסט, וואָס וועלן קומען געניסן פון דעם גן עדן באַם נאַה-שטראַם.

ווען אלע, וואָס הונגען אין דער רייכער אמעריקע, וואָלטן באַטש געקענט אויף א מינוט א קוק טאָן און זען, וואָס מ'האַט דא פאר דעם וואויל-טאָג פון די רייכע געשאפן!

„האלי ראליסערס“

נאך דעם רויד און שטויב, מיט וועלכע דו עסט זיך אָן, פּאַרנדיק
אין די באַנען, איז זייער אָנגעלעגט די געלעגנהייט צו פּאַרן א שטיק
וועג אין אן עלעקטרישן טראַמוואַי.

מיט אימפעט טראַגט זיך דער וואַגאָן צווישן געדיכטע וועלדער;
אָט גיט ער זיך א בויג אויף א זייט, אָט גלייכט ער זיך ווידער אויס,
פייפט אלע מאָל אויס זיין אָנזאָג, אז ער דערנענטערט זיך צו א סטאַנ-
ציע, שטעלט זיך אָפּ אויף א סעקונדע, וואַרפט אַרויס עטלאַכע פּאַר-
שויןען, גיט א כאַפּ א פּאַר אַנדערע און טראַגט זיך ווידער אלץ ווייטער
און ווייטער פון קענזעס סיטי, אלץ נעענטער און נעענטער צו סעינט
דזשאָזעף, מיזורי.

עס איז א שרעקלאַך הייסער טאָג געווען; אין קענזעס סיטי איז
גיט געווען מיט וואָס צו אָטעמען; אָבער דאָ, אין דעם שנעל-לויפנדען
עלעקטרישן וואַגאָן, איז אזוי קיל; און שטעקסטו אַרויס פון טראַמוואַי-
פענסטער דיין קאָפּ, דערפרישסטו דיך אזוי גוט אין דעם שטראָם פון
דער דורכגעשניטענער לופט.

דער טאָג ענדיקט זיך באַלד. די זון וועט באַלד אוועק. פּאַרנאַכ-
טיקע שאַטנס שפּרייטנס זיך שוין איבער די וועלדער. די פּאַרביי-
לויפנדע פעלדער זענען עפעס ווי איינגעהילט אין אַ שלייער.

די נאַכט רוקט זיך שנעל אָן. די לופט בייט איר אויסזען. עס
ווערט שנעל פינסטער. מיר דערנענטערן זיך צו א גרויסן ישוב. אין
וואַגאָן איז אזוי באַקוועם, אז עס ווערן פּאַרגעסן די ביז-איצטיקע פינה
טויזנט דערעסענע מייל פון דער רייזע; עס וואַלט זיך וועלן, אז די
פּאַרנאַכטיקע רייזע אין דעם עלעקטרישן וואַגאָן זאָל לאַנג-לאַנג זיך
גיט ענדיקן.

נאָר איידער וואָס-ווען, האָט דער טראַמוואַי זיך שוין אריינגעטראָגן אין סאַמע צענטער פון שטאָט; עס לופן פאַרביי הייזער, שולן, קראָ-מען; מיר פאָרן דורך אַ לאַנגער גאַס אינמיטן שטאָט. פּלוּצלונג ווערט דער אויער צוגעצויגן צו עפעס אַן אויסערגעוויינ-לאַכן גערויש; דורך דעם פענסטער פון וואַנאָן כאַפט דאָס אויג אראָפּ אַ פּאַטאַגראַפיע פון אַ בילד, וואָס וועט זיך לאַנג-לאַנג ניט אויסמעקן פון זכרון.

אין אַ הויז מיט ברייט-צעעפנטע טירן און פענסטער איז אַ גרוי-סער עולם מענער, פרויען און קינדער געשפרונגען אויף טישן, געשטאַ-נען אויף ביינק, זיך געקלאַפט מיט די פויסטן אין קאָפּ, זיך געפאַטשט איבער'ן בויך, געפאַכעט מיט די הענט און געשריען מיט באַנומענע קולות.

צוליב דעם טומל פון דער גאַס און צוליב דעם בריאזג פון די טראַמוואַי-רעדער איז ניט געווען מעגלאַך צו הערן, וואָס עס האָבן אויס-געשריען די צונויפגעפאַקטע אין דער הויז; עס איז געווען שווער צו באַשטימען, וואָס דאָ קומט פאַר.

אַ שאַד, עס האָט זיך אזוי געוואַלט אַרויסשפרינגען, אָפּשטעלן עמיצן און פרעגן: זאָגט, ווער זענען אָט די מענטשן און וואָס טוט זיי וויי, פארוואָס מאַכן זיי אַזאַ מיר ליארעם?

עס ווערט אָבער שפּעט, די צייט איז קורץ און דער טראַמוואַי איז שוין ווייט-ווייט אַוועק. גיי, זוך אַ נעכטיקן טאַג, ווען דו ווייסט אפילו ניט אויף וועלכער גאַס דו ביסט געפאַרן. פאַרפאלן, מסתמא וועט שוין קיין מאָל ניט אויסקומען צו וויסן וואָס דאָ איז פאַרגעקומען.

אָבער עס האָט זיך אויסגעדרייט אַנדערש. דער ערשטער באַקאַנ-טער, וועמען איך האָב די ערשטע פראגע געשטעלט וועגן דעם, וואָס איך האָב געזען, האָט דערקלערט, אַז דאָס זענען געווען די „האַלי ראַלעֶרס“, אַ רעליגיעזע סעקטע, וואָס האַלט, אַז יעדער איינער קען זיך אַרויפשריפן צו אַזאַ צושטאַנד פון רעליגיעזן עקסטאַז (פּשוט'ער גע-רעדט, צו אַזאַ צושטאַנד פון נערוועזער צעטרייסלונג), אַז ער זאָל דערזען קריסטוס'ן און זאָל דורכדעם ריינגעוואַשן ווערן פון אַלע ערדישע זינד, פון אַלע ערדישע פאַרלאַנגען און פון אַלע זינדיגע שטרעבונגען.

עם האָט מיר נאָך מער אָנגעהויבן באַנג טאָן, פאַרוואָס איך האָב פאַרלאָרן די געלעגנהייט גענוי זיך צוצוקוקן צו דער סעקטע און ביי-צואוואוינען זייערן א סעאַנס.

איך האָב אליין ניט ערוואַרטעט, אַז איך וועל באַלד האָבן אן אַנדער געלעגנהייט צו באַטראַכטן זייער נאָענט א גאָטעס-דינסט פון די „האָלי ראָללערס“; אַזאַ געלעגנהייט האָט זיך געמאַכט, ווען איך בין אָנגעקומען אין באַפּאלאָ.

עס איז ווידער געווען היים, אַזש דערשטיקט צו ווערן; די לופט האָט זיך ניט געגעבן קיין ריר, און עס האָט זיך געדאַכט, אַז די גאַנצע וועלט ווערט פאַרוואַנדלט אין אַ גיגאַנטישן שמעלץ-טאָפּ, אין וועלכן עס וועלען באַלד אלע און אלץ צעשמאַלצן ווערן. אין מויל איז טרוקן; דער קאָפּ איז שווער פון מידקייט; די פיס שלעפּן זיך קוים. עס ווילט זיך צו קיינעם ניט ריידן; עס דאַכט זיך, אַז קיינעם ליגט איצט ניט אין זינען צו ריידן וועגן צייטונגען, וועגן לעקציעס, וועגן וואָס עס זאָל ניט זיין.

נאָר וואָס איז דאָס פאַר אַזאַ שרעקלאַכער טומל און פון וואַנען טראָגן זיך דאָ אַזעלכע האַרצרייסנדע געשרייען-? ניט אַנדערש, אַז פון דעם גרויסן טענט (אַ פּאַלאַטקע) דאָ, איבערן וועג, דערפאַר שטייען דאָרט, מסתמא, אזוי פיל מענטשן באַם אַריינגאַנג.

מ'דאַרף צוגיין אַ קוק טאָן, וואָס דאָרט איז.

אַ הויכער, געזונטער נעגער היט אָפּ דעם אַריינגאַנג און האַלט צו די פּאַלע פון דעם טענט, מ'זאָל ניט קענען זען, וואָס אינווייניק קומט פאַר.

— וואָס איז דאָ פאַר אַ גוואַלד-? — פרעג איך באַ א דערבייאַיקן.

— דאָס איז א גאָטעס-דינסט פון די „האָלי ראָללערס“, — ענט-

פערט ער מיר, און ס'דאַכט זיך מיר, אַז אין זיין ענטפער קלינגט אַ חוזק וועגן דעם גאַנצן ענין פון „האָלי ראָללערס“.

איך שיינק אים ניט מער קיין אויפּמערקזאַמקייט, פאַרליר מער ניט קיין צייט און לאָזט זיך גלייך גיין אינווייניק, — פאַרנעסן איז געוואָרן די מידקייט, עס ווילט זיך וואָס שנעלער זיין אינווייניק און זעען מיט די אייגענע אויגן די מענטשן, וואָס שלאָגן זיך מיט'ן קאָפּ אָן דר'ערד און וואָס דראַפּען זיך אויף די גלייכע ווענט.

דער הויכער נענער ווארפט אויף מיר א צעטומלטן בליק; ער פאר-
שטייט ניט, ווי מיט מיר צו האנדלען; דאָ זענען אלע שוואַרצע, און ער
פאַרשטייט ניט, וואָס טוט דאָרט א ווייסער מענטש.
זאָל ער זיך טראַכטן, וואָס ער וויל, איך האָב גענוג אָן אים אויף
וואָס צו קוקן. איבער דער גאַנצער ברייט פון טענט זיצן א פּאַר הונ-
דערט שוואַרצע מענער, פרויען און קינדער.
אין פּראָנט, אויף א מין פּלאַטפּאָרמע, זיצן א פּערזאָן 30, די
מערסטע פון זיי פרויען. אייניקע פון די, וואָס זיצן אויף דער פּלאַט-
פּאָרמע, האַלטן פּייקלאַך, צוויי מענער האָבן קלאַרנעטן, מיט וועלכע
זיי העלפֿן מאַכן גרעסער דעם טומל פון דעם געזאַנג, אין וועלכן אַלע
באַטייליקן זיך.

אייגנטלאַך איז דאָס ניט קיין געזאַנג; עס איז עפעס אַזאַ מין
סאָרט אויסגעשריי מיט א וויינענדיקן נאָכרוף, וואָס ווערט באַגלייט
מיט'ן צוקלאַפֿן פון די פיס, מיט'ן צופאַטשן פון די הענט, מיט'ן טשמאַ-
קען פון די ליפֿן, מיט'ן צוקנאַקן פון די פינגער. אַט גיבן אַלע מיט
אַמאָל א רעווע ארויס: „רזשיזום!“ און זיי פאַרענדיקן באַלד מיט א
וויינענדיקן קויל: „יו אַר אין מאַי האַרט“, און אַלע הויבן אָן טופּען
מיט די פיס, פאַטשן מיט די הענט און שרייען אויף באַנומענע קולות:
„האַלויה, האַלויה.“ דער אימפעט פונם געזאַנג, פונם פאַטשן און
פונם אונטערשפּרינגען ווערט אַלץ שנעלער און שנעלער.

מיט אַמאָל שפּרינגט אויף א מיידל פון א יאָהר 17; זי פאַר-
וואַרפט דעם קאָפּ אויף צוריק, הויב זיך אָן קלאַפֿן מיט די פּוּסטן
אין דער ברוסט, און שרייט, ווי מ'וואָלט איר געהאַלטן באַם שוּחט'ן:
„הי איז היר, הי איז היר אין מאַין האַרט!“ און אַלע הויבן אָן
וואַרפֿן מיט די קעפּ לינקס און רעכטס, און איינער שפּרינגט אויף
נאָך דעם צווייטן; באַלד זענען אַלע שוין אויף די בענקלאַך. זיי
קניפֿן זיך; זיי רייסן פון זיך שטיקער; שפּרינגען אַראָפּ און
שפּרינגען ארויף אויף די בענקלאַך; קלאַפֿן זיך מיט'ן קאָפּ אָן
דרייער און שרייען אַלע ווי צעיושעטע אָקסן: „הי איז, הי איז,
הי איז היר!“

עס וואַקסט דער עקסטאַז! די לופט אין דעם טענט ווערט
אומערטרעגלאַך; עס איז ניטאָ מיט וואָס צו אַטעמען; און עס דאַכט

זיך, אז די היץ העלפט נאָך מער, אז די מענטשן זאָלן פאַרלירן זייער פאַרשטאַנד. זיי זענען איצט שוין כמעט אינגאַנצן משוגע; זייערע אויגן קריכן ארויס פון די אויגן-לעכער; זייערע מיילער גיסן סליונע; זייערע שטימען זענען הייזערִיק, און זיי רעווען אַלע ווי א ווילדע סטאַדע.

איך גיי ארויס אין דרויסן; עס האָט זיך שוין אָנגערוקט די נאַכט. איך טראַכט וועגען דעם, וואָס איך האָב נאָר וואָס בייגע-וואוינט, און עס שטעלט זיך די פראַגע: וואָס שרייען די „האַלי ראָללערס“ אזוי? איז דאָס טאַקע באַ זיי א רעליגיעזער עקסטאַז אַזאַ, אָדער דאָס שרייט פון זיי אַרויס זייער ביטערע נויט? אפשר קלאַפן זיי זיך אזוי די קעפּ אין וואַנט און שלאָגן זיך אַזוי מיט די פויסטן אין ברוסט, ווייל עס שטיקט זיי זייער אַרימקייט, ווייל עס דריקט זיי זייער פינסטער לעבן, און זיי ווייסן ניט ווי אַנדערש אויסצושרייען וועגן זייער ווייטאַק?

אפשר האָט אין זייער געשריי זיך אָנגעקליבן דער צער פון זייערע ליידן און פון זייער גאַנצער ערנידריגונג און פון דער גרויסער נויט, אין וועלכער עס לעבן די אַלע מיליאָנען שוואַרצע אין דעם גרויסן, רייכן לאַנד. אפשר איז דער האַלב-משוגענער עקסטאַז פון די „האַלי ראָללערס“ א רעזולטאַט פון א משוגענעם, נאַרישן לעבן? אפשר!?

ליידענדע מענטשן און מענטשן-ברוכווארג

כאָטש ער האָט צוגעגעבן, אז ער איז שוין באלד א האַלב יאָר אָן אַרבעט, איז דער חבר באַשטאַנען, אז מיר זאָלן גיין צו אים אהיים אויף סאַפּער. אזוי ווי מיט מיר צוזאַמען זיינען מיטגעגאַנגען נאָך אַ פינף חברים, איז באַשלאָסן געוואָרן, אז מ'דאַרף עפּעס קויפּן און מיט-בריינגען מיט זיך צום עסן.

— אזא כאַפּטע אָנשטאַפּן האָב איך ניט מיט וואָס, — האָט דער חבר גוטמוטיג געשפּאַסט איבער זיין נויט, — קויפט, וועט איר האָבן וואָס צו עסן. אַ חוץ קאַרטאַפּל-זופּ וועט אויך דער גאַסט באַ מיר נאָר ניט קריגן.

מ'האָט געקויפט וואורשט און הערינג און אַ פּאָר לעבלאַך ברויט און מ'איז אַוועק איינריכטן א סאַפּער.

— ער וואָלט אַוועקגעגעבן די נשמה, — האָבן די חברים מיר שטילערהיים אריינגערוימט אין אויער, — באַ אים איז אַלע מאָל גע-ווען אַן אָפּענע טיר. ווען ער האָט אַרבעט, גייט ניט אַוועק קיין טאַג, אַז מ'זאָל באַ אים אין הויז זיך ניט צוזאַמענקומען און באַ אַ נלאָז טיי פאַרבריינגען. די אינטערעסאַנטסטע געשפּרעכן וועגן וויכטיגע פּראַגן האָט מען אַלעמאָל געקענט הערן באַ אים אין הויז. נאָר זינט ער האָט פאַרלאָרן זיין אַרבעט, פילן זיך אַלע ווי יתומים — אָן זיין הויז פילט מען זיך ווי אָן אַן אייגענער היים.

מיר זענען צוגעקומען צו אַ גרויסער איינשטאַטיגער הויז, וואָס האָט זיך געצויגן אויף א האַלבן קווארטאַל. אין דעם הינטערהויף פון דער דאָזיגער הויז איז געשטאַנען אַן איינגעהויקערט שטיבל; דאָרט האָט דער אַרבעטסלאָזער געוואוינט.

אין הויז האָט מען זיך אויף אונז ניט געריכט און דערפאַר איז דאָ ניט געמאַכט געוואָרן קיין פאַרזוך צו פאַרדעקן די נויט, וואָס האָט אַרויסגעשריען פון אַלע ווינקעלאַך. דאָס איינציגע עלעקטרישע לעמפל

האָט קוים באלויכטן דעם אָרימען צימער; די פּאָר שטיקלאַך מעבל, וואָס זיינען דאָ געשטאַנען, האָבן אין דער האַלב-טונקעלקייט פון צימער אויסגעקוקט ניט אזוי אָפּגעלאָזן און נאַקעט, ווי נאָכדעם, ווען מ'האָט פון אַ צווייטן צימער אַרײַנגעבראַכט נאָך אַ לעמפל און אַביסל מער פּאַרטריבן די פינסטערניש.

פון אַ שמאַל בעטל האָט זיך אויפֿגעהויבן דעם חברים פרוי. זי איז אין אירע קליידער אײַנגעשלאָפֿן, וואַרטנדיג אויף דעם „ברויט-געבער“ און אויף די קינדער, וואָס זיינען ניט געווען אינדערהיים. זי האָט אויף שנעל פּאַרריכט די צעשויבערטע האָר, האָט אינסטינקטיוו אַ וואָרף געטאָן אן אויג אויף איר אָרימער באלעבאַטישקייט און האָט מיט אַ גוטמוטיגן שמייכל זיך געווענדעט צו אונז:

— ווען איך זאָל געווען וויסן, אז מיר וועלן היינט האָבן אזויפיל געסט, וואָלט איך געווען באַצײטנס אַרײַנגיסן אין דער זופֿ נאָך אַ פּאָר קוואַרט וואַסער, נאָר איצט איז דאָך שוין צו-שפּעט, וואָס וועלן מיר מיט אייך אלעמען טאָן?

— ניט געזאָרגט, — האָט דער חבר איר איבערגעשלאָגן, — מיר זענען דאָך אײַגענע מענטשן, האָבן איך זיי געהייסן זיי זאָלן אַליין אַלץ קויפֿן, אויב זיי ווילן עסן.

מ'האָט ארויסגעלייגט אויפֿ'ן טיש די פעקלאַך און די חבר'טע איז אזוועק מיט זיי אין קיך צו פּאַרגרייטן אַלץ ווי עס דאַרף צו זיין. אין דער זעלבער צײַט האָט זיך דערהערט ביי דער טיר אַ שאַרף און באַלד זענען פון דרויסן אַרײַן צוויי מיידעלאַך, וואָס זענען געווען ענלאַך אײַנע צו דער אַנדערער ווי צוויי טראָפּנס וואַסער. די קינדער זענען געווען אָנגעטאָן זייער אַרים. ווייל אין דרויסן האָט געברענט אַ פּראָסט און ווייל מ'האָט מורא געהאַט פּאַר דער „פּלו“, וואָס האָט אומעטום געבושעוועט, האָט מען די קינדער פּאַרקוטעט אין שאַלן, וואָס האָבן נאָך מער אונטערשטרעכן די אָרימקייט פון זייער קליידונג.

דער פּאַטער האָט זיי אויסגעוויקלט פון זייערע שמאַטעס און די צוויי קינדער זענען געבליבן שטיין אַביסל פּאַרלאָרענע; נאָר באַלד זענען זיי געקומען צו זיך און האָבן אָנגעהויבן דערציילן, וואָס זיי האָבן געזען אין הויז פון דער חבר'טע, באַ וועלכער זיי זיינען נאָר וואָס גע-ווען. דאָרט איז געווען אַ „בוירטה-דעי פּאַרטי“ און מען האָט גע-

בראכט דער חבר'טע אזוי פיל מתנות און דאָרט איז געווען פריילאך און אזוי פיל קענדי און קייקס און צאצקעס.

— אלע האָבן געבראכט פּרעזענטן, נאָר מיר האָבן ניט געבראכט קיין פּרעזענט, — האָט איין מיידעלע מיט טרויער זיך פארקלאָגט.

— און אלע קינדער האָבן געלאַכט פון אונזערע שאַלן, — האָט דאָס צווייטע קינד צוגעגעבן.

דער פאָטער האָט זיי געפרואווט טרייסטן, אז ווען ער וועט אַר-בעטן וועט ער זיי געבן געלט און זיי וועלן קענען קויפן אַ פּרעזענט פאַר זייער חבר'טע און די אַלמע שאַלן וועלן זיי אויך ניט דאַרפן טראָגן — מ'וועט זיי קויפן נייע, וואַרימע מאַנטלען.

— אָבער ווען וועסטו אַרבעטן, פאַפּאָ? — האָט מיט טרערן אין די אויגן איין קינד געפרעגט.

— דו וועסט קיינמאָל ניט אַרבעטן, — האָט די צווייטע זיך צע-וויינט, — אלע פאַפּאָס אַרבעטן, נאָר דו אַרבעטסט ניט.

די מוטער האָט די סצענע איבערגעריסן; זי האָט אוועקגעשטעלט אויף דעם טיש דאָס עסן און האָט געבעטן אַלעמען זיך זעצן צום טיש.

* *

*

דער באַנצער וואַגאָן האָט אויף איר געקוקט. ניט אזוי אויף איר, ווי אויף די קאָסטבאַרע שפיצן, אין וועלכע זי איז געווען איינגעוויקלט. עס האָבן אויך צוגעצויגן אלעמענס אויפּמערקזאַמקייט די טשעמאַ-דאַנעס און שאַכטלאַך, מיט וועלכע זי איז געווען אַרומגערינגלט. ניט נאָר די בענק ארום איר זענען געווען פאַרנומען מיט די דאָזיגע פעק, נאָר די בענק פון די שכנים אַרום איר זיינען אויך געווען פאַרנומען מיט איר באַנאַזש.

אַ ברוגזע איז זי געווען, די דאָזיגע מאַדאַם, און זי האָט אַרויס-געקוקט אין פענסטער מיט אַזאַ מינע, וואָס האָט קלאָר געזאָגט:

— אָ! עס איז מיר דערווידער אויף אייך אַלעמען צו קוקן — קוק איך ליבערשט אין דרויסן אַרויס.

מיט ווייכע טריט איז דורכגעגאַנגען דער כינעזישער קוכער פון דעם-עס-וואַגאָן און ער האָט ניט איבערגעריסן די שטיקלייט מיט אַ פּלוצלומדיגן אויסרוף: „פּוירסט קאָל פאַר לאַנטש.“ איצט איז שוין

אין די פולמאן וואגאנען אויף געוויסע אייזנבאנען איינגעפירט א נייער מעטאד: דער אויסרופער טראגט אזא קליין קעסטעלע, וואָס גיט אַרויס אַ ווייכן מוזיקאלישן קלאַנג. ער דרייט די קארבע און דאָס קעסטעלע שפּילט אויס אַ מעלאָדיע, וואָס צעגיסט זיך אזוי אנגענעם אין דער שטילקייט פון דעם וואַגאָן. ווען אַלעמענס אויפּמערקזאם-קייט ווערט צוגעצויגן און ווען אַלע אויגן ווענדן זיך אין דער ריכטונג פון דער מוזיק, דעמאָלט זאָגט דער אויסרופער, אַז ווער עס קען זיך פאַרגינגען, זאָל גיין אין עס-וואַגאָן „עפעס כאַפּן אין מויל אַרײַן“.

די מאַדאַם אין די שפּיצן גיט פּויל אַ צײַכן מיט אַ פינגער. דער כינעזער, וואָס איז אָנגעטאָן אין אַ שניי-ווייסן אנצוג, בלייבט שטײן ווי אַ פאַרגליווערטער און מאַכט דעם איינדרוק פון אַ שניי-מענטש. די מאַדאַם קוקט גיט אויף אים; זי שנרעוועט איר פּיסקעלע און, קוקנדיג צום פענסטער, צירעוועט זי אַרויס ווערטער און דער פאַר-גליווערטער כינעזער שליינגט זיי אײן. ער מאַכט עפעס אַ באַוועגונג ווי אַ פאַרנייגונג און טראָגט זיך אָפּ. פון ווייטנס הערט זיך נאָך זײן אויסרוף: „פּוירסט קאָל פאַר לאַנטש! פּוירסט קאָל פאַר לאַנטש!“ גאָר שוואַך הערט זיך די מעלאָדיע פון דעם קעסטעלע און באַלד ווערט צוריק שטײל אין וואַגאָן.

עס גיט אַוועק אַ שטיקל צײַט און מיט אַמאָל וואַקסט אויס אַ הויכער נעגער אין פונקט אזא שניי-ווייסן אנצוג ווי דעם כינעזערס. ער בריינגט פון ערגעץ אַ ברייטע ברעט און באַלד איז לעבן דער דאַמע אין די שפּיצן איינגעמאַסטיעט אַ טישל. אין אַ פּאָר מינוט אַרום קומט דער זעלבער שוואַרצער צוריק מיט אַ גרויסער טאַץ און ער נעמט זיך אויסלאָדן אַ באַרג מיט טעלער און מיט זילבער אויף דעם טישל לעבן דער דאַמע. ס'דאַכט זיך, אַז דאָרט איז אַ מאָלצײַט, וואָס קען-קלעקן פאַר דריי. די דאַמע קוקט זיך גיט אַרום אויף דעם באַדינער; זי וואַרט ביז ער שטעלט אַלץ אַוועק און ביז ער טראָגט זיך אָפּ. ערשט דעמאָלט דרייט זי זיך אויס, באַטראַכט די מאַכלים, וואָס זײנען פאַר איר אויסגעשטעלט, גיט מיט פאַראַכטונג אַ וואָרף אַ בליק אַרום זיך און נעמט זיך צום עסן. איר אויסדרוק די גאַנצע צײַט איז אזא, ווי איינער וואַלט זאָגן: אַז אָך און וויי צו מיר, אַז איך דאַרף דאָ זיצן צווישן אייך און אַז איר האָט אַ געלעגנהייט צו זען ווי איך עס.

מיט אמאָל שפּרינגט זי אויף פון איר פּלאַץ, זעצט זיך צוריק און שפּרינגט ווידער אויף. זי הויבט אָן דריקן דאָס גלעקל לעבן איר באַנק, צעשרייט זיך אויף דעם פּאַרטער, וועלכער איז טשוואַלאַם אַרײַנגעלאָפּן אויף איר סיגנאַל און באַפעלט אים שוין, די מינוט, אַרײַנגעבריינגען דעם סטואַרט פון דעם עס-וואַגאַן.

דער פּאַרטער לויפט אַוועק און באַלד קומט ער צוריק מיט דעם סטואַרט. נאָך זיי גיט נאָך דער הויכער שוואַרצער, וואָס האָט די מאַכלים געבראַכט פאַר דער פּרוי אין די שפיצן. זיי שטעלן זיך אַלע אויס אײַנער הינטער'ן אַנדערן און די מאַדאָם טופּעט מיט די פּיס און האַלט אין אײַן שרייען:

— איט איז אָנהױרד אָו, איט איז אָנהױרד אָו...

דער סטואַרט פּרוּוואוט זיך דערניין א טאַק, ער וויל שטעלן אַ פּראַגע, נאָר די צעקאַכטע מאַדאָם לאָזט אים ניט אויסריידן קיין וואָרט. איר כעס צעברענט זיך נאָך מער, ווען זי דערזעט דעם שוואַרצן. און אַ ווייז טוענדיג אויף אים מיט דער האַנט, מאַכט זי אַ מינע פון עקל און הויבט אָן שלײדערן פון טישל אַליץ, וואָס איז דאָרט אויסגעשטעלט. די ניים, אַז מ'האָט גערופן ערגעץ אין א פּולמאַן דעם סטואַרט אויף אים „אַרײַנצורייבן אין מאָרדע“, צעטראַגט זיך צווישן די אַלע אָנגעשטעלטע פון דער קיך און עס זענען אָנגעלאָפּן אַהער דער רױזיגער קוכער אין זײַן הויכן טשעפּיק, אַ פּאַר פּאַרטערס און עטלעכע פּאַסאַ-זשירן פון אַנדערע וואַגאַנען. אַלע זענען געקומען אַ קוק טאָן אויף דעם בײז-וואונדער.

די גרויסע צאָל פּאַרזאַמלטע צעקאַכט נאָך מער די דאַמע אין די שפיצן און זי וואַרפט זיך ווי אין אַ קדחת. פון דעם גאַנצן טומל האָט מען קוים געקענט פּאַרנאַנדערקלייבן צוויי ווערטער, וואָס די דאַמע האָט אַרויסגעשריען:

— וויטאַאוט סאַאוס...

די כלים, וואָס זײַנען צעשליידערט געוואָרן אין אַלע ווינקלען פון וואַגאַן, די צענאָסענע עסנס אויפ'ן די, מאַכן אַן אײַנדרוק ווי דאָ וואָלט ערשט געווען אַ געשלעג.

מיט אַראָפּגעלאָזענע קעפּ און אָן אַ וואָרט פון ווידערשפּרוך אָדער פּראָטעסט רוקן זיך אַלע אַרויס פון דעם וואַגאַן און די דאַמע אין די

שפיצן זיצט און סאָפעט און קוקט מיט אָנשטריינגונג אַרויס דורכ'ן פענסטער.

* * *

אין סאָלט לייק סיטי זיינען די גאָסן זייער ברייט און ווייל די שטיבלאָך זיינען נירדיג, קוקן די גאָסן אויס נאָך ברייטער. פון ווייטנס גלאַנצט געגן דער זון דער גאָלדענער שפיץ פון דער סטאַטוע אויף דעם מאַרמאָנישן טעמפל. עס איז נאָך צו-פרי אַריינצוגיין באַטראַכטן די דאָזיגע געביידע, וואָס האָט אַ שם אויף דער וועלט. לאָמיר דערווייל אַ קוק טאָן ווי זעט אויס אַ דעפארטמענט סטאָר אין אַ שטאָט ווי סאָלט לעיק סיטי.

כאָטש דאָ איז געמאַכט געוואָרן דער אָנשטעל פון גרויס-שטאָטיש-קייט, פונדעסטוועגן איז דאָ די קליינשטעמלדיגקייט אויף יעדער טראָט. אַ יונגע פאַרקויפערן באַ אַ טישל מיט קאלענדאַרן שלאָגט פאַר צו קויפן אַ קאלענדאַר, וואָס איז „דער שענסטער אין דער וועלט“. — ביסטו זיכער, אז קיין שענערע זיינען גאָר אויף דער וועלט ניטאָ? — פּרעג איך באַ דער יונגער פאַרקויפערן, וואָס איז נאָך כמעט אַ קינד.

— ניין, איך בין ניט זיכער, — ענטפערט זי מיט אַ שמיכל, — נאָר איך וויל דאָך פאַרקויפן די קאלענדאַרן, אַ ניט וועל איך פאַרלירן מיין קאָמישאָן און אויך מיין דזשאַב.

די דאָזיגע באַמערקונג אירע גיט מיר אַ געלעגענהייט איר צו שטעלן אַ פאַר פּראַגן וועגן דער גרויס פון איר קאָמישאָן און וועגן איר געהאַלט. זי איז ניט דאָס, וואָס מ'רופט אָן אַ באַרעדעוודיגע, נאָר זי ענטפערט גערן אויף די פּראַגן. איר געהאַלט איז 9 דאָלאַר אַ וואָך, צוזאַמען מיט קאָמישאָן פאַרדינט זי אַזוי הויך ווי 12 דאָלאַר. ביז מיט אַ יאָר צוריק איז זי געווען אַ סטודענטקע אין דעם אָרטיגן אוניווערסיטעט. איר פּאַטער איז דער'הרג'ט געוואָן פון דעם אויטאָמאָביל פון אַ רייכן שכורניק און די פאַמיליע איז געבליבן ווי אויפ'ן וואַסער. איר פאַרדינסט און דאָס, וואָס די מוטער פאַרדינט פון נייען פאַר רייכע, איז דאָס איינציגע, מיט וואָס מ'קען אויסהאַלטן די הויז און שפּיזן די דריי קליינע קינדער. די קייס האָט דער פאַרטאַטש, דער

לאַיער, פארלאָרן, אָדער ער האָט זי פאַרקויפט. דער אויטאָמאָביל-
 מערדער איז באַפרייט געוואָרן פון דער קלאַגע געגן אים און די פאַ-
 מיליע פון דעם דערהרגעטן איז געבליבן ווי אויפ'ן וואַסער.

* *

*

אין סט. לואיס איז דאָ אַ גאָס בראָדוויי. זאָל יעדער איינער, וואָס
 האָט נאָר אַ געלענענהייט, זיך דורכגיין אַהין. ווייט באַ דעם פלאַנטער
 פון די אייזנבאַן רעלסן און דאָרט, וואו עס קרייצן זיך איבער עטלאַכע
 גאַסן, שטייען אַ צאָל איינגעהויקערטע חורבות און באַ די שוועלן און
 אויף די טראַטואַרן וואַלגערן זיך צעכראַסטעטע, האַלב-שכורע מענטשן.

אויף דער באַוערי אין ניו יאָרק זעט מען מענטשן-ברוכוואַרג, נאָר
 דאָ אין סט. לואיס אויף דער בראָדוויי גאָס זענען אָט די מענטשן-
 שערבלאַך, נאָך הונדערט מאָל מער פאַרמורזעט, מער צעקנייטשט, מער
 פאַר'חושביט, מער אָפגעלאָזן און צעטראַטן.

אויף אַ שוועל זיצט אַ גרויסער פאַרשוין, ער איז ווילד פאַרוואַקסן
 און מ'זעט בלוז אַרום צוויי פאַרנאָסענע אויגן. ער שאַקלט זיך פון
 איין זייט צו דער צווייטער און מיט אַמאָל צעזינגט ער זיך מיט אַ היי-
 זעריגער וויינענדיגער שטימע:

סאַמטינג הוירטס מי היר, דיר מאַדער,
 לייק עי סטאָן אַפּאָן מיי ברעסט...
 אַ אי וואַנדער, וואַנדער, מאַדער,
 וואַי איט איז אי קעננאָט רעסט!

(עפעס דריקט מיך, ליבע מוטער,
 ווי אַ שטיין, וואָס פרעסט מיין ברעסט...
 אפשר ווייסטו, ליבע מאַמע,
 פאַרוואָס איך קען ניט רואיג זיין?)

ער צעלאַכט זיך פלוּצלינג און ווייזט אַ מויל פאַרפוילטע ציין. באַ
 אַ פאַרקאָן שטייט אַן איינגעדאַרט מענטשעלע און שאַקלט מיט אַ פינ-
 גער און מאַכט עפעס מיט די ליפּן און רעדט צו זיך אליין אָן ווערטער.

אויף דעם טראָומטאָר שלעפּן זיך צוויי אָפּגעריסענע פּאַרשוניען, זיי האָבן פּאַרוואָרפּן די הענט איינער צום צווייטן אויפּן אַקסל און זיי פּלאַנטערן זיך איינעם דעם צווייטן פּאַר די פּיס.

עס הענגט איבערן שטאַט א גרויסער הימל; דער געדיכטער רויך, וואָס דעקט אַלע מאָל צו סט. לואיס, מאכט דעם גרויען הימל נאָך פינסטערער, און דאָ אויף בראָדוויי, וואו עס וואַלנערן זיך די רעשט-לאַך פון אַמאָליגע מענטשן, איז אַלץ אַזוי פּאַר/חושכיט, אַז עס גייט אַזש דורך אַ גרויל.

* * *

*

אין דענווער.

אַן איינגעהויקערט שטיבל. אויף דער ניט געפאַרבטער טיר, וואָס היינט אַביסל אויף אַ זייט, אַ שילד: „אינטוירנאַל בעטס, טריי איט וואָנס ענד יו וויל אַלווייס לייק איט“ (אינווייניגסטע באָד, פּרובירט עס איינמאַל, וועט עס אייך שטענדיג געפּעלן).

— קום אַריין, — זאָג איך צום חבר, וואָס גייט מיר ווייזן דענווער.
— וואָס וועלן מיר דאָרט זעען און וואָס וועלן מיר זאָגן פּאַר אַ תּירוץ? — פּרעגט ער מיך.

איך דערקלער אים, אַז דאָס וועלן מיר שוין דאָרט זעען.

אַט זיינען מיר שוין אינווייניג. אַזאַ אַרימקייט און אַזאַ שמוץ איז זיך שווער פּאַרצושטעלן. דער קליינער צימער איז פּאַרנומען פון אַ גרויסן קיילעכדיגן אייזערנעם אויוון, פון אַ שמוציגער בעט, וואָס איז פּאַרדעקט מיט שמאַטעס, און פון אַ טישל, אויף וועלכן עס איז אָנגעוואָרפּן אַ גאַנצער באַרג פּושקעס און פּעקלאַך און בלעכענע שאַכט-לאַך.

באַם טישל זיצט אַ גרויסער ריו, וואָס שטופּט אין מויל אַריין שפּיי, וואָס ער שלעפּט מיט די פינגער פון אַ בלעכן טעפּל. איבער די פינגער צעגיסט זיך דאָס פעטס פון דער שפּייז און דער פּאַרשוין ווישט די פינגער אָן די הויזן.

מיר באַגריסן אים און ער ענטפּערט מיט האַלבע ווערטער, כאַטש זיינע אויגן שמיכלען אונז גוטמוטיג אַנטקעגן. ער קען זיך ניט אָפּ-רייסן פון זיין פעטן מאַכל.

ווען ער ענדיגט, ווישט ער אָפּ די ליפּן און די גרויסע וואַנצעס, וואָס זיינען איינגעטונקען אין דעם פעטס, און ער דערקלערט אונז, אַז ער פאַרנעמט זיך מיט מאַכן סירינדזשעס דורך לאַנגע קישקעס. דאָס איז אַ רפואה, זאָגט ער, צו אַלע קראַנקהייטן.

מיר פאַלט איין אַ שקאַצערין און איך שטעל אים פאַר דעם חבר, וואָס גייט מיט מיר, אַלס אַ רומאטיז-קראַנקן. דער אַלטער הויבט אים אָן אויסטאַפּן די פיס און דעם פלאַץ, וואו ער ליידיט כלומרשט וויי-טאָגן. נאָך אַ לאַנגן ישובּ הדעת זאָגט ער אַרויס מיט אַ טאָג פון אַ גרויסן אויטאָריטעט:

— יעס, יו מאַסט טייק אינטערטוירנאַל בעטס. מײן באַגלייטער וויל אויסשיסן אַ געלעכטער; ער מוז פאַרשטשע-מען די ליפּן און ער קען שוין ניט אויסריידן קיין וואָרט, נאָר איך קאָגן-טראָליר זיך ניט צו לאַכן, און איך פרעג דעם „דאָקטאָר“ ווי לאַנג פראַק-טיצירט ער שוין זיין פראַפעסיע. עס ווייזט זיך אַרויס, אַז ער איז שוין אַלט 74 יאָר און אַז ער איז שוין 30 יאָר אין די „ביזנעס“.

— וויפיל זשע קען מען פאַרדינען פון אַט אַזאַ באשעפטיגונג? — פּרעג איך אים.

— ניט צו פאַרזינדיגן, — זאָגט ער — מײמאַכט אַ לעבן. — אַ לעבן? — פּרעג איך מיט פאַרוואונדערונג, — דו רופסט אַ לעבן אַט דאָס אַרימע שטיבל, אַט דאָס צעבראַכענע טישל און אַט די בעט?

— איך בין פאַר דעם אויך דאַנקבאַר — זאָגט דער היילער. מײן באַגלייטער פּרעגט אים צי האָט ער נאָך אַנדערע רפואות אַ הויז די לאַנגע קישקעס אויך.

מיזעט, אַז ער קווינקלט זיך אַ ביסל, נאָר באַלד באשליסט ער, אַז ער מעג רעדן און ער זאָגט אויס, אַז ער גיט אויך מעדיצין. — וואָס פאַר אַ מעדיצין איז דאָס? — פּרעג איך אים. — רעצעפּטן, וואָס איך מאַך אַליין, — דערקלערט ער מיר, — אַלץ רעצעפּטן, וואָס איך שפּרייז אַריין.

מיר ווילן דערניין וואָס ער מיינט מיט דעם אַריינשפּריצן און ער דערקלערט אונז, אַז ער האָט אַזאַ שטאַלן רערל, ער שטעלט עס אַריין אין רעקטום, „ענד אַי שוט אין די מעדיצין“.

איך זע, אז מיין באגלייטער וועט באלד צעפלאצט ווערן פון דעם געלעכטער, וואָס שטיקט אים. ווען דער „דאָקטאָר“ פארענדיגט, א טאפ טוענדיג נאָך אמאָל דעם פלאַץ פון דעם כלומרשטידיגן רומאטישן ווייטאָג באַ מיין חבר, — באַי אַי עדווייז יו טו שוט אין סאָם מע-דיסין, — קען איך שוין אויך מער ניט זיין קיין גזלן און איך פיל, אז איך מוז אַרויסראַטעווען מיין באַגלייטער פון אַ פּריציטיגער פּאַפּ-לעקציע, וואָס ער קען נאָך באַקומען פון שטיקן אין זיך זיין געלעכטער. מיר פּאַרלאָזן דעם דאָקטאר מיט דער פּאַרויכערונג, אז דער פּאַציענט וועט קומען אַ צווייטן מאָל.

וואָס גייט אָן די דענווערער שטאַט-טאַטעס דאָס געזונט פון דער באַפעלקערונג? ווי האָבן זיי צייט זיך אַרומצוקוקן אויף די און אויף ענלאַכע „דאָקטוירים“?

די באַפעלקערונג קריינקט און די „דאָקטוירים“, „שיסן“ מערציון.

* * *

*

אז שוואַרצע זיינען גוטע זינגער, אז זיי קענען פּאַרכאַפּן באַם האַרצן מיט זייערע לידער, וואָס זיינען פול מיט אזויפיל טרויער, דאָס ווייסט איר געוויס, נאָר אז אַ שוואַרצער ארבעטער זאָל קענען האַלטן געשפּאַנט אַן עולם מיט אַ שטאַרקער רעדע, וואָס אַטעמט מיט קאַמף, מיט שטאַלץ און מיט באַוואוסטזיין, דאָס האָט מען געדאַרפט הערן, כדי אָט די רעדע קיינמאָל ניט פּאַרגעסן.

אין לאַס אנדרושעלעם האָב איך אזא רעדע געהערט. אזעלכע רייד, דורכגעדרונגען מיט איבערצייגונג, מיט גלויבן און מיט קראַפט, פּאַדנעסט מען ניט אזוי גיך. ווי זאָגט אַ רוסיש שפּריכווערטל: „בעז ווערי טאַקיך ניע ביוואיעט רעמשעי“ (אָן קיין גלויבן קען מען אזעלכע רעדעס ניט האַלטן). עס האָט זיך געדאַרפט אָנזאַמלען דער פּאַרדרום פון דורות, וואָס האָבן בלוז געוואוסט אונטערדריקונג און באַלידיגונג, עס האָט זיך געדאַרפט אויסשמידן אַ קלאָרער באַוואוסטזיין און עס האָט געדאַרפט באַשאַפּן ווערן דער פּרייהייטס-אירעאַל, וואָס רופט ווייסע און שוואַרצע צום געמיינשאַפּטלאַכן קאַמף געגן שקלאַפּעריי, עס האָט געדאַרפט קומען די באַוועגונג, וואָס איז אָן דרידלאַך און אָן שמו-שטיק אַרויסגעטראָטן פּאַר די אינטערעסן פון די געפּלאַנטע

שווארצע מאַסן, אַז אַ זון פון דער קאָלירטער ראַסע זאָל קענען מיט אַזוי פיל איבערצייגונג, מיט אַזאַ גלויבן און מיט אַזאַ מוט רופן אַלע אונטערדריקטע אונטער די פּאָנען פון קאַמף.

דער שוואַרצער אַרבעטער האָט גערעדט מיט גלויבן און מיט אי-בערצייגונג. ווען ער האָט דערציילט ווי ער איז געקומען צו דעם באַ-שלוס, אַז בלויז אין איינגן בונד מיט די קעמפּענדיגע אַרבעטער פון גאַנצן לאַנד וועלן די שוואַרצע האָרעפּאַשניקעס זיך קענען באַפרייען פון זייערע קייטן, האָט ער דערגרייכט אַ פּראָפעטישע הויך און זיינע צוהערער זיינען מיטגערופן געוואָרן מיט דער קלאַרקייט פון זיינע אַרגומענטן און מיט דעם גלויבן, וואָס איז באַ אים געווען אַזוי שטאַרק.

דאָס איז ניט געווען קיין רעדע — דאָס איז געווען אַ פייער-פלאַם, וואָס אַ מענטש האָט אָנגעצונדן, אַ פּאַס ליכט, וואָס איינער האָט צוגעטראָטן גאָר נאָענט צו די וואונדן פון די אַרומיגע.

באַ דער שיין פון דער ליכט האָבן די צעיאַטערטע וואונדן פון אַ גאַנצער אונטערדריקטער ראַסע זיך נאָך מער געבעטן מי'אַל זיי היילן. דער, וואָס האָט אָנגעשמעלט די ליכט, האָט אויך געוויזן די רפואה.

משוגענער וואוילטאג און שוידערלאכע נויט

„אי מי ווידנאָ, בראַט,
כּוּנאַנאָ גאַריא אױספּיטאַל,
קאַלי פּלאַטשעש
אַט פּעסני וועסיאַלאָ!“
(פּון אַ רוסישער פּאַלקס-ליד)

(און אויך דו האָסט, ווייזט אויס, ברודער,
גענוג צרות פּאַרזוכט,
אויב דיר וויינט זיך
פּון אַ פּריוולאכער ליד.)

עס קלינגען אין די אויערן די לידער, וואָס די שוואַרצע זינגען אין
דער סאַט. אַלע לידער — איין אומענדלאכע יללה. גרויסע, קליינע,
אַלטע, יונגע, מענער, פּרויען, קינדער — אַלע ניסן אויס דאָס האַרץ אין
ליד, וואָס קלאָנגט; אַלע זינגען לידער, וואָס זיינען אָנגעשוואַלן מיט
געוויין. און ווען אַמאָל דערציילט זיך אין אַ ליד אפילו ניט פון צרות,
יאַמערט אַ נשמה דאָרטן אַליץ.

פאַרוואָס פאַרפאַנגט אזוי דער קלאַנג פון אַט-די לידער? פאַר-
וואָס דוקא איצט נאָך מער, ווי אַלע מאָל?

זאָל דאָס זיין צוליב'ן קאַנטראַסט צווישן זייער נויט און צווישן
דעם פּראַכט, וואָס דו זעסט דאָ, אויף דעם וועג, וואָס שלענגלט זיך צום
פּאַלאַץ אויפ'ן באַרג?

דאָרטן שמוץ און נויט, דאָרטן ערנידריגונג און ליידן, דאָרטן שרעק
אין גרויסע אויגן, דאָרטן שטאַלן אנשטאַט הייזער און דאָ — אַ גן-
עדן, געשאַפן פון דער נאַטור און פון מענטשלעכע הענט.

דאָרטן האָט מען אפילו אין צייט פון אַן אומגליק, ווען אין דער
פינצטערער נאַכט האָט אַ שטורם געריסן בוימער און האָט הייזער גע-
טראָגן ווי שפּענדלאַך, ווען מענטשן-קינדער האָבן אין זייערע גסיסה-

אנגסטן פאַרהילכט די נאַכט מיט זייער יאָמער-געשריי, ווען דער אָנ-
קומענדיגער מאָרגן האָט באוויזן אַ שרעקלאַך בילד פון שטעט צע-
שטערטע, פון אָפגעמעקטע גאַסן, פון טויזנטער קרבנות, וואָס האָבן
זיך געוואַלגערט אומעטום, אפילו דעמאָלט האָט מען ניט פאַרגעסן דעם
אונטערדריקטן שוואַרצן געבן נאָך אַ בריק, און נאָכאַמאָל אַ שפיי טאָן
אים אין פנים, און נאָכאַמאָל פאַרציען אויף אים די קייט פון שקלאַף,
און נאָכאַמאָל די האַנט אַ טונק טאָן אין זיין בלוט.

מ'האָט געדאַרפט אָפּראַמען די גאַסן פון די טויטע; מ'האָט גע-
דאַרפט באַפרייען די גאַסן פון געשטאַנק, וואָס האָט זיך געטראָגן פון
די אומצאָליגע דער/הרג/עטע בהמות און פערד און עופות און שלאָנ-
גען; מ'האָט געדאַרפט צונעמען פון אינמיטן גאַס די דעכער און ווענט,
וואָס דער שטורם-וויינט האָט אָנגעטראָגן; מ'האָט געדאַרפט הענט אויף
צוריק איינצושטעלן דעם גאַנג פון לעבן. וועמען-זשע הענט, אויב ניט
די הענט פון די, וואָס האָבן דאָ שטענדיג די שווערסטע אַרבעטן גע-
טאָן?

מ'האָט זיך גענומען יאָגן נאָך די שוואַרצע און מיט בייטשן טרייבן
זיי צו אַרבעט אונטער צוואַנג. עס מאַכט ניט אויס צי איז דער שוואַר-
צער געווען אַ קראַנקער, צי איז ער ערגעץ געווען באַשעפטיגט, צי איז
ער ערגעץ געגאַנגען מיט אַ וויכטיגער שליחות — ער האָט געמוזט
פאָלגן וואָס דער ווייסער האָט געהייסן, אַז ניט איז געפאלן די בייטש
אויף זיין קאָפּ, אָדער אַ קויל איז אין זיין רוקן געפלוין.

ניט איין שוואַרצער, וועלכער האָט געוואַנט אויס פּראָטעסט אַ
פּיפּס צו טאָן, האָט דערפאַר מיט זיין לעבן באַצאָלט.
טאָ ווי אזוי זאָלן זייערע לידער ניט קלאָגן אויף דעם, וואָס זיי
טראָגן אזוי שטיל דאָס אַריבער?
ווי אזוי זאָלן זיי ניט יאָמערן אויף דער אומבאהאַלפנקייט, וועלכע
זיי זוכן נאָך ניט בייצוקומען?

און דאָ אזאַ מין פּראַכט, דאָ אַט דער וועג צווישן די ריזן-שטאַ-
מען, דאָ דער פּראַכט פון אַט-די בלומען-בייטשן און דאָ דער פּאַלאַץ
אויפן באַרג, וואָס שפּיגלט זיך אין אַ זילבערנעם לייכט.
ביים אַריינפאַר אַ טויער, באַם טויער אַ וועכטער אין אַ שיינעם
מונדיר. דער וועכטער פּרענט העפּלאַך צי עס איז דאָ אַן איינלאַדונג. ער

פאַרנייגט זיך און עפנט דעם טויער. פון צווישן קוסטעס טראָגט זיך דאָס צוויטשערן פון גאַנצע מחנות פויגל; דער וועג איז טיילווייז פאַר-גאַסן מיט זון און ערטערווייז פאַרהילט אין שאַטן פון געדיכטע, הויכע בוימער. פון אָט-דער קאָמבינאַציע פון בלענענדיגער ליכט און פון טונקלקייט, פון דעם, וואָס דער ווייסער, מיט זון באַגאַסענער פאַלאַץ אויפ'ן באַרג ניט אָט אַ שווינדל פאַר די אויגן און אָט בלייבט ער ניט, ווען דער זיגנאג פון וועג לויפט אַוועק אין אַן אַנדער ריכטונג, פון דעם אַלעמען קריגט דער שיינער גאָרטן דאָ אַ גאָר פאַנטאַסטישן אויס-זען און דאָס געזאַנג פון די פויגל קלינגט עפעס מאָדנע און פאַר די אויגן שווימען אַרויף בילדער פון אַרימקייט, וואָס זענען דאָ אַזוי אומ-גלויבלאַך און אין די אויערן קלינגען לידער פון אונטעריאָכטע, וואָס זענען דאָ אַזוי אוממעגלאַך!

— אפשר וואָלטן מיר נאָך איצט פאַרן צוריק, — ווענד איך זיך צו מיין באַגלייטער, — וואָס האָבן מיר דאָ צו טאָן?
— שוין ווידער אמאָל? איר הויבט שוין ווידער אָן? — מאַכט מיר מיין באַגלייטער אַ פאַרוואורף, — קאַרג האָט איר זיך איינגעקשנט פריער? ניין, האָט איר שוין צוגעשטימט צו פאַרן, טאָרט איר איצט ניט האָבן קיין חרטה.

ער איז געווען גערעכט — עס האָט אים גענומען גענוג שטונדן ביז ער האָט באַ מיר גע'פועל'ט איך זאָל מיט אים מיטפאַרן אין אָט-דער מיליאָנערסקער הויז, בייצואוואוינען אַ צוזאַמענקונפט פון איבער-געפרעסענע מיליאָנערשעס, וואָס שפילן זיך אין ליבעראַליזם און וואָס „שטודירן“ די „אַרבעטער-פראַגע“.

מיינע אַלע אַרגומענטען געגן זיין פאַרשלאַג האָבן זיך אָנגעשטויסן ווי אין אַן אייזערנער וואַנט, — ער איז באַשטאַנען אויף דעם, אַז דאָס איז אַ דערפאַרונג, פאַר וועלכער איך וועל אים דאַנקבאַר זיין. ער האָט געהאַלטן אין איין איינטימעה'ען מיט מיר, אַז אַזא רייכטום, אַזא לוי-סוס, וואָס מ'זעט דאָרט, קען מען זיך גאָר ניט פאַרשטעלן, ביז מ'זעט דאָס מיט די אייגענע אויגן. דאָס אַלץ האָט מיך ניט גערירט און איך האָב זיך ניט אונטערגעגעבן, נאָר ווען ער האָט געוואָרפן זיין לעצטע קאָרט, ווען ער האָט דערקלערט, אַז אויב איך וועל מיט אים מיטפאַרן, וועט ער מיר דערציילן אַן אינטים קאפיטל פון דעם לעבן פון אָט-די

מולטי-מיליאָנערן און ער וועט פאר מיר אַ הויב טאָן דעם פאָרהאַנג איבער זייער לעבן, וואָס איז צעפּוילט ביזן וואַרצל, האָט ער מיך פאַר-אינטרעגירט און איך האָב זיך אונטערגעגעבן. אזוי אַרום איז מיר אויסגעקומען איבערצוטערעטן די שוועל פון דעם פּאַלאַץ, וואוהין די רייכסטע האַלטן פאַר דעם גרעסטן כבוד אַריינצוקומען.

אויסגעצויגן ווי סטרונעס, זענען באַ דער טיר געשטאַנען צוויי לאַקייען און עס איז געווען שווער אויפ'ן פּלאַץ צו באַשטימען צי זע-נען דאָס צוויי סטאַטוען, אָדער צוויי פּאַרגליווערטע מענטשן. דער ברייטער אַריינגאַנג איז געווען באַגאַסן מיט זון, וואָס האָט געהאַט אַ פרייען צוטריט דורך דעם גלעזערנעם דאַך. די טריט זיינען פאַר-זונקן געוואָרן אין אַ געדיכטן רויטן טעפּיך; דאָס אויג האָט ניט גע-וואוסט אויף וואָס פריער זיך אָפּצושטעלן. אַרום צוויי שורות פון גע-שניצטע קאָלאָנען האָבן זיך געפּלאַכטן משונה'דיגע פּלאַנצן און פון צווישן זיי האָבן פון מילער פון עפעס מאָדנע באַשעפענישן געשלאָגן קוואַלן וואַסער. באַ דער שייז פון דער זון האָבן אין די שטראָמען זיך געהוידעט רעגנבוינגס און עס האָבן אין די טראָפּנס וואַסער געפינקלט בריליאַנטן.

אַ ברייטע הויכע טיר האָט געפירט אין אַ זעלטענעם זאַל. דאָ איז אַלץ געווען פון האַלץ: די ווענט, דער סופּיט און דער ברייטער אויוון אויפ'ן רוסישן סטיל. אפילו דאָס אויג פון אַ ניט-דערפאַרענעם מענטשן האָט געקענט זען, אַז דאָ ליגט אַ וועלט מיט אַרבעט אין דער שניצעריי. עס איז אַלץ געווען אזוי איינגעאָרדנט סיי אין דער אויס-שטאַטונג פון דעם זאַל, סיי אין דעם אויסשטעל פון די טירן און פענצ-טער, סיי אין דעם איינדרוק, וואָס די געשניצטע דעקאָראַציעס האָבן געמאַכט, אַז עס האָט זיך געראַכט פון ערשטן איינדרוק, אַז דו ביסט אַריינגעטראָטן אין אַ זייער קליינעם, זייער נידריגן, זייער פינצטערן צימער. עס איז אָבער געווען אַ פאַלשער איינדרוק און באַלד, נאָכדעם ווי דאָס אויג האָט זיך דאָ אויף אַ מינוט צוגעוואוינט, האָסטו שוין געזען, אַז דאָס איז אַ ריזיגער צימער — דאָ זענען שוין אַרום אַ גרויסן טיש און אין באַזונדערע גרופן געזעסן אַרום פּופּציג מענטשן און דער צימער האָט געקענט אַריינעמען נאָך דריי מאָל אזוי פיל. דו האָסט

באַלד אויך געזען, אז עס איז זייער אַ הויכער צימער און אז דורך די ברייטע, נידעריגע פענצטער קומט אַריין גענוג ליכט.

צווישן די פאַרזאַמלטע זענען געווען אַ צענדליג מענער און די איבריגע זענען געווען זייער רייך אויסגעפּוצטע דאַמען. עס איז ניט געווען שווער צו באַשטימען ווער צווישן זיי איז די באַלעבאַסטע פון הויז — זי האָט זיך געלאָזט הערן מער ווי אַלע. עס איז בלויז געווען שווער צו באַשטימען וועלכע פון די אַלע דאַמען האָט געטראָגן אויף זיך מער קאַסעטבארע קליידער.

דער געשפרעך איז שוין געווען אין פּולן ברען און דאָס האָט מיך געפרייט, ווייל מיר האָבן געקענט זיך אוועקזעצן און אויסמיידן די נויטווענדיקייט צו גרויסן זיך מיט יעדן איינעם באַזונדער.

די באַלעבאַסטע פון הויז האָט אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ צו מיין באַגלייטער, האָט אַ וואונק געטאָן וואו מיר זאָלן זיך זעצן און דער געשפרעך איז אוועק זיין וועג. עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן די וואָלן, מ'האָט ספּעקולירט ווער איז מער „פּראַגראַעסיוו“, הוואווער אָרער סמיט. אַן אַלטער, פּליכעוואַטער מאַן מיט אַן אויסגעטריקנט פנים, געל ווי פאַרמעט, האָט זיך גענומען באווייזן, אז סמיט איז זייער אַ פּראַג-רעסיווער מענטש און אז ער וועט בריינגען אַ סך רעפּאַרמען.

כדי צו געבן געוויכט צו די רייד פון דעם אַלטן, האָט די באַ-רעדעוודיגע ווירטין אַריינגעוואָרפן אַ באַמערקונג, אז דאָס רעדט פּראַ-פּעסאַר דער און דער.

עס האָבן גערעדט נאָך פּראַפּעסאָרן. עס האָט אַ גלאַנץ געמאָן מיט זיין „ראַדיקאליזם“ אַ געוועזענער סאָציאליסט, וואָס האָט דערקלערט, אז ער איז קיינמאָל ניט געווען קיין דעמאָקראַט, „באָט דיז טאים אי עס גאַנג טו וואוט די דעמאָקראַטיק טיקעט“.

מ'האָט גערעדט וועגן דעם, צי סמיט וועט אָפּשאַפן אינדזשאַנק-שאַנס געגן אַרבעטער סטרייקער, און מיין באַגלייטער האָט אַריינגע-וואָרפן אַ וואָרט, אז עס איז לעכערלאַך צו דערוואַרטן, אז ראַסקאַב'ס אויסגעוויילטער זאָל אָפּשאַפן אינדזשאַנקשאַנס. מ'האָט אַנגעשמעלט אויף אים אויגן און פון אַלע זייטן זיינען געקומען פּראַגן פון ער-שטוינגן: גלויבט ער טאַקע ניט, אז סמיט איז אַן „ערנסטער מענטש“?

די ליבעראלע באלעבאָסטע האָט אָנגעהויבן זיפצן, אז אָט צוליב דעם טאַקע וואָס עס זיינען דאָ אזויפיל מיינונגס-פאַרשידנהייטן מוז נעבאָך דער אַרבעטער לייַדן. אָט אַ שטייגער איצט, ווען אַלע ראַדי-קאַלן וואָלטן זיך געאייניגט אויף סמיט'ן, וואָלט דאָך דער אַרבעטער געוואונען.

אי פאַר דעם אַרבעטער איז אַלץ איינס, צי ראַסקאַב'ס פאַרטרעטער, צי מאָרגאַנ'ס בוזים-פריינד פאַרנעמט דעם פּרעזידענטן-שטול—וועגן דעם האָט זי נאָר ניט געוואָלט הערן. ווי קומט עס צו אַ מיליאָנערשע דאָס צו פאַרשטיין?

דערווייל האָט מען אַריינגעבראַכט טיי, מ'האָט אויף גרויסע זיל-בערנע טאַצן דערלאָנגט פאַרשידענע טאַרטן און קעיסס און איינגע-מאַכטס און פון גרויס עגמת נפש וועגן דעם לייַדנדיגן אַרבעטער האָט מען זיך גענומען צו די גוטע זאַכן. דערנאָך האָט מען ווידער גע-דרשנ'ט און מ'האָט געזיפצט, אז עס זיינען נעבאָך דאָ אזויפיל אַר-בעטער, וואָס לייַדן נויט און מ'האָט דערמאַנט דעם פאַל, וואָס האָט גראַד מיט אַ פּאָר טעג פריער פאַסירט וועגן אַן איבערפאַל פון פּאָ-ליציי אויף סטרייקנדיגע מיינער.

— אימ'ס אָפּול, אימ'ס אָפּול, — האָט געהאַלטן די ליבעראַלע מיליאָנערשע און ווידערהאַלן, און אַ גרויסע, צעשוואומענע מאַדאַם, וואָס איז געזעסן לעבן איר, האָט פאַרבראַכן די הענט, פון וועלכע עס האָבן אַראָפּגעביאלסקעט טייערע דימענטן, און, זיפצנדיג, האָט זי צו-געשאַקלט מיט'ן קאָפּ. דער געשפרעך האָט זיך פאַרצויגן ביז עס איז שוין געווען נאַכט און די גאַנצע פאַרזאַמלונג איז איינגעלאָרן געוואָרן צו סאַפּער.

דער העל-באַלויכטענער עס-צימער האָט אויסגעזען ווי אַ ווינקל פון אַ קאַטעדראַל. עס האָט זיך נאָך געדאַכט אז אָט וועט פון ערגעץ זיך באַווייזן אַ גלח אין אַ לאַנגן קיטל מיט אַ טעפּל וויררויך. דער לאַנג-גער טיש, וואָס האָט געהאַט גענוג פּלאַץ פאַר אַלעמען, איז געווען גע-גרייט און עס האָט פון אים אַראָפּגעביאלסקעט דאָס זילבערנע גע-שיר. דער שניי-ווייסער טישטוך איז געווען נאָך ווייסער אונטער'ן ליכט פון די גרויסע קאַנדעלאַברען.

דער סאפער איז אוועק זייער פריילאך. מ'האָט געגעסן און גע-
רעדט און געשפּאַסט און זיך געפילט אויפגעלייגט. די אַלע דאָ ווייסן
ווי צו מאַכן אַ יום-טוב פון יעדן מאָלצייט. עס איז אַריינגעקומען פון
אַ זייטיגער טיר אַ שלאַנקע מיידל פון אַ יאָר 16. נאָך איר זיינען
אַריינגעקומען דריי יונגע פרויען און אַלע פיר האָבן פאַרנומען אַ פּלאַץ
ביים עק טיש.

מיין באַגלייטער האָט מיר שטיל אַריינגערוימט אין אויער :

— דאָס איז די מוזיקע, די דריי פרויען זיינען אירע לערערנים
אין פּראַנצויזיש, איטאַליעניש און דייטש. די גאַנצע פּאַמיליע פּאַרט
אינניכן אָפּ אויף אַ רייזע אַרום דער וועלט און די דריי לערערנים נעמען
מען אויך מיט.

די טיר האָט זיך געגעבן האַסטיג אַן עפּן און אַ מאַן פון אַ יאָר
זעכציג איז מיט פעסטע טריט אַריין אין צימער. ער האָט געהאַלטן
די קאָפּ אביסל אויף אַ זייט און ער האָט קענטיג געליטן פון אַ שווערן
אַטעם. זיין רויטער קאַרק און זיין רויט געזיכט האָבן ניט געזאָגט קיין
עדות, אַז זייער באַזייער איז אַ שונא פון דעם ביטערן טראַפּן און אַז
ער איז אַלעמאָל ניכטער.

ער האָט זיך אויף אַ מינוט אָפּגעשטעלט, האָט אַ קוק געטאָן אַרום
טיש און, אומקערנדיג זיך, איז ער דורך אַ צווייטער טיר אוועק אין אַן
אַנדער צימער.

— דאָס איז דער בעל דבר אַליין, — האָט מיין באַגלייטער מיר
אינפּאַרמירט, — ער איז אַ פינצטערלינג פון פינצטערלינגע, אָנגע-
שטאַפט איז ער ווי קרח, ער פאַרמאָגט אַ מאַנאָאָפּאַל אויף אַ זייער
וויכטיגן בוי-מאַטעריאַל און מען זאָגט, אַז זיין איינקונפט איז אַרום
צען מיליאָן דאָלאַר אַ יאָר.

נאָך סאפער האָט די קאָמפּאַניע זיך אַרויסגעלאָזט אויף דער ווע-
ראַנדע, פון וועלכער ברייטע מאַרמאָרנע טרעפּ האָבן געפירט צום
לייך, וואָס איז געווען איצט באַגאַסן מיט לבנה-שיין.

דער דופט פון די בלומען אין גאַרטן איז געווען זייער שטאַרק.
אויפ'ן לייך האָבן דאָ און דאָרטן אַלע מאָל אַ פינקל געטאָן פייערלאַך.
אין גאַרטן האָבן אַרומגעטאַנצט די פייער-פליגעלאַך און מיטאַמאָל
האָבן פון צווישן די קוסטעס זיך דערהערט די טענער פון אַן אַרקעס-

טער, וואָס איז דאָרטן געווען באַהאַלטן אזוי, אז מ'זאָל צו אים ניט קענען לייכט צוקומען.

די פינף צענדליג פאַרזאַמלטע זיינען באַלד פאַרלאָרן געוואָרן אין דעם גרויסן גאָרטן און פון צייט צו צייט האָט אין דעם קלאַנג פון דער מוזיק און אין דעם גאָר שטילן פלעשטשען פון דעם וואַסער זיך אַרײַן-געריסן אַ ווייטע שטימע פון די מענטשן, וואָס האָבן זיך אַוועקגעלאָזט אויף אַלע וועגן.

— לאָמיר גיין, — האָב איך אַ טורקע געטאָן מיין באַגלייטער, — גענוג, איך דיינס, אז איר וועט ניט באַשטיין איך זאָל דאָ בלייבן נאָך לענגער צווישן אַט-די איבערגעפרעסענע באַרבאַרן, וועלכע שפּילן זיך מיט שיינע רייד וועגן מענטשלאַכקייט.

— גיין איז גיין, — האָט דער באַגלייטער ווי אַ ניט-צופרידענער אַרויסגעזאָגט און מיר זיינען אַוועק.

איך האָב אים געבעטן מיר זאָלן איצט ניט פאַרן אין קיין פּלאַץ, וואו מיר קענען זיך באַגעגענען מיט באַקאַנטע. זאָל פריער אַוועק דער שלעכטער געשמאַק, וואָס איז פון דעם אָווענט פאַרבליבן אין מויל.

מיר זענען אַוועק אין אַ פאַרק און דאָרט האָט מיין באַקאַנטער אין פאַרלויה פון לאַנגע שטונדן דערציילט פּאָלגנדע געשיכטע :

די מיליאָנערשע האָט צוויי זין, איינער האָט אזוי לאַנג גע'שכור'ט און הולטאיעוועט ביז ער האָט ממש אָנגעהויבן פוילן און מ'האַט אים געמוזט צונעמען ערגעץ אין אַ סאַניטאַריום, פון וואַנען ער וועט שוין, מסתמא, קיינמאָל ניט אַרויסקומען אויף דער פרייער וועלט. דער צוויי-טער זון האָט אויך אָנגעהויבן צייגן סמנים, אז ער וועט גיין אויף דעם זעלבן וועג ווי זיין עלטערער ברודער. נאָר אַמאָל האָט די מוטער אים מיטגענומען צו אַ מיטינג, וואו מ'האַט געערט דעם אָנדענק פון אַ גרויסן רעוואָלוציאָנער (די ליבעראַלע דאַמע האָט ליב געהאַט גיין צו אַזעלכע מיטינגען). דער מיליאָנערסקער בחור האָט זיך דאָרט געלאַנג-ווייליכט, נאָר צו איין יונגן רעדנער האָט ער זיך אָנגעהויבן צוהערן און באַלד איז ער געזעסן ווי אַ צוגעשמידטער.

צום ענדע פון אַוונט האָט ער געפרעגט באַ דער מוטער צי ווייסט זי ווער דער יונגער רעדנער איז געווען. זי האָט דורך אַ באַקאַנטן אויסגעפונען און נאָך דעם זעלבן אַוונט האָט זי צוזאַמענגעפירט איר

זון מיט דעם רעדנער. פון דעמאָלט אָן פֿלעגן די צוויי יונגע לייט זיך אָפט טרעפֿן און די מוטער האָט זיך געפֿרייט, זעענדיג אז אויף איר זון איז אַ נייע הויט אַרויף. ער האָט גענומען לייענען אַ סך, ער האָט אָפט מיט איר גערעדט וועגן פֿאַרשיידענע פֿראַגן און מער האָט ער ניט געטרונקען. דער רעדנער און זיינע חברים זיינען געוואָרן אָפטע אַרײַנ-גייער אין דער מיליאָנערסקער הויז. די ליבעראַלע פֿרוי האָט זיך גע-פֿרייט וואָס איר זון האָט געקראָגן פֿריינט און וואָס ער האָט געקראָגן עפעס אָן אינטערעס אין לעבן. ביז דאָן פֿלעגט ער אלע מאָל זאָגן, אז אַלץ איז פֿוסט.

האָט זיך געמאַכט, אז מ'האָט ארעסטירט אַ צאָל רעוואָלוציאָנערן און צווישן זיי אויך דעם רעדנער. די צייטונגען האָבן געשריבן אַ סך וועגן די אַרעסטן, מ'האָט געהעצט געגן די אַרעסטירטע און מ'האָט טאָג-אוי, טאָג-אויס געדרוקט זייערע בילדער און געזוכט זיי פֿאַרצו-שטעלן ווי גענעסטרעם.

דער מיליאָנערסקער בחור האָט מיט דעם וויסן פֿון דער מוטער אַרײַנגעטראָגן „בעיל“ פֿאַר די אַרעסטירטע און ווען זיי זיינען באַפֿרייט געוואָרן, האָט ער עטלאַכע פֿון זיי אײַנגעלאָרן צו זיך אַהײַם.

דער פינסטערלינג, דער טאַטע, האָט געברענט ווי אַ פייער פֿון דעם וואָס זיין זון האָט געהאַלפֿן באַפֿרייען די „רויטע“, און ווען ער האָט זיין זונס נייע פֿריינט דערזען באַ זיך אין הויז און האָט זיי דער-קענט לויט די בילדער, וואָס די צייטונגען האָבן געדרוקט, האָט ער גע-מאַכט אַ סקאַנדאַל. ער האָט געבראַכן געשיר, ער האָט זיך שיער גע-וואָרפֿן אויף זיין ווייב זי צו שלאָגן, ווען זי האָט זיך געוואָלט אָנגעמען פֿאַר דעם זון, און ענדלאַך איז ער אַרײַן, סאַפּענדיק, אין דעם צימער, וואו זיין זון איז געזעסן מיט זיינע פֿריינט. באַם אַלטן זיינען די אויגן געווען אָנגעגאַסן מיט בלוט, די ציין האָבן אים געקלאַפט אין מויל און מיט שוים אויף די ליפֿן האָט ער אויסגעשריען, אז די אלע דאָ זאָלן באַלד פֿאַרלאָזן זיין הויז.

— טאַטע! — איז געווען דאָס אײַנציגע, וואָס דער פֿאַרלוירענער און פֿאַרשעמטער זון האָט מיט פֿאַרוואורף געקאָנט אַרויסזאָגן.

נאָר עס האָט גאָר ניט געהאַלפּען. דער צעיוושעמער, אַלמער האָט זיך געטרייסלט ווי אין אַ קדחות, ער האָט געטופּעט מיט די פּיס און האָט געשריען אויף באַנומענע כּולות :

— אַל אַאומט, טו העל אַאומט אָוו היר !

פּון דעמאָלט אָן האָט דער יונגער כּחור זיך גענומען שטאַרק צו טרינקען. קיין זאַך קאָן אים ניט אָפּשטעלן און מ'וועט אים באַלד אויך, מסתּמא, מוזן צונעמען אין אַ סאַנטאַריום. איין מאָל האָט ער אויך געמאַכט אַ פּאַרזוך צו באַגיין זעלבסטמאָרד. אַזוי לעבן און פּילן די, וואָס ווערן משוגע פּון וואוילטאַג אין דער גרויסער אַמעריקע, וואָס זיי האָבן פאַר זיך פאַרכאַפּט.

* * *

*

— יאָ, איר ווילט זען אַ מעקסיקאַנישן פּאַלאַץ, — זאָגט אַ חבּר פּון סאַן אַנטאָניאַ, — קומט, וועל איך אייך ווייזן.
— איר מיינט דאָך ניט דעם דאָקטאָרס פּאַלאַץ, וואָס איר האָט מיר געוויזן פאַר דריי יאָרן ? — פּרעג איך.
— ניין, — ענטפּערט ער, — איך וועל אייך ווייזן אַן אַנדערן.
מיר לאָזן זיך פּאַרן, און לויט די חורבות, וואָס מיר באַגעגענען, פאַרשטיי איך שוין, אַז דאָס פאַרנעמט זיך דער חבּר מיר ווייזן אַ היפּוך פּון אַ פּאַלאַץ.

איך באַטראַכט די שטאַלן, וואָס זיינען אָפּגעצאַמט אויף באַזונ-
דערע קעמערלאַך, אָן ליכט און אָן לופּט, און איך פּרעג:
— דאָ ? דאָ ?

— ניין, נאָך אַלץ ניט, וואַרט, וועט איר זען.

די געניטע האַנט פּון דער יונגער מיידל, וועלכע איז אין ניו יאָרק אַ שאַפּ-אַרבּעטערין געווען און דאָ טרייבט זי איר רייכן פעטערס גרויסע מאַשין, קערעוועט דאָס רעדל לויט די אָנווייזונגען פּון דעם באַ-גלייטער, און אָט זענען מיר שוין כּמעט אויסער'ן שטאַט. דאָ וואוינט מען ממש אין קברים ; דאכט זיך, ערגער קאָן שוין גאָר ניט זיין. נאָר דער חבּר באַשטייט אויף זיינס, אַז ער וועט ווייזן דעם ריכטיגן פּאַלאַץ.

ער איז געווען גערעכט — אזא שוידער קאָן מען זיך טאקע ניט פאַרשמעלן. אונטער פארושאווערטע בלעכן, וואָס זיינען געווען צו-זאמענגעבונדן מיט דראָט, צווישן פיר ווענט, וואָס זיינען געווען צו-זאמענגעשטשאַכעט פון שמאַטעס, פון צעלעכערטע בלעכן און פון צווייגן, איז געווען אַ וואוינונג פאַר מענטשן. די טיר איז געווען אונ-טערגעשפאַרט מיט אַ שטיין, — קענטיג, איצט איז קיינער ניט געווען אין דער היים. אויף אַ פייער אין דרויסן האָט געזאָטן וואסער אין אַ טשייניק.

מיר האָבן אָפגערוקט דעם שטיין און פאר די אויגן האָט זיך גע-עפנט די פינסטערע גרוב, וואו עס איז געשטאַנען אַ שמוציגע בעט און וואו עס זענען געלעגן עטלאַכע פעקלאַך שמאַטעס אויף דער נאַקעטער ערד.

אויפ'ן וועג האָט זיך פאַמעלאַך גערוקט אַ ריזיגע פרוי מיט אַ פיצל קינד באַ איר פאַרטוך. זי איז צוגעקומען און האָט אונז באַ-טראַכט. דאָס איז געווען די באלעבאַסטע פון הויז. מ'האָט איר דער-קלערט, אז מיר האָבן געוואָלט באַטראַכטן איר וואוינונג. זי האָט אַ שמיכל געטאָן און האָט געזאָגט, אז עס איז ניטאָ וואָס צו באַטראַכטן. אויף דער פראַגע פון וויפיל מענטשן איר פאַמיליע באַשטייט, האָט זי דערקלערט, אז אַ הויז דעם קליינעם קינד, האָט זי אויך אַ טאָכטער פון אַ יאָר 17, וועלכע ארבעט אין אַ קראָם.

די טאָכטער שלאַפט אויפ'ן פלאָר. ניט קיין וואונדער וואָס פון אזא „הויז“ און פון שלאַפן אויפ'ן פלאָר אנטלויפט מען אויף דער סאַנטאַ ראָזאַ סטריט, וואו מ'קריגט אַ בעט, כאָטש מ'דאַרף דערפאַר מיט דעם יונגן לייב און מיט דעם יונגן לעבן באַצאָלן.

ווען מיר האָבן זיך גענומען דערפרעגן וואו זי קאָכט, האָט די פרוי דערקלערט, אז זי קאָכט קיינמאָל ניט. זי האָט געוויזן אויפ'ן טשייניק וואסער, וואָס האָט געהאַלטן אין זידן, דאָס ביסל געזאַטענע וואסער איז דאָס איינציגע וואַרעמס, וואָס זיי קריגן. דערנאָך האָט זי געוויזן אַ פעקעלע טאַמאַלעס (קאָרענע לאַטקעס), וואָס זי האָט געבראַכט, און האָט דערקלערט, אז דאָס וועט זי איצט איבערקענען די טאַמאַלעס מיט נאָך מעל, כדי עס זאָל זיין שפאַרעוודיגער, און דאָס וועט זיין אַ מאַלצייט פאַר דער פאַמיליע.

גאָר אַמאָל, אַמאָל, ווען „די צייטן זיינען גוט“, ווען מ'פאַרדינט אַ פאַר סענט מער פאַר אַ שווערן טאָג פראַצע, דערלויבט מען זיך באַ דעם פערלער צו קויפן אַ ביסל יושקע מיט ביינער.

צווישן די אַרימע מעקסיקאנער אַרבעטער איז אָט דער פּע-פּער מיט דעם קעסל יושקע אַ שטענדיגע אינסטיטוציע. פאַר די גאָר „גליקלאַכע“ איז דאָ דער סאַפּער, וואָס ווערט פאַרקויפט אויפ'ן מאַרק פון אַרום 10 אין אָוונט.

אויף דעם מאַרק קומען זיך צוזאַמען די קינדער פון אָט דעם מאַניאנאַ שבט (מאַנינאַ מיינט מאָרגן, און אזוי ווי די מעקסיקאַנער האָבן אַלץ ליב אָפּצולייגן אויף מאָרגן, וועלן מיר זיי מיט דעם נאָמען באַטיטלען), און די, וואָס קאָנען זיך דערלויבן דעם לוקסוס פון אויס-געבן אַ 15-20 סענט, קאָנען קריגן אַ גאַנצע פאַרציע טאַמאַלעס און טאַרטעס און טשילי קאָן קאַרגע. עס איז אַלץ אָנגעזאַלצן און איינגע-פעפערט פונקט אזוי, ווי עס איז ביטער דאָס לעבן פון אָט די אַרימע מאַסן.

מיט וואָס פאַר אַ געשמאַק עס עסט דער עולם דאָ אין אָוונט באַ דער שוין פון די לאַמטערנעס אויף דעם מאַרק-פּלאַץ! אזוי געשמאַק עסן בלוז די, וואָס עסן קיינמאָל ניט צו-זאַט.

דאָ אַ מאָלצייט פון קראַכמאַל — דאָרטן טאָרטן אויף זילבערנע טאַצן. דאָ אַ שטרוענע בעט און שמאַטעס צוקאָפּנס — דאָרטן אַר-קעסטרען. דאָ אַ מיידל, וואָס שלאָפט אויף דער ערד — דאָרט אַ מיידל, וואָס פאַרט מיט דריי לערערינס אויף אַ רייזע אַרום דער וועלט.

שיינע, גרויסע אמעריקע, איז דען אַ וואונדער, וואָס מיליאָנען זינגען אונטער דיינע הימלען לידער, וואָס זיינען פול מיט געוויין?

אין אטלאַנטיק סיטי נאָכ'ן סעזאָן

האָט מען גענומען אַ לאַנגע שורה קראָמען, זיי אוועקגעשטעלט מיט'ן פנים צום ים, מ'האָט אין פראַנט אַ צי געטאָן אַ „באַרדוואָקס“ איבער דער גאַנצער ליינג פון די קראָמען, מ'האָט אויפגעשטעלט אַ היבש ביסל האָטעלן און עס איז פאַרטיג אַ שטאָט מיט אַלע פּישטשעוו-קעס, מיט רייכע פּאַלאַצן, מיט אַרימע גאַסן, מיט וואַקזאַלן און מיט פייערדיגע אויפשריפטן: „יו אַר וועלַקאַם טו אַטלאַנטיק סיטי“.

זומער שטיקן זיך דאָרט אין ענגשאַפט די דאַטשניקעס, וואָס קו-נוען אַהין פּאַכען מיט דער נשמה, וואָס האָבן ליב דעם יאַרד אויף דער זאַמד, וואָס ווערט שוואַרץ און צעקנאַטן און אויסגעמישט מיט מענטשן-לייבער און מיט מענטשן-שוויים.

זומער פאַרדינגט מען יעדער ווינקל פּלאַץ. אַ צימער איז מיט גאַלד גלייך. אייגנטימער פון הייזער וואוינען אליין אין גאַראַזשן און פאַר יעדער „בעד-רום“ נעמט מען אָפּ אַ פאַרמעגן. די דאַטשניקעס פאַרשעלטן זיך יעדער יאָר דאָס געביין און 'שווערן, אַז זיי וועלן מער אין דעם גיהנום ניט קומען און ביז דעם צווייטן יאָר פאַרגעסן זיי און קומען ווידער אַהער.

גייט אָבער אוועק דער זומער, ווערט אין אַטלאַנטיק סיטי שטיל. די מערסטע האָטעלן זענען האַלב-ליידיק; אויף דעם באַרדוואָקס שטופט מען זיך נישט, נאָר מ'שפּאַצירט מיושב'דיק און מ'פּילט זיך זייער ברייטלאַך אין די שטופּ-וועגעלאַך, וואָס די שוואַרצע און ווייסע נאָכ-שטופער פירן אַרום מיילן-ווייט.

נאָך דעם זומער, נאָך דעם גהינום סעזאָן, קומען אַהער אַראָפּ נאָר רייכע לייט. זיי קומען געניסן פון דעם ים און פון דער לופט, און דאָס איז אין אַטלאַנטיק סיטי דאָ איבערגענוג.

עס איז אַ געבענטשטער טאַג אין אָנהויב נאָוועמבער. די זון וואַ-רימט ווי אין מיטן זומער. דער ים איז שטיל און קייקלט לאַנגזאַם

זיינע כוואליעס צו דעם זאמדיגן ברעג. א שטיק ים שפיגלט זיך מיט א זילבערנעם אָפּשיין פון דער זון און בלענדעט די אויגן, די ווייסע גע-ביידעס באַדן זיך אין זון און עס פילט זיך אין לופטן א יום-טוב. גוט צו זיין דאָ אין אזא טאָג.

לאָמיר אַ קוק טאָן ווי פארבריינגען דאָ זייער צייט די אַלע, וואָס האָבן זיך דאָ איצט פארזאמלט אין די רייכע האַטעלן, וואָס טוען דאָ די מענטשן, וואָס האָבן ריזיגע פארמעגנס, וואָס דערלויבן זיך צו צאָלן אין אַ האַטעל צו 20 דאָלער א טאָג און מער אויך ? קומט אַרויס אין אַטלאַנטיק סיטי, גיט אַ קוק וואָס זיי טוען און איר וועט גלייך זעען וואָס עס מיינט איבערגעפרעסענע זאַטקייט, טעמ-פע פּוסטקייט.

אַ טייל פון זיי זיצט אויף די דעכער ; זיצט שטונדן-לאַנג אָן באַ-וועגונגען, אָן אַ פינטל מיט די אויגן. זיצט פון פרישטיק ביז מיטאָג, פון מיטאָג ביז וועטשערע און נאָכדעם ביז'ן שלאָפן גיין. אנדרע זעצן זיך אַריין אין די שטופ-וועגעלאַך, הייסן זיך איינדרעקן די פיס מיט דעקן און לאָזן דער שטופער זאָל מיט די לעצטע כוחות אָפּשפּאַנען מיט דעם וועגעלע צענדליקער מיילן. אנדרע גייען אין די אַקשאַנס. אין אַטלאַנטיק סיטי איז די אַקשאַן-קראַם גאָר אַן אנדער אינסטיטוציע, ווי אומעטום. דאָ איז זי דערפירט ביז אַ קונסט-זאָך. די קראַמען זענען פראַכטפול אויסגעפּוצט. מאַדעל-מיידלאַך שפּאַצירן אַרום אין די שענסטע קאָסטיומען און מאַנטלען. די פארקויפער זענען אויסגע-פּוצט אין עסיג און אין האַניג. די קויפער זיצן אויף ווייך-געבעטע שטולן. עס איז אַ מין מוזיי דאָ, און די רייכע לייט פון גאַנצן לאַנד קומען דאָ כאַפּן „מציאות“.

כאַפּן זיי טאקע אַריין גראַשענדיגע צאַצקעס : פּערסישע טעפּיכן פון ניו יאָרק, כינעזישע פּאַרצעליי, וואָס איז כינעזיש בלוין דעפּאַר ווייל אַ כינעזער טראַגט עס זיי צו. זיי קויפן אויך דאָ קליידער פאַר גרויסע געלדער, פּערפּיומען, סטאַטועטקעס און וואָס ניט.

שטונדן-לאַנג זיצט מען אָפּ אין די אַקשאַן-רוםס. אינדרויסן שיינט די זון ; אינדרויסן רופט דער ים ; אַבער וואָס גייט עס אָן די טויטע, די אָפּגעלעבטע סרעמער, וואָס האָבן געמאַכט געלט און זענען געקומען קיין אַטלאַנטיק סיטי צו האָבן אַ „גוד טיים“ ?

זיי האָבן בלוין ליב האַנדל און וואַנדל; זיי האָבן ליב צו הערן דעם קלאַנג פון גאָלד; זיי האָבן ליב צו הערן ריידן וועגן געלט און זיי זיצן דאָ גאַנצע טעג אין די אָקשאַנס.

באָ אַ ווינקל ברויך אויף דעם זאַמד שטייט אַ סקולפּטאָר און אַר-בעט. אַביסל זאַמד, אַביסל צעמענט — און עס וואַקסן אויס לע-בעדיגע, פראַכטפולע פינגערן.

אָט שלאָפט אַ לייב באָ דער זייט. הייט זיך, ער קען זיך באַלד אַ הויב טאָן, אַ שפרונג טאָן אויף אייך און איר זענט פארפאַלן.

באָ אַ פּאַנטאָן שטייט אַ פּערד און טרינקט און באָ אַ זייט שטייט אַ יעגער און העלפט זיין הונט דערלאַנגען צו דער וואַסער.

עס לעבט; עס אָטעמט מיט דעם זומער; דעם אָטעם בלאָזט אַריין אַ קינסטלער מיט אַ גרויסער קראַפט. אָבער באָ דער זייט לייגט אַ שילד און דאָרט שרייבט דער קינסטלער, אַז ער בעט באָ די רייכע נדבות, אַז זיינע בילדער זענען דאָ ניט צו פאַרקויפן, נאָר „פאַר אַלעמען“ פון זיי צו געניסן און זאָל יעדער עפעס שיינקען אַן אָרימען סקולפּטאָר.

וואַרפן די רייכע טאַקע אַמאָל אַריין אַ דאָלאַר. מ'זאָגט אפילו, אַז דער סקולפּטאָר מאַכט דאָ נאָר גוטע געשעפן, אָבער וואָס טויג דאָס אַלעס, אַז זיין קונסט איז אויפ'ן זאַמד, אַז די איצטיגע נעסט ווילן נאָר רעכט אפילו ניט קיין קוק טאָן אויף זיין אַרבעט — זיי מוזן לויפן אין די אָקשאַנס.

קומט אַרויס אין דער שטאַט אויפ'ן זאַמד, גיט אַ קוק ווי זי זעט אויס נאָכ'ן סעזאָן, זעט ווי עס פאַרבריינגען דאָרט די, צו וועמען עס באַלאַנגט דאָס גאַנצע לאַנד. קומט, זעט פראַכטפולע קונסט אויפ'ן זאַמד, עס איז כדאי אויף דעם אַלעם אַ קוק צו טאָן.

ניו יארק טרינקט אויס עלף שטעמלאך, וואָס לויג אין די וואונדערבארע קעמסקיל בערג

ווען בערג זאָלן קאָנען ריידן און ווען בוימער וואָלטן ניט געווען שטום, וואָלטן זיי דערציילט די טראַגישע געשיכטע פון די שטעמלאך, וואָס זענען פאַרניכטעט געוואָרן כדי צו שטיילן דעם דורשט פון דער שטאָט ניו יארק.

ווען בערג און טאָלן וואָלטן געקענט פאַרשטיין, וואָלטן זיי גענאַפט און באַוואונדערט די אַרבעט פון מענטשלעכע הענט, וואָס האָבן ניט בלויז צעשטערט, נאָר האָבן אויך וואונדער פון אויפבוין באַוויזן. צווישן די שיינע קעמסקיל בערג, צווישן די געדריכטע וועלדער, וואָס הורדען זיך אויף זיי און וואָס קייקלען זיך אַראָפּ טיף אין די טאָלן אַרײַן, צווישן די שטילע קוואַלן, וואָס פליסן לאַנגזאַם פון די בערג אַרויס און צווישן די וואַסער-פאַלן, וואָס שפּרינגען מיט געפילדער פון שטיין אויף שטיין — אין דער מיטן פון דער אַמעריקאַנער שווייץ אין די קעמסקיל-בערג, האָבן זיך מענטשן באַוויזן מיט ברעך-אייזנס, מיט גראַב-מאַשינען, מיט ריזיגע שלעפּ-מאַשינען, מיט גיגאַנטישע עלעקטרי-שע אַפּאַרטן, וואָס ענגערן שטיינער, און מ'האַט זיך אַ נעם געטאָן צו דער אַרבעט.

האַט זיך צעטראָגן אַ הורדזשעריי און אַ קלאַפּעריי, און ווייט צווישן די שטילע בערג און טאָלן האָט געהילכט דער גערויש פון מענטשלעכע כער אַרבעט.

עס האָבן געשטוינט די איינוואוינער פון די קליינע שטעמלאַך, וואָס האָבן זיך צוגעטויליעט ערגעץ צו אַ זייט באַרג, אָדער ערגעץ אין אַ טאָל.

דאָס שטילע לעבן פון די רואיגע איינוואוינער פון די בערג איז צוטרייסלט געוואָרן און זיי האָבן ניט געוואָלט גלויבן, אַז דאָס האָט מען זיך אַריינגעריסן צו מאַכן אַ סוף צו זייער ישוב דערפאַר, וואָס די

גרויסע שטאָט ניו יארק, וואָס ליגט ערגעץ 150 מייל ווייט פון זיי, איז דורשטיג און פאָדערט פאר זיך די קרישטאָל-ריינע וואַסערן פון די בערג.

און אַ וואונדער איז באַוויזן געוואָרן — די גאַנצע וועלט שטוינט פאַר דער קונסט-ווערק פון די אינושענערן, וואָס האָבן איינגעצאָמט די וואַסערן פון דעם שאַהאָרי לייק און האָבן אין גיגאַנטישע דאַמבעס איינגעשלאָסן אַ ריזיג גרויסן רעזערוואַר, וואָס באַזאָרגט ניו יארק טעג-לאַך מיט 500,000,000 גאַלאָן ריינע באַרג-וואַסער.

אַבער פאַר דער דורכפירונג פון דער שטיקל אַרבעט, האָט מען געדאַרפט אַפּראַמען פון וועג אַלע שמערונגען. הונדערט-יאָריגע בוימער האָט מען פאַרניכטעט; דעם אויסזען פון גאַנצן געגענט האָט מען גע-ביטן, און עלף שמעטלאַך, וואָס זענען געשטאַנען אין וועג, האָט מען אָן צערעמאָניעס אָפּגעראַמט.

דאָס לעצטע שמעטל, וואָס איז געפאַלן אַ קרבן צו דעם דורשט פון ניו יארק, איז געווען דאָס שייניקע שמעטעלע גלבע (גילבאָיאַ), וואָס האָט ביז דער לעצטער מינוט געהאַפט, אַז עס וועט זיך ראַטעווען פון דעם ביטערן סוף.

ביז דער לעצטער מינוט איז נאָך באַ די איינוואוינער פון גלבע געווען אַ האָפּנונג, אַז די דאַמבע וועט אפּשר ארייננעמען דאָס שכנהישע שמעטעלע פּראַטעסוויל און זייער שמעטל וועט געשאַנעוועט ווערן, אָבער ענדלאַך האָבן זיי געקראָגן דעם ביטערן אָנזאָג, אַז זיי מוזן פאַר-לאָזן זייערע היימען, — גלבע מוז פאַרניכטעט ווערן.

עס איז געוואָרן אַ יללָה; מ'האַט ניט געוואָלט פאַרלאָזן די איינגע-זעסענע היימען. עס זענען דאָרט דאָ פאַמיליעס, וואָס האָבן דאָרט אויפ'ן טויטן-פּעלד געציילט די קברים פון 10 דורות אייגענע און עס האָט זיך ניט געוואָלט פאַרלאָזן די אַלטע איינגעזעסענע נעסטן.

האָבן זיך דאָרט אָפּגעשפּילט סצענעס — טראַגישע און קאָמישע. אייניגע האָט מען אַרויסגעוואָרפן מיט געוואָלד און אייניגע מיט כיטרע שפּיצלאַך, באַ אייניגע האָט מען געמוזט אַראָפּרייסן די דעכער פון די שטיבער, כדי זיי צו פאַריאָגן פון דער היים, וואָס זיי האָבן ניט געוואָלט פאַרלאָזן.

האָט איינע, אן אַלטימשקע, 70-יאָריגע פרוי, מרס. ברוקס, באַ-
שלאָסן, אַז מ'זאָל זי ליבערשט אַ טויטע אַרויסטראַגן פון איר הויז, אָבער
מיט'ן גוטן ווילן וועט זי איר היים ניט פארלאָזן. וואָס האָט מען גע-
קאָנט טאָן מיט איר?

זי איז ווי אַ געטרייער הונט געזעסן אויפ'ן שוועל פון איר הויז
און ווייטער פון איר הויף קיינמאָל ניט אַוועק. דער בוטשער און גראַ-
סער האָבן איר אַלץ אין הויז געבראַכט און דאָס גאַנצע שטעמל האָט גע-
נאַפט צו זען, ווער וועט וועמען אויסמאַטערן: צי מרס. ברוקס די אינ-
זשענערן, אָדער פאַרקערט.

מ'האָט געדולדיג געוואַרט, און ווען די אַלטימשקע איז איינמאָל
אַריין אויף אַ מינוט צו אַ שכנה אין עק גאַס, האָט מען איר הויז אָנ-
געצונדן פון אַלע זייטן.

די אַלטימשקע איז געקומען צולויפן, האָט דערזען, אַז די שפּיל איז
פאַרפאַלן, האָט זי אויף זיך געריסן די האָר פון קאָפּ, זיך געקלאַפט אין
קאָפּ מיט די פּוּיסטן און געשאַלטן דעם מאָנסטער ניו יאָרק, צוליב וועלכן
זי האָט פאַרלאָרן די היים, אין וועלכן אירע עלטער-באָבעס האָבן אַמאָל
געוואוינט.

האָט אַ כיטרער געשעפטסמאַן געפאַלגט דעם ראַט פון זיין נאָך
מער כיטרען לאַיער און האָט אַוועקגעשטעלט אַ הויז אויפ'ן סאַמע
וועג, וואו די אַרבעט פון דער דאַמבע האָט געדאַרפט אָנגיין, אויפ'ן
הויז האָט ער אָנגעקלאַפט אַ צעטל, אַז ער וועט דערשיסן יעדן איינעם,
וואָס וועט זיך פּרוואוון אַריינרייסן אין זיין נחלה.

און כאָטש דער פּלאַץ האָט צו אים ניט באַלאַנגט, האָט ער אָבער
גע'טענה'ט, „אַז באַזיץ איז ניין צענטל פון רעכט“.

איז די קיים אַוועק אין געריכט. וואָלט עס גענומען צופּיל צייט.
וואָס-זשע טוט מען, באַנוצט מען זיך מיט אַן אַנדער כיטערער קונץ,
אַזוי ווי דער מאַן האָט געמאַכט אַ טעות און האָט די אויפגעבוטע
הויז פאַרוואַנדלט אין אַ האָטעל, האָט מען אַריינגעשיקט זעקס מענטשן,
וואָס האָבן ניט אויסגעזאָגט ווער זיי זענען און ווי נאָך דער „איינגטי-
מער“ איז אויף אַ מינוט אַרויס פון הויז, האָבן זיי פאַרשפאַרט די טירן
און אים מער נישט אַריינגעלאָזן. עס האָבן ניט געהאַפּן זיינע טענות

און געשרייען. זיי האָבן אים געענטפערט מיט'ן זעלבן פסוק: „באזויז איז ניין צענטל פון רעכט“.

און איצט איז גלבע שוין אָפגעמעקט. די דאמבע איז פארטיק און „מיון סטריט“ פון גלבע איז איצט באַגראָבן אונטער 100 פוס וואסער און פון דער שטעטל איז קיין צייכן ניט געבליבן.

מ'האָט זיך געקליבן ביים פארברענען די הייזער דורכפירן אַ גראַנ-דיעזע צערעמאָניע. מואווינג פיקטשור קאָמפאָניעס האָבן אָפגעקויפט דאָס רעכט אַראָפצונעמען בילדער פון דער סצענע, ווי דאָס שטעטל וועט אַוועק מיט'ן רויך, אָבער צוליב אן אומפאַרזיכטיקייט האָט זיך אָנגעצונדן אַ פוסטע געביידע און דאָס שטעטל איז אָפגעברענט גע-וואָרן אָן צערעמאָניעס, און קיינע בילדער פון דעם וועלן ניט געזען ווערן.

ווי די לעגענדע דערציילט, האָט שוין איין גלבע אַמאָל געהאָט אַ ביטערע שטראָף, ווען דוד האָט זיך צו'כעס'ט אויף די בערג, וואו שאול און יהונתן זענען אין דער מלחמה דערי'הרגיעט געוואָרן. דעמאָלט האָט זיך דוד צעשאַלטן:

— בערג פון גלבע, אויף אייך זאָל קיינמאָל קיין טוי ניט פאלן!

איט איז אַ צווייטע גלבע געשטראָפט געוואָרן, ווען ניו יארק האָט דערפילט דעם גרויסן דורשט און האָט דאָס גאַנצע שטעמעלע דער-שלאָנגען.

ווען בערג וואָלטן קענען ריידן און ווען בוימער וואָלטן ניט געווען שטום, וואָלטן זיי דערציילט פון די וואונדער, וואָס די מענטשן האָבן אין די קעטסקילס אויפגעבויט און פון די שטעטלאך, וואָס זיי האָבן דאָרט פארניכטעט.

ווען בערג און טאָלן וואָלטן געקראָגן לשון, וואָלטן זיי דערציילט וועגן דער גלבע, וואָס איז אַוועק מיט'ן רויך און וואָס איז איצט טיף אונטער'ן וואסער.

„מעין-סטריט“:

„מעין-סטריט“ פארוויילט זיך

„מעין-סטריט“ האָט ליב א גוט-טיים...“

„מעין-סטריט“ זוכט „פאָן“.

„מעין-סטריט“ טרינקט „פלעזשור“ אויפֿן פּוד...“

איבער דער ליינג און ברייט פון „מעין-סטריט“ גייט איצט אַ סדרה ראָדיאָ. פון אינערפרי ביז שפעט ביינאַכט ראָדיאָ. אין הויז, אין קראָם, אין רעסטאָראַן, אין באַרבער שאַפּ, אין האָטעל, ביים דאָקטאָר אין אָפּיס, אין קאַבינעט פון דענטיסט — אומעטום ראָדיאָ. פון אַלע ווינק-לען גאָס כּרעפּעט, רעוועט, גרילצט, סאָפעט, פייפט, קוויטשעט, דזשע-זעוועט און פארגייט זיך די ראָדיאָ.

דזשעז — די שפייז פון „מעין-טריט“.

דזשעז — דער הפקר-דיגער געלעכטער פון דעם געפענטעטן נענער.

דזשעז — דער „בוטלעג“-וויין פון היפאָקריטישן פּורטיטאַנער.

דזשעז — די ווילדסטע קאָקאָפּאָניע.

דזשעז — די פאַליגע פון קלאַנגען.

דזשעז — דער חוזק פון פּאָיאַצ.

דזשעז — די פּאַראָדיע אויף מוזיק.

דזשעז באהערשט די ראָדיאָ; דזשעז פילט אָן די לופט.

גרויס-„מעין-סטריט“, קליין-„מעין-סטריט“, אַלט-„מעין-סטריט“,

יונג-„מעין-סטריט“, אַלע פאַרכלינגען זיך פון דזשעז, וואָס די ראָדיאָ צע-

טראַגט אין יעדן ווינקל.

גייט דאָס קינד אַוועק אין שול אַריין און טאַנצט אונטער צו די

קלאַנגען פון דעם דזשעז.

שטויבט די פרוי איר מעכל און „שימעט“ אונטער צו די קלאַנגען

פון דעם דזשעז.

זיצט „מעין-סטריט“ פארוואָרפן די פיס אויפ'ן פּאַרענטש פון ווע-ראַנדאָ; זיצט „מעין-סטריט“ און פארציט אַ סינאר; זיצט „מעין-סטריט“ און זאַפט זיך אָן מיט דעם דזשעז.

„מעין-סטריט“ פארוויילט זיך.

„מעין-סטריט“ האָט אַ ראַדיאָ.

די ראַדיאָ בריינגט דזשעז.

* * *

„מעין-סטריט“ נייט צו אַ „שאָו“.

עס נייט דער טאַטע; עס נייט די מאַמע; עס נייט די טאַכטער מיט די אָנגעפאַרבטע לייפן; עס נייט דער זון מיט דעם אָנגעאוילטן און גלאַט-צוגעקעמטן שרינטל; עס נייט דאָס מיידעלע מיט די לאַנגע צעפלאַך און עס נייט דאָס אינגעלע מיט די שפּרינקעלאַך. קינד און קייט נייט צו אַ „שאָו“.

מינעמט מיט גענוג „גאַס“, און טאַטע, מאַמע, זון און טאַכטער מאַכן זיך באַקוועם, אין אַ ווייכן שטול און נעמען זיך שלינגען די „שאָו“.

עס איז דאָ אויף וואָס צו קוקן: קאו באַים פון דער ווילדער וועסט, פלינקע פאַרברעכער און נאָך פלינקערע דעטעקטיווס, „ווילעינס“, וואָס ווילן באַליידיגן די ערע פון דעם מיידל, און העראַאישע בחורים, וואָס קומען אָן פונקט אין דער נויטיגער צייט, פּרינצן און פּרינצעסינס, ריי-כע אַריסטאָקראַטן און פאַרשייטע אַרטיסטן, ווילדע באַלשעוויקעס, קונציגע לופט-פליער און בריות פוט-באָג שפילער. אַלץ איז דאָ אויפ'ן ליינונט.

„מעין-סטריט“ זעט דאָ די גאַנצע וועלט.

„מעין-סטריט“ קען שוין איצט די גאַנצע וועלט.

„מעין-סטריט“ קען שוין איצט אויך הערן — דער ליינונט האָט אָנגעהויבן ריידן.

„מעין-סטריט“ קען איצט הערן זיין אייגענעם קלוגן קולידזש דרשה'נען וועגן דער וויכטיגקייט פון „לייף-אינשורענס“; „מעין-סטריט“ קען איצט הערן זיין אייגענעם אַרטיגן באַנקיר ריידן וועגן „פּאַבליק ספּיריט און ביזנעס“; „מעין-סטריט“ קען הערן אַ גוט מאַרגן

פון שפּאַנישן קעניג; „מעין-סטריט“ קען איצט קריגן אויך דורך דעם וואָרט דאָס, וואָס זי האָט פּריער געקראָגן בלוז אין בילד — אַ פּאַר-זיכערונג, אַז דער שלעכטער וועט סוף כל סוף באַשטראַפּט ווערן, אַז טונגט וועט טריאומפּירן, אַז מ'דאַרף זיין לאַיאַל צו אַ „ברויטגעבער“, אַז מ'דאַרף פּאַלגן דעם, וואָס האָט מאַכט, אַז אַמעריקע איז „גאָדס קאָנטרי“, אַז בלוז אויף „מעין-סטריט“ וואוינען „ווייסע“ און אַז אַלע איבעריגע מענטשן זיינען האַלבע ווילדע.

ביי דער „שאָו“ ווערט „מעין-סטריט“ נאָך תקיפּער ביי זיך — ווער קען זיך צו „מעין-סטריט“ פּאַרגלייבן?

„מעין-סטריט“ שטאַלצירט מיט אירע „מאַרינען“ — עס איז אַ „טרייל“ צו זען אויפ'ן לייוונט, און אויך הערן ווי זיי שפּאַנען. „מעין-סטריט“ שטאַלצירט מיט אירע קריגס-שיפּן, וואָס קנאַלן מיט גרויסע קאַנאָנען. „מעין-סטריט“ דערפילט זיך פּעסטער און איינגער צוואַ-מענגעבונדן און וויל זיך אַליין אַ קניפּ טאָן אין בעקל פאַר דעם, וואָס מ'איז אַזאַ גוטער „סיטיון“ און אַזאַ געטרייער זון פון אַזאַ געבענטשטן לאַנד.

די „שאָו“ זאָרגט שוין פאַר דעם, אַז אָט די געפילן פון גרויסן פּאַטריאָטיזם זאָלן ניט איינדרעמלען. עס זאָרגט פאַר דעם דער איד פּאַקס; עס זאָרגט פאַר דעם די פירמע פון באַלאַבאַן און קאַז; עס זאָרגן פאַר דעם דעם חזנים זין, די ברידער וואָרנער — זיי גלאַריפּי-צירן אַמעריקע; זיי היצלען „מעין-סטריט“ אונטער'ן פּאַכווע; זיי לערנען מיט „מעין-סטריט“ דאָס קאַפיטל: „ווי אַמעריקענס“ („מיר אַמעריקאַנער“).

„מעין-סטריט“ האָט ליב סטאַנדאַרדיזירטע זאַכן; „מעין-סטריט“ האָט פיינט סורפּריזן. אַ „שאָו“ מוז זיך ענדיגן גוט; אַ „שאָו“ מוז זיך ענדיגן פּריילאָך. צו יעדער „ערנסטער“ בילד מוז קומען אַ צו-לאָג פון אַ „פּאַני-פיקטשור“. עס מוזן טאַנצן קעז; עס מוז זיין עפעס אַ משוגעת, אַ נאַרישקייט, אַ פּוילער וויץ — וואָס עס זאָל ניט זיין, אַבי דער עולם זאָל לאַכן. און דער עולם לאַכט, אפילו ווען מ'ווייזט אים אַ פינגער. עס מוז זיין אַ נאָכקרימעניש פון טשאַרלי טשאַפּלין; עס מוז עמיצער פּאַרן אויף אַן אויטאָמאָביל און די מאַשין זאָל זיך פּלוצלונג צעפּאַלן אויף פּיצלעך — עס מוז זיין „פּאַני“.

צי מ'דארף קויפן, צי ניט — עם איז „פאָן“ צו קוקן אין די פענסטער.

די שוי-פענסטער אויף „מעין-סטריט“ זענען פאַרנאָסן מיט ליכט; עם שימערירן אונטער דער שיין פון ריזיגע עלעקטרישע לאַמפּן אַלערליי שמאָכטעס.

עס שווינדלט אין די אויגן פון די אומצאָליגע צעטעלאַך: ספעשל 49 סענט, ספעשל 31 סענט, ספעשל \$1.98, ספעשל 2 פאר 25 סענט, ספעשל... ספעשל... ספעשל...

„מעין-סטריט“ קוקט אויף מציאות; „מעין-סטריט“ שלינגט מציאות; „מעין-סטריט“ טוט זיך אָן אין געדאַנק אין סאַמעטע קליידער, וואָס קוקן אַרויס פון די פענסטער; „מעין-סטריט“ באַפּוצט זיך מיט צירונג, וואָס בליאַסקעט און מינעט זיך אונטער דער עלעקטרישער באַליכטונג; „מעין-סטריט“ גאַפט אויף די ווייכע שטולן און די בריי-טע דיוואַנען אין די שוי-פענסטער פון די מעבל-קראַמען; „מעין-סטריט“ קוקט און האָט „פלעזשור“ — אויף „מעין-סטריט“ איז קוקן אין די פענסטער אויך אַ פאַרוויילונג.

* *
*

„מעין-סטריט“ גייט אויף אוקשאַנס.

עס מאַכט ניט אויס וואָס מ'פאַרקויפט: מעבל, שפּיין, מאַלפּעס, אויטאָמאָבילן, הייזער, אַ נעכטיגן טאַג — „מעין-סטריט“ האָט ליב אַן אוקשאַן.

מישטייט שטונדן לאַנג אויף די פּיס און מ'קוקט דעם אוקשאַנער אין מויל אַרײַן.

„מעין-סטריט“ האָט ליב ספּאַרט — עם איז אינטערעסאַנט צו זען ווער וועט וועמען איבעריאָגן, ווער וועט כאַפּן דעם „באַרגײַן“. אויף די אוקשאַנס ווערן פאַרקויפט זאַכן, וואָס קיינער וואָלט ער-געץ אַנדערש קיינמאַל ניט געקויפט: ביליגע פאַרצעלייענע מעפּלאַך, וואָס זיינען באַדעקט מיט שרייענדיגער שמינקע, ווערן פאַרקויפט אַלס „קונסט-ווערק“; גראַשענדיגע גלעזערנע שמאָכטעס ווערן „פאַרצוו-קערט“ אַלס געשליפּן גלאַז. די אוקשאַנערן קענען זייער „מעין-סטריט“ און זיי נוצן דאָס אויס ווי עם באַדאַרף צו זיין. „מעין-סטריט“

נאפט ; „מעין-סמריט“ שטייט מיט א ברייט צעעפנט מויל און האָט „פּאָן“ פון דעם אוקשאָן, כאָטש „מעין-סמריט“ צאָלט פאַר דעם טייער. וואָס גייט זיי אָן די פּרייז ? אַבי עס איז דאָ „פּאָן“. אויף „מעין-סמריט“ איז אַן אוקשאָן אויך אַ פאַרווילונג.

* *

*

„מעין-סמריט“ האָט ליב ריידן וועגן „פּאָפּוליישאָן“. — לויט דעם לעצטן באַריכט פון דער טשעמבער אָוו קאמערס, ציילן מיר שוין 32,000 נפשות. אַריינרעכענענדיג אַלע סובאַרבס (פּאַרשטעט), וועלן מיר שוין האָבן אין „גרייטער וויטשיטא“ אַרום 36,000 נפשות. נאָך אַ 4000 נפשות און מיר וועלן שוין באַלד זיין צוגלייך מיט רעביט סיטי.

— דערטראַיט איז שוין גרעסער פון באַסטאָן.

— קליוולאַנד וועט איבעריאָגן פיטסבורג.

— מאַרק מיי וואָרד, (געדיינקט וואָס איך זאָג אייך) לאָס אַני-

דושעלעס וועט זיין גרעסער פון שיקאַגאָ.

„מעין-סמריט“ האָט ליב ציילן : ציילן די אויטאָמאָבילן, וואָס אַמעריקע פאַרמאָגט, ציילן די מיילן פון אַספּאַלט וועגן, וואָס זענען צוגעקומען אין די לעצטע יאָרן, ציילן די מיליאָנען, וואָס דער און דער האָט „געמאַכט“, ציילן די אָנגעשטעלט אין דעם און דעם דעפּאַרט-מענט-סטאַד און דער עיקר ציילן „פּאָפּוליישאָן“.

דער טאַטע און די מאַמע, דער זון און די טאַכטער וועלן אויף די פינגער אייך שנעל אויסרעכענען וויפיל עס זענען דאָ נפשות אין זייער „מעין-סמריט“ און וויפיל אין דער דערבייאַגער „מעין-סמריט“ ; ווי-פיל עס וועט זיין ביז 1931 און וויפיל עס וועט זיין אין 1935.

ציילן „פּאָפּוליישאָן“ איז אויף „מעין-סמריט“ אַ גרויסע פאַר-

וויילונג.

* *

*

„מעין-סמריט“ האָט „פּאָן“ פון נייע הויכע געביידעס, כאָטש די אַרבעטער, וואָס קומען דאָרט אום ווערן באַלד פאַרנעסן. אויף „מעין-סמריט“ שטראַמען אַריין די גאָלדענע קוואַלן, וואָס זיינען די פּראַצע

פון מיליאָנען, וואָס פינסטערן אין קוילן-גרובן, אין פּאַבריקן, אויף פעלדער און אין וועלדער. וועגן די, וואָס שאפן די אוצרות, טראַכט ניט „מעין-סטריט“ — „מעין-סטריט“ איז צופיל פארנומען מיט אירע פּאַר-וויילונגען. די האָרעפּאַשניקעס אליין ווערן גאָר אָפט פּאַרטומלט און מיטגעריסן מיט „מעין-סטריט“.

אָ, „מעין-סטריט“ האָט אַ סך סאָרטן פּאַרוויילונגען — „מעין-סטריט“ האָט רייסעס; „מעין-סטריט“ לייענט צייטונגען; „מעין-סטריט“ האָט עלעקשאַנס; „מעין-סטריט“ האָט אויטאָמאָבילן; „מעין-סטריט“ זעט אַ סטרייק; „מעין-סטריט“ האָט לויות; „מעין-סטריט“ האָט אויפנאמען פאַר אָנגעזעענע געסט; „מעין-סטריט“ דאַרף זיך אפילו אַמאָל אַ מענטשל טאָן פאַר אַ פּרינץ. אָ, „מעין-סטריט“ האָט גאָר גאָר אַ סך פּאַרוויילונגען, גאָר איבער אַלעס איז „שאַו“, ראַדיאָ, ספּאָרט און דזשען, דזשען, ראַדיאָ, ספּאָרט און „שאַו“.

שפּילט זיך ניט מיט „מעין-סטריט“ — דאָס איז אייך ניט עפעס קיין אָפּגעשטאַנען ווינקל, ניט קיין לאַנד פון אומקולטיווירטע באַל-שעוויקעס — דאָס איז „גאָדס קאָנטרי“, דאָ האָט איר פאַר זיך די קולטור פון דעם העכסטן מוסטער פון אַן אמת'ן „ווייסן“.

נייט ארויס און גיט אַ קוק און דרינגט זיך דורך מיט רעספעקט —

„מעין-סטריט“ פּאַרוויילט זיך!

„מעין-סטריט“ גיט צדקה

„מעין-סטריט“ האָט פיינט צו הערן פון נויט. אין דער צייטונג, אין דער מואווי, אין דעם בוך און אין דעם קלויסטער הערט ניט באַביט פון קיין נויט.

פאר די קינדער אין די שולן טאָר מען דאָך אוראי ניט דערמאנען, אז עס איז דאָ אזא מין זאך ווי נויט.

„מעין-סטריט“ איז בא זיך תקיף — נויט קען זיין בא יאפאנעזער, נויט קען זיין בא שקלאפישע כינעזער, נויט קען זיין בא די אינדרוסן, בא מעקסיקאנער און בא דושאן בולן, נאָר ניט בא אַנקל סעמען. אַ, מיר זענען רייך! אונזערע אַרבעטער זענען די גליקלאַכסטע אויף דער וועלט!

זעט, מיר האָבן זעקס און צוואנציג מיליאָן אויטאָמאָבילן! נויט? בא אונז נויט? בלויז פוילענצער קענען זיך דאָ נויטיגן. אַלע, וואָס ווילן אַרבעטן, קענען פארדינען זייער ברויט. „מעין-סטריט“ גלויבט אַליין ניט אין די רייד, נאָר איין באַביט נאָרט דעם צווייטן און זיי מיינען, אז זיי וועלן פאררעדן דער נויט די ציין.

עס סמאַלעט אַ פראָסט; אַ ווינט פאַרכאַפט דעם אָטעם; אויף די גאַסן דרייען זיך אַרום הונגעריגע; אין הייזער פירן קינדער. „מעין-סטריט“ קען שוין מער ניט באַהאַלטן; „מעין-סטריט“ דערשרעקט זיך. מיטאָרף די הונגעריגע צוואוואָרפן אַ ביסן — מיטאָרף ניט לאָזן זייער צאָרן זאָל ווערן געפערלאַך, דאַרף מען אויסנוצן דעם זיס-לאַקריצדיגן גייסט פון קריסטמעס און דערלאַנגען די הונגעריגע עפעס אויפ'ן שפיץ מעסער.

מעג מען אויף אַ ווייל אויסזאָגן, אז עס איז דאָ נויט און הונגער. נאָך קריסטמעס וועט מען די נויט ווידער פאַרשווייגן. די הילף דאַרף מען דערלאַנגען אויף אַ געשעפטסמעסיגן אופן.

„מעין-סטריט“ פאַרנעמערט דעם נייסט פון ביזנעס — אַלץ דאַרף זיין געשעפטסמעסיג, עפישענט, געוואויגן. און אויב יאָ נויט, דאַרף מען ביזן לויט אָפּווייגן די ליידין : דער האָט 6 קינדער און איז אַן אלמן — דאָס איז אַ פונטעלע נויט; דער האָט 6 קינדער און די ווייב לעבט נאָך — דאָס איז בלויז אַ האַלב פונטעלע נויט.

„מעין-סטריט“ האָט ליב אַ חשבון, „מעין-סטריט“ האָט ליב סטאַ-טיסטיקס — דאַרף מען אויספרעגן דעם נויטבאַדערפטיגן וועגן זיינע אור-אור-עלטערן און מ'דאַרף אים אויסדרייען אויף דער לינקער זייט, כדי די „סאָשעל-סוירווים“ (די אגענטור, וואָס גיבן זיך אָפּ מיט פי-לאַנטראָפיע) זאָל אים גענוי קענען שטודירן.

מ'מוז אים גענוג בלוט פאַרצאָפן איידער מ'וועט אים צוואוואַרפן אַ ברעקל ברויט.

„מעין-סטריט“ מאַכט אַ „קאָמיוניטי טשעסט“ (איין גרויסע פּוש-קע פאַר אַלע צדקה-קרעמלאַך). יעדן ערב קריסטמאס פירט „מעין סטריט“ דורך אַ „דרייוו“, וואָס דאַרף באַזאָרגן אַלע צדקה-פּושקעס. פּלוצלונג זאָגט „מעין-סטריט“ אויס, אז עס איז יאָ דאָ נויט. עס באַווייזן זיך פּלאַקאַטן מיט האַרצרייסנדע בילדער פון הונגעריגע קינדער, פון פאַרשמאַכטע פּרויען און פון ליידענדיגע אַלטע.

אויף יעדן שריט אַ רוף! העלף! העלף! העלף!

„מעין-סטריט“ האָט ליב לאָזונגען, שלאַנ-ווערטער — שרייען שילדן :

— גיוו אָנטיץ אים הוירטס! (העלף מיט מער, וויפיל דו קענסט).

— ביסט דאָך אַליין געווען אַמאָל אַ קינד!

— פאַרנעס ניט אָן אונז!

— גיב אונז אַ פּריילאַכן קריסטמעס!

— לעסט ווי פאַרנעט (סיידן מיר זאָלן פאַרנעסן).

די סעלעוויששאַנסיטן קלאַפן אין די טאַצן, די גבאי'טעס פאַרקויפן „קריסטמעס סילס“ (צעטעלאַך, וואָס מ'קלעפט אַרויף אויף די קריסט-מעס פּותנות, אַלס אַ צייכן, אז מ'האָט געגעבן צדקה) און די טעאטערס גיט מען בענעפיט-פאַרשטעלונגען, די צייטונגען האָבן זייערע אייגענע פּושקעס, און אַלץ פאַר דער נויט, וואָס איז גאָר „ניטאָ“.

אויף אַלע ווינקלען נאָסן שרייען אויפּשריפטן :

— מיר האָבן שוין 60 פּראָצענט פון דער נויטיגער סומע, מיר האָבן שוין 70 פּראָצענט, זיי אַ גוטער בירגער און פארענדיג די אַרבעט. עס זיינען אַרויסגעשטעלט ריזיגע שילדן אין דער פּאַרמע פון טער-מאַמעטער ברעטער. ווען עס קומט צו אַ טויזנטער, גיט מען אַ צי אַרויף אַ ווייזער, וואָס דייטעט אָן וויפיל געלט מ'האָט שוין געשאַפן. דאָ איז אַ ברעט, דאָרט איז אַ זייגער, דאָ איז אַ טראַנספּאראַנט איבערן גאַנצן גאַס, דאָרט איז אַ שילד באַם סיטי האָל.

„מעין-סטריט“ מאַכט אַ שפּיל פון איר צדקה-דרייוו; „מעין-סטריט“ איז „עפּישענט.“ עס זענען דאָ ספּעציאַליסטן קאַמפּיינער — מ'רופט אַרויס אַזאַ מין בריה, און מ'באַשטעלט באַ אים די גרויס פון דער קאַמפּאַניע: „מיר דאַרפן האָבן אַזוי פיל און אַזוי פיל.“ דאָס איז בעריגע איז שוין זיין זאַך.

„מעין-סטריט“ קלאַפּ אָפּט ערב קריסטמעס מיט דער פּושקע; „מעין-סטריט“ טיילט אויס וויסנשאַפּטלאַך דאָס ביסל צדקה. דער געוויסן איז גערייניגט; די הונגעריגע האָט מען דערווייל אָפּגענאַרט אויף אַ צייט; קען מען שוין ווידער זיך מאַכן תּמיעוואַטע און ווידער ביז קומענדיג ערב-קריסטמעס מאַכן דעם אָנשטעל, אַז עס איז ניטאָ אַזאַ מין זאַך ווי נויט.

„מעין-סטריט“ באגעגנט ניי-יאָר

די זין פון „מעין-סטריט“ זענען פּוּריטאַנער. אָ, אָ! נאָך ווי אזוי!

זיי טרינקען ניט. זיי וואַלגערן זיך ניט שכורע אין גאַס. זיי האָבן אפילו אַ געזעץ געשאפן, וואָס פאַרבאָט אינגאַנצן דעם ענין טרינקען.

זיי זענען פּוּריטאַנער, אָ, אָ! נאָך ווי אזוי!

ביי זיי שטייט די מאָראַל העכער פון אַלץ.

זיי האָבן אפילו אַ געזעץ געשאפן, אז פאַר פאַרברעכן געגן דער מאָראַל מוז מען אַרויסיאָגן פון לאַנד.

זיי זענען ציוויליזירטע — ביי זיי ביילידיגן אַ פּרוי, איז אי אַ שאַנדע, אי אַ פאַרברעכן.

זיי זענען דערצויגענע — באַ זיי רעדט מען געצייילטע רייד, ביי זיי גייט מען מיט געמאַסטענע טריט, באַ זיי מאכט מען ניט מיט די הענט, באַ זיי שרייט מען ניט הויך אויף אַ קול.

געצאַמטע זענען זיי — זיי וועלן הויך אויף אַ קול ניט לאַכן אין גאַס, זיי וועלן זיך ניט שטופן, זיי וועלן ניט אָנטרעטן קיינעם אויפ'ן פּוס. נאָר דאָס איז מער ניט ווי אַן אָנשטעל, מער ניט ווי אַ מאַסקע פון אַ לעמעלע-געשטאַלט.

רוקט זיך אָן נאָר אַ מאַמענט; מאַכט זיך נאָר דער צופאַל, און די מאַסקע פאַלט און עס ווייזט זיך אַרויס דאָס אמת'ע געשטאַלט.

* *

*

באַלד וועט דער זייגער שלאָגן 12, באַלד וועט אויף דעם קאַ-
לענדראַר פאַרצייכנט ווערן, אז עס האָט זיך אוועקגעקייקלט איין יאָר און
עס הויבט זיך אָן צו ציילן אַ ניי יאָר.
קיין זאַך בייט זיך ניט, קיין זאַך פאַסירט ניט — בלוז אויף דעם

וועזן שרײַט אַרויס : א... א... א... ! ניו איר ! ניו איר... ! ניו איר... !
 אָט שטופט זיך אַ ריז און שלעפט מיט זיך מיט אַ פּיצל מידל. בירע
 זענען טויט שכור ; דער עולם שטופט זיי איינעם אויף דעם צווייטן ;
 זיי פאלן פון די פיס ; זיי נעמען זיך אַלע מינוט ארום און קענען ניט
 טרעפן די נעזיכטער אויף זיך צעקושן ; זיי לעפעטשען מיט די צונגען,
 וואָס פּאַלגן ניט :

— אָ... אָ... אָ... ניו-א-יר !! ניו-א-יר !

עס איז אן אמת'ער סדום ; עס איז ניטאָ קיין מעגלאַכקייט צו
 שטעלן אַ טראָט ; עס איז ניטאָ וואו אַ שפּילקע דורכצואוואַרפן — דאָס
 הייסט באַ מעין סטריט אַ פרייד, דאָס הייסט באַ באַביטן אַ יום טוב —
 אזוי באַגעגנט ער דאָס נייע יאָר.

געדיינקט, ער איז אַ פּוריטאַנער ; געדיינקט, ער איז אַ ציווי-
 ליזירטער ! ער וועט זיין זייער אויפגעבראַכט, אַז איר וועט אים דער-
 מאַנען, אז ער האָט זיך געוואַלגערט אין בלאָטע, ווען ער האָט גע-
 פייערט דאָס אוועקגיין פון איין יאָר און דאָס אָנקומען פון אַ צווייטן.

„מעין-סטריט“ קולטורעוועט

גרויס-„מעין-סטריט“ האָט זיך איר קולטור, קליין-„מעין-סטריט“ האָט זיך אירע.

גרויס-„מעין-סטריט“ פארמאָגט מוזען, וואו מ'גייט זעלמן און דאָס בלויז צו קוקן ווי אויף אַ בייז-וואונדער. ביבליאָטעקן, וואָס זע-נען אָנגעפאקעוועט מיט ביכער, וואָס האָבן ניט די ווערט דאָס פאפיר, אויף וועלכן זיי זענען געדרוקט; טעאטערס, וואו מ'פאסט זיך צו צום געשמאק און צו די באגריפן פון באביטן, וואָס איז צוגעפאסט צום גע-שמאק פון קינדער, אַ קינאָ, און נאָך און נאָך.

קליין-„מעין-סטריט“ קען ניט נאָכטאנצן, נאָר נאָכמאכן פרויברט מען אויף קליין-„מעין-סטריט“ יאָ.

אויף גרויס-„מעין-סטריט“ איז אַלעס פלאַך, קליין-„מעין-סטריט“ טאנצט נאָך און איז נאָך צען-פאך פלאַכער.

אויף „מעין-סטריט“ טאָר מען ניט זיין אָריגינעל, אויף „מעין-סטריט“ טאָר מען ניט זיין קיין אויסנאם פון דעם כלל. אַלע לאַכן — לאַך אויך; אַלע זאָגן: איי, איי, ווי שוין — טו אויך דאָס זעלבע. טאָרסט ניט האָבן קיין אייגענע מאַס, טאָרסט ניט האָבן קיין אייגענע אָפשאצונג, טאָרסט ניט האָבן קיין אייגענע מיינונג — אַלץ איז שוין באזאָרגט פאַר דיר.

עס איז דאָ אַן אָנגענומענער וועג ווי אַזוי עס דאַרף זיך ענדיגן אַ בוך; עס איז דאָ אַן אָנגענומענער וועג וואס עס דאַרף זיין דער פינאַל פון אַ שפאַנענדער דראַמאַטישער אַנטוויקלונג; עס איז דאָ אַ טראַפּא-רעט ווי אַזוי געליבטע דאַרפן צווישן זיך רעדן, ווי אַזוי מענטשן דאַרפן האַנדלען אין אַזאַ אָרער אין אַן אַנדער פאַל — אַלץ איז צוגעשניטן, אויפגענייט און אויסגעפרעסט. עס איז ווי אַ גוט-איינגעאָרדנטע ווירטשאַפט מיט פּאָליצעס, אויף וועלכע יעדער זאָך ליגט אין דער בעסטער אָרדנונג.

דארפט איר וויסן ווי צו האנדלען אין א מאָמענט פון טרויער, אין א מאָמענט פון פרייד, אין א מאָמענט פון איבעראשונג — גייט צו צו דער באַטרעפֿענדער פּאַליצע, נעמט אַראָפּ פון דאָרט דאָס קעסטלע מיט דעם געהעריגן אויפֿשריפט און איר וועט קריגן די נויטיגע און פּולסעט אינסטרקציעס.

אויב אַזוי איז אויף גרויס-„מעין-סטריט“, איז אויף קליין-„מעין-סטריט אודאי און אודאי אַזוי.

אַט איז א לעקציע אין א שטעטלע אין מינעסאָטאַ. קיין גרויסער צענטער איז ניטאָ אויף הונדערטער מיילן ווייט. מ'ווייל זיך פילן מיט מענטשן גלייך — אָרדנט מען איין א לעקציע אין דער שטעטלדיגער יאָנג מענס קריסטשיען אַסאָסיאיישאָן (פאַרבאַנד פון קריסטלאכע יונגע לייט). א ריזענדיגע, פּראָפּעסיאָנעלע רעדנער, וואָס שפּרייט קולטור אין דעם געגעבענעם געגענט, קומט באַגליקן אויך דאָס שטעטלע מיט אַ ביסעלע וויסנשאַפט.

זי רעדט פון פּאַליטיק — די פעלקער-ליג איז אויפֿן טאָג-אָרד-נונג — זי רעדט וועגן פיר (ניט ווייניגער ווי פיר מיט אַמאָל) נייע ביכער און זי דרשנט, נאַטירלאך, אויך וועגן פּראָהיבישאָן. דאָס איז איינע פון יענע סאָרטן דרשות, אין וועלכע עס איז ניטאָ צו קיין זאך ניט קיין ליבע, ניט קיין האַס, — אַלץ איז צירלאַך-מאַניר-לאַך, אַלץ איז וואויל און פיין, אַלץ גליטשט זיך ווי אין אַ גוטן שליס-וועגס.

אַזוי איז אין דעם דאָזיגן שטעטל, אַזוי איז אין טוויזנטער אַנדערע. מ'קוויקט זיך מיט אַ ביסל פאַרוואַסערטער קולטור, מ'ווערט פאַר-טשאַדעט פון די ביליגע מואוויס, מ'ווערט פאַרטעמפט פון לאַנגע יאָרן שפּייזן זיך אויף דער דיעטע פון ביליג צייטונג-פאַפּיר, וואָס איז פאַר-פאַטשקעט מיט איינטאָניגע אדווערטייזמענטס און מיט נייע פון שפּייז-מעסער, וואס איז צוגעפאַסט צום גייסטיגן צושטאַנד פון אַ קינד. „מעין-סטריט“ פאַלט אָבער באַ זיך ניט אַראָפּ. „מעין-סטריט“ האַלט זיך פאַר אַ זייער קולטורעל ווינקל.

עפעס אַ קלייניגקייט — די קולטור פון „מעין-סטריט!“ דאָ האָט איר דעם מאָנקי-טרייעל אין דעיטאָן, אָהיאָ, (דער משפּט אויף אַ לע-רער פאַר לערנען מיט די שילער פון דער הויך-שול דאַרווינס טעאָריע

פון עוואָלוציע), דאָ האָט איר דעם פאַרבאָט אויפצופירן אַ דראַמאַ, ווייל זי איז, לויט דער אָפּשאַצונג פון צענזאָר, אַ געפאַר פאַר דער מאַך-ראַץ; דאָ האָט איר אַ משפּט אויף אַרטיסטן; דאָ האָט איר אַ טורמע-אורטייל אויף אַן עלטערער פּרוי פאַר דעם פאַרברעכן, וואָס זי האָט פאַר אירע אייגענע קינדער אָנגעשריבן אַ פאַמפּלעט וועגן געשלעכט. דאָ האָט איר אַ מעיאָר פון דער גרעסטער שטאָט אין דער וועלט, און ער באַרימט זיך, אַז אין זיין לעבן האָט ער קיין צענדליג ביכער ניט איבערגעלייענט. דאָ האָט איר שטאַטס-לייט, וואָס ווייסן ניט צי אסטראַכאַן איז אַ פּרוכט אָדער אַזאַ טאַנץ. דאָ האָט איר לערער, וואָס האָבן ניט געהערט פון אַסקאַר וויילרן און וואָס ווייסן ניט ווער דזשעק לאַנדאָן איז געווען.

די קולטור פון „מעין-סמריט“! או וואַ!

די צייטונג איז דאָך דאָס העכסטע, (נידריגסטע?) וואָס דער גע-לער רינשטאַק-זשורנאַליזם האָט געקענט באַשאַפּן. דער טעאטער איז דאָך דער נאַרישסטער און לעכערלאַכסטער אין דער וועלט.

די שול — די ערנסטע קאזאַרמע אויף צו פאַרקריפּלען קינדער. די ביבליאָטק — אָנגעשטאַפּט מיט שטרוי און מיט פּאַלאָווע. דער מוזיי — שטענדיג פּוסט. קומט ווער — לויפט ער דורך. פאַרגלייכט די נומערן און די נעמען אויף די בילדער מיט דער אינפאַר-מאַציע אין קאַטאַלאָג, באַשטימט, אַז עס שטימט און ער איז פאַרטיג. די מוזאוי — אַ פאַבריק צו פּאַמפען סם און אומוויסנהייט אין מחות.

„מעין-סמריט“ — מיט אַ סך רעספּעקט פאַר געלט, נאָר ניט פאַר וויסן, נאָר באַביט וועט זיך אָנצוינדן מיט אַ ווילדער רציחה, אויב איר וועט אים זאָגן, אַז „מעין-סמריט“ איז קולטורלאָז.

אים איז טייערער די נייע געביידע פון דער ביבליאָטעק, ווי די נוצן, וואָס די ביבליאָטעק דאַרף בריינגען.

אים איז טייערער די נייע דריי-גאַרנדיגע געביידע פון דער „וואַי“ (יאָנג מענס קריסטשען אַסאָסיאַיישאָן), דער נייער שוויים-פּלאַץ און דער גרויסער סטאַדיום, איידער אַלע לעקציעס און אַלע ביבליאָטעקן-צו-זאַמענגענומען.

באבט דארף בלויז האָבן אויסערלאַכן גלאַנץ — אַ נייעם פּאַסאַד, פּרישע פּאַרב אויף אַלמע חורבות. אַ גרויסע, נייע געכוידע — אודאי און אודאי, נאָר קולטור, אין אמת'ן זין פון וואָרט, דאָס איז ניט קיין ענין פאַר „מעין-סטריט“. דאָס פּאַסט אפּשר פאַר „פּאַרעניערס“ צו גריבלען זיך און צו חקורען, צו קנייטשן מיט'ן שטערן און צו שלינגען ביכער — באַביט איז צו פּאַרנומען, באַ אים איז דאָ דאָס ווערטל: „טיים איז מאַני“ (צייט איז געלט). און געלט איז דאָך דאָס אוי-בערשטע פון שטויסל, טאָ וואו איז שוין דאָ צייט פאַר אַן עכט קול-טורעל לעבן?

„מעין-סמריט“ פאליטיקעוועט

די קינדער אין די וויגן דערציילט מען שוין מיט שטאָלץ, אז מיר זענען געבענטשט מיט דעמאָקראטיע.
יעדער איינער האָט דאָס רעכט (עס רעדט זיך נאָר אזוי!) צו שטי-
מען און באשטימען דעם גאנג פון דעם גאנצן לאַנד.
נאָר וואָס אויף „מעין-סמריט“ איז געוואָרן פון דעם ענין פאָ-
ליטיק! א גאַנץ יאָר האָט „מעין-סמריט“ ניט קיין צייט זיך אַרומצו-
קוקן — עס זענען דאָ בילכערע זאַכן: פּערד-געיעג, קולאַסן-שלאַכט,
לופט-פליעריי, געלט-יאגד, לינטשעריי פון שווארצע, געיעג נאָך פּראָ-
פיטן און זאָרג וועגן שטיקל ברויט. נאָר קומט ערב וואַלן, ווערט „מעין-
סמריט“ ביזי.

וואָס דאָ טוט זיך אָפּ אַביסל!

יעדער קאַנדידאַט פאַר עפּעס אַן אַמט דינגט זיך אָן אַ פּלאַץ פאַר
מיטינגען און דינגט טאַקע גלייך אויך די באַזוכער פון די מיטינגען,
די כלומרשטידיגע אָרגאַניזערס.

אויף אַלע גאַסן-טראַנספּאָראַנטן, און אַלע צייטונגען — ריזיגע
אדווערטייזמענטס, אויף אַלע ווענט — גרויסע פּאָסטערס מיט די ביל-
דער פון מיסטער פּאָליטישן; אויף די ווינקלען גאַס — רעדנער אויף
קעסטלאַך — קינד און קייט ווייסט, אז עס רוקט זיך אָן אַן עלעקשאַן.
וואָס נעענטער צום טאָג פון שטימען, אַלץ טומלדיגער, אַלץ וויל-

דער ווערן די דעמאָנסטראַציעס פאַר די קאַנדידאַטן.

מישפּאַנט איין פּערד און גרויסע וואַגנס, מיזעצט אַריין קינדער,
וועלכע מיפּוצט אויס ווי אינדיענס, אָדער אויף אַן אַנדער משונה'דיגן
אופן, מי הענגט אָן באַ די זייטן שילדן מיט גרויסע אותיות, מיניט די
קינדער פייערווערק, וואָס זיי האַלטן אין איין צינדן און מיט וועלכע זיי
באַגיסן די גאַסן מיט אַ העלער ליכט און שליידערן מיליאָנען פּונקטן,
וואָס ציען צו אַ גרויסן עולם.

איבער אַטעריקע

עם גייט פאַראויס אַן אַרקעסטער. געוויינלאַך זענען די מוזי-
קאנטן אויסגעפּוצט אין אויסטערלישע מונדירן כדי זיי זאָלן ציען אויפ-
מערקזאמקייט צו זיך.

דער פּוּיק קנאַקט, דער אַרקעסטער פאַרהילכט די גאַס, די קינדער
צינדן זייער פייערווערק, הונדערטער אויטאָמאָבילן רעווען מיט זייערע
טרובעס, מחנות קינדער און דערוואַקסענע לויפן אויפ'ן בייז-וואונדער.
אין די זאַלן, וואו מ'האַלט די וואַל-מיטינגען איז אָנגערויכערט,
דערשטיקט צו ווערן, דער עולם ווערט געהאַלטן געשפּאַנט אין דער דער-
ווארטונג פון דעם אָנקומען פון דעם הויפט קאַנדידאַט — פון דעם
גרעסטן פּאָליטישן, דעם באָס.

דאַמען האַלטן רעדעס; פיינע דזשענטללעייט, אין פּראַקן, רעדן
וועגן נעכטיגע טעג. אַלע שמייכלען אַזוי וואויל-חניוודיג צו זיין מאַ-
יעסטעט — דעם וויללער. דאָ געפינט איר אויס, אַז עס איז נאָר אויף
דער וועלט קיין גלויבן ניטאָ צו דעם זון פון דער אַמעריקאַנער דעמאָ-
קראַטישער מדינה. וויפיל מעלות ער פאַרמאָגט עס: ער איז ווייט-זע-
ענדיג, גוטמוטיג, פעסט אין זיינע איבערצייגונגען, לאַיאַל, אומדער-
שראַקן, אַ הומאַניטאַר, און דער עיקר, אַ מענטש מיט די העכסטע
מאָראַלע און עטישע פּרינציפּן.

אַז מ'געפינט יא אין אים אויס אַזוי פיל גוטע מעלות, טאָ ווי גיט
מען אים ניט אַ ציגאַר, ווי דערלאַנגט מען אים ניט קיין שלום-עליכם,
ווי שיינקט מען אים ניט קיין שמייכל, ווי פרעגט מען זיך ניט נאָך באַ
אים אויף דעם געזונט פון זיין ווייב און קינדער?

ערב וואָלן קריגט מען דאָס אַלץ איבערנענוג: אי שמייכלען, אי
האַנט-דרוק, אי גוטע, ווערטפולע ציגאַרן, אי זיסע, שיינע רייד.

* *

*

עס טרייסלט זיך די געביידע פון דעם קלאַפּן אין די טאַצן, עס
צינדן זיך אָן פייערן אין די פענסטער — דאָס ברענט מען אינדרויסן
פייערווערק, עס שפּאַנען אריין געדונגענע בראוואָ-פּאַטשער מיט פּאַנען
און פּלאַקאַטן; דער עולם שטייט שוין אויף די פיס, מ'שפּרינגט אַרויף
אויף ביינקלאַך, עס פליען הימלען אין דער לופטן; עס מישט זיך אויס

דאָס שפילן פון אָרקעסטר אינווייניג מיט דעם שפילן פון דעם אָר-
קעסטר, וואָס שטייט אין דרויסן.

צוביסלאַכווייז פאַרוואַנדלט זיך דער פאַרזאַמלטער עולם אין אַן
עקזאַלטרירטער מאַסע, ענלאַך צו די, וואָס וואַרפן זיך ווי אין אַ קדחות
בא די „האַלי ראַלערס“. ווען די מאַסע פאַלט שוין אַריין אין אַזאַ
משוגענעם עקסטאַז, איז דעמאָלט קומט פּלוצלונג אַריין דער הויפט-
מחותן — דער גרעסטער פּאָליטישן. דער עולם ווערט אין דעם מאָ-
מענט פּולשטענדיג וואַנזיניג.

די געדונגענע פאַטשער שפּרינגען פון דער הויט, טופען מיט די פיס,
רעווען אויף וואָס די וועלט שטייט. די אַנדערע ווערן אויך אָנגע-
שמעקט — עס ווערט אַן אמת'ער משוגעים-הויז.

דער הויפט קאַנדידאַט האַלט זיין רעדע. עס איז אַ מוסטער פון
קלאַטשע, אַ מייסטער-שטיק פון פּוסט-ריידעריי, פון אַ געמיש פון
אויבערפּלאַכליכקייט און דעמאָנאָגיע, פיל קאָלירטע זייפן-בלאַזן, וואָס
דאַרפן באַליידיגן דעם, וועמען מ'וויל נעמען אויף זיכער, נאָר דער עולם
איז שוין אַזוי פאַרטומלט, אַז דעם אינהאַלט פון דער רעדע קען ער שוין
ניט באַגרייפן — ער ווייסט בלויז, אַז עס רעדט דער, וועמען מ'דאַרף
אַפּלאַדירן.

קומט דער טאַג פון די וואַלן.

די „לויפערס“ (די קאַנדידאַטן, וואָס שטייען אויפן וואַל-צעמל)
לויפן אַרום ווי פאַר'סמ'טע מייז, מ'שיקט אַרום אויטאָמאָבילן צוזאַ-
מענצושלעפּן די וויילער, מ'שטופט אונטער אַ פינפערל, מ'טיילט אויס
נאָך ציגאַרן און אויך סענדוויטשעס — עס איז אַ „ביזי-טאַג“.
געענדיגט די וואַלן.

באַביט בלייבט מיט אַ נאָז — קיינער שמייכלט צו אים נישט מער,
קיינער דערציילט אים מער נישט וועגן זיינע גרויסע מעלות, קיינער
קניפט אים מער ניט אין בעקל — ער וועט מוזן וואַרטן ביז די קו-
מענדיגע וואַלן.

באַביט האָט ליב אַן עלעקשאַן — ער פילט זיך ווי אַ פיש אין
וואַסער אין דעם עסל-גרוב פון אַ וואַל-קאָמפּאַניע.

נאָר אַריבער די וואַלן — פאַרגעסט ער ווידער אויף אַ יאָר, אַז ער
איז דער „רעגירער“ פון דעם לאַנד, אַז ער איז געבענטשט מיט „דע-
מאָקראַטיע“.

מעגן פאַרקומען די גרעסטע געמיינהייטן, מעג מען פאַרשאַכערן
די גרעסטע רייכטימער פון לאַנד, מעג מען זיך מאַכן אינטערנאַציאָנאַל
צו שפּאַט און צו שאַנדע, מעג מען אָפּן שטיין אין דינסט פון געצייג-
טע — באַביט האָט ניט קיין צייט, באַביט נעמט אַליץ פאַר גוט, באַביט
איז צו „ביזי“. אָ, ווי „ביזי“ באַביט איז אַלע טעג פון אַ גאַנץ יאָר!

„מעין-סטריט“ פארמאגט גענגסטערס

א קענסטער, וואָס פרעסט אויף דאָס לייב.
א מכה, וואָס ווערט גרעסער פון טאָג צו טאָג.
א סאָציאלע קרעציגקייט, וואָס פאַרשפּרייט זיך אומגעשטערט.

* *

*

אין ניו יארק און אין באָסטאָן, אין פּילאדעלפּיע און אין שיקאַגאָ,
אין דעטרויט און אין פיטסבורג, אין באָפּאלאָ און אין באַלטימאָר, אין
דאַלאַס און אין דולוט, אין סט. פּאול און אין סאַן אַנטאָניא, אין לאָס-
אַנדזשעלעס און אין סט. לואיס, אין ניו-אָרליענס און אין קליוולענד —
אומעטום גענגסטערס.

אין טומלדיגע שטעט און אין שטילע פּורטאַנישע שטעט, אין
שטעט פון קאַלטן צפון און אין שטעט פון האַלב-טראָפישע דרום —
אומעטום גענגסטערס.

אין שטעט מיט מיליאָניגע איינוואוינער און אין קלענערע שטעט,
אין שטעט באַ די האַפּנס און אין שטעט אין צענטער פון לאַנד, אין
שטעט מיט אַן אַלטער איינגעזעסענער באַפעלקערונג און אין שטעט
מיט אַן אָנגעלאָפּענעם עלעמענט — אומעטום גענגסטערס.

* *

*

גענגסטערס אין דינסט פון פּאָליטישנס.
גענגסטערס אין דינסט פון ביזנעס.
גענגסטערס אין דינסט פון קאַרופּטע יוניאָן-ביוראָקראַטן.
גענגסטערס אין דינסט פון אונטערוועלט-געשעפטן.
גענגסטערס אין געשעפטן פאַר זיך אַליין.
גענגסטערס און מעסערס, גענגסטערס און רעוואָלווערן, גענגס-
טערס און ביקסן, גענגסטערס און געפאַנצערטע אויטאָמאָבילן, גענגס-

טערם און אומצאליגע מאָרדן — עס איז דאָך אַ געוויינלאַכע זאַך אין אַמעריקע.

„גענגסטער האָט זיך געקויפט אַ פּאַלאַז אין פּלאָרידאָ“ — איין באַריכט אין צייטונגען.

„גענגסטער האָט איבערגעלאָזט אַ ירושה פון פיר מיליאָן דאָ-לאַר“ — אַ צווייטע נייע אין די צייטונגען.

„גענגסטער ווערט באַגראָבן אין אַ גאָלדענער טרונע, צוואַנציג אויטאָמאָבילן, אָנגעפילט מיט בלומען, באַגלייטן דעם אַרון“ — אַן אַנדער נייע.

„גענגסטער-איבערפאַל קאָסט אָפּ זיבן מענטשישע לעבנס אין איין טאָג אין שיקאַגאָ“ — נאָך אַ נייע, וואָס איז כמעט אַ געוויינלאַכע דער-שינונג.

* *
*

ווייל מיסטער פּלוטאַקראַט אָניאָגן אַ פּחד אויף זיינע אַרבעטער, וואָס קלייבן זיך סטרייקן, — שטעלט ער אָן גענגסטערס.
ווייל מיסטער דריי-קאָפּ פאַריאָגן זיין אפּאָגענט און געוויינען אַן עלעקשאָן — שטעלט ער אָן גענגסטערס.
ווייל מיסטער שטיוול-פּוצער אָנהאַלטן די פּרווילעגיע פון קריגן באַצאָלט פון באָס פאַר פאַרזאַטן די אַרבעטער — שטעלט ער אָן גענגסטערס.

ווייל דאָלאַר-ציילער פאַריאָגן אַ קאָנקורענט — שטעלט ער אָן גענגסטערס.

ווייל מען פאַרמאַכן דאָס מויל פון אַרבעטער, וואָס קומען זיך צו-נויף צו אַ מיטנינג — זענען דאָ גענגסטערס.

ווייל מען דערשטיקן אַ סטרייק פון צענדליגער טויוזנטער אַרבע-טער — שטעלט מען אָן סקעכס. ווער זענען די סקעכס ? — גענגסטערס.

* *
*

די מכה זענען ניט נאָר די גענגסטערס, נאָר דער גענגסטעריזם. דער גייסט פון גענגסטעריזם הערשט אומעטום, אפילו דאָרט, וואו מ'מאכט דעם אָנשטעל, אז מ'טראָגט זיידענע הענטשקעס. פאָרט אַ פארשוין אין זיין גרויסן אויטאָמאָביל; עס קומט אים אָן אַנטקעגן אַ טעקסי; אים דאָכט זיך אז דער טעקסי-מאָן איז ניט געפאָרן ווי עס באַדאַרף צו זיין — שפּרינגט ער אַרויס פון מאַשין און ברעכט דעם טעקסי-טרייבער אָן די ביינער. דער פארשוין אין דעם גרויסן אויטאָ-מאָביל ווייסט נאָר ניט, אז ער האָט געהאַנדלט ווי אַ גענגסטער, אז ער איז טאַקע ניט מער ווי אַ גענגסטער. גייט אַריין אַ פארשוין אין סאָבוויי באַן און עמיצער האָט אים אָנגעראַטן אויפ'ן פוס, כאַפט ער אַרויס אַ מעסער און דערשטעכט אַ מענטשן איינס-צוויי. די גענגסטער-אַטמאָספּערע האָט אים אויך אָנגעשטעקט.

* *
*

דער פראָפּעסיאָנעלער גענגסטער איז באַשיצט. דער פראָפּעסיאָ-נעלער גענגסטער צווינגט מ'זאָל אים צאָלן און — מ'צאָלט. וויל אַן אַרבעטער האָבן דאָס גליק צו שלעפּן שווערע פעק באַ די האַפּנס — מוז ער צאָלן פאַר דער פּריווילעגיע דעם גענגסטער, וועמעס באַנדע קאָנטראָלירט דעם גענעבענעם געגענט. וויל אַן אַרבעטער ווערן אַ מיטגליד אין אַ יוניאָן, מוז ער באַצאָלן דער גענג, וואָס קאָנטראָלירט די אָרגאַניזאַציע. וויל איינער אומגעשטערט באַטרייבן זיין געשעפט אין אַ באַשטימט-טער גאַס, מוז ער צאָלן די אָרטיגע גענגסטערס זיי זאָלן אים לאָזן צורו. עס צאָלן פאַבריקאַנטן און עס צאָלן פּאָליטישנס, עס צאָלן דאָס-טוירים און עס צאָלן בילדער, עס צאָלן יוניאָן-טשינאָוויקעס און עס צאָלן סאַלון-קיפּערס, עס צאָלן באַלעבאַטים פון שאַנד-הייזער און עס צאָלן אייגנטימער פון טאַני-זאַלן. דער גענגסטער קריגט זיין מעשר.

* *
*

וויפיל גענגסטערס זענען דאָ?

גייט דורך די גאסן פון אלע שטעט, קוקט זיך צו צו די פאר-
שויןדלאך מיט די הוצפה'דיגע אייגעלאך, באטראכט די בחורים/לאך
אין די פולרומס (ביליאַרד-זאַלן), קוקט זיך צו צו דער לייב-וואך פון אַ
פאָליטישן אין יעדן ווינקל פון לאַנד, באטראכט גוט די „אַרבעטער“,
מיט וועלכע עס רינגלען זיך אַרום אלערליי יוניאָן-מוסאָלינים, קוקט זיך
צו צו די באַצאָלטע קלאַפער אין די טעאטערס, ציילט איבער די פאר-
שוניען, וואָס דרייען זיך אַרום איבער די סאַלונען, געפינט אויס וויפיל
עס געפינען זיך טאַג-טעגנלאך בחורימ'לאך אין די ספיק-איזים, רעכנט
אויס וויפיל פאַרשוניען לעבען אויף די צען ביליאָן דאָלאַר, וואָס פאר-
ברעכנס קאָסטן דאָ אַפ יערלאַך, דערפּרעגט זיך וויפיל פאַרשוניען לעבן
אויף דעם חשבון פון די מיידל-לייבער, וואָס ווערן פאַרקויפט אומעטום
אין דער „פרומער“ אַמעריקע, רעכנט אויס וויפיל מאָרדן און איבער-
פאַלן עס ווערן יעדן יאָר באַגאַנגען און אפשר וועט איר דעמאָלט קריגן
אַ שטיקל באַגריף ווי גרויס עס איז די אַרמיי פון גענגסטערס אין
אַמעריקע.

* *
*

אַנגעהויבן האָט מען אויף אַ קליינעם מאַסשטאַב. אין פאָלי-
טישן האָט זיך געדונגען עטלאַכע געזונטע בחורים זיי זאָלן אים אַרויס-
העלפן און פאַרהוקען זיין געגנער, אין יוניאָן פאַררעטער האָט גענומען
מיט זיך עטלאַכע שטאַרקע זיי זאָלן אים „באַשיצן“ געגן די אַרבעטער,
וואָס האָבן געוואָלט פון אים פטור ווערן, אין זשוליק האָט גענומען מיט
זיך נאָך עטלאַכע זשוליקעס, אַז זיי זאָלן אים אַרויסהעלפן דורכפירן אַ
שטיקל אַרבעט און עס איז אַרויסגעוואַקסן אַן אינסטיטוציע, וואָס איז
דער גרעסטער שאַנד-צייכן פון דעם לאַנד, וואָס איז דער שרייענדיגס-
טער אָנקלאַגע-אַקט געגן דער גאַנצער סיסטעם און געגן די געזעץ-
היטער, וואָס קוקן און דערזעען ניט די גענגסטערס, וואָס כאַפן
און כאַפן און כאַפן קיינמאָל ניט די גענגסטערס, וואָס יאָגן זיך און יאָגן
זיך און קומען קיינמאָל ניט אין צייט צו כאַפן זייערע פריינד.

* *
*

עס איז א קענסער, וואָס פרעסט אויף דאָס לייב.
עס איז אַ מכה, וואָס ווערט גרעסער פון טאָג צו טאָג.
עס זענען קרעץ, וואָס פאַרשפּרייטן זיך אומגעשטערט אויף אַ
קראַנקן גוף.

„מעין-סטריט“ דינט דעם געלן טייוול.

— האו מאַטש איז הי וואָרט ? (וויפיל האָט ער די ווערט ? —
וויפיל פארמאָנט ער ?).
— אַר יו מעיקינג מאַני ? (מאכסטו עפעס געלט ? — פאר-
דינסטו עפעס ?).
— הי לוקד לאַיק טו סענטס (ער האָט אויסגעזען ווי צוויי סענט
— ער האָט גאָר קיין פנים ניט געהאַט).
אזוי רעדט „מעין-סטריט“.
אזוי ווערט דאָ אַלץ געמאָסטן מיט געלט.
ניטאָ אויף „מעין-סטריט“ קיין אַנדער מאַס.
„וויפיל האָסטו די ווערט ?“ עס איז ניט קיין פראַגע, וואָס
ביסטו אַליין. עס איז ניט קיין פראַגע, צי איז איינער אַ גרויסער
דערפינדער, צי איז איינער אַ פעאיגער לערער, צי איז איינער אַ
וויכטיגער פאָרשער, צי איז איינער אַ קעמפער פאַר אַ גרויסן אירעאַל,
צי איז איינער אַ גוטער בעל-מלאכה — דאָס איז אַלץ בלאַטע.
וויפיל געלט פאַרמאָנסטו ? — אָט וואָס עס איז וויכטיג.
דער עיקר איז צו וויסן, צי ביסטו אַ געוויינלאַכער מענטש,
אָדער דו באַזיצסט דעם געלן מעטאַל.
קיינער וועט ניט פּרעגן פון וואַנען האָט איינער גענומען
זיין געלט ; קיינער וועט ניט שטעלן אונטער קיין חשד דעם, וואָס
באַזיצט פאַרמעגנס.
האָט ער געלט — מעג ער אַלץ : רויבן, געבן און נעמען
כאַבאַר, איבערטערעטן אַלע געזעצן, טאָן וואָס אים ווילט זיך — ער
איז רייך, מעג ער אַלץ !
ער איז אַ סתּו גדול פון דעם געלן טייוול, און פאַר דעם באַדינער
און פאַר זיין האַר האָבן אַלע דרך-אַרץ.
פאַר געלט ציען זיך אַלע אַוים ווי אַ סטרונע.

* * *

געלט! געלט! געלט! געלט!

עס רעדט אזוי מיט סלונע אויף די ליפן יעדער איינער, וואָס איז פון „מעין־סטריט“ אַ קינד.

עס רעדט אזוי דער קרעמער, וואָס וואָלט אפילו דער טיווול ווייסט וואָס פארקויפט, אבי צו מאַכן געלט.

עס טראַכט אזוי דער דאָקטאָר, וועלכער לויפט־אָרום צו שאַפן געלט.

עס טראַכט אזוי און רעדט אזוי דער לאַיער, וואָס ווייסט בלויז איין זאַך: געלט.

עס טראַכט בלויז וועגן געלט דער, וואָס פאָרט אַרום מיט דרשות געגן טרינקען.

עס טראַכט אזוי דער, ווער עס קעמפט, אַז מ'זאָל יאָ קענען טרינקען.

עס טראַכט אזוי די נירס און עס טראַכט אזוי דער לערער.
עס טראַכט אזוי דער באָס און עס טראַכט אזוי דער, וואָס פאָראַט די אַרבעטער.

אַלע מיט איין טראַכטעניש, אַלע מיט איין באַגער, אַלע מיט איין הונגעריגן, גייציגן רוף:

— געלט! געלט! געלט!

— איי, געלט! געלט! געלט!

ניטאָ קיין זאַך, וואָס איז הייליג; ניטאָ קיין זאַך, וואָס איז וויכטיגער ווי געלט.

דער באַנקיר און דער גענגסטער, דער ספּעקולאַנט און דער פאַלשמינצער — אַלע האָבן איין געזעץ: זע, מ'זאָל דיך ניט פאַסן.

פאַרקויף נבלה פאַר קליינע קינדער; פאַרשפאַר הונדערטער אַרבעטער אָן אַן עקסטראַ אַרויסגאַנג און זאָלן זיי פאַרסמאַליעט ווערן,

ווייל אַן עקסטראַ טרעפּ דאַרף קאַסטן געלט; באַשווינדל קראַנקע און צאַפּ פון זיי געלט און מאַך זיי נאָך קראַנקער; זיי אַ גלח בייטאַג

און אַ רויבער ביינאַכט; זיי אַ מיניסטער און נעם כאַבאַר ווי דער סמעטניק־רייניגער, וואָס סטראַשעט איבערלאָזן דאָס מיסט ביי דיין

טיר; זיי אַ שפּיאַן און העלף צעברעכן סטרייקס; זיי אַ שווינדלער און לאַך זיך אויס פון דיינע נאָענטסטע און פריינט; לעב אויף

גולה און אויף מאָרד—נאָר איין זאך געדענק: געלט! געלט! געלט!
 קינדער אין די וויגן דערציילט מען שוין פון געלט.
 די פיצלאך עופה'לאך אין סקול לערנט מען שוין זאמלען געלט.

* * *

אין אלע ביכער, אין אלע צייטונגען, פון אלע עקראנען, פון אלע
 באַלעמעס, פון אלע קרעמלאך, פון אלע אָפּיסעס פון ספּעקולאַנטן,
 פון אומעטום טראַגט זיך דער צערייצטער רוף:

— געלט! געלט! געלט!

עס איז געוואָרן אַ זאך פאַר זיך זעלבסט; עס איז געוואָרן
 אַ זעלבסט-ציל צו האָבן געלט.

דער דאָקטאָר זאָרגט ניט וועגן פּאַציענט — דער דאָקטאָר וויל
 בלוזי געלט.

דער לאַיער טראַכט ניט וועגן זיין קונד — ער האָט אין זינען
 בלוזי דאָס געלט.

דעם סטודענט אַרט ווייניג, וואָס עס קומט פאַר אַרום אים, זיין
 לערנען האָט אויך פאַר אים ניט קיין אינטערעס — ער מוז „מאַכן
 אַ קאַריערע“ — ער האָט אין זינען בלוזי דאָס געלט.
 קינד און קייט גאַרט נאָך געלט.

* * *

זאָל זיין אַ שפּיאָן, זאָל זיין אַ מסור, זאָל זיין אַ פאַררעטער,
 זאָל זיין אַ זשוליק, זאָל זיין אַ פּראָסטיטוט, זאָל זיין אַן אונטער-
 צינדער, זאָל זיין אַ מערדער — נאָר אַבי געלט, וועט ער זיין אַ גאַסט
 אין דער „הויכער“ געזעלשאַפט, וועט ער זאָגן אַ דעה אין מאָראַל
 און אין „געזעצלאַכקייט“ און ער וועט אומעטום פאַרנעמען דעם
 אויבן-אַן.

עס דינען אים די מעכטיגע און עס דינען אים די שוואַכע —
 אלע אויגן זענען פאַרבלענדט פון דעם בליאַסק פון גאָלד, אלע שטייען
 אויף די קני פאַר דעם פאַרשאַלטענעם געלן טיוול, אלע שרייען אין
 איין קול:

— געלט! געלט! געלט! געלט!

„מעין-סדרי“ פארמאגט א פרעסע.

די זיבעטע מאכט —

די פרעסע אין אמעריקע איז, דאכט זיך, מעכטיגער ווי אומעטום.
אין יעדן קלענסטן שטעטל — אן אייגענע צייטונג.
אין דער קלענסטער שטאָט — עטלאַכע אייגענע צייטונגען.
אין די גרויסע שטעט — צענדליגער צייטונגען, סיי אינדער-
פריעדיגע, סיי בייטאָגיגע.
עס ווערן אַרויסגעגעבן העכער צוואַנציג טויזנט צייטונגען
אין לאַנד.

טאָג נאָך טאָג אַ פּאַפּירענער מבול; טאָג נאָך טאָג, שעה נאָך
שעה פּרישע פּאַפּירענע בויגנס, שרייענדיגע קולות פון פּאַרקויפּער,
ריווע „קעפּ“ אויף די פּאַפּירענע ליילאַכער.

עס גרילצט, עס שרייט, עס ליאַרעמט, עס פּילדערט — די נאַסן-
צייטונג שרייט אויס, וואָס זי פּאַרמאָגט אין איר קרעמל:

— דריי דערשאַסן; צוויי פּאַרוואַנדעט; איינער באַגייט
זעלבסטמאָרד; זי קלאָגט דעם מאַן אויף אַ גט; דער פּרינץ וועט
אפּשר קומען אַהער נאָך אַמאָל; מיר בויען די העכסטע געביידע
אין דער וועלט; דאָקטאָר אַזוי-און-אַזוי פּאַרט מיט זיין פּרוי און
מיט זיין טאָכטער קיין פּאַריז; דער-און-דער באַנקיר איז שוין אין
פּלאַרידאָ — און אָט איז זיין בילד אין אַ באַד-קאָסטיום.

עס איז שטרוי, עס איז פּאַלאַווע, עס איז ניטאָ קיין פּונק פון
רעספּעקט פּאַר דעם לעזער, עס איז ניטאָ דער מינדסטער באַגריף,
אַז אַ צייטונג דאַרף ברענגען „נייס“ — אמת'דיגע, צאַפּלדיגע נייס
פון דעם, וואָס איז דאָס וויכטיגסטע אין דעם גענעבענעם טאָג. וועמען
אַרט עס, אַז ערגעץ אָן איבערגעפּרעסענער משוגענער מיליאָנער און
אַ משוגענע מיליאָנערשע זענען זיך אַזוי דערגאַנגען די יאָרן מיט
זייערע האַנדלונגען פון דעגענערטאָן, אַז זיי האָבן אָנגעשטעלט קאָסט-

בארע לאַיערס צו געפינען אַ דריידל אין געזעץ, וואָס זועט זיי געבן אַ מעגלאַכקייט זיך גט'ן, כדי זיי זאָלן קענען נאָך מער הולטאָיעווען? וועמען גייען אָן די נאַרישע פּלאַטקעס פון די הויפּן פון באַנקירן?

וועמען גייט עס אָן, צי די און די באַרישניע האָט שוין אַ חתן? וואו איז די ניים פון דעם לעבן פון די מיליאָנינע מאַסן? וואו איז די ניים פון די גרויסע קאַמפּן, וואָס אַרבעטער פירן? אַ, יאָ, אָט זענען די ניים: שרייענדיגע „קעפּ“, וואָס דאַרפן אָנאַנגן אַ פּחד און אזוי פאַרדרייען פאַקטן, אַז קיינער זאָל ניט פאַרשטיין דעם אמת.

די פּרעסע אויף „מעין-סטריט“ — אַן אינסטרומענט פאַר פיני-סטערניש, אַן אינסטרומענט, וואָס פאַרפירט, וואָס פאַרנאַרט, וואָס פאַרטשאַדעט, וואָס פאַרטויבט דעם קאַפּ און וואָס פאַר'סמ'ט דעם מאַרד.

פּרעסע אויף „מעין-סטריט“ — קוואַטש.

פּרעסע אויף „מעין-סטריט“ — ביליגער באַלאַגאַן.

פּרעסע אויף „מעין-סטריט“ — אַן אָנשטעל פון מאַראַלישקייט און אין דער אמת'ן פאַרהאַרבן ביז'ן בייזן.

פּרעסע אויף „מעין-סטריט“ — קיצלט דעם לעזער און מאַכט אים חניפות.

פּרעסע אויף „מעין-סטריט“ — לאַכט פּונ'ם לעזער און האַלט, אַז זי קען מיט אים טאָן וואָס זי וויל.

פּרעסע אויף „מעין-סטריט“ — אַן אַרטיקל, וואָס ווערט פאַר-קויפט פּונקט ווי אַ הערינג.

צייטונגען גייען איבער פון האַנט צו האַנט, צייטונגען ווערן קאַנצענטרירט אין געצילטע הענט, צייטונגען פון איין ריכטונג ווערן פאַרקויפט צו אַן אונטערנעמער, וואָס גיט אַרויס אַ צייטונג פון אַ גענערירשער ריכטונג. ער קויפט'אַפּ די צייטונג און זעצט פאַר אַרויסצוגעבן צוויי צייטונגען, איינע פון איין ריכטונג און אַ צווייטע פון אַ ריכטונג, וואָס איז פּונקט דער היפּוך פון דער ערשטער. צייטונג — מעכטיגער אינסטרומענט אין הענט פון אירע אייגנטימער.

צייטונג — די שויץ פון פאָליטישנס.

צייטונג — א זייל פון דער קרעמערישער וועלט.

צייטונג — א שונא פון אַלץ, וואָס איז ניי.

צייטונג — פאר אַלץ, וואָס קען ברענגען פראָפיטן.

צייטונג — פאר אַלץ, וואָס קען זי רייכער מאַכן.

א פרעסע פארמאָגט עס „מעין-סטריט“!

אין די גרויסע שטעט גאַנצע פונטן פאפיר יעדן טאָג; אין די קלענערע שטעטלאַך מאָגערע, איינגעדאַרטע שמאַטקעס, נאָר אין אינהאַלט איז ניטאָ קיין אונטערשיד. עס איז פוסט די צייטונג פון דער גרויסער שטאָט און עס איז פוסט די צייטונג פון דער קליינער שטאָט.

אדווערטייזמענטס (אַנאַנסן) — דאָס איז פריער פאר אַלץ.

און „רושאַקס“ (חכמות) — זענען אודאי דאָ.

און בילדער — אודאי און אודאי.

און באַריכטן פון ספּאָרט — איז דאָך שוין אָפּגערעדט.

און די אַלע בערג סענסאַציעס מוזן דאָך אודאי זיין.

און אָן די באַשרייבונגען פון רייכע חתונות און אָן די בילדער

פון חתן-כלה קען מען דאָך זיכער ניט אויסקומען.

טאָ וואָס-זשע בלייבט?

עס בלייבט א שורה אָדער צוויי פאר די וויכטיגסטע ניסן פון

דער וועלט.

„מעין-סטריט“ שטאַפט זיך מיט דעם קוואַטש.

עס איז אַ פרעסעלע, מיט וועלכן מ'קען „שטאַלץ“ זיין!

„ ס ל א מ ס „

ווען האָט מען שוין דאָ, אין אזא יונג לאַנד, באַוויזן אזוי פיל
חורבות צו שאַפן ?

ווען האָבן אַט-די שטעט, די מערסטע פון וועלכע זענען נאָך
אפילו קיין הונדערט יאָר ניט אַלט, שוין באַוויזן צו פאַרפעסטן אזוי
פיל גרויסע קוואַרטאַלן און זיי פאַרוואַנדלען אין מיסט-הויפּנס, אין
וועלכע עס וואַלגערט זיך די אַרימקייט ?

ווען האָט מען שוין דאָ באַוויזן צו שאַפן סלאָמס ?
איר מוזט זען די סלאָמס אין פאַרשידענע שטעט איבער'ן לאַנד,
כדי איר זאָלט זיך שאַפן אַ באַגריף וואָס פאַר אַ מכה דאָס איז.

סלאָמס — ווער קען זיי אויסמעסטן ?

סלאָמס — ווער קען אַט-דעם אָפּגרונט אויספאַרשן ?

סלאָמס — ווער אינטערעסירט זיך גאָר מיט זיי ?

איר געפינט די סלאָמס אין ניו יאָרק ביים האַפּן ; איר געפינט
די סלאָמס אין לאָס אַנדזשעלעס אַרום די שלאַכט-הייזער און אַרום די
וואַקזאַלן; איר געפינט די סלאָמס אין באַסטאָן ניט ווייט פון אַריסטאָ-
קראַטישסטן געגנט; איר געפינט די סלאָמס אין אַטלאַנטאַ; איר
געפינט זיי אין שיקאַגאָ; איר האָט זיי אין דענווער, אין סט. פּאָול,
אין סט. לואיס, אין סינסינעטי, אין פיטסבורג, אין קליוולאַנד, אין
אַטלאַנטיק סיטי, אין וואַשינגטאָן און וואו ניט ?

אַט גייט אַ פאַרשוין און פאַלט פון די פיס. גייט אים נאָך —
ער שפּאַנט מיט זיינע ניט-זיכערע טריט אין געגנט פון דער אַרימ
קייט. גייט אים נאָך און איר וועט ניט פאַרפעלן צו געפינען די
סלאָמס.

די רייכע — זיי נעמען אַביסל משקה אין זייערע סאַלאָנען און
ביי רייך-געדעקטע טישן. די אַרימע — זיי גייען ערנעץ אַריין אין

א קעלער-שטיבל צו קויפן אביסל שלעכטן בראנפן.
אָפגעטרונקען — גייט מען אַהיים. גייט-זשע נאָך דעם אַרימען
שכור און איר וועט זען דעם קווארטאל פון די סלאָמס.
אָט שטייט אַ פאַרשוין מיט אַ צעפּוילטן פנים — ער איז אַ
פּראָדוקט פון די סלאָמס.

אָט זיצט אויף אַ פּריווע אַן אַלטימשקע מיט צעשוּיבערטע
גרוע האָר. זי טראָגט אויפ'ן קאָפּ עפעס אַ שטיקל היטעלע, וואָס
קוקט אויס ווי אַ חוּק, זי איז איינגעוויקלט אין טראַנטעס און שלעפט
פון פּאַזובע שטיקלאַך ברויט מיט באַנאַנעס און זי עסט ווי אַ וואָלף—
זי איז אַ פּראָדוקט פון די סלאָמס.

אין אַ רינשטאָק ליגט אַ פאַרשוין און יעדע מינוט מאַכט ער
אַ פאַרזוך זיך אויפצוהויבן, נאָך ער קען ניט. אויף זיין פנים איז
צעגאַסן אַן איריאָטישער שמיכל. ער טשאַמקעט עפעס מיט די
ליפּן. דאָס געזיכט איז אויסערגעוויינלאַך רויט, פונקט ווי ער וואָלט
ערשט אַרויס פון אַ הייסער באָד. די טראַנטעס אויף זיין קערפּער
זענען שוידערלאַך צעפליקט, עס זעט זיך אַרויס זיין האָריג ליב,
וואָס ער ניט אַלע מאָל אַ קראַץ צווישן די פאַרזוכן זיך אויפצוהויבן,
— ער איז אַ פּראָדוקט פון די סלאָמס.

אָט זיצט אַ גרופע אינגלאַך און שפּילט אין ביינדרלאַך — „שומינג
קרעפּס“ הייסט עס.

די אייגעלאַך בלישטשען, די דאַרע הענטלאַך טרייסלען די שפּיל-
ביינדרלאַך אין דעם פאַרמאַכטן פּויסטל, מ'צעשיט די ביינדרלאַך פלינק
און מ'קוקט איינער דעם צווייטן אויף די פינגער. אָפּט ענדיגט זיך
די שפּיל מיט אַ מעסער אין זייט. — דאָס זענען די קינדער פון
די סלאָמס.

אָט ציען זיך לאַנגע רייען פון אָפּגעריסענע, אָפּגעשליסענע, וואָס
שטייען שוין דאָ שטונדן לאַנג און וואַרטן ביז עפעס אַ פּילאַנטראַפּקע
וועט קומען און וועט יעדן איינעם מזכּה זיין מיט אַ „מי-טיקעט“
(מיט אַ צעמעלע אויף אַ מאָלצייט). עס שטייען דאָ אַלטע און יונגע,
עס שטייען דאָ אויסגעמאַטערטע און קראַנקע — דאָס זענען די זין
פון די סלאָמס.

איבער די ווענט זענען אויסגעצויגן שטריק — פון אויבן ביז

אָרונטער זענען די געביידעס פאַרדעקט מיט אַ נעץ פון שטריק.
 אויף די שטריק הענגט מען אויס וועש.
 וועש אויף דעם אויבערשטן שטאַק.
 וועש אויף אַ שטאַק נידעריגער.
 וועש אויף נאָך אַ שטאַק נידעריגער.
 וועש אויף דעם אונטערשטן שטאַק.
 די ווענט זענען פאַרדעקט מיט וועש.

פון די פענסטער פליט אין גאס אַרײַן — אַ פאַמײניצע, אַ פאַק
 פאַפירן, מיסט. אינמיטן גאס צינדן קינדער אונטער קעסטלאַך
 און פּעסלאַך. מ'גיט זיי כלומר'שט אַ יאָג, נאָר די קונדסים קומען
 באַלד צוריק — זיי האָבן פאַר קיין קלעפּ גיט קיין מורא, ווייל אין
 די סאָמס ווערט מען צו אַלץ צוגעוואוינט, ווייל די קינדער קריגן
 דאָ אזוי פיל קלעפּ און שטורכאַצעס, אז נאָך אַ קלאַפּ האָט שוין
 ביי זיי קיין ווערט גיט.

ביי די שוועלן זיצן צעבראַסטע פרויען און האַלטן קינדער
 ביי די ברוסטן.

אינמיטן גאס שטייט אַ צעשוּיבערטער פאַרשוין און שרייט
 אויף באַנומענע קולות: אַ י י ז! אַ י י ז!
 אַלטע און קינדער קויפן איין פּיצלאַך אייז און טראַגן דאָס
 אַוועק אין זייערע וואוינונגען-לעכער — ווער אין אַ שיסל, ווער אין
 אַן עמער, ווער אין אַ פאַפיר.

אויף אַ גרויסן וואַגן באַווייזט זיך אַ פאַרוואַקסענער פּעדלער און
 ער צעשרייט זיך:

— ביליג, ביליג, שפּאַט ביליג, די בעסטע פּרוכטן מיט די
 נרעסטע ווערים! ביליג, ביליג, שפּאַט ביליג! קויפט, קבצנימ'לאַך!
 עסט, שלעפּערלאַך!

און די קבצנימ'לאַך קויפן פּוילע פּרוכט, פאַרגעלטע גרינסן —
 עס איז אַ באַרגעין.

* * *

יאָגט זיך אַ מחנה פּאַליציי נאָך אַ בחור'ל, וואָס זוכט זיך ערגעץ
 דאָ צו באַהאַלטן אין דער געגנט, וואו ער איז אויפגעוואַקסן.
 ער שיסט אויף דער פּאַליציי; די פּאַליציי האַלט מיט קוילן;

עם קוויטשען פרויען און קינדער; עם איז א געפילדער טויב צו ווערן — דאָס איז א גאַנץ אָפּטע דערשיינונג אין די סלאָמס.

* * *

די זון קומט אָהער זעלטן אַרײַן. די בלאָטעס טריקענען דאָ כמעט קיינמאָל ניט אויס. ווען אין אלע קוואַרטאַלן פון שטאָט האָט מען שוין לאַנג-לאַנג פאַרגעסן אָן דעם ווינטער, איז נאָך דאָ אלץ דאָ אַ צײַכן פון דעם שניי.

אָן עיפּוש אין די סלאָמס איז אַ שוידערלאַכער. אָפּפאַל וואַל-נערט זיך אין די גאַסן. איבער'ן רינשטאָס שווימט באַנאַנע-שאַלאַכין און פאַפירן. קינדער פּלײַשקען זיך אין די שמוציגע וואַסערן. פאַרבייפּאַרנדיגע אויטאָמאָבילן באַשפּריצן אלעמען מיט בלאָטע.

פון די פאַבריקן, וואָס קלײַבן זיך שטענדיג אויס אַ פּלאַץ אין שכנות מיט די סלאָמס, זעצט אַ שוואַרצער רויך און דער ווינט בויגט דעם וואַלקן רויך צו צו דער ערד און ער זאָגט אים אָן:

— אַטאָט זענען די סלאָמס. פאַררויכער דאָ די הייזער, רײַס זיך אַרײַן די מענטשן דאָ אין די לונגען — דאָ איז פאַר דיר אַ פּרײַ פעלד.

שוואַרץ זענען דאָ די ווענט; פאַר'חושכ'ט זענען דאָ די מענטשן; די זון קומט אָהער ניט אַרײַן — עם זענען די פינסטערע, עיפּוש-דיגע, שמוציגע קוואַרטאַלן פון דער שוידערלאַכסטער נײַט — עם זענען די סלאָמס.

אַלע נאַציאָנען האָבן דאָ זייערע פאַרטרעטער: איטאַליענער און סלאַוון, אידן און פּראַנצויזן, כינעזער און גריכן, אירלענדער און יענקים — אַלע מאַטערן זיך דאָ אין די סלאָמס.

* * *

סלאָמס אין אייראָפּע — אָרט עקזיסטירט דאָך שוין אָן אַלטע „ציוויליזאציע“ פּטן רויב און פון שווינדל.

סלאָמס אין אייראָפּע — דאָרט עקזיסטירט דאָך שוין אָן אַלטע „ציוויליזאציע“ פון רויב און פון שווינדל.

נאָך דאָ איז דאָך אזא יונג לאַנד. אַ סך פון די שטעט זענען דאָך אַט ערשט איבער נאַכט אויסגעוואַקסן. עם לעבן דאָך נאָך די פאַרמער, וועמעס פי עם האָט זיך געפּיטערט אויף דעם פּלאַץ, וואו

איצט שטייט אַ סיטי האָל, אָדער אַ רייכער רעפארטמענט-סטאָר.
ווי אזוי איז דאָ אין אזא קורצער צייט שוין געשאפן געוואָרן
אזא פעסט, ווי די סלאָמס?
סלאָמס אין דער גאנצער וועלט זייט ביי זייט מיט גרויסן
רייכטום.

נאָר סלאָמס דאָ זייט ביי זייט מיט אזא גלאַנץ און פראַכט,
וואָס די וועלט האָט נאָך אזוינס ניט געזען!
שפיגל-גלאַנצענדיגער אַספאלט אין איין קוואַרטאַל — און
אַ שמענדיגע בלאָטע אין אַ צווייטן קוואַרטאַל.
פראַכטפולע פאַלאַצן אין שערענגעס צווישן געדיכטע בוימער
אין איין קוואַרטאַל — און חורבות און שטאַלן, אין וועלכע עס
וואַלגען זיך מענטשן אין אַ צווייטן קוואַרטאַל.
פריילאָכע, טאַנצענדיגע, פאַרפלאַמטע קינדער אין דער באַנלייטונג
פון גאווערנאַנטקעס אין איין קוואַרטאַל — שמוציגע, אויסגעדראַטע,
אויסגעעלטע קינדער אויף הפּקר אין אַ צווייטן קוואַרטאַל.

* * *

אויסגעכאַליעטע דאַמען מיט גרויסע גוידערס שאַקלען זיך אין
שאַקל-שטולן אויף וועראַנדעס אין איין קוואַרטאַל — אַרימע, אָפּ-
געריסענע, איינגעבויענע פרויען אין אַ צווייטן קוואַרטאַל לויפן מיט
די לעצטע כחות פון דער אַרבעט, כרי נאָך צו באַווייזן עפעס אָפּצו-
קאָכן פאַר די קינדער.

אין איין קוואַרטאַל פראַכט, לוקסוס, פרייד און מוזיק — אין
אַ צווייטן קוויט, נויט, טרויער און געוויין.
איין קוואַרטאַל פאַר די „געזאַלכטע“ — אַ צווייטער קוואַרטאַל
פאַר די פאַרשקלאַפּטע.

איין קוואַרטאַל — „רעסטריקטעד“ (באַגרעניצט בלויז פאַר היי-
זער פון אַ באַשטימטן הויכן פרייז), אַ צווייטער קוואַרטאַל — הפּקר,
מ'מעג דאָרט טאָן וואָס מ'ווייל: עפענען גאַראַדזשן, שטעלן פאַבריקן,
צענראָבן די נאַס, פאַרהילן דעם געגנט אין רויד.

איין קוואַרטאַל — „עקסקלוזיוו רעזידענשל סעקשאָן“ (וואַויר-
נונגס-געגנט פאַר געקליבענע), אַ צווייטער קוואַרטאַל — סלאָמס,
אַ הפּקר-ווינקל.

נעכט אין נאָרט-דאָקאָמאַ

(די „נאָרדערן לייטס“ — אַ סימפּאָניע אין קאָלירן)

האָט איר אַמאָל געזען די „נאָרדערן לייטס“? אויב ניט, האָט איר פאַרפעלט צו זען איינעם פון די שענסטע וואונדער פון דער נאַטור; איר האָט פאַרפעלט צו זען אַ טאַנץ פון קאָלירן, וואָס איז אזוי פּראַכטפול, אַז דאָס אויג קען זיך פון דעם ניט אַפּרײַסן און אייער גאַנצער וועזן פילט זיך אָן מיט פּרייד.

עס איז אַ ווינטער-נאַכט.

אַ פּרישער טיפּער שניי האָט צוגעדעקט די ערד פון נאָרט-דאָקאָמאַ. פון בלויען הימל שיינט אַראָפּ די לבנה אין איר גאַנצער גרויס און גיסט צונויף אירע זילבער-שטראַלן מיט דעם זילבער-שיין פון דער וואונדערלאַך-גרויסער ווייכער דעק. אַ שטאַרקער פּראַכט גליט אָן מיט שטאַל די בלויע לופט, וואָס גיט זיך ניט קיין ריר, און עס דאַכט זיך אײך, איר קענט זי מיט אַ מעסער שניידן. מיט מיליאָנען שטערן צעפינקלט זיך דער שניי און מיט אַ דינער הייטל ווי פון גלאַז פאַרצייט זיך די נייע, ווייסע דעק. עס הערשט אַ שטיל-קייט ווי פאַר אַ שטורם, עפעס וועט דאָ באַלד געשען...

און עס געשעט — עס באַווייזן זיך די צפון-ליכט.

שרעקט זיך ניט פאַר'ן פּראַסט, קומט אין דרויסן, קומט זען איינעם פון די שענסטע ספּעקטאַקלען אין דער וועלט.

פון צפון זייט גיט עפעס אַ פינקל מיטאַמאָל, ווי אַ בליץ וואָלט ערגעץ אין דער ווייטער ווייטקייט דורכגעלאָפּן, און באַלד גיט אַ כוואַליע זיך אַ קייקל דורך איבער'ן הימל. וואָס איז דאָס געווען? אייער אויג האָט נאָך קיין צייט ניט געהאַט אַ כאַפּ צו טאָן דעם אַינגדרוק, און שוין קייקלט זיך בליץ-שנעל די כוואַליע אויף צוריק.

וואָס איז דאָס פאַר אַ געמיש פון קאָלירן און ווי וואונדערבאַר זיי האָבן זיך אַרײַנגעכוואַליעט איינער אין דעם צווייטן.

העל-בלוי און טונקל-גריין און פּורפּור אויסגעוועכט אויף זילבער האָבן פאַר די אויגן אַ בליץ געטאָן און זענען באַלד פאַרשוואונדן.

באַצויבערט בלייבט איר שטיין. נאָר איידער איר האָט נאָך צײַט געהאַט אַ טראַכט צו טאָן, איז שוין אַ נײַער וואונדער פאַר אײערע אויגן געשען. עס האָבן די קאָלירן אַ נײַעם טאַנץ-שפּיל אָנגעהויבן.

מיט אײַמפעט, ווי עמיצער וואַלט זיי יאָגן, האָבן זיך אַ גאַנצע טשערעדע קאָלירן אַ פאַלדעווע געטאָן, זיך צוזאַמענגענומען שנעל ווי אין אַ שוואַם און מיטאַמאָל זיך געגעבן אַ שפּרײַט אויס מיט הרחבה איבער אַ האַלבן הימל ווי אַ וואונדערבאַר-גרויסער העל-קאָלירטער פּרוכט.

אײן אויגנבליק בלייבט דער פּאָהאַנג היינגען אָן אַ ריר, נאָר אָט האָט ער אַ ציטער געטאָן, האָט זיך צעריסן אויף צוויי טײלן און יעדער טײל האָט זיך אַ יאָג געטאָן אין אַ באַזונדער זײַט וואָס ווייטער צו אַנטלויפן פון דער צווייטער.

דאָס אויג ווייסט ניט וואוהין פריער זיך צו וואַרפן, ווייסט ניט וועלכע טײל פון דעם הימלישן פּאָהאַנג נאָכצולויפן, נאָר אָט זענען זיי שוין ווידער דאָ; בײדע טײלן קײקלען זיך צו גאָר נאָענט. אָט וויקלען זיי זיך אײן אין אײן קנויל און אָט זענען זיי שוין ווידער צעריסן און ווידער צעלויפן זיי זיך אין פאַרשידענע זײַטן.

מיטאַמאָל איז גאַרנישט געבליבן, פונקט ווי עס וואַלט דאָ גאָר-נישט געווען. נאָר אָט טוט עפעס אַ שווינדל פאַר די אויגן און שוין איז אַ האַלבער הימל פאַרצויגן מיט אַ דורכזיכטיקן שלײער, וואָס קוקט אויס ווי אַ נעץ געפּלאַכטן פון זילבער-שופּן און הינטער דער נעץ הויבט זיך אָן אַ וואונדער-טאַנץ פון קאָליר-קאָלאָנאַדן.

בלויע, גרינע, רויטע, ווייסע, פּערלמוטערנע, העל-ראַזעווע, הויכע און נידריקע, דיקע און דינע גיבן זיך די קאָלאָנאַען אַ שמעל ווי אַ וואַלד. אָט צעמאַנצן זיך די זײלן הינטער זײער שלײער, אָט גיבן זיי זיך אַ קנויל צוזאַמען און אָט קײקלען זיי זיך שוין ווי דרויב

אין אלע זייטן. אָט וויסלען זיי זיך צוזאַמען און אָט וויסלען זיי זיך ווידער פאַנאַנדער. אָט ווערן זיי איינגעשרומפן און אָט פאַרנעמען זיי צוריק אַ האַלבן הימל.

מיטאַמאָל אַ בליאַסס — און עס בלייבן ניט קיין קאָלאָנען, ניט קיין שלייער, ניט קיין קאָלירן, ניט קיין טאַנץ.

איז דאָס געווען אַ חלום אָדער דאָס האָט אייער אויג געזען אַ מיראַזש? ניין, אָט זענען ווידער די טאַנצנדיקע קאָלירן און ווידער שטייגט אַריבער זייער פראַכט די פאַרשטעלונג פון דער רייכסטער פאַנטאַזיע.

איצט איז דער הימל געוואָרן ווי אַ גרויסער ים, אויף וועלכן עס הוידען זיך פיל-פאַרביקע כוואַליעס. זיי גייען זיך לאַנגזאַם אַרויף און אַראָפּ, גיבן זיך אַ הוידע אָן אַ זייט און קומען באַלד צוריק און מיטאַמאָל גיבן זיך אלע כוואַליעס אַ יאָג איינע אויף דער צווייטער, מיטן זיך אלע אויס און ברעכן זיך איבער ווי עמיצער וואָלט אין זיי אַוסגעשאָסן און זיי צעדראַבלט. זיי צעלויפן זיך אין מיליאָנען באַזונדערע פונקען אין אלע עקן הימל.

און ווידער איז דער וואונדער-פרוכת שוין דאָ און ווידער שלידערט ער זיינע צוויי פליגלען אין ביידע זייטן; אָט נעמט ער זיי צוזאַמען און אָט פאַלדעוועט ער זיי ווידער איין און עפנט אויף ברייט אַן אַריינגאַנג אין עפעס אַ מיסטעריעזן טעמפל און באַלד פאַרשליסט ער פעסט צוריק דעם טויער, קיינער זאָל אין דעם פאַלאַץ ניט אַרײַן.

עס טאַנצן די קאָלירן איבער דעם הימל, זיי ציען זיך אויס ביז'ן זעניט און שלידערן זיך רעכטס און לינקס און עס דאַכט זיך אויס, דאָס איז אַ טאַנצן פון נימפעס אין הימלישע שליייערן נאָכ'ן טאַקט פון געטלאַכער מוזיק.

דאָס טאַנצן איז אַליין מוזיק, די קאָלירן אַליין זענען אַ זעלטענע סימפאָניע — דאָס איז די סימפאָניע פון די „נאָרדערן לייטס“.

* * *

עס איז אַ זומער-נאַכט.

שווערע וואָלקנס האָבן זיך ערשט דורכגעטראָגן; זיי האָבן ניט שפאַרנדיק אַ נאָס געטאַן אַ רעגן און זענען אַוועק. עס בליאַסען

נאָך די רעגן-טראָפּנס דאָ און דאָרט. זיי שיינען ווי בריליאַנטן
ביים ליכט פון דער לבנה. אַן אָפּגעוואַשענע איז די ערד און דער
הימל איז ווי אַ נייער.

און פונקט ווי אין דער ווינטער-נאַכט צעזינגט זיך דער קאָלירן-
כאָר — די צפון-ליכט. שעה נאָך שעה און נאַכט נאָך נאַכט ווערט
אויסגעטאַנצט אין צפון-זייט דער טאַני, וואָס האָט ניט צו זיך
קוין גלייכן אין דער וועלט. סיי זומער, סיי ווינטער ווערט אויס-
געשפּילט די הימלישע סימפּאָניע אין קאָלירן, וואָס הייסט צפון-ליכט.
האָט איר ניט געזען די צפון-ליכט, האָט איר פאַרפעלט צו זען
איינעם פון די שענסטע וואונדער פון דער נאַטור.

אויף די שטאלענע וועגן

עס איז אמעריקע אין דער מיניאטור.
אָט דירט זיך די באַן פון וואַשינגטאָן און פּאָרט אַרײַן אין
דער טעריטאָריע, וואו עס הויבט זיך אָן די „סאָט“. עס באַווײַזן
זיך פּלוצלינג אין די וואַנגען ברעטלאַך מיט אויפּשריפטן: „ווייט“
(ווייס), „קאַלאָרד“ (קאַלירטע, דאָס מײַנט שוואַרצע).

פינף־זעקס שעה צוריק אַרויסגעפּאַרן פון ניו יאָרק, און ווייסע
און שוואַרצע זענען געזעסן אין איין וואַנג און קײנער האָט גאָר
ניט געטראַכט, אז עס איז עפעס אַויסערגעוויינלאַכעס; דאָס זעלבע
איז געווען ווען מ'איז דורכגעפּאַרן פּילאָדעלפּיע, ווילמינגטאָן, באַלטי-
מאָר און ווען מ'איז אָנגעקומען אין וואַשינגטאָן. שוואַרצע זענען
אַרײַנגעקומען און אַרויסגעגאַנגען; די באַן האָט זיך אָפּגעשטעלט
אויף סטאַנציעס און איז געפּאַרן ווייטער און קײן מחיצות זענען
ניט געווען; נאָר אָט האָט מען אַוועקגעשטעלט אַ צאַם — ווייסע
באַזונדער און שוואַרצע באַזונדער. עס איז דאָך די באַרימטע „סאָט“
מיט אירע דזשענטלעייט און מיט דער טיף-אַרײַנגעוואַקסענער שנאה
פון די ווייסע הערשער צו די אונטערדריקטע שוואַרצע.

* * *

ווי עס ווייזט אויס, האָט מען צוגעטשעפעט אַ באַזונדער
וואַנגאָן. עס איז דאָ פּריער ניט געווען אַזאַ חושב'דיגער, שמוציגער
וואַנגאָן ווי דער, אין וועלכן עס זיצן די שוואַרצע. די בענק מיט
שוואַרצער צעראַטע, די לאַמפּן ברענען דאָ עפעס אַזוי נעבאָדײַג טונקל
און די צונויפגעשטופטע שוואַרצע דאָ מאַכן אַזאַ שוידערלאַכן אײַג-
דרוק מיט דער גרויסער אַרימקײט, וואָס איז אַויסגעגאַסן אויף זייערע
פּנימ'ער.

דער וואַנגאָן איז אַזוי ענלאַך צו די קוואַרטאַלן, אין וועלכע עס
פּינסטערן אָפּ זייער וועלט די שוואַרצע אין דער „סאָט“.

קוקסט אויף די שורות צערטענע בענק און עס דאכט זיך, אז דאָס איז ניט קיין וואַנגאָן, נאָר אַ נאָס אין נאָרפֿאָלס, אַ ווינקל אין אַטלאַנטאָ, אַ געגנט אין ריטשמאָנד, אַ נאָס אין דזשעקסאָנוויל. עס איז די סאָט אין דער מיניאַטור.

רחבות'דיג איז דער שיינער סאַלאָן-וואַנגאָן מיט דער „אַבזער" ווייטשאַן-פּלאַטפאָרם" (אַ פּלאַטפאָרמע אין דרויסן פון וואַנגאָן, וואו פאַסאָזשירן קענען זיצן אויף דער פּרייער לופט); אין ברייטע, ווייך-געבעטע שטולן זיצן מאַסיווע פאַרשוינען און קוקן דורך דעם געשליפענעם גלאָז פון די ברייטע פענסטער אויף די פעלדער און וועלדער, וואָס לויפן פאַרביי.

אין אַ ווינקל וואַנגאָן זענען אויסגעשטעלט אויף פאַליצעס ביכער און זשורנאַלן; אויף דער וואַנט הענגט אַ ניס-בולעטין, וואָס די באַן-קאָמפּאַניע גיט ספּעציעל אַרויס פאַר די, וואָס פאַרן אין די פּולמאַן-וואַנגאָנען און וואָס זענען באַרעכטיגט צו זיצן אין אָט דעם סאַלאָן-וואַנגאָן. די סאַמע לעצטע ניס פון די פּרייזן אויף דער בירזשע זענען דאָ דאָ.

אַ „וואַלעט" (אַ באַדינער) אין אַ שניי-ווייסן אָנצוג שטייט אויסגעצויגן ווי אַ סטרונע, גרייט צו טאָן דעם באַפעל פון אַ קונד. אויסגעכאַליעטע פּרויען זענען זיך מכבד איינע די צווייטע מיט קאָסטבאַרן שאַקאַלאַד; יונגע בחורים און יונגע מיידלאַך זיצן אין דרויסן אויף דער פּלאַטפאָרמע און באַטראַכטן די וועלט. עס איז זייער וועלט.

עס איז אַ מיניאַטור פון דער וועלט, די באַלעבאַטיס פון וועלכע ווייסן בלויז פון גענוס און פון לוקסוס אָן אַ סוף.

לויפט אַ באַן. אויף אַן אָפענער פּלאַטפאָרמע שטייען אַרבעטער מיט לאַפּיטעס און מיט רידלען — זיי פאַרן אַהיים פון אַ טאָג אַרבעט ערגעץ ביי דער אייזנבאַן.

פּנימ'ער זענען געל; אויגן זענען אויסגעלאַשן; מלבושים צע-ריסענע. זיי שטייען צוזאַמענגעדריקטע און הוידען זיך צוזאַמען מיט דער הוידענדיגער פּלאַטפאָרמע; פאַר זיי זענען ניטאָ קיין בענק.

זיי האָבן אָפגעארבעט אַ טאָג און זיך געבראַכן די רוקנס, בוינדיג זיך צו די רעלסן — זיי מעגן שטיין אַ ביסל, זיי זענען דאָך ניט קיין מיוחסים, וואָס פאָרן אין אַ פולמאָן-וואַגאָן. עס איז אַ מיניאַטור פון דער וועלט, וואו מ'גייט דעם אַרבעטער אַזאַ סאָרט באַלוינונג.

* * *

מיט פּאַרפלאַממע געזיכטער, מיט אַ געפילרער און מיט אַ געלעכטער פאַרפלייצן די באַן עטלאַכע הונדערט יונגע בחורים און מיירלאַך.

זיי זענען צעפלאַממע, זיי זענען אַלע אויפגעלעבטע, זייער עקס-טאַז איז גרויס — זיי פאָרן פון אַ פוט-באָל-שפיל, וואָס זייער קאַלעדזש האָט געוואונען.

די בחורים און די מיירלאַך זענען פיין געקליידעט; די גע-זיכטער זאָגן עדות, אַז קיינמאַל אין זייער לעבן האָבן זיי ניט פאַרוווכט קיין נויט.

זייערע טאַטעס האָבן זיי באַזאָרגט מיט אַלץ.

עס איז אַ מיניאַטור פון דער וועלט, וואו עס איז דאָ אַ זאָרג-לאָזע יונגט, אויף וועמעס טאַטעס עמיצער פּראַצעוועט, כּדי די דאָזיקע יונגט זאָל האָבן אַ גרינג לעבן.

* * *

צווישן די וואַגאָנען געפינט זיך איינער מיט גראַטעס אויף די פענסטער. ביי אַ סטאַנציע גיבן זיך אַ לאָז אַרויס פון וואַקזאַל פּאַליציאַנטן און טרייבן אַריין אין דעם וואַגאָן מיט די גראַטעס אַ צאָל נאָך גאָר יונגע בחורים.

אַ ביסל ווייטער מיט עטלאַכע הונדערט מייל ביי אַ גרעסערער שטאָט גייט מען ווידער אַ יאָג פון וואַקזאַל אַ מחנה פאַרברעכער צו דעם וואַגאָן מיט די גראַטעס.

אַזוי וואַקסט די צאָל פּאַסאַזשירן, וואָס זענען אַזוי טייער, אַז מ'האַלט זיי אונטער אַ ספּעציעלער וואַך.

מ'פירט זיי ערגעץ אין אַ צענטראַלער טורמע. פון אַלע ווינקלען פון לאַנד גייט איצט זייער וועג צו איין פונקט — צו לאַנגע יאָרן אין אַ שטיינערנעם קאַסטן.

עס איז אַ מיניטאָר פון דעם לעבנס-שטייגער, וואָס איז אַזאַ פּרוכטבאַרער באָדן פאַר פאַרברעכער.

* * *

דער אָנגעגליטער וואַגאַן ווערט מיט אַמאָל אויסגעקילט. עס פאַלט אַריין אַ כאַפּטע אָנגעפעלצטע פאַרמער. זיי בריינגען אַריין מיט זיך שניי און קעלט. זייערע גרויסע, האַריגע פעלצן גיבן זיי צו דעם אויסזען פון בערן. זיי זענען אָבער ניט מער ווי איבערגעוואקסענע, נאַאיווע קינדער, וואָס זענען געפאַרן זען אַ ביליגע שפּיל. זיי פאַרן פון אַ דערבייאַיג שטעטל, וואו מ'האַט גע'משפּט אַ פּרוי פאַר דערמאָרדן איר מאַן. די סענסאַציע מיט דעם משפּט איז געווען אַזוי גרויס, די אַרטיגע צייטונג האָט אַזוי אָנגעצויגן די נערוון און האָט אַזוי פאַראַינטריגירט אַלעמען מיט די באַשרייבונגען פון די קלענסטע איינצעלהייטן פון דעם פאַרברעכן, אַז די פאַרמער האָבן איבערגעלאָזט האַק און פאַק און זענען געפאַרן בייוואוינען דעם אינטערעסאַנטן, אומזיסטן ספּעקטאַקל פון אַ משפּט אויף אַ פּרוי, וועמען עס האָט געדראָעט טויט-שטראַף, נאָר זועלכע האָט זיך פון תּלּיה אַרויסגעדרייט.

מ'קאָכט זיך; מ'אַמפּערט זיך; אייניגע זענען צופּרידן מיט דעם אורטייל; אייניגע זענען אומצופּרידן. אין דעם קאָך מיט דער סענסאַציע האָבן זיי פאַרגעסן זייערע אייגענע אינטערעסן, זייערע צרות, זייערע מאָרטגיידיזשעס, זייערע יאָרן, וואָס גייען אַוועק אין איבערשטופּן אַ טאָג נאָך אַ טאָג. עס איז אַ מיניאַטור פון דעם לעבן, וואו די ביליגע סענסאַציעס פאַרשטעלן די ווירקלאַכקייט.

* * *

אָנגעלאָדן מיט טאַרבעס און מיט קינדער וואַלנערן זיך אַריין אין וואַגאַן דע געל-הויטיגע מעסיקאַנער. מער פון דעם, וואָס זיי פירן דאָ מיט זיך, פאַרמאַגן זיי, מסתּמא, ניט. זייער האָב און גוטס איז אַלע מאָל ניט קיין צו שווערער באַנאַזש. זיי צעפאַקעווען פעקלאַך און שלעפּן אַרויס פון דאָרט זייער אַרימע שפּייז. נאָך דעם עסן לאָזן די מוטערס זייערע קינדער. בחורים שפּילן אויף גיטאַרעס, מיידלאַך שלעפּן פון די קעשענעס

פון צעריסענע קליידלאך א שפיגעלע און פארבן-צו נאך א ביסל די
אנגעפארבטע ליפן.

עס דאכט זיך, אז אט איז דאך דער קווארטאל פון די מעקסי-
קאנער אין סאן-אנטאניא; אט זעסטו זיי אין לאס אנדזשעלעס;
אט זענען זיי אין על-פאזא.

עס איז א מיניאטור פון דעם וועלטל פון דער מעקסיקאנער
ארימשאפט, וואס לעבט אויף דער ארימסטער שפייז, וואס וואוינט
אין חורבות, וואס האט ניט קיין היינט, וואס לעבט בלויז מיט דעם
„מאניאנא“ (מיט דעם מארגן).

* * *

עס קומען אריין ביי א סטאנציע אויסגעפוצטע איטאליענער —
דאס זענען זיי געפארן צו א לוייה פון א לאנדסמאן.

פריילאכע אידענעס מיט שייטלאך, מיט זיירענע פעלערינעס
פון לעצטן יארהונדערט; אידן, ווי אט-ערשט פון א פויליש שטעטל
אריבערגעטראגן; בחורים און מיידלאך, וואס גראנערן אויף א קול,
פארנעמען דעם וואגאן און פאסמאקעווען זיך נאך איצט מיט די
מאכלים, וואס מ'האט געגעבן ביי דער חתונה, פון וועלכער זיי פארן.
אין א ווינקל שפילן עטלאכע „טרעוועלינג סיוסמען“ (וואיא-
זשארו) קארטן און נעמען אלע מאל ארויס בגבה דאס פלעשל, וואס
זיי האלטן אונטער'ן באנט, און מאכן א לחיים.

מענטשן קומען; מענטשן שטייגן אויס — עס איז א מיניאטור
פון דעם קאראהאך, וואס דרייט זיך אין דעם דרויסנדיגן לעבן.

* * *

עס איז א מיניאטור פון דעם גאנצן פלאנעט פון דער גרויסער
אמעריקע.

אין יאָנגסטאָן ברענט דער הימל

דער הימל ברענט...

ווען די באַן איז נאָך גאַנץ ווייט פון יאָנגסטאָן, זעט איר שוין ווי דער האָריוואַנט איז צונטער-רויט.

די נאַכט ברענט...

איר דערנענטערט זיך צו דער שטאָט און איר דערזעט ווי ריזיגע פייער-צונגען וואַרפן זיך צום הימל. איר פאָרט דורך אונטער אַ בריק; פון אַלע זייטן אַרום דעם בריק רייסן זיך און שליידערן זיך פייער-בוואַליעס. עס דאַכט זיך, אַז דער בריק ברענט.

ריזיגע שוואַרצע געביידעס שפּייען מיט פייער.

אַט גיט אַ שטאַרקער ווינט אַ פאַרטראָג די פייער-זיילן און עס דערזעט זיך די ריזיגע שוואַרצע קאַזאַרמע; אַט ווערט די געביידע אַיינגעהילט אין פלאַמען און מ'זעט בלוז אַ צעשטורעמטן רויטן ים. עס צינדט זיך דער הימל פון אַלע זייטן.

* * *

ביים שיין פון די פלאַמען זעט מען מענטשן-שאַטנס, וואָס דרייען זיך אַרום אין די גרויסע הויפן און אין די קאַזאַרמעס, וואָס זענען באַגאַסן מיט פייער.

מחנות מענער אין שוואַרצע בלוזעס, מיט געזיכטער, וואָס ברענען ביים שיין פון די פלאַמען, ווערן אַריינגעשלונגען און ווערן אַרויסגעשפּיגן פון די ריזיגע געביידעס.

יאָנגסטאָן שמעלצט שטאַל...

עס בראָטן זיך דאָ אין גיהנום די הויכע זין פון די קאַרפּאַטן; עס סמאַליען זיך דאָ די זין פון פּוילן; עס ברענט זיך דאָ דער זון פון די וואַלאַנא-סטעפעס און עס גליט זיך דאָ דער זון פון איטאַליע.

זייערע גליקן? — גיט א קוק אויף די קווארטאלן, וואו זיי וואוינען.

זייער סוף? — באטראכט גוט אָט דעם פארשוין דאָ אָן דער האַנט.

ער בעטלט, און פאר יעדן גראָשן, וואָס ער בעטלט אויס, קויפט ער בראַנפן.

עפעס פלאַפלט ער. ווער הערט זיך צו צו אַ שיכור?

— פרעגט אים עפעס, — ראַט מיין באַגלייטער, — וועט איר הערן, אַז ער קען רעדן צו דער זאך.

פאָלג איך און איך פרעג דעם אַלטן, וואו האָט ער פארלאָרן זיין האַנט.

ער גיט אַ שפיי אויף צען שפאָן און לאָזט אַרויס אַ העסלאַך שימפ-וואָרט.

— טאַם, וואָט ווידיש אין די פייער, טאַם מאַיאַ רוקאַ. (אָט דאָרט, זעסט, אין פייער, דאָרט איז מיין האַנט.)

— פיו, די העל — אַיי דרינק, אַיי דרינק, פּכו... פּו... אַיי דרינג. (איך טרינק, צום טייוול, איך טרינק.)

אויף אַ מינוט הערט אים זיין צונג אויף צו דינען, און אָט ווערט ער כמעט ווי ניכטער און גיט אַ געשריי מיט צאָרן, דראַענדיג מיט זיין פויסט אין דער ריכטונג פון די פייערן:

— דעם די מילם, דעם די קיללינג מילם! (פארשאַלטן זאָלן זיין די זאוואָדן, פארשאַלטן זאָלן זיין די מערדערישע זאוואָדן!)

מיין באַגלייטער דערציילט מיר, אַז אָט דער שיכור איז געווען זייער אַ גוטער אַרבעטער. ער פלעגט זייער אַפט שיקן געלט צו זיין פאמיליע, וואָס געפינט זיך ערגעץ אין אוקראַינע. נאָר זינט ער האָט פארלאָרן זיין האַנט אין פאַבריק, האָט ער זיך אַראָפּגעלאָזט צום סאַמע אָפּגרונט — ער טרינקט אָן אַ סוף.

קיין קאַמפּענסאַציע האָט ער ניט געקראָגן. עפעס דורך אַ דריידל האָט מען ביי אים אויסגעשווינדלט די עטלאַכע גראָשן, צו וועלכע ער איז געווען באַרעכטיגט.

וואַצט איז ער אַ בעטלער און אַ שיכור.

דאָרט הונגערט ערנעץ די פאַמיליע און וואונדערט זיך, מסתמא, וואָס איז געוואָרן מיט איר שפייזער.

דאָס ווייב און קינדער ווייסן ניט, מסתמא, אז אין יאָנגסטאָן ברענט דער הימל, אז אין די פייערן ווערן אויפגעפרעסן מענטשלעכע לעבנס, אז אין די פייערן דאַרף מען פאַרמעגנס שאַפן, אז די פייערן האָבן אויך זייער שפייזער אויפגעפרעסן.

יאָנגסטאָנער שטאָל-זאוואָרן וועלן באַלד ווערן אַ טייל פון אַ קאָלאָסאַלן ביליאָניגן „מוירדזשער“ — אַ פאַרשמעלצונג פון די גרעסטע שטאָל-זאוואָרן אין לאַנד.

פריי זשע זיך אַלטער, גיי אַ טאָנץ אין מיטן גאַס — דיין האַנט איז אויך אַריינגעשמאַלצן אין דעם „מוירדזשער“.

זאָרג זשע ניט, ווייב פאַר דיין מאַן; זאָרגט זשע ניט, קינדער, פאַר אייער פאָטער — ער האָט זיין חלק צוגעטראָגן צו דעם גרעסטן שטאָל-קאָמבינאַט אין דער וועלט.

זאָל זיך אָנפילן אייער האַרץ מיט פרייד; אין יאָנגסטאָן שמעלצט מען שטאָל; אין יאָנגסטאָן ברענט דער הימל.

